UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

POLITICI ŞI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII

SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
A CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
- 20-21 NOIEMBRIE 2008, BUCUREŞTI -

VOL. 2
RAPORTURILE DINTRE CONFLICTUALITATE ŞI SECURITATE

Coordonator: dr. Constantin MOŞTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREŞTI, 2008

***Moderatori**:*
CS I dr. Nicolae DOLGHIN
CS II dr. Petre DUȚU

Comitet ştiinţific:
Dr. Nicolae DOLGHIN
CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Secretar ştiinţific:
CS Vasile POPA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POLITICI ŞI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII (2008, Bucureşti)
Politici şi strategii în gestionarea conflictualității: 20-21 noiembrie 2008, Bucureşti/ Universitatea Națională de Apărare „Carol I". - Bucureşti: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2008
5 vol.
ISSN 2065 - 1244

Vol. 1: coord.: Constantin Moştoflei.
ISSN 2065 - 1244

I. Moştoflei, Constantin (coord.)
II. Universitatea Națională de Apărare „Carol I" (Bucureşti)

355.45(498)063

Coperta:Elena PLEŞANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISSN 2065 - 1244

CUPRINS

ORGANIZAȚIILE TERORISTE CONTEMPORANE, ACTOR NONSTATAL CU IMPLICAȚII MAJORE ASUPRA SECURITĂȚII
Dr. Ion-Aurel STANCIU *9*

DE LA CONFRUNTAREA GLOBALĂ LA MINI-RĂZBOAIELE PER PROCURA
Dr. Janusz SOLAK *16*

COOPERAREA STAT-PRIVAT ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE
Dr. Teodor FRUNZETI *30*

COORDONATE ALE EVOLUȚIEI MONDIALE, ÎNTRE SECURITATE ŞI CONFLICTUALITATE
Dr. Olimpiodor ANTONESCU *42*

PARADOXUL ASIMETRIEI ÎN CONFLICTELE INTERNAȚIONALE ÎN ACTUALA ETAPĂ
Dr. Andriy VOLOȘIN
Victor MELICA *53*

EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC POST-RĂZBOI RECE
Mirela ATANASIU *65*

PROLEGOMENE LA CONCEPTUL DE CONFLICTUALITATE
Liviu Gabriel GHIȚULEASA
Anca-Andreea CÂRJAN *71*

FORMAREA MANAGERILOR DIN CADRUL SISTEMULUI SECURITĂȚII NAȚIONALE
Nicuşor MOLDOVAN
Mihăiță NICULESCU-CIOCAN *77*

CONFLICTELE ÎNGHEȚATE ŞI SECURITATEA NAȚIONALĂ A STATELOR DE PROXIMITATE
Dr. Petre DUȚU *87*

POSIBILE SOLUȚII DE REZOLVARE A CONFLICTELOR VIITOARE
Dr. Mihai Marcel NEAG *96*

CONTRIBUȚII ŞI STRATEGII – ELEMENTE DE SPRIJIN ALE SECURITĂȚII
Dr. Mihai Marcel NEAG
Ileana Gentilia METEA *103*

GEORGIA – ÎNTRE GENOCID ŞI SUVERANITATE
Sorin FETIC *113*

CAUCAZUL – SFÂRŞIT SAU ÎNCEPUT DE CICLU?
Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN *123*

CONFLICTUALITATEA DE TIP ETNIC – CARACTERISTICI ŞI FRECVENŢĂ
Ilie PENTILESCU 129

NEVOIA DE UNITATE ŞI COOPERARE ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂŢII – O NOUĂ PROVOCARE PENTRU ACTORII PRINCIPALI AI MEDIULUI DE SECURITATE
Ciprian POPESCU 140

DEZIDERATUL REDUCERII RISCURILOR DE CONFLICT SOCIAL PRIN INTERMEDIUL UNOR POLITICI INTEGRATE ÎN DOMENIUL RESURSELOR UMANE
Petre Ciprian CONSTANTINESCU 149

NECESITATEA CORELĂRII POLITICILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂŢII ENERGETICE ŞI ALIMENTARE
Petre Ciprian CONSTANTINESCU 162

NECESITATEA SCIENTIZĂRII CONCEPTELOR DE SECURITATE NAŢIONALĂ ŞI INTERES NAŢIONAL
Marius DIAMESCU 175

SECURITATEA ALIMENTARĂ – COMPONENTĂ A SECURITĂŢII NAŢIONALE
Ştefan BLACIOTI 181

PERICOLE, AMENINŢĂRI ŞI RISCURI CE ADUC ATINGERE SECURITĂŢII NAŢIONALE
Ştefan BLACIOTI 191

RELAŢIA GLOBALIZARE – SECURITATE VERSUS CRIZĂ - CONFLICT
Gheorghe BADEA 200

FIZIONOMIA CONFLICTELOR MILITARE – PREZENŢĂ ŞI VIITOR. NECESITĂŢILE PRIVIND MODERNIZAREA ARMATEI
Dr Marin DUMITRU
Adrian IORDAN 211

DESPRE „ISLAMIZAREA" EUROPEI
Mihai-Ştefan DINU 227

SISTEMUL INFORMAŢIONAL ŞI MANAGEMENTUL DE SECURITATE
Dr. Gheorghe SAVU 241

PREVIZIBIL ŞI IMPREVIZIBIL ÎN APARIŢIA CRIZELOR
Noris NICA 254

ADVERSARUL NEREGULAT – ACTORUL DE SECURITATE ACTUAL
Alexandru TEODORESCU 267

MANAGEMENTUL SITUAŢIILOR CONFLICTUALE
Mariana IATAGAN
Ana Maria STOICA 277

PETROLUL, MIZA CONFLICTELOR DIN CAUCAZ. STUDIU DE CAZ: CECENIA
Marian VĂTAVU
Claudiu Ionel PASĂRE 286

RĂZBOIUL ECONOMIC – O REALITATE A MEDIULUI INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN
Dr. Constantin HLIHOR
Sorin POPA 302

INDEX DE AUTORI 309

SECȚIUNEA A II-A
RAPORTURILE DINTRE CONFLICTUALITATE ŞI SECURITATE

ORGANIZAȚIILE TERORISTE CONTEMPORANE, ACTOR NONSTATAL CU IMPLICAȚII MAJORE ASUPRA SECURITĂȚII

Dr. Ion-Aurel STANCIU*

The terrorist waves that hit America, Europe, Asia and the Middle East, especially after 9/11, brought in attention the reality that the international terrorism reached an extremely dangerously level concerning the vulnerabilities of the security institutions and democratic countries of the new risks and threats.

The terrorist organizations reached such an organizational and specialization level that they have a world wide network, making possible in this way a real time reaction anywhere on the planet. Their actions have an extreme violence and amplitude and the targets are diversified, especially civilian objectives and large scale human populated areas anywhere on the globe.

The international reaction besides the terrorist implications in international security field can be easily recognized in a lot of measures and actions as: setting up of the fighting against terrorism coalition, emphasizing on security project, development and implementation of the democracy, free opinion expression of the states besides international terrorism and framing of the international terrorism and international reaction concerning this phenomenon in an ample globalization process.

The terrorist organizations could be included within the non state actor category because they induce significantly, unfortunately in a negative way, the international security field of their unforeseeable of the deployed actions and emotional effects on the public opinions.

Evoluția actuală a mediului de securitate internațional poate fi încadrată în etapa de clarificare a relațiilor dintre principalii protagoniști statali și nonstatali, cu influență semnificativă la nivel global, începutul acestei etape fiind marcat de atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 de pe teritoriul SUA.

Principalii actori ai mediului de securitate internațional sunt statele (prin structurile și deținătorii puterii executive interne) și grupurile sau organizațiile, inclusiv cele nonguvernamentale, iar în anumite situații, chiar persoane cu putere mare de decizie.

În acest context, complexitatea și instabilitatea mediului de securitate actual sunt determinate, în mare măsură, de accentuarea fenomenului de proliferare a actorilor, rezultat din procesul de dezintegrare a unor state federale (ceea ce a determinat implicit creșterea numărului de țări) și de creșterea numărului organizațiilor internaționale (apărute pe fondul problemelor complexe, regionale și globale, pe care statele trebuie să le soluționeze). În plus, în ultimul timp, legăturile economice s-au diversificat și au apărut noi piețe de desfacere, determinând creșterea numărului de companii multinaționale și a dorinței lor de afirmare ca actori cu valoare internațională.

În prim planul organizațiilor s-au situat cele cu caracter politic, multistatale ori suprastatale, urmează apoi organizațiile cu caracter tehnic, științific și alte organisme nonguvernamentale, multe dintre ele implicate în soluționarea unor probleme globale sau regionale.

* **General de flotilă aeriană, Șeful Direcției operații/Statul Major General**

În aceste circumstanțe, mediul de securitate internațional actual înregistrează ca principală amenințare terorismul, reconsiderarea strategiilor şi politicilor naționale de securitate (după atentatele de la 11 septembrie 2001) fiind direct conectată identificării celor mai viabile soluții de prevenire şi combatere a acțiunilor teroriste. Astfel, terorismul, prin modul său de manifestare, se transformă într-un actor global al mediului de securitate internațional.

Valurile de terorism care au lovit America, Europa, Asia şi Orientul Mijlociu în ultimii ani, dar cu precădere după 11 septembrie 2001, au scos în evidență faptul că terorismul internațional a atins un nivel de periculozitate extremă, pe fondul vulnerabilităților instituțiilor de securitate şi ale țărilor democrate față de noile riscuri şi amenințări.

Prevenirea şi combaterea terorismului internațional impun noi modalități de evaluare, capacități şi metode de acțiune adecvate, iar extinderea fenomenului terorist şi periculozitatea deosebită a acestuia determină acțiuni conjugate pentru contracararea lui şi realizarea unei coaliții de amplitudine globală.

În aceste condiții, eforturile pentru contracararea terorismului necesită acordarea atenției corespunzătoare, identificarea cauzelor, a metodelor şi procedeelor de acțiune a acestor organizații sau grupări care perturbă echilibrul mediului de securitate intern şi internațional.

Până în momentul în care organizațiile teroriste transnaționale şi internaționale au început să atace în mod organizat şi sistematic țintele metropolitane, opinia publică şi responsabilii naționali considerau că violența politică este ceva ce poate exista doar în anumite țări ce aparțin lumii a treia, din Africa şi America Latină.

Astăzi, principalele caracteristici ale terorismului pot fi polarizate în jurul a câtorva elemente, dintre care, cele mai semnificative sunt: tendința de radicalizare, utilizarea „bombelor umane", tendința de globalizare, diversificarea formelor şi metodelor de acțiune etc.

În acelaşi timp însă, lipsa unui sprijin în mase şi a unei baze ideologice clare poate să constituie una din caracteristicile terorismului contemporan, indiferent care îi sunt orientările şi tendințele. Actele teroriste nu pot câştiga simpatia maselor, dimpotrivă, ele sunt repudiate şi provoacă o adevărată reacție împotriva lor.

Terorismul, unul din conceptele cheie în analiza politicii internaționale contemporane, reprezintă o formă specială a violenței politice care are următoarele caracteristici majore:

- este premeditat şi doreşte să creeze un climat de terorare şi frică extremă;
- urmăreşte să aibă o audiență cât mai mare sau ca scop imediat să facă victime prin violență;
- atacurile se pot produce asupra unor ținte întâmplătoare sau asupra unor ținte simbolice, inclusiv asupra civililor;
- actele de violență comise sunt percepute de societate ca întâmplări ieşite din comun care sfidează normele sociale;
- terorismul este folosit pentru a influența politic (un stat) pe o anumită cale, de exemplu pentru a forța pe oponenți la unele concesii, să răspundă favorabil la unele doleanțe sau să provoace o reacție majoră care să servească drept catalizator pentru un conflict generalizat sau pentru a se face publică o cauză politică.

Datorită faptului că terorismul s-a manifestat şi se manifestă sub multiple aspecte, scopurile şi mobilurile acţiunilor teroriste nefiind aceleaşi, acesta a fost clasificat de către specialişti după anumite criterii, ca atare, există numeroase clasificări ale terorismului şi numeroase încercări de stabilire a unei tipologii a acestuia, ele diferă în funcţie de complexitatea analizei, a minuţiozităţii criteriilor şi definiţiilor sau a particularităţii autorului, a locului şi a momentului când acestea au fost elaborate.

Analiza situaţiei internaţionale scoate în evidenţă faptul că terorismul contemporan are mai multe forme de manifestare, respectiv terorismul naţional, transnaţional şi internaţional:

- primul, *terorismul naţional*, este exercitat, de la caz la caz, de grupuri teroriste formate din cetăţeni ai statului în cauză care, din diverse motivaţii, acţionează împotriva instituţiilor statului sau dimpotrivă, de către sistemul de stat care acţionează împotriva propriilor cetăţeni, utilizând metode teroriste;
- cel de-al doilea, *terorismul transnaţional*, este exercitat de indivizi independenţi sau de grupuri de indivizi care sunt sprijiniţi sau nu, de unul sau mai multe state independente şi execută acţiuni teroriste asupra unor obiective ale unui stat ţintă aflate atât pe teritoriul acestuia, cât şi pe cel al altor state;
- şi în sfârşit, cel de-al treilea, *terorismul internaţional*, pentru că acesta este caracterizat de acţiunile desfăşurate de unul sau mai multe grupuri teroriste, coordonate de către o ţară sau de o entitate centrală de coordonare, care au ca ţinte obiective de pe teritoriile mai multor state, ce fac parte din acelaşi sistem politic, social sau economic.

Există câteva caracteristici principale ale sistemului politic internaţional contemporan care conduc la violenţe teroriste. Cea mai importantă dintre ele constă în adâncirea divergenţelor etnice, religioase şi ideologice care rămân nerezolvate şi care înveninează viaţa sistemului internaţional, generând mai multe forme de conflicte violente (incluzând terorismul) care se transformă periodic în războaie civile sau internaţionale.

„Zonele neacoperite" din domeniile vieţii economico-sociale şi politice ale sistemului internaţional au determinat apariţia unor „nişe" care oferă posibilitatea teroriştilor de a acţiona nestingheriţi, iar organizaţiilor teroriste de a se pregăti şi activa, beneficiind de libertate mare de acţiune[1].

Organizaţiile teroriste exploatează carenţele instituţionale, democraţiile neconsolidate sau sistemele corupte, scopurile politice putând fi realizate prin îndeplinirea unor revendicări de natură religioasă sau etnică.

Aceste organizaţii generatoare de terorism internaţional sunt, potrivit motivaţiilor care stau la baza acţiunii lor, de esenţă fundamentalist-islamică, etnic-separatiste şi de sorginte ideologică, fiind caracterizate astfel:

Organizaţiile teroriste de esenţă fundamentalist – islamică

Ideologia islamică transformă dominaţia de fapt, în autoritate de drept şi asigură supunerea permanentă fără a recurge la constrângerea fizică, dând naştere

[1] Este cazul organizaţiei teroriste Al-Qaeda, care a reuşit să organizeze tabere de antrenament în Afganistan şi Pakistan, fără a se teme de interferenţe din partea statului.

confuziilor religioase privind lupta dintre bine şi rău.

Trebuie înţeles foarte clar că nu religia islamică este un pericol. Acesta vine din partea fundamentalismului islamic, care nu trebuie confundat cu religia islamică.

Organizaţii teroriste etnic-separatiste

În prezent nu se poate prevedea dacă în viitor vor câştiga supremaţia forţele integrării sau cele ale separatismului. Se poate presupune însă că, dacă globalizarea progresează, ea va fi încheiată de către alţi „subiecţi" decât cei cunoscuţi în prezent, deoarece există temerea că anumite ţări europene, africane, asiatice şi sud-americane nu pot să-şi menţină unitatea actuală.

Puţine state de pe mapamond sunt omogene etnic şi religios. În marea majoritate a acestora, conviețuiesc, pe lângă populaţia majoritară şi diferite grupuri etnice. O parte din aceste grupuri minoritare îşi manifestă dorinţa de a se separa de majoritari, apelând uneori la metode şi mijloace violente, generând conflicte locale de amploare diferită.

Organizaţii teroriste de sorginte ideologică

Revoluţia se manifestă ca o schimbare radicală socială, politică sau economică. Ea este o schimbare de sistem şi nu o strategie.

Revoluţiile sunt caracterizate declarativ prin spontaneitate, dar ele sunt pregătite în clandestinitate, cu minuţiozitate. Conform strategiei utilizate, perioada de violenţă a unei revoluţii este de scurtă durată. Preluarea puterii reprezintă un episod cataclismic pentru societate şi din acest punct de vedere, în perioada pregătirii se iau măsurile necesare evitării, pe cât posibil, a exacerbării violenţei.

Lupta de gherilă este o formă de luptă insurgentă, în care părţile beligerante, militare sau paramilitare, duc acţiuni de luptă specifice luptei armate.

Astfel, apare terorismul ca formă atipică de luptă împotriva ordinii de drept. Prin formele sale de manifestare, el nu produce numai teroare, fiind asimulat cu o idee doctrinară, dar şi cu un mod deliberat de acţiune.

Aprecierea, potrivit căreia un terorist este un alt tip de luptător pentru libertate, este de fapt o gravă confuzie faţă de moralitatea formelor de violenţă şi faţă de terorism.

Când acţiunile organizaţiilor teroriste sunt motivate de o injustiţie şi au un sens legitim, se încurajează extinderea terorismului. În acest caz se confundă scopurile cu mijloacele.

Sunt totuşi situaţii când forţele pacifiste apelează la forţă în circumstanţe particulare şi din motive bine justificate, dar terorismul este o formă specială de violenţă care implică deliberarea asupra unor civili nevinovaţi.

Chiar şi în concordanţă cu doctrinele despre războiul just sau despre rebeliunea justă împotriva tiraniei şi pentru o cauză dreaptă, nu se justifică folosirea unor acţiuni teroriste.

Presupunând că teroarea este folosită împotriva propriei populaţii de către asasini ai statului şi nu numai, nu poate exista justificarea folosirii terorismului, nici măcar în numele rezistenţei, chiar faţă de un regim tiranic.

În ultima perioadă s-au înregistrat acţiuni de o violenţă şi amploare extreme, care au

avut ca ţinte, în special obiective civile de o largă diversitate şi mari aglomerări umane, răspândite în diferite zone ale lumii. În aceste condiţii, terorismul a depăşit sfera de relativă predictibilitate în ceea ce priveşte motivaţiile, modalităţile şi obiectivele acţionale, fapt ce impune concluzia că promotorii acestuia „pot lovi" oriunde în lume.

Organizaţiile teroriste au ajuns la un asemenea nivel de specializare şi organizare, încât au ramificaţii în întreaga lume, putând acţiona în orice moment în timp real în orice regiune de pe glob.

Accentuarea compartimentării a fost realizată de unele organizaţii teroriste în plan orizontal, iar altele au adoptat o compartimentare mai eficientă pe verticală. Compartimentarea în plan „orizontal" nu necesită o structură centrală.

Organizarea organizaţiilor teroriste şi modul lor de acţiune au cunoscut în ultimul timp o evoluţie continuă, în special aspectele referitoare la efectele şi facilităţile oferite de globalizare, intensificarea măsurilor de combatere a terorismului în tot mai multe ţări, accentuarea cooperării internaţionale în combaterea terorismului atât în plan politic cât şi militar, instituţional şi financiar, precum şi arestarea principalilor lideri al unor importante mişcări teroriste.

Viziunea asupra terorismului global caracterizează această evoluţie a fenomenului terorist prin modificarea structurilor de comandă, specializarea pe obiective, creşterea complexităţii actelor teroriste prin coordonare, simultaneitate sau sincronizare, creşterea ameninţării cu utilizarea armelor de distrugere în masă, mediatizarea mai abilă şi utilizarea mass-media pentru atingerea obţinerea unei maxime audienţe, diversificarea continuă a mijloacelor şi metodelor de finanţare şi colectare a fondurilor.

Statutul de „actor nonstatal al organizaţiilor teroriste, cu implicaţii majore asupra securităţii", poate fi „argumentat" şi prin prezentarea factorilor comuni pentru majoritatea grupărilor şi organizaţiilor teroriste internaţionale care contribuie la conferirea acestei poziţii în cadrul mediului de securitate internaţional, şi anume:

- amplasarea bazelor sau a sediilor organizaţiilor într-un stat şi desfăşurarea de activităţi insurgente şi teroriste pe teritoriul altor state; antrenamentele militanţilor se execută în baze de pregătire, modern utilate şi cu facilităţi apropiate de cele existente la locul şi momentul producerii atacului terorist;
- în organizaţiile teroriste poate accede orice persoană, indiferent de ţara de proveniență, care susţine obiectivele acestora şi este în măsură să urmeze cursuri de pregătire pentru folosirea armelor automate de calibru greu sau uşor, carabine de asalt, explozivi şi rachete etc;
- există organizaţii din alte ţări, cu orientări „la suprafaţă" altele decât cele ale organizaţiilor teroriste, sau există firme cu diferite obiecte de activitate, care aparent nu au nimic în comun cu terorismul, care finanţează acţiunile organizaţiilor teroriste; alte surse de finanţare ale organizaţiilor provin, în mare parte, din activităţile comerciale, legale şi ilegale, folosite ca acoperire de către membrii filialelor mişcăriilor din diverse state ale lumii;
- logistica militară a organizaţiilor, utilizată în confruntările armate din diferite zone ale globului, este procurată, în principal, din state care susţin terorismul sau din state care s-au dezmembrat după căderea Cortinei de Fier;

- în urma retragerii forțelor de ocupație din anumite teritorii, organizațiile teroriste şi-au consolidat poziția prin înființarea unor depozite de armament, recrutarea de activişti şi luptători şi prin acordarea de ajutoare umanitare rezidenților (donații în bani, echipament şi medicamente), toate acestea fiind făcute în scopul câştigării susținerii populației locale;

- o rețea amplă de asociații de caritate şi comitete activează în diferite centre urbane, ele reprezentând organisme de fațadă ale organizației care acționează în paralel şi servesc la acoperirea operațiunilor. Ideologia mişcării acordă o atenție deosebită activităților de caritate. Rețeaua asociațiilor de caritate reprezintă un paravan al activităților acoperite, inclusiv al legăturilor cu liderii aflați în străinătate, transferurilor de fonduri către membrii din teren şi identificarea potențialilor recruți;

- metodele comune sunt schimburile de bani, cecurile emise pe numele unor membri şi firme din străinătate, conturi de afaceri în străinătate cu interes economic în teritoriul în care activează organizația teroristă şi transferurile în numerar, direct din străinătate, executate de obicei prin bănci occidentale;

- exportul de revoluție (sau de ideologie) reprezintă un alt factor care conferă caracterul de internațional anumitor grupări şi organizații teroriste;

- utilizarea simpatizanților sau a membrilor organizației teroriste aflați/trimişi la studii în străinătate, pentru planificarea şi executarea atacurilor teroriste, prezentând astfel avantajul că aceştia cunosc foarte bine situația locală şi nu stârnesc suspiciuni privind prezența lor în zona atacului;

- promovarea doctrinei organizației teroriste în plan regional sau mondial, prin crearea unor structuri sub care să-şi desfăşoare activitatea în țările în care aceasta are interese (prezența unui număr relativ mare de adepți), urmărind astfel, atragerea de noi membri, indiferent de naționalitatea sau cetățenia acestora;

- penetrarea unor rețele ale sistemelor de computere din mai multe state permite punerea la cale un atacuri asupra infrastructurii cibernetice din zona de acțiune; prin aceasta sunt vizate sistemele digitale de acces şi securitate din turnurile de control aerian, iar prin intermediul centrelor de comunicații din țări în care terorismul este mai accentuat pot fi studiate rețelele telefonice, sistemele de aprovizionare cu apă, centralele energetice, reactoarele nucleare şi infrastructura de captare şi transport a gazelor naturale. Toate acțiunile derulate pe aceste coordonate urmăresc scoaterea din funcțiune a unor componente vitale pentru infrastructurile statelor vizate de acest flagel numit terorism.

Implicarea internațională a organizațiilor teroriste rezultă şi din caracterul transfrontalier al traficului de droguri, ştiut fiind faptul că beneficiul obținut în urma vânzării acestora revine în țară sub formă de armament, materiale reactive, explozivi tehnică de comunicații performantă sau tehnologie IT.

Concluzii

- Prin amploare şi implicații pe termen mediu şi lung, prin consecințele acțiunilor şi impactul psihologic asupra factorilor politici şi maselor largi de oameni din întreaga lume, terorismul îşi consolidează poziția de actor pe scena internațională, eradicarea sa constituind o prioritate a principalilor actori, state sau organizații de securitate regionale şi globale.

➢ Organizaţiile teroriste internaţionale deţin capabilităţi proprii pe care le utilizează la îndeplinirea scopurilor specifice, generând implicaţii majore în dinamica mediului de securitate internaţional.

➢ Perioada imediat următoare va fi caracterizată cel mai probabil, pe de-o parte de tendinţa de diversificare a tacticilor, tehnicilor şi procedeelor de acţiune ale organizaţiilor teroriste internaţionale şi dacă e posibil, de globalizare a fenomenului, iar pe de altă parte, de încercarea comunităţii internaţionale, a statelor, de a găsi cel mai eficient răspuns de contracarare a acestor acţiuni, punându-se probabil accent pe cauzele generatoare.

➢ Având în vedere noile dezvoltări induse de tendinţa de globalizare a terorismului, apreciez că acesta va fi marcat, pe termen scurt şi mediu, de manifestări şi reorientări, cum ar fi:

– utilizarea pe scară tot mai largă a unor mijloace şi metode specifice, împrumutate din arsenalul serviciilor secrete;

– reconfigurarea structural-organizatorică a celor mai importante grupări teroriste, prin coordonarea reciprocă a unor organizaţii care, până în prezent, nu aveau legături între ele;

– modificarea strategiei generale de acţiune a unor grupări teroriste, în sensul legalizării şi legitimizării existenţei acestora, concomitent cu încercarea de schimbare a imaginii acestora, prin transformarea în formaţiuni politice;

– folosirea tot mai frecventă a unor mijloace de comunicaţii ultramoderne, pentru realizarea legăturilor dintre sediile centrale ale organizaţiilor şi celulele operative, dar şi pentru pregătirea, organizarea şi desfăşurarea actelor teroriste.

➢ Se manifestă tot mai accentuat tendinţa de atragere la desfăşurarea acţiunilor teroriste a unor elemente din cadrul crimei organizate pentru îndeplinirea unor sarcini adecvate, în special din domeniul logistic (una din principalele surse de finanţare a terorismului să o constitue acţiunile din domeniul crimei organizate, respectiv, spălarea de bani, traficul de droguri, armament şi persoane).

➢ Fenomenul terorist trebuie combătut, succesiv de la nivel superior la nivel inferior; acesta trebuie „adus” de la nivelul *global* la nivelul *regional*, ulterior la nivel *subregional*, apoi la nivel *naţional*, urmând nivelul *grup*, până la ultima verigă - *individ;* actele de terorism individuale, sporadice probabil, nu vor putea fi eradicate nici pe termen lung, însă există premise ca ultimele două verigi enumerate să poată fi ţinute sub control.

➢ Cheia succesului luptei împotriva terorismului internaţional rămâne cooperarea internaţională între actorii statali, de o parte şi organizaţiile nonguvernamentale, culturale, civice, religioase etc, pe de altă parte.

.

DE LA CONFRUNTAREA GLOBALĂ LA MINI-RĂZBOAIELE PER PROCURA

Dr. Janusz SOLAK*

Cele aproape două decade, care s-au scurs de la încheierea "războiului rece" şi a confruntării globale bipolare, ne-au arătat într-un mod foarte dureros la ce schimbări a fost supus echilibrul geopolitic în lume. Acest proces deosebit de complex al reconstrucției geostrategice-la baza căruia stătea revizuirea fundamentală a întregului sistem de relații internaționale precum şi convingerea privind diminuarea substanțială a probabilității izbucnirii unui conflict armat pe scară largă dintre Statele Unite ale Americii şi NATO pe de o parte, şi Rusia pe de altă parte-a dus la conştientizarea faptului că, paradigmele clasice ale războiului, înțeles sub forma ciocnirii dintre două armate "pe uscat, pe mare şi în aer" au devenit neadecvate față de noile timpuri şi provocări.

În ciuda tuturor aşteptărilor abandonarea ordinii universale bipolare nu numai că nu a soluționat contradicțiile deja existente, ba dimpotrivă, unele dintre ele s-au agravat.

În primul rând au apărut noi state şi împreună cu ele noi probleme economice, politice, militare, etnice, religioase şi altele. Contradicțiile interne au început să evolueze în direcția conflictelor în cadrul aceluiaşi stat şi în conflicte internaționale. A crescut de asemenea gradul lor de imprevizibilitate. Faptul că din ce în ce mai multe state sunt în posesia tehnologiilor rachetelor nucleare (Israel, India, Pakistan, Iran, Republica Populară Coreană) atrage după sine amenințarea reală a răspândirii armelor de distrugere în masă şi a folosirii acestora.

În al doilea rând, după perioada unui "echilibru de forțe" relativ a început intensificarea rivalizării economice şi tehnologice dintre centrele de forță tradiționale (Statele Unite) şi cele renăscute (Rusia). Este un fapt binecunoscut că aceste state posedă în continuare forțe militare puternice precum şi un mare potențial militar, printre care un număr semnificativ de arme nucleare şi arme de mare precizie.

În fine, a apărut fenomenul "micilor războaie", al conflictelor de mică intensitate, care se rezumă la influențe economice, politice, diplomatice, psihologice, militare şi de altă natură asupra celeilalte părți, ca şi antiteză a conflictelor cu grad mare de intensitate (războaiele marilor coaliții de state, cu folosirea tuturor mijoacelor de luptă din arsenal, pe câteva continente) şi a celor cu grad mediu de intensitate (ciocnirile militare dintre câteva state, pe un teritoriu limitat, cu scopuri limitate şi cu folosirea mijoacelor de distrugere convenționale). În cercul nostru cultural ele au un caracter abstract. Această situație rezultă din felul nostru de a privi acest lucru. El sau intră în contradicție cu simțămintele noastre creştine de pacifism, sau depăşeşte granițele regulilor noastre "vestice" de conducere a acțiunilor armate, deşi de multe ori aceste acțiuni sunt mai vechi şi mai eficace decât războaiele "clasice", studiate pe băncile şcolilor şi ale academiilor militare. Un fel de ghid al acestora îl reprezintă maxima chinezească: "a ucide cu cuțitul altuia", "a fura în timpul incendiului", "a pescui în ape tulburi" şi altele asemănătoare.

* **profesor universitar, Polonia**

Caracterul războaielor de tip nou ne obligă să tratăm spațiul, în care trăim (țara natală, civilizația) ca pe un tot compus din câteva spații (transcendental, istoric, geografic, de comunicații, cultural) pe care le leagă o soartă comună. Pe acest plan se ciocnesc de secole diferite forțe, stihii, tendințe care formează diferite lumi şi nu este prea uşor de definit, care dintre ele ne este mai apropiat. Orice conflict neregulat (cu excepția situației în care sunt folosite metode rafinate de obținere a succesului cu ajutorul mijloacelor nemilitare) este destructiv cel puțin la scară regională, însă fără obținerea unui avantaj intelectual asupra duşmanului în folosirea acestor tipuri de metode totul se poate încheia în final cu o catastrofă totală. Caracterul "imprevizibil" şi "de necondus" al conflictului rezultă din necesitatea examinării acestuia în trei planuri: geopolitic, statal (prin care se înțeleg scopurile statului şi starea de statalitate sau caracterul antistatal) precum şi al identității (prin care se înțeleg războaiele care paralizează conştiința în dimensiune psihologică şi mediatică).

Aspectul geopolitic

În secolul XX, privind din punctul de vedere al sistemului, am traversat cel puțin două perioade. Am avut de a face cu fenomenul a două sisteme, pe vremea când lumea nu era pur şi simplu împărțită în două sfere de influență, ci a fost supusă unei polarizări bipolare, iar în fiecare punct al spațiului putea fi simțită prezența unei lupte acerbe în plan ideologic, economic şi militar. Am avut de a face de asemenea cu încercări de construire a unor noi ordini internaționale "post război rece" (*Noua Pentarchie, Pax Consortis, Bigemonia, Pax Nipponica, New World Order*). Asta înseamnă, pentru a ne folosi de limbajul metaforic, că am traversat perioada de şlefuire bipolară a întregului teritoriu geopolitic.

Actualmente am părăsit sistemul lumii bipolare. Oare asta înseamnă că ne întoarcem la formația geopolitică a sferelor de înfluență din secolul XIX, la formele geopolitice mai vechi?

Noțiunea de "Vest" şi "Est" în înțelesul "din perioada războiului rece" a încetat să mai funcționeze la începutul secolului XXI. Atât Europa (Uniunea Europeană), cât şi Statele Unite ale Americii, NATO sau Rusia au fost puse în fața sarcinii imense de a trece peste ruptura istorică dintre Est şi Vest. Sarcina constă de asemenea în a favoriza dezvoltarea adecvată a Europei, a Rusiei euroasiatice şi a Chinei, cu cel mai numeros popor din lume.

Preşedintele american Franklin Delano Roosevelt a înțeles acest lucru foarte bine, deşi în stilul său propriu. A vrut să creeze o ordine postbelică universală, îndreptată spre constuirea unei legături al cărei scop să fie dezvoltarea economică a Eurasiei. Se gândea la alianța economică şi strategică dintre Statele Unite ale Americii, Uniunea Sovietică, China şi Europa de Vest postcolonială. Privea sistemul de guvernare totalitar, comunist al lui Stalin ca pe o perioadă de tranziție în dezvoltarea istorică a Rusiei, şi nu ca pe un sistem în stare să guverneze o țară o perioadă lungă de timp. Perioada "războiului rece", care a început de la moartea lui Roosevelt şi s-a bazat pe amenințarea distugerii reciproce a împărțit Europa şi lumea în mod radical şi ca niciodată până atunci.

Pentru Marea Britanie perioada "războiului rece" a fost una dintre cele mai bune în istoria sa. Şi-a pierdut ce-i drept majoritatea coloniilor, însă alături de cei doi

adversari globali- Statele Unite şi Uniunea Sovietică-a fost cea de-a treia parte, destul de satisfăcută, deşi nu a arătat acest lucru niciodată. În vreme ce Statele Unite îşi concentrau întregul efort în epuizantul conflict cu Uniunea Sovietică şi deveneau în acest fel dependente de susţinerea aliatului lor britanic în acest conflict, Marea Britanie obţinea o influenţă enormă asupra SUA, precum şi spaţiu de manevră în domeniul politicii internaţionale. În acea perioadă ducea un joc dublu cu Rusia sovietică, pe de o parte îndreptat împotriva SUA, pe de alta-împotriva Republicii Federale Germania şi a Franţei. Atunci când a apărut o perspectivă istorică nouă de colaborare şi dezvoltare economică (1989) Lindon Larush a elaborat concepţia Transformării Economice Europene de la Marea Adriatică şi până în Ural cu folosirea potenţialului industrial al "triunghiului industrial" Paris-Berlin-Viena. Concentrându-se asupra proiectelor de infrastructură şi a noilor tehnologii ale celei de "a treia revoluţii industriale" s-a plecat de la prezumţia generală de modernizare a Spaţiului Economic European. Acest pachet strategico-economic a fost supus elaborărilor ulterioare (1989-1992), evoluând în direcţia conceptului de "punte europeană" (European Landbridge), adică a unui program de dezvoltare al economiei şi infrastructurii întregii Eurasii. Unul dintre principalele scopuri a fost provocarea crizei sociale şi economice precum şi slăbirea politică a Rusiei. Scopul era real: în timpul preşedenţiei lui George Bush (1989-1993) autorităţile SUA erau dominate în mod vădit de dictatul geopolitic al establishmentului britanic. Modul de gândire "britanic" s-a încheiat odată cu preluarea mandatului prezidenţial de către Bill (William Jeffereson) Clinton (ianuarie 1993). Acest fapt are o însemnătate decisivă pentru modul de conducere a războaielor neregulate şi terorism.

Statele Unite se aflau la încheierea "războiului rece" la o răscurce geopolitică între politica izolaţionismului şi angajarea în forţă. Clinton era un personaj nehotărât, atât în sens strict-privat cât şi politic: părerile lui asupra politicii externe au un caracter "rooseveltian". Această nehotărâre s-a transpus în siguranţa naţională americană. În mod paradoxal, pe vremea când Uniunea Sovietică era adversarul strategic principal al SUA, americanii se simţeau "mai în siguranţă" –orice fel de agresiune asupra teritoriului american era "prin definiţie" exclusă. Începând cu ianuarie 1993 Statele Unite şi obiectele americane dinafara graniţelor SUA au devenit ţinte ale numeroaselor şi sângeroaselor atacuri teroriste îndreptate împotriva *World Trade Center* din New York (1993), a biroului federal din Oklahoma City, care a atras după sine 169 de victime (1995), Jocurile Olimpice de la Atlanta (1996); bazele militare americane *Al-Chobar* în Arabia Saudită, unde au murit 19 soldaţi americani (1996); ambasadele americane din Kenia şi Tanzania (1998); distrugătorul american *USS Cole* din Jemen (2000), precum şi atentatele deosebit de periculoase asupra însuşi preşedintelui Clinton şi a Casei Albe. Ele s-au intensificat în timpul preşedenţiei lui George W. Bush, dovadă fiind atacul aerian sinucigaş tragic şi spectaculos îndreptat dinnou împotriva deja amintitului *World Trade Center* (11.09.2001).

De peste un sfert de secol Rusia contemporană, Asia, iar de ceva timp de asemenea NATO suportă consecinţele deciziei Uniunii Sovietice de ocupare în 1979 a Afganistanului.Guvernul premierului Margaret Thatcher şi a preşedinţilor Ronald Reagan şi George Bush şi-a îndreptat eforturile nu numai către sprijinirea rezistenţei afgane, dar a şi considerat războiul afgan ca fiind o pârghie, cu ajutorul căreia,

angajând forţele islamice, se va reuşi destabilizarea poziţiei Moscovei în republicile Asiei Centrale. Ideea se baza pe organizarea şi sprijinirea forţelor islamice radicale în "punctele slabe" ale Uniunii Sovietice. După încheierea acţiunilor militare sovietice în Afganistan şi retragerea trupelor ruseşti majoritatea mudjahedinilor a înfiinţat nucleul armatei bazate pe talibani, grupare musulmană de un fundamentalism extrem. De atunci ea luptă în îndelungatul război civil din Afganistan, care a devenit în ultimul timp mult mai dur. Actualmente forţele talibanilor (sprijinite de Pakistan şi Arabia Saudită) ameninţă cu destabilizarea situaţiei în întreaga Asie Centrală, din Caşmir prin fostele republici sovietice din centrul Asiei, până la provincea chineză Hongkong, ameninţând în acest fel apariţia infrastructurii punţii eurasiatice.

Pentru prima oară de la perioada Uniunii Sovietice îşi face apariţia un bloc antiamerican bazat pe superputeri. Nu este o coincidenţă faptul că Rusia întăreşte colaborarea cu China. Face acest lucru din cauza importanţei ei crescânde. China nu vrea să fie "Germania secolului XX-uriaşul economic şi piticul politic". Ambiţia ei ţinteşte mai departe; doreşte să fie poporul conducător al secolului XXI sub orice aspect. Dezvoltă relaţii cu state foarte puternic antiamericane, precum Iranul. Dacă se adaugă la aceasta state antiamericane precum: Siria, Corea de Nord, Cuba şi Venezuela lui Hugo Chavez, putem întrezări începutul blocului "anti-hegemonic", îndreptat împotriva Statelor Unite şi a aliaţilor lor tradiţionali.

Au observat acest lucru americanii. *Consolidarea societăţilor libere (...) pe teritoriul care se întinde de la Marea Neagră până la munţii Pamirului permite deschiderea unui coridor de transport şi comerţ important între Europa şi Asia, de-a lungul fostului Drum al Mătăsii. Din păcate la fel de bine lucrurile pot sta altfel. Dacă reformele economice şi politice nu vor avea succes, iar conflictele interne şi interstatale vor dura şi se vor răspândi în continuare, regiunea poate deveni un cuib al terorismului, al extremismului religios şi un câmp al războaielor deschise. Acest lucru ar trebui să neliniştească Statele Unite, deoarece se referă la spaţiul, în care resursele de petrol ajung la peste 200 miliarde de barili. Acest lucru mai reprezintă încă un motiv pentru ca soluţionarea conflictelor din Asia Centrală să devină cea mai importantă sarcină a politicii americane în regiune*-avertiza şi sfătuia Strobe Talbott.[1]

Abordarea politică şi practică a războaielor neregulate şi a terorismului ar trebui să se facă, din cauza caracterului lor ascuns şi indirect, cu foarte mare atenţie şi numai acesta poate stabili, dacă se poate lupta în mod eficace cu aceste fenomene. Chiar şi cunoaşterea amănunţită a "luptătorilor" sau "teroriştilor" (termen folosit în diferite înţelesuri, funcţie de faptul dacă aceştia sunt de partea "noastră" sau de partea "celeilalte" părţi) precum şi a motivelor acţiunilor lor ("fundamentalism religios", "probleme etnice", "motive social-revoluţionare", "narco-terorism") nu ne ajută să înţelegem fondul războaielor neregulate. Întrebarea: cui folosesc actele teroriste? îi indică doar pe aceia care stau în spatele teroriştilor şi a scopurile propagandistice, pe care aceştia şi le propun. Analiza obiectivă a efectelor "profiturilor" politice şi practice care decurg din actele de terorism obligă la demascarea celei de "a treia părţi interesate".

[1] S. Talbott, *Remarks on U.S. Foreign Policy In Central Asia at the Paul Nitze School for Advanced International Studiem*, US Departament of State 21.07.1997.

Aspectul antistatal

Omenirea, încă de la începutul existenței sale s-a confruntat cu dispute şi conflicte armate. Dacă ar fi să tratăm războiul ca pe o formă de violență şi să analizăm istoria omenirii sub acest aspect, atunci pot fi deosebite două tendințe generale:

-prima, care tinde să facă din fenomenul războiului un lucru din ce în ce mai ritual şi limitat (acest tip de război este legat de distrugerea conştiinței reprezentanților armatei luptătoare şi a populației);

-a doua, care tinde spre construirea unei arme din ce în ce mai totale, care constă în distrugerea consecventă a sistemelor şi formelor de organizare ale vieții sociale ca atare.

În cazul războiului dus fără nici un fel de limite şi sisteme de oprire a fost folosit termenul de "război nelimitat (total)". Era vorba aşadar despre un conflict, care nu avea practic "fund". Toate normele dreptului natural-dacă ar fi să ne bazăm pe asemenea autori precum Hugo Grotius (1583-1645) şi Johannes Althusius (1557-1638)- încetau să aibe obligativitate în acest caz[2]*. Totuşi, în comparație cu perioada "războiului rece" au avut loc în acest domeniu modificări calitative. S-au limpezit conflictele generate de rivalitatea dintre superputeri, ațâțate de influența factorilor externi, s-au intensificat în schimb conflictele interne, din care o parte au devenit internaționale. O desfăşurare deosebit de dramatică au avut-o tocmai conflictele pe baze etnice şi religioase. Aşa s-a întâmplat în anii nouăzeci ai secolului XX şi ne putem aştepta, că aşa va fi şi în viitorul apropiat.*

Aşa numitele războaie mici "locale-totale" sunt războaie cu o statalitate definită, existentă şi formată (trebuie însă făcută deosebirea între statalitate şi aparatul de stat care poate fi puternic şi sănătos, în acelaşi timp în care statalitatea este firavă, mică şi ruinată). Aici este vorba nu despre lupta cu aparatul de stat, care este posibil să nu satisfacă intelectualii de orientare liberală, din cauza caracterului său "birocratic", însă tocmai cu structura sa formată din punct de vedere etnic şi politico-social şi cu forma administrației de stat înrădăcinată în acea structură. Pe de altă parte aceste state luptă cu un subiect nedefinit care, cel puțin până la ora actuală, nu posedă calitatea de stat, însă care tinde cu orice preț spre a fi recunoscut ca şi grup etnic, ca şi popor care are dreptul la propria statalitate (subiectivitate).

Războiul neregulat nu începe niciodată de la declararea lui şi nu se încheie niciodată cu semnarea pactului privind capitularea, dovada faptului fiind numeroasele "conflicte înghețate", despre care nu au nici un fel de idee cum ar putea fi soluționate nici părțile aflate în conflict, nici comunitatea internațională. Obiectul lui îl constituie formarea conştiinței populației adversarului, care trebuie distrusă (de aici rolul decisiv al acțiunilor privind manipularea mijloacelor de comunicare în masă ale adversarului), nimicirea economică şi socială a adversarului. Îl reprezintă modul multidimensional de schimbare a spațiilor geopolitice. Deoarece statul nu se reduce numai la sistemul de granițe formale. De exemplu: Kazahstanul nu are nimic în comun cu uigurii care populează China, însa uigurii chinezi se simt legați de uigurii din Kazahstan, iar China

[2] Comp. H. Grotius, *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju (w których znajdują się wyjaśnienia: prawo natury i prawo narodów, a także główne zasady prawa publicznego),* (*Trei cărți despre dreptul războiului şi păcii (în care se găsesc explicațiile: dreptul natural şi dreptul popoarelor, precum şi principiile fundamentale ale dreptului public*). Warszawa 1957, *passim*.

(sau cel puțin guvernul Tibetului aflat în emigrație) se interesează de situația din Kazahstan sub toate aspectele: etnic, politic, din punctul de vedere al cultelor, deoarece uigurii sunt musulmani. Rusia nu recunoaşte Republica Moldovă a Transnistriei, însă se simte responsabilă față de etnicii ruşi care locuiesc acolo. Aceştia din urmă nu vor să fie "moldoveni", deşi Guvernul de la Chişinău îi consideră cetățeni ai săi. Cetățenia transnistreană este recunoscută în Osetia de Sud şi Nagornîi Carabah (Carabahul de Sus), singura problemă fiind doar că aceste republici nu sunt recunoscute de nimeni, cu excepția, bineînțeles, a Transnistriei. Pe inguşi şi pe ceceni îi uneşte credința (islamul), obiceiurile, comunitatea limbii şi simțul fraternității. Rusia sprijină financiar Inguşetia şi o apără împotriva locuitorilor Osetiei. De aici şi faptul că în Osetia nu există tendințe de independență şi suveranitate ca în Cecenia. Lupta cecenilor pentru un stat independent este urmărită cu mare atenție de către alte popoare din Caucaz (cabardini, adeigini, avari). Şi pe ei îi uneşte la fel islamul practicat într-un mod neortodox sub forma sufismului, care desconsideră ierarhia duhovnicească punând pe primul loc contactul direct al individului cu Alah. La fel de caracteristice sunt puternicele legături familiale şi de clan, iar cutumele (de exemplu legea răzbunării familiei pentru omorârea unei rude) au întâietate în fața legilor codificate de către stat.

Metoda de acționare a maşinăriei statului este o derivată a capacității de administrare a aparatului de stat, a formelor şi modurilor de influențare a stării de spirit a populației. În cazul "clasic" lupta cu statalitatea formată este începută de către structurile nemulțumite de aparatul de stat. Dacă însă forma vieții sociale şi etnice le-a fost insuflată, atunci vor fi doar pentru schimbarea aparatului de stat şi a guvernului, dar nu şi pentru dărâmarea pilonilor vieții, în cadrul cărora există ei înşişi. În "micile războaie" totul decurge altfel.

Atunci când capacitatea de exercitare a puterii este foarte mică (acest lucru se leagă de destrămarea aparatului de stat, antisocial şi criminalizat interior), nu există scopuri clare şi precise de dezvoltare a unor anumite regiuni, conflictul dat, care are în faza de început caracter de conflict antisocial al unor grupuri şi forțe împotriva statalității formate se poate desfăşura în diferite moduri. "Structurile paralele ale puterii" au devenit un factor dominant la scară universală în ceea ce priveşte modul de conducere al războaielor neregulate la cea mai mare scală.

În memoria istorică a oricărui popor "perioada de aur" este legată de asemenea de anumite granițe concrete, care s-au schimbat de nenumărate ori în cazul tuturor statelor învecinate într-un fel sau altul, precum şi de activitatea unor personaje istorice concrete "străine" şi "ale noastre". Memoria istorică favorizează în mod activ mitologizarea conflictului, precum şi justificarea idei de război just, chiar sfânt. Această experiență nu le este străină albanezilor din Kosovo, care visează la "Marea Albanie" sau kosovarilor, care visează la "Marea Serbie". Mitologizarea conflictului şi memoria istorică au jucat un rol extrem de negativ în conflictul cecen. Ruşii amintesc de permanentele atacuri ale cecenilor asupra satelor ruseşti şi cazace, rolul lor activ în organizarea atacului bolşevic asupra căzăcimii în anii douăzeci şi treizeci ai secolului XX, atunci când s-au încheiat socotelile pentru războiul caucazian şi pentru alte numeroase mici nedreptăți. În memorie apar de asemenea faptele privind participarea formațiunilor cecene în spatele Armatei Roşii în timpul marelui război al neamului. Pe

de altă parte cecenii îşi aduc mereu aminte de ordinele imamului Şamil şi de deportarea stalinistă. În schimb deportarea stalinistă reprezintă pentru tătarii din Crimeea-oricât de ciudat ni s-ar părea-una dintre puţinele cauze de mândrie naţională. Nu au mai avut parte de un alt "secol de aur"; strămoşii lor au avut alte priorităţi decât statalitatea. Tendinţa de mitologizare nu i-a ocolit nici pe participanţii la conflictul Transnistrean, împărţind un popor. Astfel, la Chişinău pe naţionalişti pro-români îi înfierbânta visul "marşului eliberator" al armatelor române ale mareşalului Ion Antonescu, în schimb moldovenii din Transnistria se mândresc ca mai demult, că de pământul lor se leagă faima lui Alexandru Suvorov.

Analiza complexă, "post-război rece", a situaţiei, a scopurilor şi a posibilităţilor statelor, a forţelor care reprezintă ameninţarea principală, a timpilor de prevenire strategică, a componenţei coaliţiei părţilor luptătoare, a spaţiilor posibilelor conflicte, a factorilor de mobilitate, a timpilor de durată a acţiunilor de luptă, a nivelului de risc, a angajării militaro-economice şi de luptă cerute precum şi a compatibilităţii structurii de bază a forţelor militare cu noile sarcini, au arătat că:

- dacă în perioada "războiului rece" principala ameninţare o reprezenta Uniunea Sovietică, în noua situaţie internaţională principalul pericol îl reprezintă atât puterile regionale (Irak), cât şi ţările care dispun de un potenţial care permite producerea de arme de exterminare în masă precum şi de mijloacele de transferare ale acestuia (Corea de Nord, Pakistan şi altele);
- dacă în perioada de conflict global între două supraputeri timpul garantat de prevenire a unui eventual atac era în jur de una-două săptămâni, atunci în cazul conflictelor regionale, din cauza gradului ridicat de imprevizibilitate a desfăşurării situaţiei acesta poate fi de la o zi la un an şi mai mult;
- dacă în perioada "războiului rece" zona unui potenţial conflict o reprezenta Eurasia, în situaţia actuală conflictul poate izbucni practic în orice regiune a lumii;
- dacă în perioada confruntării globale coaliţiile de state ale părţilor beligerante erau definite în mod univoc conform criteriului socio-politic, în cazul în care se prezintă situaţia actuală în lume, în majoritatea cazurilor nu este posibilă anticiparea componenţei coaliţiei;
- dacă mai demult principalele eforturi erau îndreptate spre deplasarea forţelor şi a mijloacelor (a armatelor şi a echipamentelor acestora) peste Atlantic, actualmente apare necesitatea paraşutării armatelor practic în orice punct de pe globul pământesc (noua cerinţă de mobilitate strategică);
- dacă în epoca "războiului rece" timpul de pregătire pentru război şi pentru acţiuni militare desfăşurate în scopul nimicirii adversarului era măsurat în ani, în epoca conflictelor regionale acesta se rezumă la câteva luni;
- dacă în perioada "războiului rece" gradul de risc maxim în perioada de ameninţare sau în timpul conflictului (războiului) era aşteptat să fie în momentul luării deciziei de folosire a armei nucleare, actualmente riscul, ca şi grad maxim de ameninţare a securităţii naţionale, se leagă sau de nerespectarea prevederilor referitoare la armele de exterminare în masă, sau de acţiuni neconvenţionale (terorism);
- dacă în epoca confruntării inter-blocuri nivelul de angajare militaro-economic şi de luptă în cazul războiului global era calculat referitor la maxim, actualmente

există posibilitatea reală de limitare a capacității de producție a complexului industrial-militar până la un anumit nivel şi de realizare eficace a sarcinilor operative şi de luptă cu o implicare mai mică de forțe.

Războaiele mici au loc în condițiile unei infrastructuri dese de state industrializate-energetice, nucleare, chimice. În condițiile unui război local nimeni nu este asigurat împotriva atacurilor teroriste şi a diversiunilor de tipul: otrăvirea marilor rezervoare de apă cu chimicale, explozii în centralele nucleare, etc. Dacă conflictul se desfăşoară pe teritoriul unui stat care dispune de obiecte nucleare civile şi militare, de o industrie chimică puternică sau de un sistem de transport dezvoltat, atunci orice mic conflict armat poate duce la o catastrofă globală ireversibilă, asta însemnând – confruntare globală.

Începutul secolului XXI reprezintă de asemenea şi părăsirea treptată a modelului războiului condus de către state în direcția "reprivatizării" şi a "comercializării" acestora. Observăm tendința vizibilă ca anumite intervenții armate, de asemenea operații de pace care necesită intervenția armatei, să nu fie conduse prin folosirea armatei regulate, ci a unor "soldați personali" special selecționați, sau închiriați (*Private Military Companies*). Condotierii contemporani (în stilul *Blackwater Security* americane) fac ordine şi aduc siguranța în "micile" conflicte, realizează scopul politic "moarte zero" (în rândurile armatelor regulate) şi scopurile tactice, care sunt în contradicție cu postulatele oficiale ale statului. În ceea ce priveşte "comercializarea", *outsourcing-ul* a dus la apariția în masă în structura forțelor militare americane a firmelor private (de genul firmei americane *Halliburton*), care au preluat problemele logistice.

"Privatizarea" acțiunilor de război, luând un caracter de lavină (în timpul primului război din Golful Persic în anul 1991 un soldat "personal" revenea la o sută din armata regulată; în anul 2003-unul la zece), face ca, granițele dintre noțiunile de "operațiuni militare", "sprijinirea dezvoltării" sau "ajutor umanitar" să se şteargă. La fel ca în cazul liniei de delimintare dintre forțele armate şi organizațiile internaționale. Deoarece există convingerea, că operațiunea "militară" în varianta firmelor comerciale este mai puțin costisitoare decât intervenția militară cu participarea armatei regulate, privatizarea va doborî următoarele granițe, pătrunzând din ce în ce mai puternic pe teritoriul rezervat până acum statelor. Calitatea rezultatului şi respectul pentru drepturile omului trec pe un plan mai îndepărtat.[3] "*Private Military Companies*" *distrug echilibrul civil şi militar şi politica tradițională nu numai a societăților care ies din criză, însă de asemenea a societăților vestice. Ştergând delimitarea tradițională civili-militari precum şi privat-public, aceşti actori hibrizi funcționează adesea în rețele neformale, care favorizează corupția şi crima. Sistemul american strategic al intervenției globale, acordând acestor rețele o poziție centrală, este generatorul instabilității, ba chiar a dezordinii. Autorizează exercitarea unilaterală a*

[3] În raportul publicat de către Departamentul de State american au fost enumerate 30 de unități care participă în mod activ în Irak, în special americane şi britanice (însă există şi două arabe, una sud-africană, coreană, indiană şi una din Hong Kong). În acelaşi timp guvernul SUA nu poartă răspunderea pentru lipsa de profesionalism şi corectitudine (siguranță) din partea persoanelor şi a firmelor enumerate în raport. Vezi *Security companies doing business in Iraq*, US Department of State, 2004, http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1763.html.

puterii de către America în lume, mai ales în zonele nesigure din Sud, unde CIA, forţele speciale şi companiile militare private duc războaie de mică anvergură).[4]

Aspectul psihologic

Teza, conform căreia, terorismul din prima decadă a secolului XXI este în primul rând un fenomen sociologic născut din fundamentalismul islamic este un subterfugiu, care are ca şi scop ascunderea rădăcinilor lui adevărate. După 1989 mudjahedinilor "şomeri" de origine neafgană nu li s-a permis să se întoarcă în ţările, din care au fost racolaţi. Mai devreme fuseseră şcoliţi de către instructori americani pentru a lupta cu armata sovietică şi cu cea a guvernului. După preluarea puterii de către talibani, au fost în continuare şcoliţi, închizându-se ochii la faptul că, programul lor politic prevedea construirea unui stat religios, mai fanatic decât cel care fusese construit de către aiatolahul Chomeini în Iran. În calitate de "afgani" islamici au preluat afacerea internaţională cu narcotice, comerţul cu arme şi alte forme de crimă organizată. Constituie o rezervă, din care pot fi folosiţi terorişţii bine instruiţi. Au participat la luptele din Somalia, Sudan, Iemen, Bosnia şi Herzegovina şi Tadjikistan. Formează nucleul aşa zisului "terorism islamic" în ţările arabe, în Europa şi SUA. Istoria a închis cercul pentru a doua oară-islamiştii şcoliţi de către americani întorc armele împotriva profesorilor lor.

În lucrările lui Samuel P. Hutington şi Bernhard Lewis "terorismul islamist fundamentalist" este ideea principală, prin care se înţelege că, aşteptata ofensivă generală a "islamismului fundamentalist" este îndreptată împotriva civilizaţiei vestice.[5] S.P.Huntington –referindu-se în mod direct la controversata teză a lui Francis Fukuyama despre "sfârşitul istoriei"[6] –atrage atenţia asupra faptului că, dacă ceva a intrat în istorie, atunci mai degrabă "clasica" împărţire în trei în: "prima lume" –ţările bogate şi democrate din Vest, "a doua lume"- ţările din blocul estic dominate de Uniunea Sovietică, şi "a treia lume" –ţările slabe din punct de vedere economic şi politic. În noua configuraţie despre politica internaţională şi în consecinţă despre securitatea globală şi regională vor decide opt civilizaţii principale (vestică, chineză, indiană, ortodoxă, africană, islamică, latinoamericană şi japoneză), nu însă neapărat cea vestică, care convinsă de superioritatea sa tinde continuu către un conflict cu celălalte. În situaţia în care avem de a face cu o renaştere religioasă avansată în alte cercuri culturale (în primul rând în cel islamic) cuplată cu o foarte rapidă dezvoltare economică (mai cu seamă în China şi India) "valorile" Vestului devin puţin concurenţiale.

În reflecţiile lui S. P. Huntington rămâne deschisă problema, dacă terorismul

---

[4] S. Makki, *Sociétés militaires privées dans le chaos Irakien*, "*Le Monde Diplomatique"*, nr 11/2004, http://www.monde-diplomatique.fr/2004/11/MAKKI/11663.

[5] Este vorba despre lucrările lui S.P.Huntington, *Zderzenie cywilizacji i kształtowanie nowego ładu światowego (Ciocnirea civilizaţiilor şi formarea noii ordini mondiale*), Warszawa 2005; precum şi a lui B. Lewis: *Bliski Wschód* (*Orientul Apropiat*), ed. Prószyński i S-ka 1998; *Muzułmański Bliski Wschód* (*Orientul Apropiat Musulman*), Marabut 2003; *Co się właściwie stało? O kontaktach Zachodu ze światem islamu (Ce s-a întâmplat de fapt? Despre contactele Vestului cu lumea islamului*), Dialog 2003.

[6] F. Fukuyama, *Koniec historii* (*Sfârşitul istoriei*), Zysk i S-ka, Poznań, 1996.

trebuie tratat ca şi un fenomen sociologic "încă" independent, sau ca şi "deja" una dintre multiplele forme ale războaielor neregulate.

În sfera socio-economică a conflictelor naţionaliste, etnice şi ideologice funcţionează bineînţeles partizanii metodelor teroriste. Nu trebuie însă crezut în faptul că aceşti "factori sociologici" în sensul larg reprezintă sursa terorismului contemporan (opţiunea întâi).Conform lui von Heldt, terorismul, cu toate că se naşte în urma anumitor factori sociologici, nu este un fenomen sociologic. Cercetătorul german Carl Schmitt (1888-1985) nu avea îndoieli asupra faptului că, *într-o anumită măsură războinicul neregulat este întotdeauna dependent de sprijinul unei mari forţe regulate*(7).[7]

Însă atunci (opţiunea a doua) apare întrebarea: ce forţe politice câştigă cu adevărat în urma actelor teroriste? Dacă terorismul, ca şi formă a războiului neregulat este "continuarea politicii cu alte mijloace", atunci în numele căror forţe politice acţionează?

Imperiul Bizantin a construit într-un mod uimitor de eficient un întreg complex diplomatic,"acţiuni active"de spionaj, operaţii psihologico-politice şi războaie neregulate, inclusiv terorism. Cu timpul Bizanţul a introdus un arsenal impresionant de elemente strategice şi de tactici, care au fost în stare să demoralizeze, să slăbească şi să învingă în mod eficient potenţialii adversari. Bizanţul a pus întotdeauna mai presus metodele indirecte de conducere a războaielor militaro-politice în faţa folosirii directe a forţelor militare destul de slabe. În perioada în care lipsea delimitarea clară dintre război şi pace operaţiunile politico-militare neregulate au reprezentat cheia succesului politicii internaţionale a Bizanţului. Acest "model bizantin" a permis Bizanţului să supravieţuiască veacuri în ciuda degradării economice puternice şi a evidentei crize. Aceeaşi politică a fost adoptată mai târziu de către Republica Veneţiană, iar actualmente –de către un număr de ţări, aşa zise "state în decădere" (*failing nations*).

Războiul neregulat condus într-un mod ascuns a căpătat o nouă calitate şi importanţă în timpul "războiului rece". În epoca "distugerii mutuale garantate" *(Mutual Assured Destruction)* între superputeri era purtat în mod ascuns un război neregulat, care consta în dezvoltarea formelor tactice ale terorismului. Războiul neregulat reprezenta anticamera războiului convenţional, ba chiar nuclear până la sfârşitul anului 1989 şi avea influenţă asupra strategiilor politico-militare atât ale NATO, cât şi ale Pactului de la Varşovia. În contextul care nu ducea nicăieri, a extinderii potenţialelor nucleare şi în consecinţă a patului atomic, micile războaie neregulate au început să ocupe treptat, în sens strategic, locul conflictului prioritar. Aveau "calităţile lor de netăgăduit": erau purtate în mod ascuns şi *per procura* , în plus erau relativ ieftine şi sigure pentru statele-sponsori, şi cel mai important-erau războaie psihologice (în sensul politic al influenţei asupra elitelor şi a societăţii). Aspectul lor destabilizator diferit era într-un final mult mai important decât consecinţa imediată a violenţei, îndreptată împotriva diverşilor oameni sau obiecte. Cu toate acestea, după dispariţia blocului estic, terorismul internaţional nu a dispărut, la fel

[7] C. Schmitt, *Teologia polityczna i inne pisma (Teologia politică şi alte scrieri*), Znak, Kraków 2000.

cum şi terorismul de proveniență vestică nu a început de abia în anul 1989.

Conform zicalei chineze "omoară-l pe unul şi bagă frica în inimile a o sută" terorismul contemporan este strâns legat de mijloacele de comunicare în masă. Cu ajutorul lor ideologii acestor metode de purtare a războiului, penetrând granițele de stat, îşi asigură un "spațiu virtual" pentru influența directă de natură psihologico-politică a atacurilor teroriste, care se răspândeşte în mod geometric. Strategia este simplă-în mințile oamenilor trebuie sădită frica, neîncrederea generală în stabilitatea vieții politice şi sociale. Sentimentul de teamă duce la "dirijarea comportamentului" unori grupuri sociale alese sau unor întregi popoare. Pozițiile politice şi comportamentele sociale sunt supuse "reorientării". Acest efect psihologico-politic destabilizator îi obligă pe deținătorii puterii politice să reacționeze. În speranța, că această reacție va căpăta fie forma isteriei, fie cea a unei paralizii pasive.

Aspectul mediatic

Nici o armată a nici unui stat democratic nu poate purta un război, în care există pierderi, dacă acel război nu are sprijinul marii majorități a propriei societăți. Nu are o importanță prea mare faptul dacă armata este recrutată, sau profesionistă.

În cazul în care este recrutată-avem de a face cu proteste de stradă, dacă este profesionistă- atunci vor fi mai puțin doritori de a lupta şi pieri, fără a şti pentru ce.[8]

Ne apropiem de o problemă importantă, care se referă la rolul mijloacelor de comunicare în masă în cazul războaielor locale mici. Pentru că ele formează sistemul de imagini şi identificare, se poate vorbi despre înlocuirea construcției politico-militare cu una politico-militaro-mediatice.

Mijloacele de comunicare în masă au devenit o armă importantă pentru sprijinirea sau evaluarea operațiilor militare. Ele formează şi elaborează un sistem special de valori umane "universale" şi reprezintă un punct de referință pentru orice membru luminat al unei societăți luminate. Războiul contemporan devine din ce în ce mai mult un război al cărui scop este provocarea înfrângerii şi distrugerea conştiinței inamicului precum şi consolidarea conştiinței propriului popor. Războiul informațional, organizat de către mijloacele de comunicare în masă este războiul fără granițe precise, fără o apartenență definită a sistemelor informaționale la o parte sau alta dintre părțile aflate în conflict. Mijloacele de comunicare în masă locale pot transmite informații strategice adversarului şi pot distruge conştiința propriei populații (acest ultim fenomen a devenit obiectul unor analize mai profunde în SUA, pe baza experiențelor negative acumulate în timpul războiului din Vietnam precum şi al conflictelor de după 1989, când s-a schimbat realitatea legată de prăbuşirea Pactului de la Varşovia).

Primul război din Golful Persic a avut o desfăşurare clasică: împotriva Irakului lui Sadam Husein a pornit o imensă maşinărie de război, peste jumătate de milion de soldați ajutați de cea mai modernă tehnică militară. Opinia publică americană era pregătită-şi "în stare să accepte"- pierderi depăşind 30 de mii de victime (*nota bene* au pierit atunci în jur de 400 de soldați ai forțelor aliate). Doi ani mai târziu americanii s-au angajat în misiunea de pace din Somalia, pentru a descoperi că, contextul socio-

[8] A. Chramczichin, *Saigon nad Tygrysem* (*Saigonul peste Tigru*), "Forum" nr 2/2007, p. 5

politic al desfăşurării războiului s-a modificat în mod radical. În anul 1991 opinia publică, hrănită cu scenariile războiului termonuclear, era în stare să accepte mii de victime. În 1993 nu a rezistat în faţa morţii a 18 soldaţi omorâţi în timpul nereuşitei intervenţii din Mogadişu. Imaginile de televiziune ale cadavrelor profanate au fost mai puternice decât voinţa politică de continuare a misiunii. Americanii s-au retras.[9]

Asemenea americanilor în Vietnam şi Somalia, la fel au pierdut şi ruşii în Cecenia războiul încă de la început în sens propagandistic. Şi deşi poziţia oficială a Washingtonului şi poziţia oficială a Moscovei au făcut tot ceea ce le-a fost în putinţă, nu au reuşit să îi convingă nici măcar pe luptătorii lor şi pe soldaţii care îşi pierdeau tovarăşii de luptă că este vorba despre "războaie juste", că oamenii îşi îndeplinesc acolo datoria lor de soldaţi şi de cetăţeni. Vietnamul a fost primul război din lumina camerelor de luat vederi ale televiziunilor. Atotprezenţii corespondenţi de război relaţionau în direct pentru cele mai mari reţele de televiziune americane nu atât desfăşurarea luptelor, cât imaginea atrocităţilor săvârşite de către soldaţii americani. În Cecenia forţele federale nu permiteau ziariştilor accesul în teritoriul unde aveau loc luptele, în schimb aceştia erau primiţi cu bucurie de către ceceni. Liderii ceceni, cu ajutorul ziariştilor ruşi şi-au mobilizat inteligent poporul, transformându-l într-o singură forţă. Din punctul de vedere mediatic "atrocităţile" săvârşite de către soldaţii ruşi erau exagerate; transformate într-un imens factor al războiului psihologic au unit triburile cecene fărâmiţate împotriva "agresiunii ruseşti".

Cea mai proastă variantă pentru sistemul de securitate al unui stat este aceea în care sistemul conştiinţei care îl susţine este absolut evident pentru potenţialul adversar, însă contururile lui sunt absolut neclare pentru proprii cetăţeni (în Polonia- participarea militară în Afganistan, "scutul" american antirachetă, desfiinţarea serviciilor speciale militare, acuzele adresate soldaţilor privind participarea la genocid şi crime de război, etc.)

Din acest punct de vedere războiul local este războiul care este legat de procesele de schimbare ale conştiinţei, puse în mişcare în acelaşi timp. Dacă războiul convenţional, regulat presupune că, procesele de autodefinire şi identificare au avut loc înainte de începerea acţiunilor militare, schimbarea lor bruscă în timpul acţiunilor militare este interzisă şi considerată a fi trădare, atunci în cazul micului război neregulat procesele de autodefinire ale reidentificării însoţesc chiar desfăşurarea acţiunilor militare. În condiţiile unui război local total devine foarte important factorul calităţii şi al obiectivismului informaţiilor elaborate şi puse în circulaţie. Mijloacele de comunicare în masă îşi pot defini după bunul plac relaţia lor cu statalitatea, se pot identifica cu un grup social, care a iniţiat lupta împotriva statalităţii şi pot să îşi construiască o imagine proprie, ori se pot identifica cu terţe forţe externe, interpretând situaţia din punctul lor de vedere. Acest lucru este cu atât mai uşor în lipsa doctrinei privind dezvoltarea şi formarea statalităţii.

[9] E. Bendyk, *Wojownicy przyszłości (Luptătorii viitorului)*. "Polityka" nr 10/2008 din 8.03.2008, suplimentul “Niezbędnik Inteligenta” (Compendiul Intelectualului).

Concluzii

În anii nouăzeci comunitatea internațională care dispunea deja de mijloace verificate în ceea ce priveşte modul de reacție la litigii şi conflicte, s-a văzut pusă în fața unor schimbări calitative în ceea ce priveşte caracterul şi desfăşurarea acestora. Marea lor majoritate avea caracterul unor conflicte interne, şi nu ca mai înainte, conflicte între state. O parte dintre ele s-au internaționalizat, reprezentând o amenințare chiar pentru statul în sine, pentru vecini sau întreaga regiune. Numeroasele războaie, adesea cu un substrat religios sau etnic se caracterizau printr-o violență şi cruzime deosebite. O parte dintre "războaiele înlocuitoare" care aveau loc în interiorul statelor de-a lungul "războiului rece" nu au fost soluționate.

Cele mai mari provocări pentru cercurile politice şi militare le vor reprezenta conflictele locale-sursa principală de instabilitate în lume. Toate aceste conflicte au multe trăsături comune, care trebuie observate şi înțelese, pentru a ține pasul cu timpul şi pentru a le soluționa în mod eficace.

În primul rând –cauza principală, palpabilă a fiecărui conflict local, atât al celui care de-abia se maturizează, cât şi al celui deja existent o reprezintă pretențiile teritoriale şi litigiile din jurul granițelor "juste" care delimitează diferitele grupuri etnice. În consecință trebuie să ne pregătim că vom avea de a face cu inevitabile delimitări forțate ale grupurilor etnice care locuiesc pe acele terenuri.

În al doilea rând-într-un conflict local apar instantaneu de partea fiecărei părți aliați geopolitici. În consecință participanții la micile războaie, în căutarea aliaților printre frații lor mai mari vor atrage în mod inevitabil în conflict spații geopolitice întinse, provocând ciocnirea intereselor globale.

În al treilea rând –tendința deosebit de periculoasă referitoare la orice fel de ciocnire politico-militară constă în ştergerea granițelor dintre un conflict mic şi un conflict global. În consecință, va creşte tendința de formare a unor coaliții *ad hoc* a unui număr din ce în ce mai mare de state, al căror interese politice şi militare nu vor avea aparent nimic în comun cu conflictul dat.

În al patrulea rând- de fiecare dată, când începe un mic conflict local, între participanții lui apare un interes activ pentru faptele din istoria eroică şi în acelaşi timp tragică a propriilor popoare. În acelaşi timp memoria istorică funcționează foarte selectiv, scoțând în evidență din epocile precedente numai doveziile şi argumentele "indispensabile pentru război", făcând din obiectele nostalgicelor suspine "epoca de aur" a cronicii naționale. În consecință trebuie presupus că părțile aflate în conflict vor respinge din principiu argumentele "raționale" în favoarea reconcilierii.

În al cincelea rând-un rol aparte în conflictele locale îl joacă factorul psihologic. În consecință, asupra eficacității acțiunilor va decide mai puțin forța militară, mai mult "corectitudinea politică" şi opinia publică manipulată de mijloacele de comunicare în masă.

În al şaselea rând- un factor foarte important al conflictelor locale este participarea la acestea a structurilor criminale. În consecință din ce în ce mai puțin eficace devin acțiunile *stricte* militare, în schimb partea principală a responsabilității pentru instaurarea ordinii interne va cădea în sarcina formațiunilor specializate de poliție şi jandarmerie.

În al şaptelea rând războaiele mici sunt războaiele fără bariere morale şi

granițe teritoriale. Statele se află în situația desfăşurării de acțiuni militare împotriva unui adversar neidentificat, care acționează în secret şi poate apărea de oriunde. În consecință nimeni nu doreşte să poarte responsabilitatea pentru un astfel de război, din moment ce răspunzători vor fi cu toții.

Tocmai în asta constă fenomenul "micilor războaie", desfăşurate *per procura* de către actori principali nedefiniți până la capăt, şi anume că sensul lor nu va fi niciodată clar pentru toate părțile conflictului.

COOPERAREA STAT-PRIVAT ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE

Dr. Teodor FRUNZETI*

1. Introducere

Sfârşitul războiului rece, dezintegrarea unor state, proliferarea terorismului, tendința unor state de a dezvolta sau intra în posesia armelor de distrugere în masă, crizele de sistem, precum şi evenimentele politice majore petrecute în ultima perioadă, au determinat apariția unui nou climat politic în zona Europei, Orientului Mijlociu şi nu numai, complet diferit față de secolul trecut.

Probleme complexe, conflicte şi în acelaşi timp, amenințări în întreaga lume se pot întâlni în diferite zone, regiuni sau state, cea ce poate conduce la tensiuni şi, posibil, la destabilizarea acestora, cu rezultate imprevizibile pentru comunitatea internațională. Iată de ce în etapa actuală, ca urmare a evoluției rapide a situației geopolitice şi geostrategice, riscurile şi amenințările ce se manifestă pe plan internațional, cu efecte majore asupra securității oamenilor, comunităților sau statelor, devin tot mai relevante, iar efectele posibile ale unor amenințări catastrofale – tot mai greu de anticipat.

Personal, consider că principalele caracteristici ale noului climat internațional, pot fi:

a) existența unor state cu o economie slab dezvoltată şi o democrație în stare incipientă;

b) discrepanțele în plan social, economic şi politic ce se manifestă între diferitele state ale lumii, dintre statele dezvoltate şi cele mai puțin dezvoltate;

c) state a căror dezvoltare depinde în mare măsură de ajutorul acordat de comunitatea internațională;

d) state ce proliferează terorismul şi tendința de înarmare fără precedent;

e) coexistența unui drum către stabilizare şi a unei perspective de cooperare, pe de o parte şi menținerea unor situații destabilizatoare, pe de altă parte.

În acest context reducerea influenței riscurilor şi amenințărilor la adresa securității internaționale, printr-o postură activă în domeniul prevenirii conflictelor şi managementului crizelor şi urgențelor civile, va constitui o coordonată permanentă a politicii de securitate a oricărui stat, implicit a României, iar managementul crizelor şi asigurarea securității internaționale reprezintă o preocupare permanentă a organismelor internaționale.

Dacă ne referim la pericolele pentru securitatea Europei şi nu numai, putem spune că aceste sunt:

a) instabilitatea statelor – destabilizarea statală constituie unul dintre cele mai grave pericole, putând fi rezultatul conflictelor etnice, autoritarismului etnic combinat cu afirmarea tendințelor iredentiste, colapsului economic şi destabilizării politice, rezultând instabilitate în respectiva zonă;

* **General locotenent profesor universitar, Şeful Statului Major al Forțelor Terestre**

b) imigrarea în masă, cu greu stopată de instituțiile abilitate – mărirea instabilității şi greutăților economice, în asociere cu economia slabă, creează condițiile pentru un val imens de imigrări care pot destabiliza activitatea socială a statelor mai dezvoltate;

c) mişcările pentru autonomie teritorială cu folosirea forțelor armate sau a măsurilor politico-economice;

d) terorismul internațional, accentuat în ultima perioadă prin acțiuni virulente; dacă ne referim numai la zona europeană aceasta asigură un spațiu favorabil acestor manifestări, întrunind factori esențiali pentru dezvoltare: tendințe de autonomie, naționalism, fundamentalism religios, ambiții politice, situația financiară şi economică precară a unei mari părți a populației;

e) naționalismul etnic şi ambițiile iredentiste, constituie un pericol prin mărirea neîncrederii între state, privind politica de schimbare a granițelor prin violență; naționaliştii, în efortul lor de a crea națiuni etnice, are ca rezultat măsuri antidemocratice care adâncesc lipsa de comunicare între oameni şi fac imposibil dialogul politic pe teme etnice;

f) crima organizată nu trebuie neglijată; economiile slab dezvoltate în combinație cu legi neadecvate creează condiții ideale pentru crima organizată; relațiile autorităților cu crima organizată, determină încetinirea şi neluarea măsurilor adecvate pentru stoparea acestui fenomen.

Din cele prezentate mai sus rezultă necesitatea consolidării transparenței şi a predictibilității în domeniul securității internaționale, în armonie totală cu cea națională, dezvoltarea cooperării regionale, prevenirea dezastrelor, combaterea amenințărilor de orice natură şi asigurarea securității şi dezvoltării viitoare prin creşterea rolului structurilor de securitate internațională şi europeană.

2. Implicarea organizațiilor internaționale şi a celor neguvernamentale în prevenirea şi soluționarea conflictelor şi a crizelor

Managementul crizelor internaționale *poate fi definit* în general ca: *„Managementul deliberat şi imediat, precum şi punerea în practică a hotărârilor Comunității Internaționale – de exemplu: cele ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, privind politicile, modul de luare a deciziilor şi coordonarea pentru prevenirea şi/sau soluționarea amenințărilor şi crizelor internaționale sau a actelor de terorism, sau a altor situații de criză cu scopul de a menține securitatea internațională şi încrederea în actualul sistem internațional”*.

Dinamica stărilor de tensiune, crizelor şi conflictelor recente a scos în evidență necesitatea unei abordări mai cuprinzătoare, utilizând întreaga gamă de instrumente politice, diplomatice, militare şi civile de gestionare a acestora, astfel încât contracararea eficientă a riscurilor şi amenințărilor să fie cu adevărat posibilă. Pericolul transformării unora dintre riscurile existente, precum tendințele separatiste, mişcările anarhice şi alte acțiuni violente sau a riscurilor de mediu (inundații catastrofale, secetă severă de lungă durată, cutremure, accidente nucleare, fenomene meteorologice devastatoare etc.) în amenințări majore la adresa securității naționale este real şi trebuie abordat într-o manieră sistematică şi anticipativă.

Marile discrepanțe în nivelul de dezvoltare economică – care se accentuează tot

mai mult, în condițiile unor progrese tehnologice fără precedent, accesul discriminatoriu la educație şi apărarea sănătății, la resurse esențiale ale vieții, la informație şi cunoaştere, provoacă grave crize sociale, generează frustrări şi stârnesc nemulțumiri. În condițiile globalizării economice, crizele sociale sunt însoțite, nu o dată, de crize de identitate, generatoare de violențe neaşteptate. În acest context se situiază apariția crizelor internaționale, în general, şi a crizelor teroriste, în particular. Teroriştii îşi doresc să fie norocoşi o singura dată, noi, în schimb, avem nevoie să fim norocoşi de fiecare dată! Nu avem decât să acceptăm această realitate şi să ne obişnuim cu ea. Aşa că tot ceea ce putem face pentru a preveni incidentele internaționale este o investiție, mereu reiterată, în unități de timp şi de efort.

În cazul managementului dezastrelor, la nivel mondial, doctrina cea mai larg acceptată şi dovedită este aceea de a considera dezastrele din perspectiva *prevenirii, pregătirii, răspunsului şi restabilizării/reconstrucției*. Incidentele ce provoacă crize umanitare internaționale – calificate drept dezastre, precum şi actele teroriste, care diverg în intensitate şi amplitudine, cauzează efecte imprevizibile ale vieții de zi cu zi. De aceea, din perspectiva măsurilor anticriză, managementul crizelor şi al conflictelor internaționale se aplică pe întregul spectru al vieții cotidiene în mod continuu, începând de la *prevenire*, trecând prin *pregătire şi răspuns*, şi până la *restabilire/reconstrucție*, în faza finală.

La nivel global, trendul crizelor internaționale, privind numărul incidentelor, acest lucru putând chiar surprinde, este în scădere în ultimii doi ani (2007-2008). Luând-o *stricto modo* aceasta ar putea să vă facă să gândiți că nu mai există nevoia de a perfecta aranjamente de securitate. Totuşi, de ce nu se poate pune problema în acest fel? Pentru că, pot afirma, există o serie de motive.

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au demonstrat vulnerabilitatea şi relativa uşurință cu care teroriştii au putut ataca, în mod dramatic, atât importante centre administrative, cât şi populația dintr-o mare aglomerație urbană. Scrisorile cu antrax şi amenințările asociate cu acestea în lumea largă, precum şi alarmele false, au demonstrat, în plus, vulnerabilitatea elementelor cheie ale infrastructurii Comunității Internaționale. De asemenea, acestea subliniază enorma presiune pe care o asemenea situație o exercită asupra sistemului nostru de răspuns la urgențe şi asupra societății, în general, precum şi *necesitatea stabilirii unor aranjamente privind un management integrat stat-sector privat în managementul crizelor internaționale*.

Desfăşurarea atacurilor de la 11 septembrie, ca şi pierderile suferite de coalițiile din Afganistan şi Irak, ca urmare a războiului global contra terorismului au contribuit la motivarea teroriştilor. Aceste atacuri au arătat foarte clar şi convingător ca nu suntem imuni la efectele terorismului.

Aşa că, în timp ce numărul incidentelor teroriste a scăzut, atacurile au devenit mult mai letale şi au fost îndreptate mai ales către ținte de tip uşor. Mai mult, în timp ce bombele şi dispozitivele explozive improvizate/Improvised Explosive Device/IED-urile rămân armele preferate ale teroriştilor, folosirea agenților chimici, biologici şi radiologici nu poate fi trecută cu vederea în planificarea intervenției eficiente la starea de criză.

Schimbările de ultim moment ale mediului global de securitate au redus influența guvernelor asupra dezvoltării propriilor lor vieți economice şi le-au redus

abilitățile în a-şi asigura propria securitate. Aceste schimbări au favorizat influența actorilor globali şi a marilor organizații cum ar fi Uniunea Europeana/UE şi Organizația Națiunilor Unite/ONU, precum şi a micilor organizații teroriste.

Conflictele locale au sporit în intensitate. Folosirea metodelor asimetrice pentru a începe sau a soluționa conflicte a devenit un lucru obişnuit. Este dificil să limităm conflictele la mijloacele de informare în masă sau la anumite teritorii. Numărul părților aflate în conflict s-a extins. Conflictele moderne pot fi duse cu orice fel de mijloace, plecând de la arme de înaltă tehnologie şi ajungând la mijloace antice şi medievale de utilizare a forței.

Abilitatea de a rezolva conflicte a devenit tot mai dependentă de cooperarea internațională, ceea ce solicită implicarea a cât mai multor actori internaționali.

Economia globala este punctul central al dezvoltării omenirii. Este puterea motivantă care conduce progresul atât în cadrul națiunilor, cât şi al firmelor particulare (sector privat) şi, în acelaşi timp, este cauza stagnării şi a regresului pentru aceia care nu au fost în stare să țină pasul cu cererile impuse de creşterea economică. Totuşi, face parte din natura umană propensiunea spre cunoaştere şi introspecție care, împreună cu nevoia moştenită a omului de comunicare, conduce tranziția lumii către epoca informației, creând avantaje economice şi condiții de creştere atât pentru națiune, cât şi pentru viața sa economică.

Oscilațiile de rază scurtă în afaceri ce rezultă din progresul tehnic şi din consumul extrem de variabil afectează profund o mulțime de oameni, în timp ce factorii economici de rază lungă, ce rezultă din disponibilitatea resurselor naturale afectează piața şi consumatorii, ciudat, într-o măsură mai mică.

Ordinea internațională de securitate s-a schimbat. Conceptul de securitate s-a extins iar focalizarea sa a fost comutată. Dimensiunea geografică a securității şi-a pierdut importanța atunci când integrarea guvernelor şi globalizarea industriei a şters granițele dintre ceea ce este securitate națională şi ceea ce este securitate internațională. Astăzi securitatea acoperă mult mai mult decât deficiențele ce provoacă război sau conflicte de orice natură între țări.

Fiecare dintre noi poate recunoaşte cu uşurință că securitatea mondială în lumea post 11 septembrie 2001 solicită noi aranjamente – *politici, proceduri, procese, protocoale, înțelegeri, legături* – atât în sectorul public, cât şi în cel privat, precum şi între şi în interiorul grupurilor care, în mod tradițional, au avut puține motive pentru, sau beneficii ca urmare a muncii în comun. Fiecare dintre noi înțelege, de asemenea, că împărtăşirea informației este fundamentală pentru dezvoltarea acestor noi legături. Partajarea informației în sine nu va servi ca o garanție a colaborării şi coordonării care sunt necesare pentru a atinge țelurile precizate în strategiile naționale sau colective (NATO, UE-ESDP etc.), însă este un prepus fundamental să construim înțelegerea împărtăşită a riscului, a prevenirii, a pregătirii şi a răspunsului coordonat care, în ultima instanță, va servi ca o placă turnantă unui parteneriat eficient stat (alianță politico-militară)/sector privat.

Pentru asigurarea capacității de acțiune în orice situație, este necesară implementarea unui sistem integrat de management al crizelor, ce va articula, într-o rețea modernă şi funcțională, toate structurile implicate în acest domeniu şi va asigura coordonarea eficientă a resurselor umane, materiale, financiare şi de altă natură

folosite pentru prevenirea pericolelor, controlul şi înlăturarea manifestărilor negative, lichidarea consecinţelor şi restabilirea sau reconstrucţia stării de normalitate. Acest sistem va urmări asigurarea unui nivel optim de pregătire şi planificare operaţională şi funcţională a tuturor structurilor cu responsabilităţi în domeniu, pentru gestionarea întregului spectru al crizelor din domeniul securităţii.

Cristalizarea acestor noi legături rămâne o muncă în continuă derulare. O schimbare clară este pe cale să apară şi, chiar s-a realizat un oarecare progres cu un anumit grad de discernământ. Sunt emanate noi aranjamente, unele promiţătoare, altele redundante, unele slab finanţate, altele nefinanţate, unele chiar grandioase în viziunea lor şi în dimensiuni.

Impresia generală este că sunt relativ puţini cei care au o percepţie consensuală a tuturor iniţiativelor aflate pe rol. Dacă ne aplecăm asupra iniţiativelor de punere în comun a informaţiilor în cadrul sectorului public aflăm că majoritatea eforturilor par să fi fost făcute în mare parte hazardat, implicând aranjamente între agenţiile locale, statale şi internaţionale, în mod frecvent, pe o bază ad-hoc.

Nici un nivel al sistemului internaţional nu şi-a exprimat satisfacţia privind actualele rezultate ale acestor iniţiative. Problemele privind încadrările în timp, acurateţea şi relevanţa informaţiilor ce au fost recepţionate sunt îngrijorări comune ale organizaţiilor internaţionale, statale şi locale. Oficialii Comunităţii Internaţionale (ONU, UE, OSCE, NATO etc.) şi-au exprimat frustrarea în ce priveşte nivelul informaţiei pe care au primit-o de la autorităţile statale şi locale. În mod similar, agenţiile de stat şi locale au criticat fluxul de informaţii venit dinspre agenţiile internaţionale şi au respins în mare măsură îngrijorările oficialilor vis-à-vis de faptul că punerea în comun a informaţiilor a fost împiedicata în mod iniţial de nivelul limitat de acces la documente secrete şi de protocoalele inadecvate pentru documentele de securitate mânuite de angajaţi la nivel local şi de stat.

Comunitatea internaţională, prin sistemul promovat, va răspunde adecvat situaţiilor de criză, asigurând autonomia subsistemelor componente, astfel încât acestea să poată deveni operaţionale şi să reacţioneze în funcţie de natura şi amploarea crizei. Pentru aceasta naţiunile, aici ne putem referi la Uniunea Europeană şi NATO, trebuie să realizeze armonizarea legislativă şi procedurală cu sistemul de gestiune a crizelor de securitate şi a urgenţelor civile.

Perfecţionarea mecanismelor, normelor şi procedurilor, ca şi dezvoltarea structurilor, forţelor şi mijloacelor specifice acestui domeniu vor viza cu prioritate: prevenirea, rezolvarea stărilor de criză şi gestiunea consecinţelor crizelor provocate de acţiuni teroriste; limitarea efectelor, înlăturarea consecinţelor şi restabilirea activităţii normale în caz de atac cu arme de distrugere în masă sau de accidente implicând substanţe radioactive, chimice sau biologice; prevenirea şi înlăturarea efectelor inundaţiilor şi a altor consecinţe provocate de schimbările climatice majore; prevenirea, înlăturarea efectelor şi restabilirea funcţionării sistemelor economico-sociale în caz de cutremur major; restabilirea activităţii normale în caz de întrerupere a fluxurilor vitale – energetice, alimentare, medicale, de comunicaţii etc.; înlăturarea urmărilor accidentelor industriale; prevenirea şi contracararea efectelor pandemiilor.

3. Eficacitatea sporită a acțiunilor întrunite stat-sector privat. Parteneriatul Sector Privat/Sector Public

Dacă până de curând problemele de securitate națională şi internațională au fost dezbătute numai cu agenții din sectorul public, s-ar putea uşor ajunge la concluzia că efortul de a include sectorul privat în această mixtură ar putea fi chiar mult mai problematic decât ne-am fi imaginat. În timp ce unele elemente ale sectorului privat – în special contractorii din domeniul apărării şi din domeniul aerospațial – au o lungă istorie de lucru în cadrul structurilor de securitate, spectrul firmelor din sectorul privat care trebuie acum să fie implicate în pregătirile de securitate fac din sarcina dezvoltării unui parteneriat eficient între sectorul public şi cel privat o provocare înfricoşătoare.

Într-adevăr, sarcina dezvoltării unui parteneriat eficient public/privat este complexă. Unele dintre aceleaşi bariere care inhibă partajarea eficientă a informației în cadrul sectorului public – structuri tradițional „canalizate pe verticală", sisteme incompatibile de date, suspiciuni culturale şi neîncredere – influențează aşişderea sectorul privat. Multe societăți comerciale naționale, în special cele implicate în sectoarele de infrastructură importantă (majoră, critică) sunt, în general, controlate cu severitate de guvern şi, pe cale de consecință, se tem de „cooperarea" cu agențiile publice. Cercetări sociologice de actualitate sugerează că directorii executivi din sectorul privat privesc cu scepticism, acum, inițiativele guvernamentale legate de anumite investiții suplimentare în structura de securitate a propriilor societăți comerciale. Şi, în final, competiția dintre firme, în fiecare dintre subsectoarele de importanță majoră, este o realitate care trebuie transpusă în strategii pertinente pentru implementarea unui parteneriat eficient în pregătirea noului mediu de securitate din cadrul şi dintre sectoarele public şi privat, atât în interiorul unei țări, cât şi în exteriorul acesteia, pentru prevenirea conflictelor, managementul crizelor internaționale şi managementul consecințelor dezastrelor naturale sau ale celor create de mâna omului.

Iată câteva dintre provocările şi strategiile ce pot fi folosite pentru a întări *„climatul de partajare a cunoştințelor"* dintre sectoarele public şi privat, pentru a spori pregătirea de a face față unor situații de urgență sau de criză.

Inițial, sectorul privat a devenit interesat de o colaborare între sectorul public şi cel privat pe timpul pregătirilor ce s-au desfăşurat pentru întâmpinarea anului 2000 când, am văzut că, în timp ce guvernele şi societățile comerciale acordau mare atenție problemelor din cadrul organizațiilor lor şi celor de la nivel național şi internațional, puțini au fost aceia care s-au asigurat că există acelaşi grad de coordonare şi la nivel local (sector privat).

După 11 septembrie 2001, când mulți clienți ce beneficiau de servicii din sectorul financiar-bancar au fost direct afectați de atacurile teroriste, acest sector (finanțe-bănci) şi-a constituit o nouă divizie corporativă specific colimată pe intensificarea coordonării dintre sectoarele public şi privat pe probleme legate de *prevenirea, pregătirea, răspunsul şi recuperarea* pierderilor şi stricăciunilor apărute ca urmare a dezastrelor naturale sau a celor provocate de mâna omului.

Sectorul privat este prezent, din rațiuni profitabile sau, altfel zis, pentru oportunități de afaceri, atât în mediu permisiv, cât şi în mediu ostil. Societățile

comerciale din sectorul de afaceri particulare participă în mod efectiv la managementul crizelor internaţionale prin dezvoltarea unor activităţi strict orientate spre profit.

Este larg acceptată ideea că sectorul privat are nevoie de condiţii propice pentru a se dezvolta într-un anumit spaţiu geografic. Nimeni nu riscă să investească fără să aibă orizontul unui profit garantat de mediul politic şi de afaceri al naţiunii gazdă.

Totuşi, există şi investitori, deci reprezentanţi ai sectorului privat, care îşi permit luxul de a-şi asuma riscuri mai mari (faţă de standardele din ţările lor de origine). Aceştia riscă mai mult dar şi câştigă infinit mai mult într-o zonă afectată de criză decât într-un mediu strict reglementat de plata unor dări periodice, corelate şi clare către stat. Aceşti investitori caută securitate şi garanţii privind afacerile lor în mod individual, negociind direct cu autorităţile locale ale naţiunii afectată de criză.

Prin lucrul direct al reprezentanţilor civili şi militari ai Comunităţii Internaţionale cu comunităţile de afaceri desfăşurate în zonele de criza şi cu autorităţile locale se pot umple golurile privind coordonarea la nivel local dintre sectorul public şi sectorul privat, fie el format din oameni de afaceri indigeni ori din investitori internaţionali.

Cuvântul important aici este „*local*”. Sectorul privat îşi are propriile birouri, facilităţi de procesare şi fabrici de producţie în cadrul comunităţilor locale. Nu este adevărat numai faptul că toate dezastrele sunt locale, ci şi, de asemenea, că teritoriul afectat de criză va fi securizat doar dacă toate localităţile atinse de dezastru vor atinge un nou nivel de securitate.

De aceea, este imperativ ca eforturile de a construi un parteneriat între sectorul public şi sectorul privat să se depună în comunităţile locale aflate în zona calamitată. Dacă soluţiile nu sunt oferite la nivel local, atunci experienţa ne îndeamnă să spunem că nu se va putea realiza un parteneriat ce poate fi susţinut pe o lungă durată între sectoarele public şi privat.

Însă provocările lucrului la nivel local sunt numeroase. Pentru mediul de afaceri, complexitatea guvernării autorităţilor locale, în special în marile localităţi lovite de criză, poate fi împovărătoare. Facilităţile (activele fixe şi circulante) unei societăţi comerciale sunt adesea răspândite în toată regiunea afectată de criză, angajaţii acesteia trăiesc în condiţii foarte diverse, în funcţie de comunităţile din care fac parte, mulţi dintre aceştia fac naveta la şi de la locul de muncă, iar multe alte agenţii publice sau private şi societăţi comerciale partenere pot avea responsabilităţi pentru variatele aspecte ce privesc operaţiile şi acţiunile societăţii comerciale supuse efectelor crizei.

Pe de alta parte şi pentru angajaţii structurii de stat (guvern, autorităţi locale, reprezentanţii desfăşuraţi în zona de criză ai Comunităţii Internaţionale), sectorul privat poate fi la fel de misterios. Structurile organizatorice ale unei companii private sunt de cele mai multe ori foarte puţin înţelese. Funcţiunile birourilor de securitate corporatistă, de continuitate a afacerilor, de facilitare a operaţiilor sau de management ale unei societăţi comerciale indigene sau internaţionale, în caz de situaţie de urgenţă, nu pot fi defalcate şi recunoscute cu claritate.

Ce este necesar şi care este rolul iniţial care trebuie jucat – este acela de a facilita procesul de a pune laolaltă sectorul de afaceri cu sectorul guvernamental

(local) pentru a iniția un dialog privind paşii care trebuie făcuți pentru a dezvolta o relație lucrativă care să fie reciproc avantajoasă. Aici apare nevoia de a se purta unele discuții fundamentale.

De exemplu, ce informații sunt disponibile, de la ce agenție guvernamentală (locală, provincială, centrală) şi sub ce formă? Poate fi această informație pusă în comun cu sectorul de afaceri şi, dacă este aşa, în ce circumstanțe? Care sunt barierele culturale, procedurale, politice sau legale pentru punerea în comun a informațiilor? Dialogurile trebuie să se desfăşoare pe bază de exerciții şi discuții, în jurul unei mese rotunde şi, să se axeze pe problemele specifice siguranței publice care au un potențial impact atât asupra structurilor guvernamentale/locale, cât şi asupra mediului de afaceri.

Deoarece nici sectorul guvernamental, nici sectorul privat nu sunt capabile să aloce personal special şi exclusiv dedicat promovării interacțiunii dintre cele două sectoare, trebuie nominalizat, în fapt, un manager de program (care ar putea fi ceea ce NATO promovează acum sub numele de: *Civil Military Fusion Centre*) care să adune la un loc grupurile guvernamentale/locale şi de afaceri pentru a iniția acest schimb de informații.

După cum reiese din practica de zi cu zi, programarea temporală, acuratețea şi relevanța sunt de importanță fundamentală pentru construirea unei culturi de punere în comun a informațiilor. Acest fapt este valabil atât pentru sectorul public, cât şi pentru sectorul privat. Fiecare caută informații „practice, care pot fi puse în aplicare" specifice circumstanțelor în care operează structura sau sectorul respectiv.

Supraîncărcarea cu informații, de exemplu: recepționarea unor volume de informații care sunt numai de interes marginal pentru o societate comercială aparte sau pentru o anumită funcțiune a acesteia, tinde să zăpăcească operatorul aflat sub presiunea muncii de zi cu zi.

La polul opus, când schimburile de informații apar numai pe timpul evenimentelor majore, rare, procesele şi protocoalele de management al informațiilor sunt ori ignorate ori uitate.

Fără a rezolva aceasta problema – găsirea metodei şi scalei potrivite pentru schimbul de informații pe o bază regulată – propensiunea ambelor sectoare, guvernamental şi de afaceri, este spre folosirea relațiilor personale, informale. În timp ce uneori par a fi eficiente, aceste relații, prin rețele informaționale personale, nu pot certifica faptul că nevoile de securitate publică ale unei comunități, aflate în situație de criza, au fost acoperite.

Una dintre provocările cărora trebuie să le facem față este de a defini corect ceea ce ar putea fi „pulsul" critic al informațiilor comunității calamitate. Accesarea şi structurarea valurilor de informații într-un format utilizabil pare a fi partea cea mai mare a eforturilor ce trebuie depuse.

Există structuri (locale, provinciale, naționale, regionale, internaționale) specializate care sunt responsabile cu monitorizarea evenimentelor dintr-o anumită comunitate şi care au potențialul de a avea un anumit impact asupra siguranței publice. Personalul acestor structuri este, în mod rapid şi consistent, în măsură să intre, să se logheze, să actualizeze şi, acolo unde este necesar, să disemineze în timp util informații către sectorul privat, precum şi către agențiile publice adecvate.

Patru elemente suplimentare şi-au demonstrat importanţa deosebită în promovarea unei culturi a punerii în comun a informaţiilor de interes în managementul crizelor internaţionale.

Mai întâi, trebuie să fim în stare să construim pe bază de iniţiative în interacţiunea public/privat.

În al doilea rând, este esenţială folosirea zilnică a mecanismelor de încărcare/alimentare cu informaţii.

Chiar şi evenimentele aparent minore ce apar pe parcurs într-o situaţie de criză internaţională, cum ar fi spargerea unei conducte/magistrale ce aprovizionează o localitate cu apă, pot avea potenţialul de a afecta operaţiile desfăşurate de sectoarele public (civil şi militar) şi de afaceri în eforturile ce se depun pentru îndepărtarea efectelor cauzate de criză sau de calamitate. Experienţele acumulate din managementul crizelor internaţionale şi din gestionarea situaţiilor de urgenţă sugerează că practica zilnică este esenţială pentru construirea unei *înţelegeri larg acceptate* a proceselor şi protocoalelor solicitate pe timpul unor evenimente majore, fie ele legate de fenomenul terorist sau de urgenţele civile cauzate de natură.

În al treilea rând, este esenţială furnizarea unui mecanism de comunicare care să permită dirijarea fluxurilor de informaţii în ambele direcţii.

Cel de-al patrulea element se ocupă cu problema cheie a relevanţei informaţiilor.

Fiecare societate comercială indigenă sau internaţională, fiind parte a reţelei de securitate şi siguranţă publică locală poate să-şi înregistreze facilităţile în sistemul informaţional al sectorului public local, precizând şi definind perimetrul în care doreşte să primească informaţii despre evenimentele ce apar în timp, pentru a participa efectiv la prevenirea şi/sau la înlăturarea urmărilor crizelor sau ale catastrofelor.

Pe de altă parte, sectorul public este în măsură să localizeze fiecare eveniment ce se poate transforma într-o situaţie de criză sau de urgenţă şi să permită sectorului privat să fie alertat numai asupra acelor evenimente care pot să aibă un potenţial impact asupra facilităţilor şi operaţiilor proprii unei anumite societăţi comerciale. Această abilitate de a furniza alerte relevante specialiştilor în domeniile securităţii corporatiste, în continuitatea afacerilor, în managementul facilităţilor şi în cel al resurselor umane ai unei anumite firme conferă o valoare semnificativă societăţilor comerciale participante la siguranţa şi securitatea comunităţii.

Suplimentând procesul de încărcare/alimentare cu informaţii al reţelei sectorului public/local va spori şi mai mult eficienţa punerii în comun a informaţiilor între sectoarele public/privat.

De exemplu, adăugând informaţii legate de statutul reţelei de transport, de condiţiile atmosferice, de zonele afectate ce trebuie evitate într-un anumit interval de timp etc., se va îmbogăţi, dezvolta şi se va maturiza cultura punerii în comun a informaţiilor.

În Afganistan şi Irak provocările sunt la fel de complexe. Hărţile demografice ale regiunilor sunt total diferite, graniţele jurisdicţionale – localitate, provincie – sunt suprapuse – iar sursele potenţiale de informaţii sunt fragmentate. Nici o agenţie de informaţii nu are responsabilitatea de a agrega informaţiile despre evenimentele care

apar într-o anumită regiune din zonele de operații.

Actualmente lucrăm cu o varietate de organizații internaționale şi neguvernamentale, precum şi cu agenții publice în procesul de stabilizare şi reabilitare, de impunere a legii, în transporturi, în managementul situațiilor de urgență şi în procesul de evaluare, reconstrucție şi dezvoltare economică a Afganistanului şi Irakului, asistându-i în a-şi defini care sunt informațiile pe care le pot pune în comun cu sectorul privat şi sub ce format.

În acelaşi timp, facilităm şi realizăm dialogul cu comunitatea de afaceri despre informațiile pe care doresc să le primească de la guvernele afgan, respectiv irakian şi care sunt informațiile pe care ei sunt dispuşi să le pună în comun.

Civil Military Fusion Centre ar putea funcționa în fapt ca un intermediar între sectoarele public şi privat astfel încât, în cadrul celor două entități statale, să ne îndreptăm către un *obiectiv* asupra căruia ambele sectoare să cadă de acord că este *dezirabil* – asigurarea unui singur loc unde ambele, comunitatea de afaceri şi autoritățile guvernamentale/locale să-şi poată pune în comun informațiile legate de siguranța publică.

4. Soluții diferite şi responsabilități diferite

Experiențele acumulate în teatrele de operații din secolul XXI sugerează că există cel puțin trei domenii în care sectoarele public şi privat ar trebui să dezvolte un parteneriat sporit: între angajații responsabili cu securitatea corporatistă şi ofițerii de impunere a legii, între profesioniştii din domeniul continuității afacerilor şi oficialii dezvoltării economice locale şi, între oficialii în managementul situațiilor de urgență. Aceste zone funcționale furnizează puncte de intrare inițială în procesele de dezvoltare a punerii în comun a informațiilor între sectorul public şi cel privat.

În general, există puternice rețele informale (prietenii, camaraderii) între ofițerii de securitate corporatistă. Mulți dintre ei îşi încep cariera în domeniul impunerii legii şi ei reprezintă un semnificativ „multiplicator de forță" *în ochi şi urechi* care poate să sprijine impunerea legii în Afganistan şi Irak sau în alte zone de criză (Sudan, Sahara Occidentala).

Prevenirea viitoarelor atacuri teroriste este cu siguranță prioritatea de vârf în domeniul securității, indiferent unde ne aflăm, într-o zonă afectată de criză sau acasă, la noi, în țară.

Prin formalizarea proceselor prin care ofițerii de securitate corporatistă să furnizeze informații care să poată servi drept indicatori prevenitori de incidente pentru impunerea legii, pot fi sporite ambele sisteme de securitate şi siguranță ale celor doua sectoare public şi privat.

Rolul profesioniştilor în continuitatea afacerilor este în creştere în noul mediu internațional post 11 septembrie. O dată cu centrarea pe larg pe asigurarea integrității rețelelor şi sistemelor de date corporatiste, profesioniştii în continuitatea afacerilor au nevoie să lucreze mult mai aproape cu oficialii din domeniul dezvoltării economice locale şi cu cei din domeniul siguranței publice pentru a dezvolta o *înțelegere împărtăşită* a ceea ce îi este necesar fiecărui sector pentru a spori vitalitatea economică a comunității locale de afaceri, în special în perioada ce urmează dezastrelor majore şi urgențelor civile.

Oficialii din domeniul managementului urgenţelor civile atât din sectorul public, cât şi din cel privat trebuie să dezvolte procese şi protocoale comune pentru a utiliza mult mai eficient deprinderile şi resursele lor. Aceştia trebuie să construiască o structură comună pentru o mult mai eficientă coordonare pe timpul urgenţelor şi să sporească posibilitatea ca totalitatea resurselor unei comunităţi (naţionale sau internaţionale) să poată fi mobilizată pentru a răspunde la dezastre sau la situaţii de criză internaţională.

Aceste grupuri reprezintă puncte de intrare valabile pentru dezvoltarea unei culturi a punerii în comun a informaţiilor între sectoarele privat şi public.

Pe măsură ce punerea în comun şi trierea informaţiilor devine o parte mult mai instituţionalizată a procesului – în ambele sectoare public şi privat, trebuie să ne imaginăm o vreme când va exista atât comunicare de la egal la egal, cât şi colaborare şi coordonare între variatele funcţiuni şi niveluri ale societăţilor comerciale în lumea corporatistă de acasă sau de peste mari şi ţari, precum şi între entităţile guvernamentale la nivel de stat, provincie şi la nivel local.

Premisa de bază este că noile vremuri ale *erei post 11 septembrie* necesită dezvoltarea unor noi echipe internaţionale care să muncească împreună pentru a atinge o nouă stare de „gata pentru luptă" (readiness) atât pentru a se confrunta cu iminentele atacuri teroriste, cât şi pentru a contracara efectele dezastrelor naturale. Un loc central în atingerea acestei viziuni îl ocupă promovarea parteneriatului public/privat.

Această sarcină începe cu dezvoltarea unor mijloace de punere în comun a informaţiilor mult mai eficiente, prin facilitarea dialogului dintre sectoarele public şi privat şi prin dezvoltarea unor sisteme care să uşureze împărtăşirea informaţiilor.

Experienţa acumulată în teatrele de operaţii sugerează că în timp ce există consens general cu privire la dezirabilitatea punerii în comun a informaţiilor, progresele de până acum au fost obţinute numai prin ţintirea unui auditoriu specific şi prin dezvoltarea unor mecanisme care au permis livrarea în timp util de informaţii relevante şi autentificate, începând de la nivel local în sus.

Comunicarea între sectoarele public şi privat este însă primul pas de importanţă capitală.

Apoi ar trebui să urmeze colaborarea dintre sectoarele public şi privat când pot fi dezvoltate procese şi protocoale comune, ducând mai apoi la coordonarea dintre sectoare atunci când crizele internaţionale şi situaţiile de urgenţă ameninţă comunităţile naţionale şi internaţionale.

Aceste activităţi trebuie să apară la mai multe niveluri – în cadrul Comunităţii Internaţionale, între guvernul afectat de criză şi organizaţiile internaţionale, neguvernamentale şi private de voluntari, între actorii nestatali şi oficialii locali indigeni şi internaţionali, precum şi între sectorul public şi cel privat.

Totuşi, experienţele trăite în Kosovo şi Afganistan sugerează că aceste eforturi vor fi *încununate de succes sau nu* doar la nivel local şi că, în timp ce nu există răspunsuri rapide şi uşoare privind dezvoltarea încrederii şi înţelegerii, care să permită apariţia colaborării şi coordonării, unele mici victorii (realizări, succese, împliniri etc.) pot pregăti satisfăcător etapa pentru atingerea nivelului de protecţie şi de pregătire cerut de actualul mediu internaţional de securitate.

Concluzii

Astăzi, milioane de dolari din fondurile donate pentru înlăturarea urmărilor dezastrelor, stocuri şi resurse, laolaltă cu mii de ore de muncă voluntară sunt uneori utilizate în mod ineficient în răspunsurile date evenimentelor ce se succed unei crize globale. Duplicarea eforturilor, lipsa unei direcţii clare, sărăcia comunicaţiilor, cooperarea limitată şi nevoia de diplomaţie sunt printre factorii care contribuie la această problemă.

Un parteneriat global între sectorul public şi cel privat ce este îmbrăţişat de corporaţiile majore, de Organizaţia Naţiunilor Unite şi de organizaţiile neguvernamentale poate produce o unică oportunitate pentru a combina deprinderile individuale, resursele şi cunoştinţele într-o manieră care ar putea îmbunătăţi în mod semnificativ modul global în care este acordat ajutorul pentru înlăturarea urmărilor dezastrelor şi crizelor umanitare ce decurg din acestea.

Un astfel de parteneriat sporit poate ajuta la reducerea redundanţei şi la suprapunerea eficientă a nevoilor produse de criză cu resursele disponibile, în timp ce se maximizează beneficiile donaţiilor, se accelerează recuperarea şi se reduce suferinţa, în general.

Bibliografie

[1] ***** Strategia de securitate naţională a României,** ediţie 2006.

[2] *** *Cultural Challenges in Military Operations*, NDC Occasional Paper, Editat de Cees M. Coops şi Tibor Szvircsev Tresch, Roma, octombrie 2007.

[3] BORGOMANO-LOUP, Laure – *Improving NATO – NGO Relations in Crisis Response Operations*, Forum Papers Series, capitolul: The dilemmas faced when cooperating with military forces, 2007 – On-line access: http://www.ndc.nato.int/download/publications/fp.

[4] FISH, Mike – *Past crises, public – private cooperation among keys to readiness*, 17 ianuarie 2002, On-line access: http://www.cnn.com.

[5] SABEL, Robbie – *Engaging non-State armed groups: special issue*., Disarmament Forum = Forum du desarmement, capitolul: Weapons to non-state armed groups: back to Westphalia?, 2008 – On-line access: http://www.unidir.org/bdd/df.

[6] SINGER, Peter W. – *Privatizing sovereignty*, The Brown Journal of World Affairs, 2006, vol. 13, nr. 1, Fall/Winter, capitol: Private actors, humanitarian agents: implications of the private military industry for the humanitarian community.

[7] YOST, S. David – *NATO and International Organizations*, Forum Papers Series, Editat de Cees M. Coops, Roma, septembrie 2007.

COORDONATE ALE EVOLUȚIEI MONDIALE, ÎNTRE SECURITATE ŞI CONFLICTUALITATE

Dr. Olimpiodor ANTONESCU*

The proliferation of new risks and threats of the rising insecurity of the global environment. In this context, radiografierea for understanding the origins and trends conflictualității phenomenon that polyvalent, unpredictable and often out of control, has become a necessary priority. At the regional level in central Europe, eastern and south-east continues to increase in intensity or states of tension caused by old dispute relating to ethnic or religious, separatist or territorial or border dispute existing as well as cross-border crimes. Regional cooperation in the security field - materializată the existence of a large number of organizations - offers opportunity for improvement mechanisms common strategic environmental assessment, identification of a common agenda risks and instruments suitable for crisis management.

La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența şi confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează riscuri, amenințări şi pericole. Vechea ordine mondială, bazată pe o logică bipolară – caracterizată de rivalitate şi capacitatea de anihilare reciprocă a unor blocuri de state – a dispărut, iar tranziția postbipolară s-a încheiat, în timp ce germenii construcției unei noi arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupării comunității internaționale.

Scena internațională continuă să rămână, la nivel global, puternic conflictuală. Cauzele conflictelor se regăsesc atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție şi la piețe, cât şi în cel al diferențelor identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tot mai greu de controlat.

1. Repere ale conflictualității ca fenomen

Conflictualitatea actuală îşi are sorgintea în fenomenele sociale şi în manifestările antagonice, care sunt generate de diversele stadii de dezvoltare economică şi tehnologică, atinse de diferitele națiuni componente ale societății umane, la sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI.

Ca **fenomen social**, conflictul militar a evoluat în ceea ce priveşte conținutul, cât şi fizionomia lui, în strânsă legătură cu evoluția societății.

În acest context, starea de **conflict militar** apare sau derivă dintr-un complex de condiții, de care atârnă succesul ori insuccesul unei confruntări. Aceasta poate fi considerată produsul simultan al unor forțe materiale, morale, intelectuale, economice, politico-diplomatice, militare, psihologice şi informaționale, reprezentând mai mult decât o simplă problemă de strategie, de logistică sau de tehnologie.

* **General de brigadă, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române, Prim adjunct al Inspectorului General al Jandarmeriei Române**

Tabloul fenomenului conflictual în lumea din perioada „*post-război rece*“ nu este nici exhaustiv şi nici nu cuprinde totalitatea abordărilor teoretice formulate în ultimii ani. De la sfârşitul „*războiului rece*“ au fost lansate un număr considerabil de viziuni conceptuale privitoare la fizionomia viitoarelor conflicte. În contextul actual, cea mai frecvent menţionată este teoria lui Huntington. La începutul anilor ’90, acesta a afirmat că adversitatea ideologică dintre cele două superputeri va fi treptat înlocuită, din varii motive, de o „*ciocnire a civilizaţiilor*“. El a apreciat că „*principalele conflicte în politica globală vor avea loc între naţiuni şi grupuri aparţinând unor civilizaţii diferite*“.

Argumentează astfel că Vestul utilizează instituţiile, puterea militară şi resursele economice pentru a conduce lumea pe acele căi, care asigură menţinerea dominaţiei occidentale, protejează interesele occidentale şi promovează valorile politice şi economice occidentale. Acest comportament provoacă răspunsuri din partea acelor societăţi şi state care refuză să accepte şi să-şi însuşească valorile şi credinţele occidentale, aşa cum ar fi democraţia liberală sau drepturile omului.

Unul din aceste răspunsuri este *terorismul internaţional*, fenomen care se prezintă astăzi ca o ameninţare globală, datorită a asimilării unor tehnologii şi metode care l-au făcut mult mai potent, mai dinamic, amorf şi dificil de contracarat. În condiţiile asimetriei covârşitoare în raportul de forţe, el a devenit instrumentul favorit al unor grupuri care nu dispun de alte mijloace de utilizare a puterii, fiind cel mai utilizat şi atractiv mijloc de luptă pentru grupări radicale şi fundamentaliste.

Capacitatea de a întreprinde acţiuni violente a crescut considerabil, datorită noilor arme şi, în special, a accesului la explozivi foarte puternici şi dispozitive de detonare sofisticate. Ceea ce îi satisface cel mai mult pe terorişti este posibilitatea de a fi în centrul atenţiei opiniei publice, de a-şi realiza dorinţa, aproape patologică, de a fi în prim planul atenţiei mass-media.

Un alt gen de conflicte, care se manifestă cu putere începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea şi continuă cu virulenţă, este cel interetnic. Acesta a apărut ca urmare a manifestării unui proces cu dublă dinamică în societatea post război rece: fragmentarea politică şi integrarea regională.

Revitalizarea etnicităţii şi a căutării identităţii de sine au fost considerate, de unii autori ca fiind pozitive, însă, atunci când au fost afectate drepturile altor comunităţi, acestea au degenerat şi au produs efecte negative. Ideea conform căreia conflictul identitar este expresia unei stări de primitivism politic şi este specific doar lumii subdezvoltate nu mai este de actualitate. Realitatea arată că asemenea manifestări apar şi în regiuni şi state considerate dezvoltate şi cu un standard înalt de civilizaţie.

2. Mediul de securitate internaţional, în raport cu originile şi tendinţele conflictualităţii

Mediul de securitate internaţional se află într-o rapidă schimbare. Unele schimbări sunt lineare şi previzibile, fie că decurg dintr-o evoluţie obiectivă a mediului de securitate, fie că reprezintă rezultatul unor strategii şi programe. Altele au caracter surprinzător, seismic sau de discontinuitate strategică şi sunt însoţite de o doză de incertitudine semnificativă ca natură, amploare şi durată.

În această lume complexă, dinamică şi conflictuală, confruntarea principală se poartă între valori fundamental diferite, între democraţie şi totalitarism şi este determinată de agresiunea majoră a terorismului internaţional de sorginte extremist-religioasă, structurat în reţele transfrontaliere, împotriva statelor democratice şi a forţelor politice raţionale din statele angajate în procesul democratizării. Tendinţele majore ce guvernează evoluţiile globale în epoca postbipolară creează îngrijorări justificate, generează noi provocări, oferă oportunităţi şi prezintă riscuri la adresa valorilor şi intereselor naţionale.

Globalizarea este principalul fenomen care influenţează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunităţi, cât şi noi riscuri şi ameninţări. În acest mediu de securitate contemporan, creând atât oportunităţi, cât şi noi riscuri şi ameninţări. Securitatea internaţională tinde tot mai mult să-şi manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internaţională este tot mai conştientă de răspunderile ce îi revin.

În contextul acestei configuraţii complexe a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri şi ameninţări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securităţii României. La nivel regional, în Europa centrală, de est şi sud-est, persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum şi de criminalitatea transfrontalieră.

Disensiunile apărute între SUA şi Marea Britanie şi aliaţii lor, pe de o parte, şi Franţa, Germania, Rusia şi China, pe de altă parte, cu privire la modalitatea de soluţionare a crizei irakiene, au repus în discuţie nu numai rolul şi locul principalelor organisme internaţionale cu vocaţie de securitate (ONU, NATO şi UE) în soluţionarea problemelor majore ale omenirii, dar şi necesitatea redefinirii ordinii mondiale rezultată după sfârşitul războiului rece.

Sub impactul crizei irakiene, cele două structuri ale stabilităţii euroatlantice din ultimii 50 de ani, NATO şi UE, s-au aflat în postura de a pune în discuţie soliditatea şi calitatea relaţiilor membrilor săi.

Atitudinile au fost, cu puţine excepţii, rezultatul deciziilor la nivel naţional şi numai accidental au fost adoptate la nivelul forurilor decizionale ale structurilor de securitate colectivă ONU, NATO şi UE.

Războiul din Irak a evidenţiat că, pentru a combate noile ameninţări de tipul „terorism-arme de distrugere în masă”, relaţiile dintre statele naţionale tind să devină elemente definitorii şi nu aranjamente multinaţionale.

Evoluţia evenimentelor din perioada post-război relevă faptul că procesul de reconstrucţie şi de restabilire a ordinii se dovedeşte a fi mult mai complex şi de durată decât se preconizase iniţial, iar materializarea acestuia solicită efortul colectiv, atât al ţărilor implicate, cât şi al organismelor internaţionale.

Atitudinea ostilă a populaţiei faţă de prezenţa forţelor multinaţionale şi în special a celor americane şi engleze ia forme din ce în ce mai categorice şi mai radicale, alternând între simple manifestări spontane de antipatie şi atacuri armate bine organizate şi desfăşurate, soldate cu importante pierderi materiale şi numeroase victime din rândul militarilor.

Conflictul izbucnit în luna august 2008 între Rusia şi Georgia pare a fi un alt

război pentru petrol. La summit-ul UE, liderii europeni au decis amânarea negocierilor pentru un parteneriat consolidat cu Moscova pana la retragerea trupelor ruse din Georgia.

Problematica şi conţinutul securităţii europene şi euro-atlantice, în noul context geostrategic şi politic european, preocupă, în egală măsură, toate statele continentului, în condiţiile în care tendinţa general pozitivă ce se manifestă la nivel global este însoţită de o serie de procese şi fenomene ce influenţează atât securitatea naţională a statelor, cât şi ansamblul securităţii, în plan regional sau continental.

Analizele de specialitate conduc la concluzia că lumea continuă să rămână puternic conflictuală, la origine găsindu-se: accesul limitat la resurse şi la mecanismele de distribuţie a acestora, precum şi la pieţe; diferenţele de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică.

Referitor la conflictul dintre Rusia şi Georgia, Parlamentul European a subliniat, importanta Georgiei pentru securitatea energetica a Europei si a cerut Comisiei Europene să acorde acestei ţări asistenţă pentru protejarea infrastructurii energetice.

În rezoluţia dezbătută şi adoptată, membrii Parlamentului au subliniat importanta Georgiei ca alternativă la ruta rusească de tranzit al energiei. Este esenţial ca infrastructura existentă, de exemplu conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan să fie protejată corespunzător, iar parlamentarii cer Comisiei sa acorde asistenţă în acest scop.

Tot în rezoluţie, europarlamentarii solicită revizuirea politicii UE dată de Rusia, în cazul în care Moscova nu îşi respectă angajamentele privind retragerea trupelor.

Mediul de securitate internaţional este supus schimbărilor rapide, unele dintre ele fiind previzibile, fie că sunt rezultat al evoluţiei obiective a acestuia, fie al unor strategii şi programe. Majoritatea schimbărilor sunt însoţite de o mare doză de incertitudine din punctul de vedere al naturii, amplorii şi duratei, unele având caracter surprinzător şi de discontinuitate. Acţiunile iraţionale reprezintă mijloace de divizare a comunităţii internaţionale şi de lărgire a spectrului de riscuri neconvenţionale, diversificarea tipologiei crizelor şi conflictelor ce generează provocări multiple cărora statele trebuie să le opună reacţii atât în plan intern cât şi în plan internaţional.

În acest context, mediul de securitate internaţional, este **caracterizat** de declanşarea unor conflicte militare majore este redusă, cel puţin pe termen scurt, sau chiar pe termen mediu; posibilitatea, totuşi, a apariţiei unor noi conflicte regionale şi/sau interne cu efecte greu de controlat; accelerarea proceselor de globalizare şi de integrare regională concomitent cu tendinţele de fragmentare statală; evoluţia fenomenului globalizării care poate crea oportunităţi de dezvoltare, dar şi noi riscuri şi ameninţări, datorită faptului că unele state cu capacitate mai redusă de a exploata posibilităţile evoluţiei economice pozitive, pot rămâne în afara acestor procese globalizatoare, ceea ce va provoca ilegalităţi şi reacţii iremediabile; existenţa, în contrast cu această configuraţie globalistă, a unor regiuni întregi care sunt afectate de stări de instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare, care dau naştere la noi ameninţări şi provocări, ce duc la lărgirea spectrului riscurilor neconvenţionale şi a tipologiei crizelor şi conflictelor; amplificarea aspectelor de insecuritate la nivel global prin proliferarea riscurilor şi ameninţărilor de natură asimetrică; convergenţa eforturilor consacrate construcţiei unei noi arhitecturi de securitate care să vizeze

echilibrul internațional, capabil să asigure libertatea şi democrația la nivel global, alterate de accentuarea tendințelor anarhice la nivel regional şi de agresiunea majoră a terorismului de sorginte extremist-religioasă, structurată în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice şi a politicilor raționale, ceea ce creează îngrijorări justificate din partea tuturor; atacurile teroriste asupra Statelor Unite precum şi amenințările ulterioare, materializate în acțiuni cu pierderi îngrijorătoare, reclamă tot mai acerb, nevoia de solidaritate şi de reacție internațională împotriva terorismului, unul dintre cele mai periculoase şi perfide fenomene ale lumii contemporane, încurajat de organizații fundamentaliste, care invocă starea de sărăcie şi frustrare a unor zone ale lumii pentru a frâna procesul mondial de democratizare şi modernizare în favoarea totalitarismului şi a fragmentării lumii; creşterea performanțelor tehnicii militare care adânceşte disproporționalitatea în raport cu posibilitățile de achiziționare care are efecte negative asupra capacităților de apărare, persistă sau sporesc în intensitate tensiunile determinate de mai vechi dispute de natură etnică sau religioasă, separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum şi de criminalitatea transfrontalieră, multe dintre acestea putând deveni focare cu potențial exploziv; evoluția securității globale demonstrează faptul că succesul acțiunilor şi stabilitatea depind în exclusivitate de rezultatul cooperării multidimensionale, valoarea dialogului în cadrul instituționalizat şi de refacere a rolului marilor organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii.

3. Noua dinamică a securității în contextul globalizării

Depăşind lungul şir al discuțiilor contradictorii pe unele teme care mai necesită o înțelegere congruentă, **globalizarea** există şi se manifestă independent de voința noastră. Ea este **rezultatul unui fenomen multidimensional**, care a început să se manifeste în noile condiții de creştere continuă a integrării economiilor lumii, datorată, în special, fluxurilor comerciale şi financiare, cu consecințe imediate: permeabilizarea frontierelor, ca urmare a mişcărilor de capital, cunoştințe tehnologice şi de populație în căutare de muncă.

În competiția pentru stăpânirea de piețe de desfacere şi pentru posedarea şi exploatarea materiilor prime şi a forței de lucru ieftine, se poartă o nouă luptă în care accesul la informații şi deținerea exclusivității lor este sursă de putere. Noul câmp deschis pentru strategiile industriale şi comerciale constituie debutul unui nou front, pentru cele politice şi militare. Este teatrul confruntărilor dintre instanțele economice şi cele statale. Istoria recentă ne oferă suficiente exemple în care entități economice prin, politici şi strategii necorelate cu autoritățile politice şi administrative, au fost în stare să pună în pericol securitatea şi stabilitatea națională sau chiar regională.

Redeschiderea pieței mondiale, reluarea unei competiții economice susținute, dispariția hegemoniei exclusive a capitalismului american, falimentul alternativei socialiste, ca şi mulți alți factori au adus statele în situația de a-şi revizui serios rolul pe care se obişnuiseră să-l joace în protejarea, dirijarea şi chiar planificarea investițiilor.

În acest context, apare paradigma dezvoltării socio-spațiale, cu cei doi termeni opuşi: **individualizarea** şi **globalizarea**. Aceasta din urmă, în ultimii ani, a suscitat un mare interes, majoritatea discursurilor nefiind centrate asupra definirii conceptului, ci

asupra abordării problematicii foarte diferite a acestui fenomen.

A crescut interesul în explicarea relațiilor dintre unitățile teritoriale şi lumea ca întreg, discuțiile purtându-se asupra problemelor cu privire la descentralizare-centralizare, legătura micro-macro, raportul local-global şi la analize multinivel. În ciuda creşterii accentuate a interdependenței economice şi culturale, **sistemul mondial este caracterizat prin inegalități şi divizat într-un mozaic de grupuri,** care nu au întotdeauna interese comune. Aceasta nu face decât să întârzie stabilirea şi proiectarea tuturor dimensiunilor globalizării şi punerea lor în operă. Încă nu se întrezăreşte posibilitatea constituirii unei **agenții mondiale** care să poată controla eficient aceste tensiuni, să realizeze o redistribuire a prosperității şi să asigure pacea în lume. Până atunci, globalizarea va determina o nouă restructurare a vieții internaționale. Probabil va apărea o linie de demarcație, din ce în ce mai fermă, între statele care sunt integrate politic, economic, militar şi de altă natură şi celelalte state. Aceasta va fi determinată de decizia politică a statelor neintegrate, care, fie că nu găsesc resursele necesare îndeplinirii normelor integrării, fie că se opun unei noi ordini globale.

Mai mult, există o puternică rezistență la globalizare, care se manifestă pe cel puțin două paliere: afirmarea puternică a identităților, globalizarea fiind, din această perspectivă, o integrare de identități; accentuarea procesului de fragmentare, care, pe de o parte, „agresează" globalizarea şi, pe de altă parte, menține şi accentuează starea de haos.

Departe de a fi un proces liniar, cu o dezvoltare uniform accelerată, procesul de globalizare este însoțit de numeroase efecte secundare, care, nestăpânite la timp, pot destabiliza, chiar ireversibil, sistemul. Riscurile, pericole şi amenințările la adresa procesului, care apar brodate pe vulnerabilități greu de intuit şi eliminat în timp oportun, generează o stare de nesiguranță, de insecuritate, a dezvoltării lui. Astfel, globalizarea conține şi motorul amplificării insecurității ei. Aceasta datorită faptului că procesul „nu numai că a transformat caracteristicile riscurilor, pericolelor şi amenințărilor deja existente, ci a creat unele noi, specifice". Din această perspectivă, apare, ca o condiție *sine qua non* a reuşitei, globalizării, *globalizarea securității* procesului. Departe de a fi o simplă metaforă, **globalizarea securității presupune un răspuns global nu numai la riscuri, pericole şi amenințări, ci şi la cerințele de gestionare a acestora şi de monitorizare şi reducere a vulnerabilităților lui.**

Rezultatele acțiunilor celor două componente contradictorii ale globalizării în planul securității au determinat creşterea interdependențelor dintre actorii internaționali. Aceasta a impus **cooperarea tot mai aprofundată a națiunilor**, **solidaritatea lor activă**, fie că este vorba de reducerea decalajelor de dezvoltare, de probleme de mediu, de funcționarea democratică a statelor şi a comunității internaționale, fie de **asigurarea securității colective** împotriva amenințărilor terorismului internațional şi a proliferării armelor de distrugere în masă.

Europa Unită, la 50 de ani de la înființare, este o putere cu impact consistent asupra dezvoltării evenimentelor din întreaga lume. Printre acestea pot fi enumerate: încetarea războaielor dintre statele comunitare, o democrație înfloritoare în țările membre, mobilitate totală a cetățenilor şi multe altele. Uniunea Europeană a pus bazele unuia dintre cele mai de succes sisteme de guvernământ, care, în ciuda oricăror

neajunsuri, a adus cetățenilor europeni condiții majore de securitate şi o prosperitate economică substanțială.

Mediul de securitate internațional este, în prezent, încărcat de riscuri şi amenințări grave – terorism şi teroare a armelor de distrugere în masă, dispute interetnice şi rivalități religioase, crimă organizată transfrontalieră, stări de tensiune şi conflict întreținute de forțe destabilizatoare în multe zone ale lumii, tulburări interne, ca şi unele evenimente neprevăzute, ca inundații, cutremuri, secete etc., fiecare în parte şi toate la un loc constituind riscuri de instabilitate şi insecuritate pentru comunitatea internațională.

Asigurarea securității colective este, de aceea, obiectivul care a reunit eforturile ONU şi ale celorlalte organizații internaționale, care a sporit solidaritatea statelor lumii, cooperarea şi colaborarea lor, ducând la reglementări comune, structuri, proceduri şi capacități de combatere a provocărilor secolului XXI, la un răspuns eficient la crize şi la amenințările şi instabilitățile regionale, zonale şi globale.

Strategia mondială antiteroristă propusă în mai 2006 este doar un exemplu din multe altele prin care ONU încearcă să reunească toate statele membre în jurul ideii de combatere comună a terorismului prin acțiuni coerente şi eficiente. În perioada post Război Rece, **preocuparea de întărire a solidarității statelor pentru creşterea securității globale** s-a intensificat, atât din partea marilor puteri, cât şi a principalelor instituții internaționale: ONU, NATO, UE, OSCE. Demersul marilor puteri, îndeosebi SUA, s-a centrat pe crearea unui nou mediu de securitate, a unor organizații regionale şi subregionale, concomitent cu reformarea şi întărirea organizațiilor existente, în vederea inițializării şi adâncirii procesului de cooperare în domeniu.

Mediul global de securitate, complex şi divers, cu un număr mare de actori internaționali, evidențiază în prezent scăderi importante la capitolul solidaritate. Deşi acesta este definit de concepte noi, ca de exemplu „*interloking institutions*”(elaborat la nivelul OSCE şi care situează organizația respectivă în centrul arhitecturii de securitate europene) sau „*Mutually Reinforcing Institutions*” (folosit de NATO, în ideea ca statele NATO să creeze o nouă arhitectură de securitate în Europa, bazată pe principiile stabilite în Carta Națiunilor Unite, în care NATO, OSCE, UE şi Consiliul Europei să se completeze reciproc şi în care aranjamentele regionale de cooperare să joace un rol important), totuşi, evoluția reală a instituțiilor de securitate este sincopatică şi cu multe scăderi în plan securitar.

Este o realitate incontestabilă faptul că, după 2001, solidaritatea şi cooperarea organizațiilor internaționale au sporit considerabil. Organizațiile internaționale, fără excepție, şi-au propus să se transforme, unele făcând până acum paşi semnificativi în acest sens. Astfel, se poate crea o imagine veridică a evoluțiilor din acest domeniu şi a preocupărilor oamenilor politici şi ale teoreticienilor pentru soluționarea problemelor majore cu care se confruntă omenirea.

În consecință, globalizarea se numără printre cele mai mari şi mai profunde provocări cu care se confruntă lumea contemporană. Pentru gestionarea acestora este nevoie de un sistem sigur şi stabil de securitate, în care sunt necesare acțiunile concrete.

S-a dovedit că, **în raportul complex conflict– securitate, solidaritatea este**

esențială, primordială. Ea constituie liantul oricărei acțiuni civile, militare sau civil-militare aliate sau multinaționale desfăşurate în zonele care perturbă securitatea şi stabilitatea lumii.

Opțiunea statelor europene pentru integrarea în structurile politice, economice şi de securitate, percepută ca parte indestructibilă a procesului de edificare a noii arhitecturi de securitate, reclamă o analiză sistemică a fenomenelor politice actuale în interconjugarea şi interdeterminarea lor.

Pe o astfel de bază se pot emite previzionări realiste şi pertinente privind evoluțiile acestora şi se pot oferi soluții pentru stabilirea strategiei optime în vederea îndeplinirii obiectivelor propuse.

Operațiile de stabilitate presupun angajarea militară pe timp de pace în scopul de a modela mediul de securitate, de a îmbunătăți înțelegerea reciprocă cu alte țări şi de a spori gradul de interoperabilitate cu partenerii din coaliție.

4. Mediul de securitate intern

Acționând în spațiul de securitate ce se bazează pe obiective şi interese comune fundamentate pe principiile şi normele democrației statului de drept şi economiei de piață, statul român, pe lângă condițiile favorabile dezvoltării economice şi sociale, obține recunoaşterea calității de participant activ la acțiunile de menținere a păcii şi stabilității la nivel regional şi global.

Caracteristicile mediului de securitate intern se leagă nemijlocit de calitatea României de stat democratic, stat membru al NATO şi UE, organizarea şi funcționarea societății pe baza principiilor, valorilor şi libertăților democratice, trecerea la economia de piață, pluralismul politic, statutul de graniță estică a celor două organizații, precum şi vulnerabilitățile create de amenințările asimetrice, inclusiv cele de natură economică, informatică sau informațională.

Astfel, mediul de **securitate intern** se caracterizează prin faptul că deşi pericolul declanşării unui război de apărare clasic sau a unei agresiuni convenționale este foarte puțin probabil, riscurile şi amenințările generate de poziția geopolitică dar şi de îndeplinirea obligațiilor ce ne revin din angajamentele asumate, pot crea situații de criză majore cu efecte imprevizibile.

Se mențin şi există pericolul să escaladeze amenințările asimetrice de natură militară sau non-militară care pot afecta grav securitatea cetățenilor români dar şi stabilitatea în zonă, iar problemele teritoriale deşi nu sunt de actualitate, ele vizează o rezolvare în timp, ca un act de voință a părților.

În proximitatea granițelor României există zone de conflict deschise, cu implicații serioase asupra păcii şi securității naționale iar spațiul strategic în care este situată România, a făcut să devină sursă, zonă şi destinație de activități criminale grave, ca traficul ilegal de arme şi muniții, de droguri şi de ființe umane, migrațiune ilegală, traficul cu produse de contrabandă şi contrafăcute, activități de spălare de bani şi de criminalitate economico-financiară.

Deşi pe teritoriul României nu s-au produs acte teroriste de amploare, țara noastră nefiind producătoare de acte teroriste, există pericolul favorizării şi proliferărilor sub toate formele şi cu toate mijloacele specifice.

Dificultățile de natură economică generată de tranziția prelungită, dar şi

guvernarea uneori ineficientă, pot crea probleme în mod deosebit în domeniul respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor alături de exigenţa unor fenomene negative grave, de natură geofizică, meteorologică sau de altă natură care, asociate cu lipsa de pregătire, nepăsarea, rea-voinţa, iresponsabilitatea şi chiar unele activităţi umane periculoase, creează stări de insecuritate cu consecinţe imprevizibile.

Nivelul de viaţă relativ scăzut, comparativ cu alte state europene care creează îngrijorare, instabilitate socială şi lipsă de încredere în instituţiile statului, dar şi în cele europene şi euroatlantice, precum şi influenţa negativă a mentalităţii oamenilor, a acţiunilor de corupţie cu toate consecinţele ce derivă din acestea şi a ritmului lent de implementare a reformelor iar intenţia de a abate atenţia de la probleme grave ale societăţii, diminuează calitatea măsurilor ce trebuie întreprinse, oportunitatea şi eficienţa lor.

România, odată cu aderarea la NATO şi la UE, are garanţii de securitate şi apărare, dar nu trebuie să ignore riscurile şi ameninţările potenţiale la adresa ordinii interne şi internaţionale, precum şi raportul între cele două dimensiuni – conflictualitate şi securitate - dat fiind caracterul indivizibil al securităţii globale, iar contracararea lor, inclusiv la distanţe mari faţă de graniţele ţării, devine un act de responsabilitate majoră.

5. Perspective ale securităţii şi stabilităţii regionale

În calitatea să de stat aflat într-o zona de importanţă strategică pentru cele două organizaţii, România joacă un rol de importanţă majoră în procesul de definire şi implementare a politicilor stabilizatoare, de cooperare şi asistenţă de securitate ale NATO şi Uniunii Europene, în Europa de sud-est şi de Est, precum şi în Caucazul de Sud, Orientul Mijlociu şi Regiunea Caspica.

În ani precedenţi, România s-a aflat între două focare majore de instabilitate şi conflict. Absenta unor strategii anticipative adecvate ale comunităţii internaţionale pentru aceste regiuni – strategii apte să prevină violentele majore şi crimele împotriva păcii şi umanităţii – a făcut ca violentele din spaţiul ex-iugoslav să fie de lungă durată iar eforturile vizând soluţionarea problemelor să sufere de lipsa de coerentă şi perspectivă.

Prin intervenţia comunităţii euro-atlantice şi prin măsuri de impunere şi menţinerea păcii luate în ultimii ani, intensitatea conflictelor care au afectat pacea şi securitate în Balcani s-a diminuat în mod semnificativ, balansând astfel şi raportul conflictualitate - securitate, iar prin admiterea României şi Bulgariei în NATO situaţia din regiune a devenit mai stabila. Aportul României la securitatea regională a fost direcţionata spre afirmarea rolului de contributor activ în domeniul securităţii şi de factor de cooperare, stabilitate democratică şi progres. Data fiind proximitatea geografica şi conexiunile regionale, interesul primordial al României în acest domeniu consta în democratizarea, dezvoltarea economică, stabilitatea şi orientarea regiunii spre integrarea europeană, simultan cu sporirea importanţei României ca factor de securitate regional.

Cooperarea regională în domeniul securităţii – materializată în existenţa unui număr mare de organizaţii – oferă oportunitatea perfecţionării mecanismelor comune

de evaluare a mediului strategic, de identificare a unei agende comune a riscurilor şi a unor instrumente adecvate pentru gestionarea crizelor. Armonizarea eforturilor acestora, orientarea activităţilor lor în deplină consonanta cu eforturile NATO şi ale Uniunii Europene, dar mai ales creşterea responsabilităţii statelor sud-est europene, a conducătorilor acestora şi a forţelor politice naţionale, pentru securitatea regiunii, sporirea contribuţiei lor la soluţionarea stărilor de tensiune, criză şi conflict reprezintă imperativele majore ale noii paradigme de securitate regională. Aceasta impune pentru factorii politici responsabili din zona – o conştiinţa civică modernă şi matură, promovarea fermă a principiilor democratice, deplin respect pentru demnitatea umană, libertatea şi identitatea tuturor, preocupare activă pentru menţinerea stabilităţii frontierelor şi încetarea propagandei în favoarea violentei etnice sau religioase şi separatismului.

Obiectivele României în regiune vizează consolidarea perspectivelor europene ale acestor state, eliminarea riscurilor legate de terorism, de crima organizata şi de trafic ilegal, şi edificarea stabilităţii durabile, bazate pe democraţie, prosperitate, respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

În atingerea acestor obiective, România va sprijini activ, în conformitate cu principiile dreptului internaţional, aplicarea rezoluţiilor Consiliului de Securitate, a deciziilor şi recomandărilor OSCE şi ale Consiliului Europei şi va contribui eficient, amplificându-si relaţiile cu statele din regiune, la înfăptuirea măsurilor şi programelor politice, economice şi de securitate în cadrul NATO şi UE. În acest domeniu, prioritara este înlăturarea blocajelor din calea soluţionării diferendelor şi stărilor de tensiune şi conflictualitate care să permită dezvoltarea instituţiilor democratice, să genereze securitate şi să deschidă perspectivele prosperităţii, prin respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi acceptarea multiculturalităţii.

Într-un astfel de registru modern, vor fi abordate şi preocupările legitime ale statului român pentru îmbunătăţirea statutului juridic, a condiţiilor de viaţă şi a tratamentului de care se bucura comunităţilor româneşti din alte state, conform cu normele internaţionale, cu standardele europene şi angajamentele asumate prin acorduri bilaterale.

Bibliografie

[1] CILLUFFO Frank J., RANKIN Daniel, *Fighting terrorism*, in NATO Review, Winter 2001/2002.

[2] CORNELL Svante E., *Autonomy as a Source of Conflict. Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective,* în World Politics volume 54, no.2, 2002.

[3] FURNICĂ Pascu, *Mediul european de securitate: coordonare, cooperare, competiţie*, buletinul informativ Impact Strategic nr. 4(21)/2006.

[4] HUNTINGTON Samuel P., *The Crash of Civilisations?*, in Foreign Affairs, Summer, 1993.

[5] JENKINS, Brian M., **International Terrorism in The Use of Force,** editată de Robert J.Art şi Kenneth N.Waltz, Rowan and Littlefield Inc., New York, ediţia a V-a, 1999.

[6] JURA Cristian, *Geopolitica conflictelor*, în GeoPolitica, Anul II, nr.7-8, 2004, p. 83.

[7] ROTARU Nicolae, Col.(r) ing.conf.univ.dr., *Vectori comunicaționali ai unei realități globale de tip instabil,* simpozion: Gestionarea imaginii de țară în perioada postaderare, Ed. M.I.R.A., 2007.

[8] SARCINSCHI Alexandra, *Globalizarea insecurității: factori şi modalități de contracarare*, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006.

[9] USCOI Nicolae, Col., *Noile funcții ale operațiunilor de menținere a păcii în perioada „post Război-Rece“,* în Strategii XXI, nr. 1/1996, Academia de Înalte Studii Militare, p. 86.

[10] http://www.mega.nu:8080/ampp/rummel/tch.chap26.htm.

[11] http://www.idrc.ca/en/ev-9398-201-1-DO_TOPIC.html.

[12] http://www.geocities.com/Athens/8945/sycho.html#(a).

PARADOXUL ASIMETRIEI ÎN CONFLICTELE INTERNAȚIONALE ÎN ACTUALA ETAPĂ

Dr. Andriy VOLOŞIN[*]
Victor MELICA[**]

Studiile privind asimetria în politica internațională, ne conduc la discuții despre relațiile dintre forță, norme şi valori în sistemul internațional actual şi stimulează un studiu mai aprofundat a paradigmelor care guvernează jocul principalilor actori în politica mondială – „forța celui mai slab" şi „slăbiciunea celui mai puternic". O revenire la problemele asigurării securității nu face decât să readucă în actualitate faptul că forța este un fenomen complex şi nu poate fi definit ca o totalitate a resurselor de putere economică şi umană, şi că în condițiile unui conflict real, avantajul dat de către forța militară poate fi compensat prin găsirea punctelor slabe a inamicului mai puternic.

În ziua de azi, rezultatele studiilor confirmă faptul că în situații de conflict asimetrice, una din condițiile de bază ale securității este unitatea normativo-valorică a spațiului ca rezultat al conştiinței voluntare în cadrul căreia marea majoritate a participanților la acțiune trebuie să respecte regulile jocului voluntar, însă această condiție a armonizării în relațiile internaționale deocamdată nu funcționează, acest lucru fiind subliniat şi de cunoscutul cercetător M. Mandelbaum: „Întreaga imensă putere militară şi economică a SUA nu poate garanta ceea ce se petrece în spatele forței militare şi a banilor"[1].

În sens academic prin „asimetrie" se înțelege inexistența sau ruperea echilibrului simetric între obiecte, ceea ce de fapt şi caracterizează simetria, sau confluența elementelor spațio-volumetrice care conduce la dispariția simetriei în interiorul ei. Concepția de asimetrie se bazează pe opusul simetriei, ea se defineşte ca fiind lipsa de egalitate între părțile unui întreg şi ca distrugere a structurii obiectului studiat, ca inegalitate sau lipsă de egalitate între părți.

Pentru a analiza fenomenele de simetrie şi asimetrie în relațiile internaționale, trebuie luat în calculfaptul că ele se folosesc doar pentru a analiza obiectele în întregimea lor cu structurile şi părțile lor componente. Ambii termeni pot fi folosiți doar pentru analiza relațiilor dintre părți într-un întreg şi nu pentru compararea separată a elementelor aparținând entităților independente şi fără nici o legătură între ele. În acest context este necesară studierea cu atenție a transferului acestui tip de concept din sfera ştiințifică în sfera analizei socio-politice.

În ştiințele umane, conceptul de „asimetrie" nu are o definiție concretă şi adesea el este folosit intuitiv, fără o legătură clară cu sensul semantic şi lingvistic al cuvântului. Oricum sunt termeni care demonstrează logica folosirii termenului de asimetrie şi în ştiințele umane. Spre exemplu : „federație asimetrică" prin care se înțelege forma federativă în care statutul şi volumul de competențe a subiecților

∗ Director adjunct la Institutul de cercetări economice internaționale L'viv, Expert al Institutului național de cercetări strategice, Ucraina
∗∗ Consultant al Centrului riscurilor de granițe al Casei Europene în Ucraina

[1] M. Mandelbaum. The Inadequacy of American Power / /Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 5. p. 73.

federației este inegal. Sensul de bază al acestui termen este dat de termen precum „diferit", „neasemănător", „lipsit de analogie", în relațiile dintre părțile sistemului în întregimea lui.

Astfel, asimetria în relațiile internaționale poate fi definită ca lipsa de echilibru dintre subiecți, dintre resursele şi statutul lor existente, între tacticile şi strategiile folosite pe scena internațională. Este important de înțeles că pentru a utiliza corect termenul este necesar ca relațiile dintre subiecți, cele care se studiază prin prizma simetriei şi asimetriei să fie permanente, organizate şi structurate.

Prin relații simetrice se înțelege interacțiunea la același nivel şi de același tip care vine din partea subiecților internaționali. Marea majoritate a relațiilor dintre subiecți care sunt studiate de ştiințele soci-politice (inclusiv de cele internaționale) sunt asimetrice, fapt ce impune o utilizare din ce în ce mai largă a conceptului de asimetrie în cadrul analizei politice.

Imposibilitatea a priori de a atinge echilibrul în relațiile dintre subiecți nu exclude şi posibilitatea teoretică de a se atinge o armonie în relații între actorii asimetriei. Dimpotrivă, o creştere a factorului de interreacționalitate între subiecți diferiți ca tip (şi asimetrici în toate sensurile cum ar fi spre exemplu statul pe de o parte şi rețelele transnaționale de cealaltă) ne conduce la supoziția despre existența pe mapamond a unui mecanism de reglare natural (sau de autoreglare) a multor situații asimetrice în relațiile internaționale.

Conceptul de asimetrie, care include în el ideea de perturbare a principiilor de simetrie a construcției mondiale încep să fie folosite în teoria relațiilor internaționale care favorizează devierea de la perceperea lineară a asimetriei, iar cercetătorii apelează la ea cu scopul de a găsi reacții adecvate la paradoxurile create de aceasta.

Un studiu al aparițiilor editoriale în literatura relațiilor internaționale din ultimii ani, indică faptul că termenul de „asimetrie" este prezentat ca cel mai important element de analiză – „amenințări asimetrice", „război asimetric", „conflict asimetric"[2]. Cel mai adesea termenul de asimetrie este folosit pentru a caracteriza relațiile dintre inamici inegali ca forță şi statut, putându-se face o analogie între aceştia şi lupta binecunoscută dintre David şi Goliat. Cu excepția literaturii destul de sărace cu caracter strategico-militar şi juridico-normativ, studierea asimetriei indică de obicei caracterul paradoxal a situațiilor când un inamic mult mai slab este capabil să aducă pierderi majore şi chiar să se impună în fața unuia mult mai puternic, iar inamicul puternic nu este capabil in totdeauna să-şi apere propriile interese şi să-l domine pe cel mai slab.

Analiza strategiei şi tacticii de luptă a celor slabi împotriva celor puternici constă în esența studierii relațiilor asimetrice. În acest sens, dacă teoreticienii şi analiştii sunt mai mult interesați să răspundă la întrebări: „de ce este posibilă victoria celui slab sau care sunt cauzele înfrângerii celui puternic ?", atunci pentru practicieni (cei din sfera politică şi militară) mai important este găsirea strategiei optime de

[2] În literatura engleză sunt folosiți termenii: asymmetric warfare, threats, tactics, conflicts.Exemplu: S. Flynn.R. Wedgwood and K. Roth: Combatants or Criminals? How Washington should handle terrorists // Foreign Affairs. 2004. Vol. 83. No 3; I. Arreguin-Toft, How the Weak Wins Wars: A Theory of Asymmetric Conflict //International Security. 2001. Vol. 26. No 1. America the vulnerable // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 1; Discussion between.

compromis în astfel de situaţii[3].

Încă în anul 2000 ministrul apărării al SUA William Cohen a subliniat existenţa „paradoxului superputerii sau superstatului" – situaţia în care nici o ţară nu poate în mod direct să ameninţe SUA, însă poate să ameninţe indirect pe calea conflictului asimetric sub forma războiului chimic, biologic sau chiar nuclear[3]. În acest context termenul de conflict asimetric (război asimetric) poate fi catalogat ca şantaj, atunci când jucătorul mai slab ameninţă cu utilizarea armelor de distrugere în masă (ADM) împotriva populaţiei civile a ţării inamice. Caracteristica principală a acestor situaţii este dublul şantaj : ameninţarea cu scăparea de sub control a acţiunilor de către partea mai puternică în sensul obligării jucătorului mai slab la utilizarea factorilor de presiune interzişi şi încălcarea regulilor jocului împotriva celui care le-a creat şi încearcă să-l oblige să le respecte.

După atentatele teroriste din 2001, termenul de ameninţare asimetrică se utilizează şi în cadrul terorismului internaţional, în situaţia de ameninţare la achiziţionarea de arme de distrugere în masă (ADM) de către grupările teroriste internaţionale. Paul Wilkinson directorul Centrului de studiere a terorismului şi a politicilor de forţă (Universitatea St. Andrews, Marea Britanie) a denumit această situaţie ca fiind concretizarea forţei celui slab împotriva slăbiciunulor celui puternic şi a comparat lupta împotriva terorismului cu munca unui portar de fotbal : acesta poate „să apere poarta echipei extraordinar de 100 ori însă oamenii îşi vor aminti mereu de acel unic gol pe care l-a primit"[4].

Începutul operaţiunilor militare din Irak (2003) şi neputinţa coaliţiei celor mai puternice state de a încheia războiul în conformitate cu planul iniţial, acela de a avea un control total asupra statului, după nimicirea totală a forţelor armate ale acestuia, transformarea acţiunilor militare în război de partizanat, specialiştii clasifică acest exemplu ca un conflict asimetric clasic şi îl compară cu războiul din Vietnam. În conflictul irakian se vede clar disproporţionalitatea posibilităţilor de forţă dintre combatanţi, dintre statutul şi tactica operaţiunilor militare. Războiul de partizanat în condiţiile de ocupaţie sau de conducere colonială şi mişcările de eliberare naţională au fost catalogate ca aparţinând conflictelor asimetrice încă din anii 60. Realităţile actuale ne obligă să ne întoarcem la analiza lor ca la un tip deosebit de conflict armat.

Prezentând elemente comune ale cazurilor mai sus amintite, se pot defini câteva trăsături principale ale conflictelor asimetrice:

- imposibilitatea de a anticipa rezultatul, datorită imposibilităţii de a dimensiona forţele şi statutul părţilor combatante;
- utilizarea de către partea mai slabă a strategiei de căutare a slăbiciunii celui puternic;
- posibilitatea ca partea mai slabă să utilizeze mijloace interzise în acţiunile militare pe care le desfăşoară;

[3] It is important to mark that exists meeting research of this phenomenon – both «weak» and «strong». However fundamental and numerous researches of this problem, which go out on the level of recommendations and practical policy, already presented works of analysts of the developed countries. Exceptions are made by works which are devoted the analysis of partisan motions and motions of resistance in the conditions of occupation.

[4] S.H. Leader. The Rise of Terrorism. (http://www.securitymanagement.com/library/000339.html)

- tactica acţiunilor militare indirecte folosită de către partea mai slabă;
- imposibilitatea părţii mai puternice de a-şi apăra poziţiile şi de al anihila total pe cel mai slab.

În acest context se poate spune că asimetria caracterizează situaţiile paradoxale de conflict în care combatantul mai puternic nu este capabil să se apere şi să obţină victoria împotriva celui mai slab[5]. În marea majoritate a conflictelor de acest gen, combatantul mai slab nu este capabil să obţină victoria asupra celui puternic. Însă acesta, de obicei reuşeşte să împingă desfăşurarea conflictului spre un punct care-l avantajează. În acest sens cel mai slab îl obligă pe cel mai puternic să reacţioneze cum doreşte el şi în acest fel obţine victoria în plan politic pentru care de altfel s-a folosit forţa, dacă privim din punctul de vedere al definiţiei clasice a războiului[6].

Din anii `60 conceptul asimetric s-a folosit pentru analiza conflictelor dintre statele dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare. Conceptul a fost studiat de către experţi politologi, militari, şi în relaţiile internaţionale. Studiul paradoxului conflictelor asimetrice, şi încercările de a găsi bazele teoretice ale acestora sunt prezentate în lucrările E. Makka, A. Errigin-Tafta, M. Fisherkeller, Z. Maoz, G. Merom şi alţii[7]. În lucrările lor se vehiculează ideea că succesul unei campanii militare într-un asemenea conflict depinde nu numai de potenţialul de forţă al combatanţilor ci şi de interacţiunea factorilor strategico-militari şi tactici cu factorii nemilitari care conduc la victorie, adică cu parametrii politic, psihologici şi ideologici ai situaţiei. După cum subliniază marea majoritate a cercetărilor, pentru obţinerea victoriei este necesar susţinerea războiului de către întreaga societate a tării combatante, adică a legitimităţii lui. Acest factor este hotărâtor atât pentru partea puternică, cât şi pentru partea mai slabă.

[5] There is more «linear» interpretation of asymmetry – as a collision of unequal after power parameters opponents, that is initiator weak storinoy, although the conduct of weak side in such situation is considered violation of convention logic of «inhibition». For example:T.M. Paul. Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power. New York: Cambridge University Press, 1994.

[6] K.fon Klauzevic examined war as rational foreign-policy act, «as continuation of public policy by other facilities». «War, – he marked, is the act of violence, directed on the submission of our opponents our will», and «physical violence (because moral violence pose of concepts about the state and law does not exist) is a mean, and a purpose will be is imposing the opponent of our will». Klauzevic K. About of the wars.M.: Эксмо, 2003. P. 11, 20, 21.

[7] C. Callwel. Small Wars: Their Principles and Practice. University of Nebraska Press, 1996; Guerrilla Strategies / G. Chaliand (ed.). Berkley: University of California Press, 1982; M. Fischerkeller. David versus Goliath: Cultural Judgments In Asymmetric Wars. // Security Studies. 1998. Vol. 7. No 4; J. Hart. Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations // International Organization. 1976. Vol. 30. No 2; M. Howard. The Forgotten Dimension of Strategy / /Foreign Affairs. 1979. Vol. 57. No 5; Z. Maoz. Power, Capabilities, and Paradoxical Conflict Outcomes // World Politics. 1989. Vol. 41. No 2; Gil. Merom. How Democracies Lose Small Wars: State, Society, and the Failure of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2003; J. Ray, V. Ayse. Power Disparities and Paradoxical Conflict Outcomes // International Interactions. 1986. Vol. 12. No 4.

Andrew Mack, în lucrarea „De ce marile națiuni pierd „micile războaie” ?”[8] a reliefat că în spatele posibilei inegalități de forță a participanților la conflict se pot ascunde şi asimetrii mult mai importante – asimetrii în relațiile privind războiul şi asimetria capacității țării de a obține din partea societății mobilizarea în interesul începerii acestuia. Un alt tip de asimetrie izvorăşte din dihotomia războiului total şi parțial sau din utilizarea de tactici asimetrice – acțiuni de partizanat împotriva armatei regulate. Adesea acest tip de asimetri explică cauzele victoriei celui mai slab împotriva celui mai puternic.

Ideea de bază a acestui autor constă că războiul este pierdut de către cel care a pierdut dorința politică de al desfăşura, iar condiția de bază pentru existența acestuia este susținerea societății a scopului războiului. El subliniază că țările democratice pierd adesea micile războaie pe frontul de interior fiind în imposibilitatea de a mobiliza societatea pentru continuarea războiului şi de a găsi explicații pentru scopul, pierderile de vieți omeneşti şi materiale, iar în această situație războiul îşi pierde legitimitatea în ochii națiunii. Doar acele țări care duc războiul în numele unei idei general acceptate sunt capabile ca să asigure mobilizarea resurselor materiale şi umane un timp îndelungat pentru obținerea victoriei împotriva unui inamic mult mai puternic. O dorință prea puternică a societății pentru război poate să conducă la ideea războiului absolut iar această logică invinge în totdeauna logica războiului parțial sau mic.

Raymond Aron în lucrarea sa fundamentală „Pace şi război între popoare” a scos în evidență faptul că una din cauzele înfrângerii marilor puteri în războaiele de eliberare de sub ocupația colonială din sec. XX poate fi explicat prin asimetria relației „revoluționar – colonizator”. În afara inegalității de forțe, Aron a clasificat asimetria în „a dorinței, a interesului, a antipatiei din timpul dialogului conflictual dintre conservatori şi revoluționari, care a fost şi una din cauzele a ceea ce autorii francezi definesc înfrângerea vestului”[9]. Asimetria dorinței şi a interesului explică de ce în anii 60, partea care părea mai puternică (Franța) refuză să continuie războiul cu inamicul mult mai slab (Algeria). Un exemplu analog este şi războiul dintre SUA şi Vietnam, şi URSS şi Afganistan etc.

În afara caracterului redus al operațiunilor de luptă, fenomenul „războiului mic” demonstrează de asemenea şi faptul că națiunea mai puternică consideră ca fiind mai nesemnificative scopurile războiului. Într-un anumit moment câştigurile care se obțin pe cale militară sunt considerate de societate mai puțin importante în comparație cu pierderile de vieți omeneşti, materiale şi morale necesare continuării războiului. În

[8] A. Mack. Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict // World Politics. 1975. Vol. 27. No 2.

[9] « Nationalists which require independences for the nation (what in the past existed or not, what living or not in the hearts of the masses) more bulldoggen, than managers of kolonial'n the states. In our age they believe in holiness of the business more than their opponents are in legal character of the domination. Sixty years ago a frenchman did not doubt in the civilization mission of France, also, as well as Britisher in the «mission» of white man. Today he doubts in that which has moral right to refuse the people of Africa and Asia in a right on a motherland (what can not be France), even if this motherland is only a dream, even if it is unable to be indeed independent». Aron R. Mir and war between people / Ред. В.І. Даниленко. М.: Nota Bene, 2000. p. 84, 86.

anii 60, R. Aron găsea firesc faptul că la un moment dat conservatorul nu mai doreşte să plătească pentru restabilirea ordinii şi pentru pierderile cauzate poporului oponent[10]. Se pare că în gândirea civică a societăţii americane actuale au apărut aceleaşi tip de sentimente. Războiul irakian împotriva forţelor de ocupaţie continuă cu o îndârjire şi cu o ferocitate neaşteptată, constată presa americană, făcând trimitere la situaţia Irak şi Afganistan, iar „intenţiile bune nu sunt în totdeauna răsplătite dacă în spatele lor se găseşte o democraţie forţată de tip SUA[11]. Guvernele statelor democratice reuşesc din ce în ce mai greu să explice scopul războaielor (în special a celor mici) şi să obţină sprijinul necesar din partea societăţii pentru începerea şi continuarea lor.

Această ipoteză ne trimite la tezele lui E. Kant despre „idealul păcii între republici" în care societatea cultă nu susţine politica externă agresivă a guvernelor sale. În acest context este reprezentat şi denumirea dată de Gil Merom în lucrarea „Cum democraţiile pierd micile războaie" dedicată războaielor asimetrice. Autorul, în mod expres inversează ideea privind pacifismul democraţiilor în lume, aducând critici teoriei păcii democratice şi în acest fel reuşeşte cu succes să pună în discuţie teza prezentată de alţi cercetători despre cauzele înfrângerii ţărilor dezvoltate în confruntarea cu ţările din lumea a treia. El subliniază că politicienii privesc de cele mai multe ori societatea ca un obiect pasiv care se raliază la acţiunile armate prin elitele politice şi militare, fără a lua în calcul caracterul complex al relaţiei dintre societate, stat şi război[12]. Polemizând cu adepţii realismului autorul demonstrează că actualul paradox al forţei (power paradox) se explică prin lupta internă din ţările democratice a două forţe (forces) – statele şi părţi din clasa de mijloc cultă. Ultima şi formează baza societăţii dacă privim cele trei aspecte care conduc la război – instrumental, politic şi normativ. Aceste relaţii Merom le explică prin trei dileme:

- cum să împăcăm valorile umanismului pe care le respectă partea cultă a clasei de mijloc cu cruzimea războiului antirevoluţionar;
- cum se poate găsi relaţia acceptată de societate între cruzimea războiului şi disponibilitatea de a accepta pierderile în numele acestui război;
- cum să asiguri susţinerea războiului fără a submina bazele ordinii democratice[13].

Ultima dilemă, cea referitoare la relaţia dintre război şi democraţie conduce direct la tendinţa prezentată anterior privind încălcarea şi îngrădirea bazelor democratice în societăţile combatante[14].

În ultimii 60 ani care au trecut de la încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial, diferite mişcări de eliberare naţională şi anticolonială au folosit strategia războiului de partizanat în urma căruia au reuşit să sleiască dacă nu de forţe, atunci de dorinţă inamicul şi să-l oblige la anumite concesii. Binecunoscute sunt concepţiile lui Mao Zedong în războiul de partizanat[15], care se potrivesc cu cauzele înfrângerii SUA

[10] There. P. 84.
[11] International Herald Tribune. 20-21 September 2003. p. 3, 4.
[12] G. Mero. Opt. cit. p. 3.
[13] Ibid. p. 229-231.
[14] Q. Wright. A Study of War. Chicago: Phoenix Books, 1964. p. 161.
[15] Mao Czedun. Works are select. T. 2. M.: publishing House of foreign literature, 1953.

din Vietnam (1964 – 1975) cauze prezentate de Henry Kissinger. Ambii politicieni au stabilit ca şi cauze ale victoriei vietnamezilor, caracterul îndelungat al războiului care au sleit SUA chiar dacă acestea deţineau supremaţia militară. Victoria Vietnamului a demonstrat eficienţa tacticii de partizanat pentru obţinerea micilor victorii, aceasta permiţând comuniştilor să evite confruntările mari, directe, cu forţele americane prin camuflare şi îndârjire a forţelor de partizani vietnamezi, pe fondul unei dizlocări anevoioase a armatei americane. Aici se adaugă şi susţinerea comuniştilor de către populaţia locală, care considera că lupta împotriva armatei americane, dreaptă şi de eliberare.

Părţii mai slabe în războiul din Vietnam îi era suficient să nu piardă. Partea puternică, pentru a câştiga îi era necesar, neapărat, să obţină victoria. H. Kissinger chiar a admis „formula de victorie a partizanilor": „ ... partizanii vor câştiga până în acel moment când vor pierde, iar armata regulată va pierde dacă nu va obţine o victorie clară". El a mai denumit şi un al doilea factor al victoriei – capacitatea fiecărei părţi combatante de a asigura securitatea populaţiei civile în zona de conflict. Vor câştiga acele forţe armate (regulate sau de partizani) care vor reuşi să o asigure în totalitate. Această cerinţă este adesea imposibilă de realizat de către armata regulată care luptă pe un teritoriu străin. De aceea partizanii locali „au victoria asigurată mai devreme sau mai târziu"[16].

Terorismul din anii 2000 este o variantă a acţiunilor de luptă asimetrice, deoarece el include logica luptei celor „slabi" împotriva celor „puternici". Cercetătorul german H. Münkler afirmă că terorismul - ca mijloc de luptă al celor slabi – „a înlocuit războiul de partizanat, care în secolul XX a îndeplinit o lungă perioadă de timp această funcţie". Terorismul se diferenţiază de războiul de partizanat prin caracterul său ofensiv, dependenţa redusă de populaţia locală şi capacitatea de a utiliza activ în scopurile sale infrastructura ţărilor dezvoltate. Terorismul actual este un tip de război în sensul clasic al înţelegerii acestuia şi se caracterizează ca o obligare forţată a voinţei combatantului, dar cu deosebirea că lupta teroristă „este orientată pe asimetrie, cu ajutorul căreia jucătorul care este mult mai slab dotat tehnic şi organizatoric, decât inamicul său mult mai puternic, poate obţine victoria"[17].

Diferenţa dintre războiul de partizanat şi startegiile teroriste constă în utilizarea conştientă a superiorităţilor paradoxale date de strategia asimetrică. Mişcările tradiţionale de partizanat au încercat să ajungă la simetrie în relaţia cu inamicul, iar apoi să-l învingă în lupta armată[18]. Grupările teroriste încearcă să distrugă potenţialul moralo-psihologic al adversarului fără a intra în contact cu maşina lui de luptă. În acest sens pentru actele lor ei aleg cele mai impunătoare ţinte din acea ţară sau din alta, ocolind direct toate mecanismele de apărare şi de combatere militare, pentru formarea cărora societatea a investit foarte mulţi bani pentru a-şi asigura propria

[16] H. Kissinger. Diplomacy: глава 25 – Entry into the Morass; глава 26 – On the road to Despair). New York: A Touchstone Book, 1995.
[17] Munkler H. Terorizm today. War becomes asymmetric // International Politik. 2004. № 1. p. 4, 6.
[18] Mao Czedun. About the protracted wars of // Works are Select. Vol. 2. p. 232.

securitate[19].

Luând în calcul cele spuse una din problemele metodologice cele mai importante puse în prognozarea perspectivei conflictelor armate este nu numai simplul studiu al posibilităţilor de care dispun părţile combatante dar şi descoperirea posibilităţilor atât a celor simetrice cât şi a celor nesimetrice în utilizarea părţilor componente a acestor potenţiale[20]. La această analiză, foarte important este să se stabilească caracteristicile conflictelor, atât cele permanente (structurale) cât şi cele variabile (dinamice). Prin primele se înţelege capacităţile militare şi în resurse, statutul juridic al părţilor, intenţiile lor, stadiul societăţii implicate şi punctul lor de vedere vis-a-vis de conflict[21]. Prin următoarele se înţelege existenţa de strategii şi tactici la fiecare parte, care pot fi folosite pentru compensarea inegalităţii de forţe.

Încercările de a lua în calcul specificul conflictelor asimetrice au apărut în politica internaţională începând dia a doua jumătate a sec al XX lea. Înainte de toate, statele au încercat să-şi modifice strategiile de luptă luând în calcul particularitatea luptei împotriva adversarilor relativ mai slabi. În acest sens s-au conturat următoarele tendinţe:

- crearea de scenarii a confilctelor armate directe pe arie restrânsă (strategiile războaielor locale , războaielor localizate, conflictelor de intensitate redusă);
- pregătirea forţelor armate pentru efectuarea de acţiuni militare în grupe mici ca număr şi special antrenate;
- implementarea de acţiuni de prevenire împotriva formelor militare neregulate şi utilizarea datelor de la reţelele de informaţii şi agenturi;
- găsirea de mijloace pentru asigurarea contactului cu populaţia locală de care se foloseşte inamicul mult mai slab, motivând apărarea acesteia şi de asemenea acordarea de suport militar şi material grupărilor aliate din cadrul societăţii locale[22];
- limitarea spaţiului de desfăşurare a operaţiunilor militare şi trecerea la metode civile de presiune asupra inamicului mai slab.

În momentul de faţă, una din tendinţele generale este trecerea de la o utilizare a forţei militare cât mai dozată şi cât mai rezervată prin intervenţii militare directe în timpul conflictelor interne din statele străine, o utilizare mult mai activă a mijloacelor nemilitare de presiune[23]. Schimbări au cunoscut şi mijloacele din timpul negocierilor. În primul rând s-a pus un mai mare accent pe aspectele de bază ale negocierilor –

[19] Munkler H. Works. S. 9. «terrorists avoid confrontation with the ferrous hand of opponent, laying about in place of it in between wind and water. If it will be succeeded to stagger these interlacings of nerves, a ferrous hand will fall down by itself».

[20] C. Mitchell. Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction // Cooperative Security: Reducing Third War Wars / W. Zartmann and V. Kremenyuk (eds.). New York: Syracuse University Press, 1995. p. 57.

[21] W. Zartman. Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts // Elusive Peace: Negotiating and End of Civil Wars / W. Zartman (ed.). Washington: The Brookings Institution, 1995. p. 3-29.

[22] Round table «Local wars of XX age: Role of the USSR», magazine «Отечественная история» (1992. № 4. С. 3-36) and monography «Russia (THE USSR) in the local and armed conflicts of the second half of XX age /V. Zolotariov. M.: Кучково поле – Полиграфресурсы, 2000/.

[23] Kremenyuk V.A. The Modern international conflict: management problems. International processes.2003. № 1.

părțile acceptă mult mai uşor negocierea pe baza unei egalități informale între participanți[24]. În al doilea rând s-a acordat o atenție deosebită intereselor părții mai slabe şi căutarea în sensul găsirii unei „balanțe de interese" între participanții la conflict. Aceste schimbări sunt într-o anumită masură rezultatul insucceselor tacticii de negociere „de pe poziția de câştigător" şi într-o anumită măsură ele sunt urmare a utilizării metodelor de modelare matematică a conflictelor[25].

Unul din factorii care a influențat rezultatul conflictului asimetric este creşterea în importanță a modalității de abordare valorică şi normativă din politica internațională a perioadei postbelice. Termeni precum legitimitate şi justețe au fost asociați mult timp cu sisteme de norme specifice societăților închise, însă exact în perioada menționată, ele devin baza în politica internațională[26]. Situația postbelică se baza pe principii şi valori democratice, punerea lor în practică ducând la contradicții între norme şi principii, între valorile prezentate şi condițiile reale, pentru funcționarea sistemului internațional care uneşte actori de diferite tipuri[27]. Specialiştii în sfera relațiilor internaționale au atras atenția asupra bazelor civile de dominație ale țărilor dezvoltate, pe mapamond. R. Gilpin dezvoltând teoria stabilității hegemonice indica faptul că dominarea hegemonică este văzută ca o forță care asigură bunăstarea celorlalți participanți în sistem – securitate şi condiții economice favorabile; şi, în afară de asta, poate fi susținută de valori ideologice, religioase sau de altă natură, comună unui anumit număr de state[28].

Apariția amenințării de terorism transnațional împotriva statelor dezvoltate a distrus speranța privind creşterea coooperării în cadrul sistemului internațional şi a posibilităților de găsire a soluțiilor de compromis între antagoniştii asimetrici. Actualele forme de terorism au pus sub semnul întrebării ideea de bază: care sunt țelurile politice ale acestor grupări şi cât de mult corespund aceste țeluri valorilor țărilor respective împotriva cărora ei duc această luptă. Omul de ştiință american D. Stevenson indica două variante de reacție posibile a celor „puternici": pe de o parte capitularea, negocieri cu teroriştii, refuzul de a-şi apăra aliații; pe de altă parte mobilizarea în întregime a Vestului (care în esența ei este riscantă şi distructivă)[29].

Guvernele diferitelor state, înăspresc controlul intern împotriva terorismului transnațional, frontierele lor interstatale devin mai puțin transparente, îşi conving cetățenii despre obligativitatea mobilizării împotriva amenințării naționale şi chiar împotriva amenințării asupra civilizației. Aceste acțiuni sunt calificate de o serie de experți ca ducând la îngrădirea libertăților democratice ale persoanei în scopul asigurării securității.

---

[24] Lebedeva M.M. The Political settlement of conflicts. Approaches, decisions, technologies. M.: Aspect Press, 1997; R. Fisher, W. Ury. Getting to Yes. Negotiating Agreements without Giving in. New York – London: Penguin Books, 1991.

[25] Svetlov V.A. Analytic Geometry of conflict / Textbook. СПб.: ООО «Росток», 2001. p. 304.

[26] Kosolapov N.A. Legitimnist' in international relations: evolution and modern state of problem // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 2. p. 3-14.

[27] B. Hoffman. Inside Terrorism. Indigo: London, 1999. p. 26.

[28] R. Gilpin. War and Change in World Politics. New York: Cambridge University Press, 1981.

[29] Stivenson D. Strategy «inhibition and prophylaxis» of terrorism. Международные процессы. 2005. № 1.

În acelaşi timp apare o răsturnare a rolului componentei de forţă în asigurarea securităţii: (1) regândirea doctrinelor militare, a sistemelor de organizare şi de pregătire a forţelor armate; (2) conceperea de noi strategii preventive, cu creşterea cheltuielilor destinate apărării, şi (3) pentru activarea serviciilor secrete[30]. Structurile forţelor armate sunt neliniştite de imposibilitatea anticipării ameninţărilor actuale[31]. Un exemplu relevant al acestui lucru ar pute fi etapele de accentuare, cursul şi rezultatele conflictului dintre Georgia şi Federaţia Rusă în august 2008 când: - Rusia, ca urmare a rezultatelor reformei din structurile propiilor forţe militare şi ca urmare a creşterii economice din ultimii opt ani şi-a modificat cardinal esenţa doctrinei sale militare (apărarea propiilor interese nu numai pe teritoriul Federaţiei, dar şi pe teritoriile altor state fără a-i păsa de posibilul conflict de interese cu alte instituţii sau blocuri interstatale);

- Georgia bazându-se pe susţinerea ţărilor NATO, a ţărilor europene şi a altor state prietene a reuşit într-un timp foarte scurt să-şi mărească bugetul militar motivând acest lucru prin ameninţarea la integritatea ei teritorială din partea Federaţiei Ruse;

- Activizarea activităţilor serviciilor secrete a ambelor părţi având în vedere posibilitatea excaladării conflictului ca urmare a punctelor de vedere contrare dintre cele două blocuri militare sau dintre ţările cele mai dezvoltate, s-a făcut între altele prin utilizarea sateliţilor de către Federaţia Rusă şi SUA pentru stabilirea zonelor de dislocare a componentelor militare în viitorul conflict; creşterea în intensitate şi utilizarea pe scară largă a mijloacelor tehnice şi radio de spionaj; efectuarea de acţiuni cu caracter dezinformativ în scopul obligării uneia din părţile implicate în conflict de a crea o imagine negativă în ochii societăţii internaţionale prin implicarea mijloacelor de informare în masă proprii, străine şi internaţionale, şi cu publicarea în acelaşi timp de materiale care pun în lumină pozitivă cealaltă parte prin intermediul celor mai importante organizaţii internaţionale.

Astfel termenul de asimetrie în conflictele internaţionale necesită cercetări viitoare luându-se în calcul transformările din spaţiul internaţional datorate reîmpărţirii din viitorl cel mai apropiat a sferelor de influenţă între noii şi vechii cei mai importanţi actori economici şi politici (înainte de toate pe continentul asiatic şi african cu scopul câştigării de noi piete de resurse energetice) şi legat de această dezvoltare a acaparării militare care va avea un caracter ascuns sau direct prin susţinerea regimurilor loiale uneia sau celeilalte din părţi cu utilizarea de noi mijloace şi metode care pot să prevadă cu mult timp înainte şi să permită luarea de măsuri pentru localizarea sau introducerea lor în cadrul juridic internaţional.

[30] D. H. Ramsfield. Transforming the Military // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 3; P. Canonico. An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis. Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004, (http://www.ccc.nps.navy.mil/research/ theses/canonico04.pdf;); B. Roberts. Asymmetric Conflict 2010, Institute For Defense Analyses, Alexandria, Virginia, USA, Ida Document D-2538, November 2000 (http://www.ida.org)

[31] R. Worley. Asymmetry and Adaptive Command // Military Review. July/August, 2001. p. 8 (http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/ milreview/English/JulAug01/worley.htm)

Bibliografie

[1] *Secretary of defence of the USA of U. Koen about potential of khimichnoy, biological and electronic wars* // Washington ProFile. 18.09.2000. (http://www.washprofile.org/OLD/ WOL000918.htm).

[2] **Round table «Local wars of XX age: Role of the USSR»,** magazine «Отечественная история» (1992. № 4. С. 3-36) and monography «Russia (THE USSR) in the local and armed conflicts of the second half of XX age /V. Zolotariov. М.: Кучково поле – Полиграфресурсы, 2000/.

[3] ****International Herald Tribune*. 20-21 September 2003. P. 3, 4.

[4] CALLWEL C., **Small Wars: Their Principles and Practice**. University of Nebraska Press, 1996; Guerrilla Strategies / G. Chaliand (ed.). Berkley: University of California Press, 1982.

[5] FISCHERKELLER M.., *David versus Goliath: Cultural Judgments In Asymmetric Wars*. // Security Studies. 1998. Vol. 7. No 4.

[6] GILPIN R., **War and Change in World Politics**. New York: Cambridge University Press, 1981.

[7] HART J., *Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations* // International Organization. 1976. Vol. 30. No 2.

[8] HOFFMAN B., **Inside Terrorism**. Indigo: London, 1999. P. 26.

[9] HOWARD M., *The Forgotten Dimension of Strategy* / /Foreign Affairs. 1979. Vol. 57. No 5; Z. Maoz. Power, Capabilities, and Paradoxical Conflict Outcomes // World Politics. 1989. Vol. 41. No 2.

[10] KEYGAN R., **About of paradise and force. America and Europe is in a new world order.** М.: House of intellectual book, 2004.

[11] KISSINGER H., **Diplomacy: глава 25 – Entry into the Morass; глава 26 – On the road to Despair).** New York: A Touchstone Book, 1995.

[12] KLAUZEVIC K., About of the wars.М.: Эксмо, 2003. P. 11, 20, 21.

[13] LEADER S.H., *The Rise of Terrorism*. (http://www.securitymanagement.com/library/000339.html)

[14] KOSOLAPOV N.A., *Legitimnist' in international relations: evolution and modern state of problem* // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 2. P. 3-14.

[15] KREMENYUK V.A. The Modern international conflict: management problems. International processes.2003. № 1.

[16] LEBEDEVA M.M. The Political settlement of conflicts. Approaches, decisions, technologies. M.: Aspect Press, 1997; R. Fisher, W. Ury. Getting to Yes. Negotiating Agreements without Giving in. New York – London: Penguin Books, 1991.

[17] MACK A., *Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict* // World Politics. 1975. Vol. 27. No 2.

[18] MANDELBAUM, M., *The Inadequacy of American Power* / /Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 5. p. 73.

[19] MAO Czedun. Works are select. T. 2. M.: publishing House of foreign literature, 1953.

[20] MAO Czedun, *About the protracted wars of* // Works are Select. Vol. 2. P.

232.

[21] MEROM Gil, *How Democracies Lose Small Wars: State, Society, and the Failure of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam.* Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2003;

[22] MITCHELL C., *Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction* // Cooperative Security: Reducing Third War Wars / W. Zartmann and V. Kremenyuk (eds.). New York: Syracuse University Press, 1995. P. 57.

[23] MUNKLER H., *Terorizm today. War becomes asymmetric* // International Politik. 2004. № 1. P. 4, 6.

[24] RAMSFIELD, D. H. *Transforming the Military* // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 3; P. Canonico. An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis. Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004, (http://www.ccc.nps.navy.mil/research/ theses/canonico04.pdf;); B. Roberts. Asymmetric Conflict 2010, Institute For Defense Analyses, Alexandria, Virginia, USA, Ida Document D-2538, November 2000 (http://www.ida.org)

[25] RAY J., AYSE V., *Power Disparities and Paradoxical Conflict Outcomes* // International Interactions. 1986. Vol. 12. No 4.

[26] STIVENSON D., **Strategy «inhibition and prophylaxis» of terrorism.** Международные процессы. 2005. № 1.

[27] SVETLOV V.A. Analytic Geometry of conflict / Textbook. СПб.: ООО «Росток», 2001. P. 304.

[28] WORLEY, R. Asymmetry and Adaptive Command // Military Review. July/August, 2001. p. 8 (http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/milreview/English/ JulAug01/ worley.htm).

[29] WRIGHT Q., *A Study of War. Chicago*: Phoenix Books, 1964. P. 161.

[30] ZARTMAN. W. *Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts* // Elusive Peace: Negotiating and End of Civil Wars / W. Zartman (ed.). Washington: The Brookings Institution, 1995. P. 3-29.

EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC POST-RĂZBOI RECE

Mirela ATANASIU*

After the Cold War end and Warsaw Pact dissolution every European country of the ex-communist party confronted the difficult and painful transition issues. For a common country transition meant the passing over the totalitarian to a democratic regime and from the centralized economy to the market one. Consequently with this fallout, citizens' perception was one of unshielded security, every individual feeling a lack of safety in all its life's sectors: food, job, shelter or even personal security.

Now, the security environment is different, threats are different and also the involved parties involved in the international "enjeaux". Moreover, a new order is configuring and "sleepy" conflicts begin to awake into the ex-communist area of interest lost from the "terror balance" and the international law becomes surpassed by the emerging movements.

Ordinea internațională postbelică, schițată şi negociată de Churchill, Roosevelt şi Stalin s-a materializat într-o instituție - Organizația Națiunilor Unite - şi un fenomen - aşa-numitul „Război Rece". Principala trăsătură a Războiului Rece a fost caracterul ideologic. Stalin spunea că trupele statelor aliate împotriva Germaniei naziste vor aduce cu ele propriile convingeri şi sisteme politico-ideologice, impunându-le în teritoriile pe care le vor ocupa. În acest sens, cel de-al Doilea Război Mondial a fost o cruciadă. Războiul Rece a făcut chiar mai mult. A împărțit lumea în două: sistemul mondial capitalist şi sistemul mondial comunist. Bipolarismul a devenit principiul de funcționare a ordinii globale, pacea lumii fiind dependentă de echilibrul celor doi poli. Aşadar, Războiul Rece este legat de bipolarism. Epuizate de lupta cu nazismul, cele două părți au dorit pacea. Echilibrul de putere dintre ele, precum şi caracterul devastator al armamentului nuclear de care fiecare dispunea le-au determinat să evite confruntările directe. De aici, şi caracterul "rece" al războiului. Dincolo de rivalitățile consumate pe terenul lumii a treia şi de conflagrațiile periferice bine controlate între micile puteri ale acesteia, conflictele militare propriu-zise au fost evitate. Războiul Rece a fost o pace bazată pe coexistență bipolară şi pe imposibilitatea conflagrațiilor periferice de a se mondializa. Garanția acestei păci a fost "echilibrul terorii"[1]. Ori de cate ori respectivul echilibru risca să se rupă, SUA şi URSS găseau calea pentru reconstruirea lui la un nivel superior. De fapt, în aceasta perioada, URSS, la fiecare eveniment, încerca şi de multe ori reuşea să-şi impună pretențiile politice, în timp ce reacția americanilor şi englezilor se rezuma în final la compromisuri şi rareori la refuz.

În competiția internațională dintre USA şi URSS, respectiv intre sistemul de capitalism modern şi democrat şi sistemul comunist totalitar, angajate în cursa

* **Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Doctorand în „Ştiințe militare şi informații" la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] Arsenalul aproximativ egal de armament nuclear deținut de URSS şi SUA, cele două puteri existente pe timpul Războiului Rece, avea rol de stabilizator al unui status quo, pacea în zonele de influență.

tehnologică militară, s-a prăbuşit sistemul comunist prin epuizarea mijloacelor financiare de a o susține.

Mediul de securitate de după Războiul Rece se caracterizează prin frontiere din ce în ce mai deschise. Fluxurile de bunuri şi de investiții, dezvoltarea tehnologică şi progresul democrației au adus mai multă libertate şi prosperitate oamenilor. Totodată, peisajul de securitate, în care se înscrie şi România, cunoaşte o schimbare fundamentală, care pune capăt moştenirii Războiului Rece şi perioadei de tranziție din anii '90.

La începutul anilor '90, când comunitatea europeană se transforma in Uniunea Europeană, vest-europenii nu îşi putea permite să țintească o poziție primordială în hegemonia internațională. Analiza elementelor puterii arată un oarecare echilibru cu SUA şi cu ceilalți competitori, dar aşa cum istoria a indicat adeseori, poate fi o mare diferență între puterea potențială şi puterea demonstrată. Aflate într-o confruntare, ce a durat 50 de ani, cu un rival redutabil (URSS), Statele Unite ale Americii aveau capacitatea îmbinării, mobilizării şi activării eficiente a elementelor puterii. Acest lucru era deja verificat. În cazul Uniunii Europene totul se contura doar ca o posibilitate.

Desigur, prefigurata unilateralitate nu însemna un vid de putere, dincolo de limitele centrului pe care era axată. Dimpotrivă, depăşirea confruntării Est-Vest nu oprea tendința de creştere în afirmare a unor țări din diferite zone ale globului. Japonia devenea a doua economie a lumii după Statele Unite (sau a treia, dacă se avea în vedere Uniunea Europeană ca întreg) şi, cu toate că, prin Constituție, este obligată la o politică externă paşnică, dobândea capacități militare de anvergură. China, apoi India, cele mai populate state ale globului, deveneau unele dintre cele mai dinamice țări din punct de vedere economic cu aspirații internaționale pe măsură. Rusia, în ciuda marilor dificultăți ale tranziției, aspira încă de atunci la o postură de mare actor pe scena internațională. Uniunea Europeană parcurgea un proces de adâncire a integrării, care viza transformarea ei în cea mai mare economie a lumii şi, totodată, într-o entitate politică cu propria linie externă, de securitate şi de apărare. Înlăuntrul ei, Marea Britanie şi Franța, membre permanente ale Consiliului de Securitate, şi Germania reunificată, îşi menținеau şi chiar consolidau rolul de importanți actori în afacerile mondiale. În acelaşi spațiu, tendințe crescânde de afirmare începeau să manifeste țări ca Italia şi Spania. În alte părți ale globului — Pakistanul, Indonezia, Egiptul, Nigeria, Brazilia, Argentina, asimilau o conştiință tot mai clară a intereselor proprii şi capacității lor de a-şi juca rolul pe plan regional.

Criza irakiană din 2003 a scos în evidență un tandem franco-german hotărât să se opună soluțiilor discreționare propuse de America. Fricțiunile dintre cele două grupări s-au manifestat de la ciocniri diplomatice în sediul ONU până la mici războaie comerciale în care consumatorii americani refuzau produsele alimentare franceze. Totuşi, în mod iresponsabil, unii analişti s-au grăbit să declare finalul alianței UE – SUA.

În realitate, nu se poate discuta de o asemenea ruptură, ci doar de echilibrarea relației odată cu creşterea puterii internaționale a UE. Statele Unite şi Europa au valori comune, rădăcini religioase comune, sunt promotoarele liberalismului şi au aceeaşi viziune asupra ordinii internaționale. În termenii ştiinței relațiilor internaționale, cei

doi coloşi generează aceleaşi bunuri publice, iar supravieţuirea fiecăruia depinde de relaţia transatlantică favorabilă. În aceste condiţii, este o utopie să gândim la o reală rivalitate americano-europeană, mai ales în condiţiile ridicării explozive a Rusiei şi a Chinei.

a) Atacurile de la 11 Septembrie 2001

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au marcat un moment de cotitură în ducerea războiului. Cu siguranţă, numărul conflictelor din lume s-a diminuat de la sfârşitul războiului rece din 1991 dar, odată cu dezbaterile asupra proliferării nucleare, pericolului armelor de distrugere în masă, creşterea presiunii terorismului şi războaielor din Irak şi Afganistan, mizele strategice şi militare au revenit „la rampă" iscând incertitudini, declanşând polemici şi prefigurând crize internaţionale. Cu acest moment, războiul şi-a schimbat faţa, natura şi forma. Războiul, reconfigurat de globalizare s-a transformat, reînnoit urmând ritmul evoluţiilor geopolitice. Noile puteri emergente, precum China şi India au bulversat echilibrul internaţional, iar altele (Rusia) încearcă să îşi recâştige influenţa. În acelaşi timp, se deschid noi câmpuri de ducere a conflictului: spaţiul şi ciber-spaţiul. Ameninţările se diversifică, actorii se multiplică, tehnologiile progresează şi conflictele asimetrice duse împotriva grupurilor nonstatale devin din ce în ce mai numeroase şi sângeroase. Războiul de azi nu mai are multe în comun cu cel de ieri. Pentru a face faţă noilor provocări de securitate, politicile de apărare şi strategiile, mai ales cele occidentale, trebuie să se readapteze.

b) Proclamarea independenţei provinciei Kosovo – „Deschiderea Cutiei Pandorei"

„Cazul" Kosovo este considerat a avea cel puţin două paliere pe care poate fi interpretat. Primul este cel „naţionalist", prin care înţelegem procesul de formare a unei naţiuni. Bunul-simţ şi precedentele din perioada „naţionalistă" a Europei trebuie să admită că o comunitate relativ mare, care ocupă de mult timp (cel puţin un secol) un teritoriu clar delimitat şi care e omogenă din perspectiva principalelor atribute identitare (etnie, limba, religie etc.), are dreptul de autodeterminare. Drept care poate duce până la proclamarea independenţei de stat. Kosovo îndeplineşte aceste criterii de bun-simţ. Dar aceste criterii mai sunt îndeplinite şi de alte comunităţi din Europa. Unele chiar din Uniunea Europeană. Bascii, catalanii, corsicanii, galezii, scoţienii, valonii şi flamanzii sunt doar cele mai cunoscute exemple de comunităţi care îşi afirmă dorinţa de autodeterminare. Dincolo de graniţele UE, situaţia este şi mai complicată. Kurzii, palestinienii, locuitorii din Caşmir, tamilii din Sri Lanka şi multe alte popoare sunt angrenate în conflicte care au ca scop declarat constituirea unor state naţionale. Nu în ultimul rând, spaţiul fostei Uniuni Sovietice este, din punctul de vedere al afirmării dreptului la autodeterminare, un adevărat câmp minat. Sigur este doar faptul că acest nou „stat", sărac şi slab economic nu poate ajuta în nici un fel la asigurarea sau menţinerea stabilităţii în zonă şi va constitui pentru multă vreme un măr al discordiei.

Cel de-al doilea palier de abordare pleacă de la premisa că subiecte de drept internaţional sunt considerate a fi statele-naţiune, cele deja create legal şi legitim. De asemenea, în Actul de la Helsinki se precizează că „*statele participante îşi vor*

respecta fiecare egalitatea suverană şi individualitatea celuilalt, precum şi toate drepturile inerente suveranităţii şi pe care le cuprinde suveranitatea lor, între care în special dreptul fiecărui stat la egalitate juridică, la integritate teritorială, la libertate şi independenţă politică"[2].

Kosovo a pus sub semnul întrebării multe dintre valorile Europei şi ale lumii, aruncând pe piaţa comunicării planetare nesiguranţă şi ambiguitate. Momentul Kosovo a schimbat arhetipul prin inserţia violentă a unei antistructuri[3] în firescul continentului pe care unii au numit-o „amputare teritorială naţională", „vulcanul Kosovo", „trădare europeană" sau chiar „spirală a urii"[4].

La acea vreme, Vladimir Putin considera că precedentul Kosovo este un precedent oribil care „distruge întregul sistem de relaţii internaţionale existent, nu numai de câteva zeci de ani, ci de sute de ani".

Ulterior, la 7 august 2008, un oficial militar georgian anunţa că Tbilisi a decis să restaureze „ordinea constituţională" în Osetia de Sud[5]. Georgienii au declarat încetarea unilaterală a focului după o zi de lupte între forţele georgiene şi osetine. Ministrul apărării declara că miliţiile Osetiei de Sud au continuat atacul asupra poziţiilor şi satelor georgiene astfel încât trupele georgiene au relansat ofensiva militară la scară largă cu ajutorul artileriei şi a avansat rapid. Sub pretextul "apărării" şi "întăririi" forţelor de menţinere a păcii ruseşti din Osetia de Sud, regiune separatistă din Georgia care doreşte să se unească cu Rusia, armata rusă a intrat cu tancuri şi armament greu în Georgia. A urmat apoi conflictul ruso-georgian care a transformat lumea geopolitică contemporană având consecinţe importante ale păcii şi securităţii Europei şi nu numai. La 7-8 august, au început mişcările Moscovei în Osetia de Sud, considerate în mare parte a fi răspunsul calculelor greşite ale liderului georgian. Contraatacul disproporţionat al Rusiei a provocat schimbări majore în relaţiile cu ţările euroatlantice, a subminat stabilitatea şi securitatea regională, a pus în pericol coridoarele energetice vitale pentru Europa încălcând prevederile dreptului internaţional.

Teama diplomaţiilor occidentale o constituie nu atât proclamarea independenţei unor teritorii, chiar neviabile economic, cât probabilitatea mare ca noile „state" independente să se unească cu statele mari şi vechi ale etniilor respective. Teama este faţă de eventuala Serbie Mare, eventuala Albanie Mare, eventuala Croaţie Mare, dar mai ales faţă de o Germanie Mare, care ar revendica teritorii de la Polonia şi Cehia, de o Ungarie Mare sau de o Rusie Mare. Rămâne valabilă întrebarea de ce în cazul Republicii Srpska, din cadrul Bosniei şi Herţegovinei, occidentalii (SUA şi Marea

---

[2] Actul Final al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975, publicat în Buletinul Oficial nr. 92 din 13.08.1975 (http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html accesat la data de 18.10.2008 ora 15.47).

[3] Mariana BRANDL-GHERGA, *Simbolistica editorialelor româneşti – sindromul Kosovo* (Apud. Claude RIVIÈRE, *Structură şi antistructură în riturile profane,* în vol. Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană, coord. Monique Segré, Timişoara, Amarcord, 2000, pp. 77-95).

[4] Idem.

[5] Georgia decided to restore constitutional order in S. Ossetia' – MoD official, Civil Georgia, 8 August 2008, http://civil.ge/eng/article.php?id=18941&search.

Britanie în principal) au refuzat accesul la independență invocând acordurile de la Helsinki, în cazul Kosovo, SUA au recunoscut fără rezerve independența provinciei chiar înainte de decizia ONU şi ulterior, în cazul Abhaziei şi Osetiei de Sud considerând recunoaşterea acestora în afara legii şi ca încălcând integritatea teritorială a Georgiei.

Serbia a făcut cerere la ONU să îi aprobe sesizarea la Curtea Internațională de Justiție cu privire la legalitatea şi conformitatea cu dreptul internațional a declarației unilaterale de independență a instituțiilor provizorii ale administrației autonome a Kosovo.

Până în prezent, România se numără printre puținele membre ale Uniunii Europene (împreună cu Cipru, Spania, Grecia şi Slovacia) care au votat în favoarea sesizării CIJ cu privire la dosarul Kosovo. În cadrul votului din Adunarea Generală ONU, cele 22 de state din UE care au recunoscut independența Kosovo s-au abținut.

c) Summit-ul de la Bucureşti

La Summit-ul NATO de la Bucureşti, preşedintele SUA, George Bush declara "Războiul Rece s-a terminat!" iar Vladimir Putin, ex-preşedintele Rusiei, îi răspundea "Să fim prieteni, domnilor!". Analiştii momentului spun că, de fapt, fiecare îi reproşa celuilalt că gândeşte inerțial în logica Războiului Rece. Primul, atunci când insista în extinderea Alianței Atlantice spre granițele Rusiei, deşi aceasta nu mai este inamicul ereditar, al dispărutei URSS. Al doilea, atunci când vedea în scutul anti-rachetă instalat de SUA în Europa centrală sau în invitarea în cadrul NATO a unor foste republici sovietice, expresii ale vechii intenții americane de a îngrădi Rusia.

Cancelarul german Angela Merkel, pe de altă parte, îl susținea pe preşedintele georgian Saakashvili în conflictul împotriva Rusiei spunând că Georgia va deveni membră NATO – dacă o doreşte, astfel încât integrarea acesteia în NATO nu este o problemă „dacă să se întâmple", ci „când o sa se întâmple", iar ministrul german al Apărării Franz-Josef Jung declara „conflictul din Caucaz nu a schimbat cu nimic şansele Georgiei de aderare la NATO".

Concluzii

În ceea ce priveşte actuala politică internațională, aceasta nu poate fi încă disociată de actorii state, care rămân cei mai importanți pe scena internațională, dar nu trebuie subestimat nici potențialul transformator al actorilor nonstatali precum corporațiile economice, organizațiile sau chiar unii indivizi). Supremația militară şi economică a SUA se bazează pe: superioritatea tehnologică şi informațională. Este evident că în absența unei multipolarități puternice, Statele Unite sunt tentate de o unipolaritate temporară bazată pe sistemul statelor-pivot aliate şi containment-ul polilor slabi în scopul menținerii avansului său societal.

Şi celelalte societăți non-occidentale îşi modifică percepția: China începe să se „trezească" din somnolență şi aspiră la statutul de putere mondială, iar containment-ul acestei țări pune efectiv în pericol stabilitatea nucleară mondială. O altă putere nesigură, dar ambițioasă este India hindusă, opusă astăzi Indiei musulmane (Pakistanului şi Bangladesh-ului). Activitatea economică dintre Africa şi Asia, în special dintre China şi India, a devenit foarte prosperă. Dacă problemele şi

dezechilibrele create sunt corect gestionate, acest angajament in creştere poate fi o oportunitate fără precedent pentru creşterea economică a Africii şi pentru integrarea ei în circuitul economiei globale.

Unele probleme ale secolului trecut rămân actuale şi în secolul XXI: protecția raselor, clivajul mondial între săraci – bogați, lupta pentru resursele neregenerabile sau competiția nucleară şi cosmică.

În organizarea securității europene, actorii geopolitici urmăresc crearea unui sistem de securitate multietajat (UE, OSCE, NATO şi ONU), în care angajarea pe un nivel sau mai multe se va face în funcție de specificul sarcinilor de securitate concrete. Astăzi, s-a ajuns la înțelegerea necesității corelării şi îmbunătățirii cooperării între diferitele organizații de securitate.

Totuşi, în ceea ce priveşte o soluție asupra noilor evenimente din Balcani, Uniunea Europeană nu are încă acea „voce unică", pe care doreşte cu tot dinadinsul să şi-o atribuie, aşteptând ONU să decidă în această problemă.

Bibliografie

[1] Actul Final **al Conferinței pentru securitate şi cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975**, publicat în Buletinul Oficial nr. 92 din 13.08.1975

[2] BRANDL-GHERGA, Mariana, *Simbolistica editorialelor româneşti – sindromul Kosovo*

[3] RIVIÈRE Claude, *Structură şi antistructură în riturile profane,* în vol. **Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană,** coord. Monique Segré, Timişoara, Amarcord, 2000.

[4] http://civil.ge/eng/article.php?id=18941&search.

[5] http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html

PROLEGOMENE LA CONCEPTUL DE CONFLICTUALITATE

Liviu Gabriel GHIȚULEASA*
Anca-Andreea CÂRJAN**

Prin intermediul lucrării noastre, vrem să tratăm raportul dintre securitate şi conflictualitate, atât din punctul de vedere al epistemologiei, cât şi din cel al fenomenologiei.

Textul ce urmează a fi dezvoltat, se bazează atât pe aspecte care țin de teoria arhitecturii, cât şi pe puncte de inflexiune cu spațiul vital economic.

Cunoaşterea nu trebuie să fie o imagine dezinteresată a existenței. A trăi înseamnă a interpreta dintr-un punct de vedere uman, a da sens lucrurilor în raport cu noi înşine. De aceea, orice raport subiect-obiect, inclusiv cel cognitiv, implică elementul de valoare.

Atât gnoseologia, cât şi epistemologia urmăresc să clarifice atât chestiunile privitoare la posibilitățile omului de a cunoaşte realitatea cât şi la mijloacele de obținere şi verificare a cunoştințelor. Astfel, urmând raționamente de ordin hermeneutic, vrem să vedem cum este perceput conceptul de conflictualitate în raport cu cel de securitate şi care este impactul sinergic al celor două față de societatea contemporană.

Pentru a putea vorbi despre societate trebuie să aducem în discuție atât probleme care țin de ordinul socialului cât şi de natura spațiului public. Este interesant de observat în ce măsură există o legătură prin imanența socilalului cu spațiul intramundan la nivelul epistemologic al contemporaneității.

Se nasc astfel întrebări despre natura existențială a spațiului public, despre forma publicitara a acestuia precum şi opoziția sa față de spațiul privat. Referențialitatea privatului nu poate exista decât corelată etimologic cu termenul de privativ, ca o consecință a celui de-al doilea generată de primul.

Pentru a vorbi, aşa cum ne-am propus, în termeni ontologici despre conflictualitate, este absolut necesar să *de-limităm* forma conceptuală a spațiului public. Abia după ce reuşim să realizăm acest lucru, vom relaționa termenii rezultați unul cu celălalt în aşa fel încât să deducem o concluzie generală asupra sistemului referențial pe care putem să îl aplicăm la cotidianitate prin prisma studiului de față. Evident că datorită caracterului oarecum limitat al acestui text, nu vom arăta şi nu vom explica toate etapele folosite de noi în timpul reducției fenomenologice, ci ne vom concentra doar spre a prezenta rezultatele şi concluziile acesteia, asemenea unui ustensil dedicat analizei conceptuale.

Raportul *conflictualitate-securitate* trebuie văzut, cel putin din punctul de vedere al epistemologiei, în mod obligatoriu prin prisma dihotomiei dintre *subiect şi obiect.*

∗ Doctorand, arhitect, Şcoala Doctorală a Academiei de Studii Economice - Bucureşti
**** Doctorand, economist, Şcoala Doctoarală „Spațiu,Imagine,Text,Teritoriu" a Universității de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" – Bucureşti**

Datorită faptului că la nivelul socialului conflictualitatea se desfăşoara şi se manifestă raportandu-se întotdeauna la spaţiul public, în randurile care urmează vom încerca să îl definim pe acesta şi să vedem dacă există o conexiune între spaţiul public, aşa cum era acesta perceput în accepţiune antică, şi felul în care ne este nouă cunoscut prin faptul că îl percepem în cotidian.

Pentru a facilita înţelegerea conceptelor pe care intenţionăm să le utilizăm în continuare, vom încerca să explicăm în rândurile care urmează care este metoda şi implicit raportul utilizat de noi în cazul diferenţelor categoriale impuse de ideea de conflictualitate şi cea de securitate.

Este de asemenea important să definim şi să izolăm felul în care conflictualitatea, percepută în sens contemporan îşi găseşte rezolvarea prin intermediul securităţii.

Astfel, datorită lărgirii conceptului de experienţă în aşa fel încât să includem în acelaşi timp şi experienţă categorială, rezultă o lărgire a conceptului de obiect. În aceste condiţii se poate spune că are sens să vorbeşti despre un concept, doar dacă ştii ce înseamnă să îl aduci la o prezenţă intuitivă.

Astfel, folosind conceptul lărgit de experienţă, care cuprinde şi variaţiunea eidetică şi utilizând în aceeaşi direcţie conceptul lărgit de obiect, care include şi esenţa, ne revine sarcina de a cerceta şi a clasifica fiecare domeniu de obiecte din perspectiva legilor sale esenţiale.

Referitor la acest lucru, putem fi de acord cu teoria lui Anton Hugli şi a lui Poul Lubcke, prin care este explicat cum legile esenţiale indică proprietăţile ce îi revin în mod necesar şi obligatoriu unui obiect, în cazul în care acesta trebuie să aparţină unui anumit domeniu. Aceste *legi* pot fi denumite şi *legi ontologice* potrivit sensului pe care îl are ontologia ca logos asupra naturii fiinţarii. În aceste condiţii, nu este greşit când afirmăm că programul fenomenologic cuprinde viziunea unei clasificări ontologice a tuturor domeniilor obiectuale.

Urmărind acest raţionament, suntem de acord cu faptul că, ontologia materială susţine deosebirile esenţiale care există între diferitele tipuri de obiecte.[1] Fiecare tip de obiect are astfel propria sa ontologie materială, care îi defineşte legităţile esenţiale valabile precum şi categoriile sale.

Relaţionând la nivelul macroeidetic toate aceste structuri ale prezenţei obiectuale, pentru a avea ca punct de pornire tocmai tema spaţiului public, încă de la început putem afirma cu certitudine, că în antichitate şi mai ales în societatea greacă, publicul era foarte strâns relaţionat cu politicul, acest din urmă concept reprezentând

[1] Atât timp cât pentru susţinerea raţioamentului nostru vom accepta atât fenomenul conflictualităţii, cât şi ideea de securitate, ca fiind nişte obiecte de natură ustensilică, ce se pot încadra între nişte limite clare şi care se pot controla, atât din punctul de vedere al epistemologiei cât şi din punctul de vedere al hermeneuticii contemporane.
În aceste condiţii, raportarea conflictualităţii la o ontologie materială a obiectului trebuie acceptată şi susţinută ca fiind un mijloc de lucru foarte eficient utilizat după o serie de legi şi categorii, pe care le vom denumi în continuare *legi esenţiale.*
Astfel, intenţionăm să folosim aceste *ustensile*, pe toată durata textului nostru, urmărind să folosim în paralel raţionamente specifice tehnicii reducţiei fenomenologice, pentru a ne îndrepta către dobândirea unei idei esenţiale şi a unor noi concepte valabile, ca fiind acceptate drept răspuns la problematica ridicată prin intermediul lucrării de faţă şi specifică interesului cercetării noastre.

capacitatea şi priceperea prin care un individ avea dreptul de a se implica în conducerea polisului.

Astfel, spaţiul public antic era perceput drept un spaţiu al excelenţei, în care fiecare încerca să se autodepăşească în faţa semenilor săi. În aceste condiţii, publicul, cu toată publicitatea care rezulta din aceasta, nu putea şi nici nu avea rost să se manifeste în interiorul familiei, conceptul în sine fiind acceptat doar la nivelul vieţii polisului.

În opoziţie cu spaţiul public era spaţiul privat, înţeles la acea vreme ca fiind o consecinţă a privării sinelui şi nu în ultimul rând a privării individului faţă de relaţia sa cu alţi semeni egali asemenea lui, fiind cunoscut că, omului căruia nu i se permitea să pătrundă în domeniul public nu era considerat pe de deplin uman.

Cu toate acestea, în sens contemporan, cuvântul *privat* nu mai reprezintă la fel ca în trecut o stare de privare a ceva sau faţă de ceva, fapt ce a rezultat prin transformarea sferei private, ca efect al individualismul modern.

Urmărind acest fapt, nu doar din punctul de vedere al etimologiei, ci mai ales al alterităţii şi îndepărtând orice urmă a anacronismului, rezultă că termenul de spaţiu public, în care se poate vorbi despre conflictualitate, nu există în zilele noastre. În majoritatea cazurilor, la nivelul intramundaneităţii, este accentuată incertitudinea dintre spaţiul public, care implicit poartă şi simbolistica publicităţii ca metodă de deschidere imanentă a sa şi spaţiul comun, simţit şi utilizat ca spaţiu obiectiv al individualităţii materiale contemporane.

Abia acum, după ce am definit cu o oarecare acuitate spaţiul public în accepţiune modernă, folosind deducţii apofantice prin eliminarea oricărei posibilităţi prin care s-ar putea simţi prezenţa aporiilor şi am reuşit să îndepărtăm orice înţeles abscons datorate comunităţii spaţialităţii, putem vorbi despre raportul dintre putere şi binomul conflictualitate-siguranţă, pe fundalul libertăţii individualismului.

Ideea de conflictualitate, nu poate exista în sine, decât prin prisma intermediului unei prezenţe intuitive în strânsă legătură cu un alt concept extrem de puternic, aşa cum am afirmat şi mai sus – cel al libertăţii.

Când a relaţionat voinţa cu libertatea, Arthur Schopenhauer, o definea pe aceasta din urmă ca fiind ceva strict negativ. Acest lucru trebuie înţeles, prin intermediul prezenţei "absenţei oricărei stânjeniri şi oricărei împiedicări; orice obstacol, în schimb, ca manifestare a unei forţe, trebuind să corespundă unei forţe pozitive."[2]

Astfel, putem să încadrăm orice obiectualitate a sinelui în funcţie de trei aspecte distincte ale obstacolului, după îngrădirea libertăţii fizice, a libertăţii intelectuale şi nu în ultimul rând al libertăţii morale.

Urmărind ca expunerea noastră să fie suficient de comprehensivă, dar nu neapărat exhaustivă, vrem să arătăm de ce fenomenologia conflictualităţii se află la limita perceptelor cartezianismului, reieşind completitudinea raţiunii de a fi, prin faptul că se fundamentează şi interactionează, urmărind cel puţin una dintre aceste trei direcţii posibile, conflictualitatea apărând în momentul existenţei unui raport de dezechilibrul la unul din aceste paliere: fizic, intelectual sau moral.

[2] *Despre libertatea voinţei*, Arthur Schopenhauer, Ed. Paideia, Bucureşti, 2003.

Pornind de la definirea conflictualității şi utilizându-ne de aceasta la nivelul referențialității teleologice, folosind-o ca pe un rezultat al transformării etimologice a termenului latin *conflictus,* explicat ca fiind treapta de maximă intensitate în evoluția contradicțiilor antagoniste şi ajungând în contemporaneitate prin exprimarea acestuia prin prezența unui dezacord, nu putem decât să deducem drept *conditio sine qua non* că este în opoziție cu ideea de *securitas*, concept perpetuat continuu factual de-a lungul timpului în interiorul tuturor societăților, indiferent de nivelul lor de dezvoltare.

În aceşti termeni putem să vorbim despre starea de conflictualitate ca fiind o existență extinsă a termenului de parergon, situându-se conceptual după nivelul recunoaşterii şi cel al toleranței, atât timp cât clasificăm acceptarea ca fiind superioară printre valorile sociale celei din urmă. Aşadar, înțelegem prin libertate *in-extenso*, orice formă de voluntariat cât şi caracterul specific al acesteia, fiind exprimat prin voință intrinsecă.

Doar în măsura în care concepem un lucru ca fiind o consecință a unui temei *pre-dat,* putem să îl recunoaştem ca fiind necesar, dar şi în sens invers, de îndată ce recunoaştem că un lucru decurge în calitate de consecință a unei rațiuni suficiente, pricepem ca este necesar; căci toate temeiurile sunt purtătoare de necesitate.[3] De asemenea, pentru a ajunge la starea de echilibru dinamic al societății, ideea de conflictualitate îşi găseşte răspunsul în generarea de efecte şi mijloace specifice de contracarare a sa.

Pentru că nu ne-am propus să expicităm pe parcursul lucrării noastre toate aceste fenomene, ci să ne limităm la caracterul de prolegomene, vom vorbi doar depre limitele fenomenului de panopticon, ca sistem ce permite observarea dinspre interior către exterior a unui grup de subiecți, fără ca aceştia să ştie *când* sunt supravegheați, astfel fiind posibil să se dezvolte un sentiment de *omniscientă invizibilă* - ca mod de a obține *putere de minte* peste *minte.*

Nu se poate vorbi despre panopticon decât odată cu dezvoltarea individualității componentelor societății moderne şi a evoluției acestora prin parcurgerea timpului.

În aceste condiții, panopticonul este soluția şi în acelaşi timp metoda generată de formele puterii ca răspuns la problemele securității şi conflictualității care planează deasupra societății contemporane.

Am văzut deja că fundamentul conflictualității se regăseşte prin prisma încălcării unor drepturi sau libertăți ale individului sau a unor grupuri de indivizi. Contracararea conflictualității se realizează prin stabilirea şi elaborarea unor politici fiabile care să vizeze ideea de securitate.

Pornind de la conceptul general şi îndreptându-ne către cazuri particulare, implicarea fenomenului libertății poate să prezinte un magnetism mai puternic sau mai slab, în funcție de domeniul pe care vrem să îl studiem. În general, putem admite că privarea de libertate poate să fie motivul şi în acelaşi timp factorul care generează apariția conflictualității, dar, aşa cum am arătat şi în rândurile de mai sus, aceasta poate să fie relaționată la fel de puternic cu spațiul public, cu spațiul comun, cu spațiul social şi economic.

[3] Arthur Schopenhauer, op.cit., p.28.

Dacă la începutul lucrării noastre am vorbit despre ceea ce înseamnă public şi implicit domeniul public, despre diferenţa contemporană între felul în care este perceput publicul în raport cu ideea de comun şi nu în ultimul rând despre relaţia public-privat, acum vrem să ne îndreptăm atenţia către esenţa privatului prin prisma conflictualităţii şi să accentuăm latura sa privativă.[4]

Caracterul general al panopticonului transcede ideea de timp, reuşind astfel să se *re-plieze* de fiecare dată în funcţie de nevoile societăţilor în care este implementat.

Dacă la început acesta a fost răspunsul la necesitatea de a supraveghea indivizii încarceraţi în sistemul penitenciar, fiind recunoscut drept o metodă opresivă, astăzi, este un procedeu la fel de important şi de folositor, dar de această dată este perceput ca o tehnică de menţinere a ordinii sociale în interiorul societăţii civile.

Datorită faptului că limita panopticonului şi existenţa cunoaşterii acestuia este foarte fragilă şi metaforic vorbind, destul de casantă, chiar dacă este ceva necesar în orice mediu suficient de dezvoltat, poate să interacţioneze foarte uşor în mod negativ cu ideea generală de libertate a individului şi a individualităţii.

Cu toate acestea, dacă este gasită metoda potrivită prin care se poate implementa la nivelul socialului, acest ustensil poate să genereze o serie efecte pozitive. Inserţia unui asemenea sistem de supraveghere, are rolul de a garanta sporirea nu doar a securităţii societăţii, ci mai ales a siguranţei acesteia.

Prin extensia ideii de securitate, se poate identifica motivul pentru care oamenii sunt dispuşi să renunţe la o serie de libertăţi de care beneficiază, pentru a avea garantat un sistem al siguranţei personale şi familiale.

Efectul general, este acela de a induce o stare conştientă şi permanentă de vizibilitate, ce ar putea garanta funcţionarea automată a unei stări de siguranţă continuă. Astfel, chiar dacă supravegherea nu este continuă ca acţiune, ea este permanentă prin intermediul efectelor sale.

Referitor la acestea, Michel Foucault, vorbea despre un "rol de amplificare al panopticonului [...]. Astfel, privind global, se poate spune ca formele de disciplină sunt tehnici în vederea asigurării ordonării mulţimilor umane."[5]

Din punctul nostru de vedere, această teorie se poate extrapola şi se poate vorbi despre ea, mai ales la nivelul societăţilor occidentale, unde sistemul este omniprezent – în hypermarket, pe autostradă, în benzinării, în intersecţii – prin intermediul tuturor camerelor de luat vederi amplasate într-o vastă reţea de supraveghere, al cărui flux de informaţii vine în sprijinul securităţii şi siguranţei individului şi a societăţii.

Deşi iniţial conceput pentru a fi un sistem al opresiunii, odată cu trecerea timpului, sistemul panoptic s-a transformat în aşa fel încât locul principiului "prelevare-violenţă", a fost luat de ideea "blandeţe-producţie-profit", mai ales datorită faptului că un anumit număr de probleme nu putea să fie rezolvat de către vechea

[4] Aşa cum am anticipat în paragrafele anterioare, studiem conflictualitatea şi raportul acesteia cu securitatea folosind ca exemplu sistemul de supraveghere al panopticonului, sistem conceput iniţial pentru domeniul penitenciarelor, extins mai apoi la nivelul altor instituţii ce aveau drept caracteristică principală marile aglomerări de indivizi – şcoala tip internat, spitalul, azilul – şi ajungând până în zilele noastre la metode complexe şi omniprezente de suparveghere a societăţii civile în folosul ei şi pentru întărirea siguranţei acesteia.

[5] *A supraveghea şi a pedepsi*, Michel Foucault, ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.

formulă a puterii-economie.

Pentru că regulile empirice solicită mai curând o utilizare şi o cunoaştere experimentată personală, sunt ca atare folosite doar într-o astfel de utilizare. Având în vedere această stare a lucrurilor, va trebui să acceptăm faptul că ceea ce este specific cunoaşterii ştiinţelor spiritului, nu este valabil şi în cazul ştiinţelor inductive, existând o obiectivitate cu totul diferită, dobândită într-un mod cu totul aparte.

Putem să afirmăm că, deşi în antichitate conceptul de *intentio*, avea doar sensul practic *de a-tinde-către*, *de a-avea-intenţia-de-a-face-ceva*, în decursul lucrării noastre, prin metoda abordării epistemologice a subiectului şi apelând la structura fenomenologiei intenţionalităţii, am încercat să descriem un anumit tip de proprietate formală a conceptului. Prin prisma viziunii asupra relaţiei dintre spaţiul public-spaţiul privat, sentimentul de libertate şi cel al privării, conceptele pe care am încercat să le relaţionăm, în aşa fel încât să fie corelate într-o manieră sinergică unul cu celălalt, tot ceea ce ne este cunoscut din acest punct de vedere are o asemenea proprietate încât să fie un subiect expus cercetării.

Bibliografie

[1] FOUCAULT Michel, **A supraveghea şi a pedepsi**, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

[2] SCHOPENHAUER Arthur, **Despre libertatea voinţei,** Editura Paideia, Bucureşti, 2003.

.

FORMAREA MANAGERILOR DIN CADRUL SISTEMULUI SECURITĂȚII NAȚIONALE

Nicuşor MOLDOVAN[*]
Mihăiță NICULESCU-CIOCAN[**]

The complexity of the social, political and economic environment, globalization, major changes in different domains have led to proficiency in management. This refers to attracting and selecting highly specialized managers who can implement modern management methods, techniques and approaches that help achieve performance.

Managers' training has become of the essence lately. Technology has developed fast so it requires permanent training, which helps managers cope with this kind of changes.

Motto:

"Managementul oferă un viitor strălucit numai acelora care se specializează în acest domeniu".

(George R. Terry)

Introducere

Experiența țărilor avansate demonstrează că succesele lor se datorează, în mare măsură, managerilor, care au devenit o forță în lumea contemporană. Edificarea unei societăți democratice şi deschise implică incontestabil nevoia formării manageriale a cadrelor cu atribuții de conducere, care prin competențele lor vor promova un management democratic/participativ, orientat atît spre eficacitate profesională, cît şi spre dimensiunea umană.

Complexitatea mediului social, politic şi economic, procesul globalizării, schimbările de mare amplitudine şi profunzime intervenite au declanşat unui amplu proces de profesionalizare a managementului. El implică atragerea, selecția şi crearea în instituțiile din domeniul securității naționale a unui corp de manageri specializați, care să exercite funcții specifice, să aplice metode, tehnici şi abordări moderne de management, care să conducă la obținerea performanței în organizații.

Atunci când ne referim la o perioadă de formare profesională în cadrul unei organizații, adeseori ne gândim la cursuri sau la seminarii desfăşurate pe o perioadă de câteva zile. Există însă şi alte activități care au o valoare educativă: documentarea într-un domeniu, rezolvarea unei probleme, şedința de schimburi de opinii etc. prin intermediul cărora fiecare participant învață activ. În mod similar, o organizație poate fi considerată o „instituție de formare" datorită desfăşurării unei activități în cadrul ei. Menționăm faptul că în cadrul unei organizații va trebui să se acorde întâietate formării managerilor săi şi apoi formării echipelor coordonate de către aceştia.

[*] **Expert, Serviciul Român de Informații**
[**] **Serviciul Român de Informații**

Nivelul de instruire al managerilor a crescut în ultimii ani într-o manieră deloc de neglijat. Evoluția rapidă a tehnologiei antrenează necesitatea perfecționării continue la care managerul este din ce în ce mai constrâns să se supună, cel puțin pentru a se menține.

Formarea managerilor în domeniul securității naționale se efectuează prin parcurgerea unor etape succesive. La început ea nu poate fi decât o inițiere şi o deschidere către probleme, în general ignorate, ale lucrului în echipă. Foarte repede, ea trebuie să declanşeze nevoia de şti mai mult. Este atunci important ca formatorul să dispună de posibilități de a merge mai departe, prin antrenarea progresivă la desfăşurarea activității în echipă, făcându-i pe participanți să evolueze prin ei înşişi. În general, în cadrul unui proces de pregătire, formatorul îşi păstrează un singur rol, cel de ghid şi de consilier, urmând ca managerii să hotărască asupra evoluției individuale a cursanților şi să ia asupra lor atribuția de a-i forma proprii colaboratori.

Sistemul securității naționale - delimitări conceptuale

Sistemul securității naționale se defineşte prin ansamblul mijloacelor, reglementărilor şi instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, a proteja şi a afirma interesele fundamentale ale României.[1]

Interesele fundamentale ale României au caracter peren şi transpartinic şi sunt reprezentate de: "consolidarea locului statului român în comunitatea statelor democratice, păstrarea statului unitar, a integrității sale teritoriale, consolidarea regimului politic democratic, securitatea națională, întărirea performanței administrative, bunăstarea românilor, dezvoltarea unei economii de piață viabile".[2] Din ele decurg obiectivele politicii externe, a căror realizare depinde de deciziile politice ale următorilor ani şi de resursele alocate sau mobilizabile pentru susținerea obiectivelor de politică externă.

Sistemul securității naționale reprezintă integrarea organizatorică a instituțiilor şi autorităților competente, asigurate financiar, material şi tehnic, precum şi totalitatea actelor normative specifice, în scopul menținerii integrității statului, a protejării populației, a drepturilor cetățenilor, a mediului înconjurător şi în scopul asigurării stării de legalitate şi stabilitate prin utilizarea instrumentelor politice, economice, diplomatice, dar şi a celor militare.

Obiectivele principale ale sistemului de securitare națională sunt:

- prognozarea şi depistarea riscurilor, amenințărilor, pericolelor, provocărilor şi vulnerabilităților la adresa securității naționale, precum şi aplicarea unui complex de măsuri pentru prevenirea şi suprimarea acestora;
- crearea şi pregătirea forțelor şi mijloacelor implicate în acțiuni specifice pentru asigurarea securității naționale;
- conducerea şi coordonarea forțelor şi mijloacelor specifice în scopul asigurării securității naționale, în situații de pace, criză şi la război.

[1] Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007, http://www.presidency.ro.
[2] http://www.mae.ro/poze_editare/Repere_politica_externa.pdf

Sistemul securității naționale a României se compune din: Subsistemul conducerii; Subsistemul legislativ; Subsistemul de execuție; Subsistemul de asigurare (logistic).

a) *Subsistemul conducerii* se compune din: Preşedintele României, Parlament, Guvern, Consiliul Suprem de Apărare a Țării şi Comunitatea Națională de Informații.

b) *Subsistemul legislativ* se compune din totalitatea legislației specifice care reglementează domeniul securității naționale.

c) *Subsistemul de execuție* se compune din instituțiile ***specializate*** cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice şi siguranței naționale, respectiv: Departamentul securității naționale din cadrul Administrației Prezidențiale, Ministerul Afacerilor Externe; Serviciul de Informații Externe; Serviciul Român de Informații; Ministerul Internelor şi Reformei Administrative; Ministerul Apărării; Serviciul de Protecție şi Pază; Serviciul de Telecomunicații Speciale şi Ministerul Justiției.

d) *Subsistemul de asigurare (logistic)* cuprinde totalitatea resurselor umane, financiare şi materiale, precum şi infrastructura specifică, implicate în asigurarea securității naționale a României.

Sistemul securității naționale şi legalitatea activităților din cadrul său sunt supuse controlului şi supravegherii, în condițiile legii[3]. *Controlul şi supravegherea se realizează de către:* Parlament şi comisiile parlamentare ale căror competențe şi forme de control se stabilesc prin lege specială; Curtea de Conturi; Structurile interne pentru controlul legalității şi asigurarea juridică a activității de informații, contrainformații şi securitate; Organele judiciare, în cazurile şi condițiile exprese prevăzute de lege.

De asemenea, unele instituții din cadrul sistemului securității naționale sunt supuse controlului comisiilor parlamentare speciale.

Structurile componente ale sistemului de securitate națională îşi desfăşoară întreaga activitate în scopul garantării cetățenilor români exercitarea deplină a drepturilor şi libertăților fundamentale, într-un climat de legalitate şi stabilitate.

Formarea managerilor pentru structurile specializate din domeniul securității naționale

Formarea managerilor în cadrul unei structuri specializate din domeniul securității naționale se realizează atât prin cursuri specializate, cât şi prin alte activități specifice, cum ar fi: seminarii de profil, documentări, rezolvarea unor probleme, şedințe, schimburi de opinii etc. Din punctul de vedere al desfăşurării activităților în cadrul ei, fiecare structură poate fi considerată o *„instituție de formare”*. În fiecare structură trebuie să se acorde întâietate formării managerilor săi şi apoi formării echipelor coordonate de către aceştia.

Apare pregnant nevoia formării de specialişti şi profesionişti pentru toate nivelurile de management din cadrul structurilor din domeniul securității naționale. Începând cu Academiile categoriilor de forțe (incluzând aici şi Academia Tehnică, Academia de poliție şi Academia Națională de Informații) şi continuând cu formele de pregătire ulterioare (licență, masterat, studii doctorale) desfăşurate în cadrul

[3] Legea securității naționale a României, proiect, 2007, http://www.guv.ro.

Universității Naționale de Apărare „Carol I”, personalul de specialitate are posibilitatea formării continue şi perfecționării pregătirii teoretice, inclusiv prin activități de cercetare ştiințifică ce vor contribui la dezvoltarea calităților şi capacităților manageriale ale acestora. Noua generație de manageri din domeniul securității naționale este şi trebuie în continuare să fie instruită într-o receptivitate şi sensibilitate accentuată față de suportul cantitativ al deciziilor.

Succesul în managementul structurilor specializate din domeniul securității naționale se traduce prin combinația între competența profesională şi inteligența emoțională necesară pentru a înțelege cum funcționează o organizație. Managementul unei structuri necesită, în prezent, calități profesionale care le depăşesc pe cele clasice, de administrare sau de conducere a subordonaților. Rolul diferit jucat de funcția de formare a managerilor în cadrul fiecărei structuri din domeniul securității naționale influențează puternic eficacitatea sa.

Discuțiile libere de orice reticențe specifice relației de subordonare, inovația, continua preocupare pentru optimizarea activităților, precum şi munca în echipă sunt doar câteva dintre ingredientele unui bun managemet. O persoană despre care spunem că s-a realizat profesional este cosiderată a fi un bun specialist. De fapt, în permanență, raportăm şi apreciem oamenii după modul în care îşi practică meseria cu competență sau incompetență. În orice profesie suntem confruntați cu doi poli ai competenței: succesul şi eşecul profesional. Se poate spune că o persoană are un eşec profesional atunci când rezultatele muncii sale sunt considerate insuficiente în raport cu normele organizaționale.

Trebuie menționat faptul că factorii de reuşită nu sunt exact opusul factorilor de nereuşită, absența unei dimensiuni profesionale determinantă a succesului într-o anumită activitate nu atrage după sine neaparat un eşec profesional. Motivele reuşitei nu pot fi descifrate întotdeauna integral, pe când cele care atrag un eşec trebuie să constituie obiectul unei investigații.

Numeroşi cercetători au fost preocupați în a desprinde anumite calități ale managerului eficient. O cercetare realizată de Vorweg (1971), concluzionează că pe măsură ce postul de conducere se situează la un nivel mai înalt cresc cerințele față de calitățile psihologice manageriale iar valoarea cunoştințelor profesionale ramâne în general acceaşi.

Putem enumera următoarele calități psihologice ale managerului eficient:

- expunerea ideilor clar şi convingător;
- realizarea de idei valoroase;
- promovarea disputelor ştiințifice;
- receptivitatea la nou;
- posibilitatea de a stăpâni situațiile dificile;
- exigență cu sine însuşi;
- stimularea inițiativei şi activității pentru îndeplinirea sarcinilor;
- formarea conştiinței răspunderii la subordonați.

O variantă a unui ciclu de formare a managerilor este prezentată în continuare:

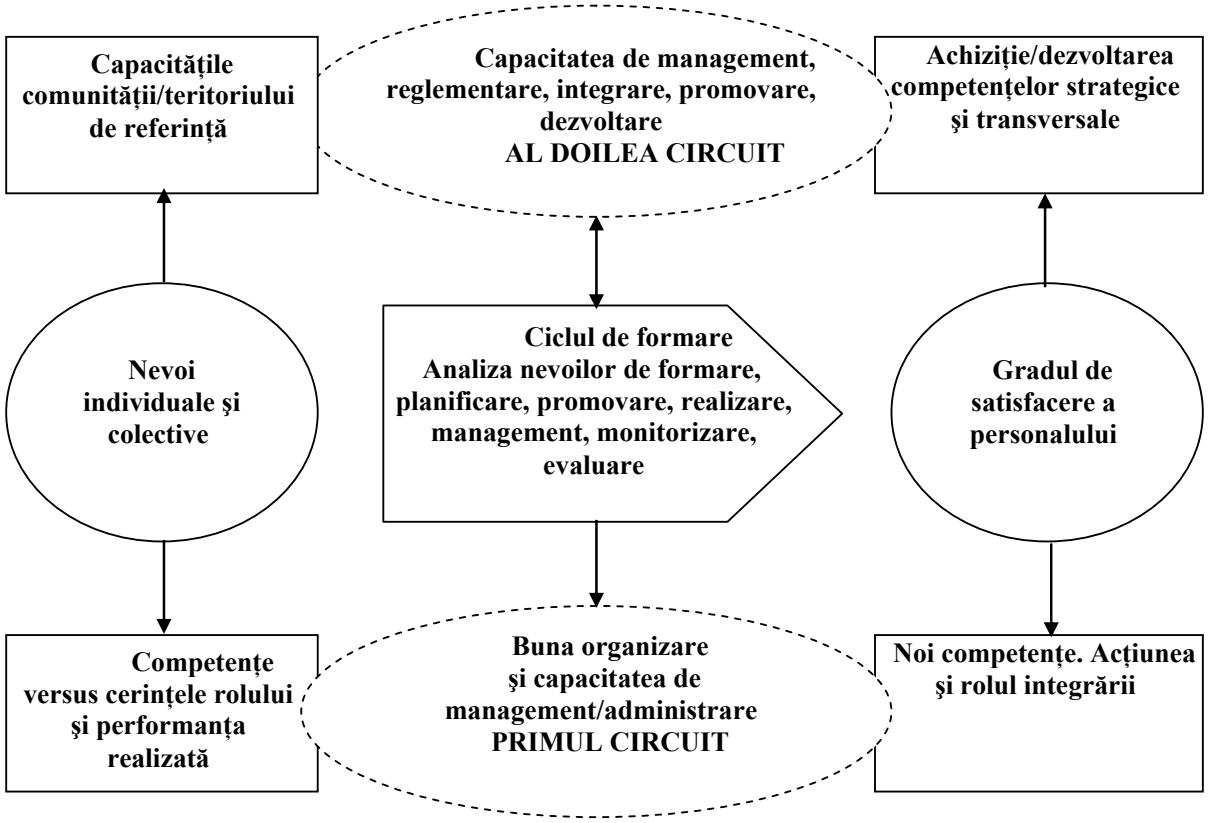
Capacitățile comunității/teritoriului de referință
Capacitatea de management, reglementare, integrare, promovare, dezvoltare
AL DOILEA CIRCUIT
Achiziție/dezvoltarea competențelor strategice şi transversale
Nevoi individuale şi colective
Ciclul de formare
Analiza nevoilor de formare, planificare, promovare, realizare, management, monitorizare, evaluare
Gradul de satisfacere a personalului
Competențe versus cerințele rolului şi performanța realizată
Buna organizare şi capacitatea de management/administrare
PRIMUL CIRCUIT
Noi competențe. Acțiunea şi rolul integrării

Alte studii şi cercetări au evidențiat adjectivele care indică liderul eficient şi cel ineficient şi pe care le prezentăm, comparativ, în tabelul umător:

Adjective ale liderului eficient	< = >	Adjective ale liderului ineficient
Hotărât	< = >	Amabil
Agresiv	< = >	Conformist
Productiv	< = >	Rezervat
Informat	< = >	Agreabil
Activ	< = >	Conservator
Determinant	< = >	Grijuliu
Inteligent	< = >	Manierat
Creativ	< = >	Atent
Responsabil	< = >	Formalist
Întreprinzător	< = >	Curtenitor
Clar în gândire	< = >	Modest
Cu inițiativă	< = >	Ordonat

Problema conducerii, aşa cum este ea întâlnită la toate nivelurile unei organizații, apare ca o activitate complexă, de multe ori fiind greşit redusă la o listă de calități considerate a fi determinante ale unui lider de succes. Calitățiile liderului nu sunt de ajuns în rezolvarea problemelor eficienței. Liderul cu structură de

personalitate şi experienţă profesională sunt doar părţi ale succesului. Foarte important este modul în care aceste calităţi sunt valorificate în diferite contexte ale conducerii, denumite mecanisme procesuale.

Responsabilităţile managerului unei structuri specializate din domeniul securităţii naţionale îl aduc pe acesta în situaţia de a lua în considerare nu numai funcţia sa tehnică şi cea de transmiţător de informaţii, dar şi pe cele de lider, de animator, de formator, de consilier şi ascultător al celor pe care îi are în subordine. Procesul de conducere al unei structuri face ca managerul ei să fie atât purtătorul de cuvânt, cât şi *„dirijorul"* acesteia. El trebuie să creeze, să dezvolte, să menţină o ambianţă şi un climat care vor constitui spiritul de echipă al membrilor săi. Pentru aceasta, el trebuie să dispună de cunoştinţe umane şi psihologice care să îi permită cunoaşterea celor cu care cooperează şi să întreţină, într-o emulaţie sănătoasă, concertarea şi dinamica de grup.

Pe baza acestora s-au întocmit liste ale comportamentului eficient, foarte utile, care sintetizează stilul de acţiune al managerului eficient:

- planifică şi organizează efectiv;
- urmăreşte obiectivele în mod realist;
- deciziile sunt luate împreună cu grupul, dar îşi asumă responsabilitatea pentru ele;
- acţionează prin delegare;
- se bazează pe încrederea în oameni;
- coopereaza şi coordonează cu eficienţă;
- motivează personalul spre muncă.

Aşadar, persoana cu structura sa de personalitate prin mecanismele procesuale dau anumite rezultate, produse. Menţionăm câteva produse eficiente în ordine descrescătoare:

- eficienţă organizaţională 60%;
- productivitate înaltă 60%;
- profit maximizat 48%;
- dezvoltarea organizaţiei 43%;
- conducerea activităţilor 38%;
- stabilitate organizaţională 17%.

Aceste şase obiective organizaţionale au fost identificate de către Campbell în anul 1970, în urma chestionării a 1.072 de lideri. Primele trei obiective se presupune că ar reprezenta indicatorii de bază ai conducerii eficiente. Menţionăm că, referirea se face pentru organizaţiile din S.U.A. Pentru ca rezultatele practice să fie eficiente şi complete trebuie ca persoana, mecanismele procesuale şi produsul să fie tratate împreună, ca un tot. Individul, în rolul său de conducător vine cu o anumită inteligenţă, aptitudini, deprinderi, interese, personalitate, atitudini, expectante, preferinţe de stimulare, dar performanţa în munca de conducere este determinată şi de o serie de variabile situaţionale şi de un climat organizaţional.

Rezultatele organizaţionale sau consecinţele activităţii de conducere sunt un index global al eficienţei în care sunt incluse elemente de promovare, premiere, productivitatea muncii etc.

Aprecierea eficienței sistemului de conducere are un caracter dinamic, el ține seama de modificările cerințelor sarcinilor date de scurgerea timpului, de evoluția tehnologică.

Putem aprecia că eficiența managerială care are la bază atât individul cu particularitățiile sale personale cât şi strategiile organizaționale, conduce la rezultate dezirabile atât pentru organizație cât şi pentru membrii ei.

În cadrul unei organizații va trebui să se acorde întâietate formării managerilor săi şi apoi formării echipelor coordonate de către aceştia.

Nivelul de instruire al personalului a crescut în ultimii ani într-o manieră deloc de neglijat. Evoluția rapidă a tehnologiei antrenează necesitatea perfecționării continue la care managerul este din ce în ce mai constrâns să se supună, cel puțin pentru a se menține. Formarea managerilor unei organizații trebuie să aibă în vedere, însă, următoarele aspecte:[4]

- noutățile ştiințifice în domeniul managementului;
- necesitatea comunicării;
- orice manager poate fi formator;
- formare şi auto-formare.

Orice manager, înainte de a conduce o echipă, trebuie să fie recunoscut ca lider al acesteia, respectiv ca persoana a cărei misiune este de a anima, de a forma, de a conduce, şi de a consilia personalul din subordine. Pentru a-şi putea îndeplini cu succes aceste roluri de animator, formator, gestionar şi consilier, fiecare manager trebuie să-şi îmbogățească cunoştințele în aceste domenii prin intermediul unor programe de formare profesională.

Dar dacă liderul este conştient că pentru munca în echipă fiecare trebuie să-i accepte pe ceilalți şi să ştie cum să-i asculte, atunci el va fi convins de faptul că stabilirea relațiilor de grup necesită o formare umană plină de răbdare şi perseverență a oamenilor din grupul respectiv.

În concluzie, planificarea şi punerea în operă a unei acțiuni de formare este o operațiune complexă, atât din punctul de vedere al concepției sale cât şi din cel al opțiunilor pedagogice, iar reuşita sa depinde de cunoştințele pe care le posedă responsabilul asupra parametrilor situațiilor concrete succesive.

Trebuie ca managerul-formator să fie expert în cunoaşterea şi practica diverselor metode oferite de pedagogia adulților, ca şi să fie la înălțime în toate rolurile sale, adică cvadruplul rol de animator, formator, administrator şi consilier, spre care îl antrenează evoluția rapidă a organizațiilor în care el se implică şi a structurilor sociale contextuale.

Perfecționarea profesională a managerilor din sistemul securității naționale

Perfecționarea managerilor ca manageri devine o practică tot mai des întâlnită, peste tot în lume. Se apreciază că, pe această cale, cresc şansele de realizare a

[4] Iulia Chivu, Dan Popescu – *Formarea profesională integrată în activitate*, http://mmq.ase.ro, p. 48.

performanțelor, şi de scoatere a lor într-o măsură tot mai mare de sub influența factorilor de mediu.

S-a obsrvat însă că nu în toate situațiile procesul de perfecționare a managerilor prin programe de pregătire dă ulterior rezultatele anticipate. În urma unor analize realizate în acest sens s-a ajuns la concluzia că eşecul se datorează în cele mai multe cazuri unei abordări necorespunzătoare a procesului de instructiv-educativ.

Perfecționarea managerilor reprezintă o modalitate prin care se asigură schimbarea sistematică a comportamentului subordonaților, pregătindu-i astfel încât să poată obține performanțele solicitate de posturile ocupate. Perfecționarea este orientată pe persoană şi are drept scop îndeplinirea, în cât mai bune condiții, a responsabilităților, în acord cu standardele organizației.

Perfecționarea profesională diferă de la o instituție la alta, de la o structură la alta şi, în cadrul aceleiaşi structuri, de la o organizație la alta.

Unele organizații acordă o atenție mai scăzută perfecționării profesionale. Ele caută, de regulă, personal pregătit. Dacă într-o astfel de organizație este intră o persoană mai puțin pregătită, atunci ea este perfecționată de o altă persoană, iar managerul sau liderul verifică periodic gradul de asimilare a noilor cunoştințe sau deprinderi practice.

Alte organizații au programe extinse de perfecționare profesională, pentru diferite orizonturi de timp. Un instrument util de planificare a perfecționării în astfel de organizații îl constituie posibilitățile de promovare şi necesitățile de pregătire a personalului. În strânsă corelare cu necesitățile organizației, dar şi cu posibilitățile de promovare se pot dezvolta programe specifice.

Majoritatea activităților de perfecționare a personalului din organizațiile din domeniul securității naționale sunt subscrise uneia sau mai multora din următoarele domenii:

Perfecționarea capacității funcționale. Ținerea la curent cu noile evoluții şi perfecționarea cunoştințelor şi deprinderilor în domeniul propriu de activitate formează baza unei perfecționări continue a managerului din domeniul securității naționale. Multe activități de instruire şi perfecționare dintr-o organizație de management sunt îndreptate spre acest obiectiv.

Stăpânirea unor domenii noi. Un manager poate să-şi însuşească subiecte noi complementare domeniului său de bază pentru a-şi lărgi capacitatea de a realiza proiecte care se referă la câteva funcțiuni ale conducerii, poate în vederea obiectivului de a fi consultant care se pricepe la toate, capabil să conducă echipe mixte de specialişti funcționali, să acționeze în calitate de manager în probleme de conducere generală şi să realizeze studii de diagnostic pentru instituții şi alte organizații. Un alt motiv de a învăța lucruri noi poate fi intuiția organizației de consultanță de a activa în domenii tehnice noi. Multe organizații preferă să-şi transfere managerii mai dinamici, familiarizați cu filozofia şi practicile acesteia, la aceste activități noi, decât să folosească pentru ele personal proaspăt intrat în organizație.

Perfecționarea comportamentului şi a capacității de management de proces. Experiența a demonstrat, în mod amplu, că instruirea inițială a unui nou manager este doar un prim pas în dezvoltarea capacității necesare pentru a diagnostica, înțelege şi influența comportamentul uman în organizații. Continua perfecționare a tuturor

managerilor se referă deci la modul în care consultanța în management stimulează relațiile umane, inclusive relațiile eficiente dintre manager şi subordonat, la rolul managerului în schimbarea organizațională şi la capacitatea de management de proces necesară pentru diverse instituții.

Pregătirea pentru evoluția în carieră. Aceasta include evoluția personală necesară pentru funcțiile de conducere. Progresul în carieră necesită folosirea unei abordări mai largi şi perfecționarea competenței tehnice în câteva domenii.

Concluzii

Exercitarea managementului structurilor specializate din domeniul securității naționale urmăreşte îndeplinirea cantitativă şi calitativă a tuturor obiectivelor stabilite pentru fiecare structură în parte. Calitatea eficienței managementului este concretizată pe fundamentarea riguroasă a obiectivelor stabilite sau propuse şi, mai ales, pe gradul lor de realizare dat de volumul şi structura resurselor consumate pe unitatea de efect obținut.

Persoanele cu funcții de conducere, şi mai ales managerii structurilor din domeniul securității naționale iau constant decizii atunci când realizează funcțiile de previziune, organizare, coordonare, antrenare şi control.

Planificarea şi punerea în operă a unei acțiuni de formare a managerilor este o operațiune complexă, atât din punctul de vedere al concepției sale cât şi din cel al opțiunilor pedagogice, iar reuşita sa depinde de cunoştințele pe care le posedă responsabilul asupra parametrilor situațiilor concrete succesive.

Dacă managerul este conştient că pentru munca în echipă fiecare trebuie să-i accepte pe ceilalți şi să ştie cum să-i asculte, atunci el va fi convins de faptul că stabilirea relațiilor de grup necesită o formare umană plină de răbdare şi perseverență a oamenilor din grupul respectiv.

Însuşirea unor cunoştințe specifice privind organizarea modului propriu de viață, formarea de capacități şi comportamente manageriale corespunzătoare, de abilități generale de acțiune în contextul exigențelor timpului şi aspirațiilor noastre este un deziderat şi nicidecum nu poate fi minimalizat, fapt ce necesită un program național de promovare a unei culturi manageriale, realizarea căruia va facilita sporirea eficienței la nivelurile personal, organizațional, managerial. În această acțiune majoră un rol primordial revine profesionalizării activității de formare a managerilor.

Bibliografie

[1] BĂCANU Bogdan – Practici de management strategic, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

[2] CHIVU Iulia, POPESCU Dan, Formarea profesională integrată în activitate, http://mmq.ase.ro.

[3] IACOB Dumitru, CISMARU Diana-Maria – Organizația inteligentă, Editura comunicare.ro, 2002.

[4] NICOLESCU Ovidiu, NICOLESCU Ciprian, Cum să fim performanți în viață şi în afaceri, Educație interprenorială, Editura Economică, Bucureşti, 2006.

[5] SAVA, Ionel-Nicu, Studii de securitate, Editura Centrului Roman de Studii Regionale, Bucureşti, 2005.

[6] STANCIU Ştefan, LEOVARIDIS Cristina, IONESCU Mihaela, STĂNESCU Dan, Managementul resurselor umane, Editura comunicare.ro, Bucureşti, 2003.

[7] VERBONCU Ion, ZALAMAN Michael, Management şi performanțe, Editura Universitară, Bucureşti, 2005.

[8] ***Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2007, http://www.presidency.ro.

[9] ***Legea securității naționale a României, proiect, 2007 - http://www.guv.ro.

[10] ***Programul de guvernare 2005 – 2008, http://www.guv.ro.

[11] ***Carta Albă a securității şi apărării, Bucureşti, 2004, http://www.mapn.ro.

CONFLICTELE ÎNGHEȚATE ŞI SECURITATEA NAȚIONALĂ A STATELOR DE PROXIMITATE

Dr. Petre DUȚU*

The frozen conflicts are a reality of our days. The have negative impact on national security of the neighbur states. There are two reasons for generating and making them topical: separatist movements]n some states and some of the strategic interests of the great powers.

In addition, the frozen conflicts have negative influence on the promotion of the national interests and values of both states that are directlyimplicated and proximity states.

Cuvinte cheie: conflict, separatism, interes, caracteristici, impact, securitate.

1. Considerații preliminare privind conflictele înghețate

Astăzi, conflictele înghețate reprezintă o realitate de netăgăduit. Ele au primit acest nume deoarece acordurile de încetare a focului încheiate între părțile implicate nu au reglementat şi ***statutul politic al provinciilor*** care-şi reclamă, încă, astăzi, independența.

Două, se pare că, sunt motivele principale ale acestor fenomene de natură complexă. Un prim motiv îl constituie *separatismul politic*, adică acel tip de mişcare socială, care animă în unele state un segment relativ însemnat de populație. Acesta din urmă, din rațiuni diferite, doreşte „ruperea teritoriului pe care locuiesc" de statul de apartenență şi constituirea unei noi entități statale autonome, independente politic şi de sine-stătătoare. De exemplu, pe continentul european, este cazul Transnistriei (entitate de pe teritoriul Republicii Moldova şi Osetiei de Sud (entitate de pe teritoriul Georgiei) care a fost recent recunoscută (26.08.2008) de către Rusia, ca stat independent şi autonom. Practic, se asistă la manifestarea puternică a separatismului politic în statele care s-au destrămat după 1990. Este vorba, înainte de toate, de URSS şi Iugoslavia.

Desigur, există şi în alte state europene manifestări separatiste. „În prezent, se observă procese de integrare şi de separare în Europa. Potrivit estimărilor experților, mai mult de 10 noi state sunt teoretic susceptibile să apară pe Vechiul Continent în secolul XXI"[1].

Țara Bascilor este exemplul cel mai tradițional de separatism european. Spania numără circa 2 milioane de basci care locuiesc în cele trei provincii numite Țara Bascilor. Această regiune se bucură de drepturi mai largi în raport cu celelalte regiuni ale Spaniei, nivelul de viață al populației sale depăşeşte media din țară, limba bască are statut de limbă de stat. Totuşi, partizanii separării de Spania au pretenții din ce în ce mai mari privind drepturile pe care statul spaniol să le acorde.

Franța a acumulat o bogată experiență de luptă împotriva separatismului pe

*** Cercetător ştiințific gr. II, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

[1] *Foyers de séparatisme: l'Europe ne fait pas exception*, http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html

teritoriul său, înainte de toate în Corsica, insulă din Marea Mediterană. Grupările naționaliste din Corsica sunt foarte active încă de la mijlocul anilor 1970. Astăzi, insula are un statut special în cadrul statului francez.

În Italia, tendințele separatiste sunt foarte puternice în regiunile industrializate din Nord.

La rândul său, Belgia se confruntă cu fenomenul separatist. Ea ar putea fi divizată în nordul flamand (ai cărui locuitori vorbesc olandeza) şi Sudul valon (francofon).

Cea de-a doua sursă a conflictelor înghețate o reprezintă *interesele strategice ale marilor puteri în regiunea respectivă*. În acest sens, conflictele din Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia par a fi strâns legate de interesele strategice ale Rusiei în aceste spații geografice, în timp ce conflictul din Kosovo răspunde intereselor strategice în regiune ale SUA.

Este evident că asupra securității naționale a oricărui stat aflat relativ în apropierea conflictelor înghețate, acestea din urmă exercită un impact *semnificativ* şi *consistent*. Impactul este *semnificativ* pentru că afectează toate componentele securității naționale, în mod neîntrerupt, la fel cum este şi riscul de securitate reprezentat de conflictul respectiv. Atributul *consistent* derivă din intensitatea cu care conflictul înghețat influențează securitatea națională, în întregul său, dar cu precădere asupra componentei umane.

Din punct de vedere sociologic, orice conflict, indiferent că este social, militar, politic, interpersonal etc., în evoluția sa parcurge obligatoriu etapele următoare: *dezacordul; confruntarea; escaladarea; de-escaladarea; rezolvarea* [2] . În cazul conflictului armat înghețat, evoluția acestuia este oprită, prin diverse metode şi instrumente adecvate, fie de către beligeranți, fie de terțe părți, el rămânând aşa un timp variabil. Practic, dacă condițiile şi motivele stopării evoluției sale se schimbă atunci el reizbucneşte cu şi mai multă forță. Aceasta întrucât actorii implicați direct vor să ajungă la soluționarea sa, adică acesta să parcurgă, de fapt, etapele sau etapa la care a fost anterior oprit. Chiar dacă intervin alți actori - statali şi non statali -, aceştia cu greu, mai pot face ceva pentru stoparea violențelor şi crearea climatului propice rezolvării sale.

Orice conflict înghețat are la originea sa interesele părților implicate, interese, de regulă, divergente. De aceea, dacă nu se găseşte o soluție adecvată pentru satisfacerea pe cale non violentă a intereselor aflate în joc se ajunge invariabil la conflict deschis ce poate lua forma unui conflict violent susținut inclusiv prin mijloace militare.

În zilele noastre, exemple de acest fel sunt suficiente. Printre acestea se pot aminti: Kosovo, Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia. În acest context, securitatea națională a fiecărui stat din vecinătatea zonelor de conflicte înghețate este influențată puternic negativ. În rândul acestor state se numără şi România, a cărei securitate națională este afectată semnificativ şi consistent de toate conflictele înghețate din ex-Iugoslavia şi fosta Uniune Sovietică.

[2] Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂSCEANU (coordonatori), Dicționar de sociologie, Bucureşti, Babel, 1998, pp. 128-129.

2. Caracteristici ale conflictelor înghețate de pe continentul european

Analiza unor conflicte înghețate de pe continentul european, de exemplu, – Kosovo, Transnistria, Osetia de Sud şi Abhazia, - permite evidențierea principalelor lor caracteristici.

În opinia mea, printre caracteristicile definitorii ale conflictelor înghețate menționate se numără următoarele:

a) ele *au apărut după dezintegrarea unor state de tip federativ*, proces produs după 1990. Este vorba aici de Iugoslavia şi de URSS, ambele state fiind constituite după încheierea Primului Război Mondial iar împărțirea lor în state „unionale" s-a făcut după criterii „politice", conforme cu ideologia celor aflați la conducerea statelor respective. Practic, când s-au constituit noile entități unionale sau federative nu s-a ținut seama de criterii etnice, lingvistice, de aspirațiile locuitorilor de pe aceste teritorii sau de forma lor administrativă anterioară constituirii statelor de tip federativ. De fapt, s-au conturat noile „state unionale" în aşa fel încât sentimentul național şi al apartenenței la un popor anume (adică cu un trecut şi o istorie proprie) să dispară şi să se formeze sentimente față de statul nou creat (adică de poporul „iugoslav" şi de poporul „sovietic" creații ale unor minți bolnave, în opinia mea);

b) *izbucnirea şi derularea unui „război" între forțele militare şi/sau de ordine publică ale statului şi forțele paramilitare ale separatiştilor.* Acesta a fost cazul în Kosovo, în Transistria, în Osetia de Sud şi Abhazia. Astfel, în 1992, a izbucnit un „război civil" între forțele Ministerului de Interne ale R. Moldova şi forțele paramilitare ale separatiştilor din Transnitria. Conflictul armat s-a încheiat nedecis, prin semnarea unui acord de încetare a focului fără a soluționa litigiul dintre beligeranți. La fel au evoluat lucrurile şi în Osetia de Sud şi Abhazia;

c) *maniera ambiguă în care s-au încheiat aceste războaie*[3]. De fapt, în cazul fiecăruia dintre aceste conflicte s-a semnat, la intervenția comunității internaționale, un acord de încetare a focului dar nu s-a **definit şi statutul politic al respectivelor entități statale** rezultate în urma separării de statul de apartenență. Cu excepția provinciei Kosovo[4] care şi-a declarat, în februarie 2008, unilateral independența şi aceasta i-a fost recunoscută de o serie de state, printre care SUA, Franta, Marea Britanie, Germania, Italia, Belgia, celelalte entități separatiste nu au fost recunoscute de către comunitatea internațională, până în august 2008, ca state independente politic şi autonome. După reizbucnirea conflictului armat dintre Georgia şi Osetia de Sud, în 8 august şi „încheierea" acestuia după câteva zile de lupte, Rusia a recunoscut independența Osetiei şi a Abhaziei. Peste câteva zile, şi Nicaragua a declarat că

[3] Vezi: Dosar: aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html, Dr. Petre DUȚU, *Conflictul transnistrean-permenentă sursă de instabilitate în zonă*, în volumul Surse de instabilitate la nivel global şi regional. Implicații pentru România, Sesiune anuală de comunicări ştiințifice, Bucureşti, 25 XI.2004, Bucureşti, Editura UNAp, 2004, Dr. Petre DUȚU, *Conflictul transnistrean şi securitatea Mării Negre*, în volumul Securitate şi stabilitate în bazinul Mării Negre, a V –a sesiune ştiințifică internațională, 21-22 noiembrie, Bucureşti, 2005, Bucureşti, Editura UNAp, 2005, L'historique du conflit sud-ossète, http://www.caucaz.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSESSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4.

[4] Urska MAVRIC, Kosovo independent…, http://www.observatorcultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html.

recunoaşte independenţa celor două provincii separatiste;

d) entităţile separatiste deşi nu sunt recunoscute de către comunitatea mondială, *ele sunt totuşi subiecte ale dreptului internaţional.* De exemplu, din 1992, Republica Moldovenească Transnistreană (RMT) este un stat de sine-stătător, chiar dacă el nu a fost recunoscut de comunitatea internaţională. Astfel, RMT are propriile sale instituţii, armată, poliţie, monedă şi chiar servicii secrete. În plus, în ciuda blocadei politice, Transnistria depăşeşte dificultăţile economice datorită atât industriei moştenite de la Uniunea Sovietică, cât şi a ajutorului primit, în prezent, de la Rusia. De fapt, Transnistria întreţine relaţii comerciale cu toţi cei interesaţi de produsele sale industriale şi de facilităţile fiscale oferite.

De asemenea, Osetia de Sud şi Abhazia cunosc o cvasi-independenţă în raport cu Georgia după luptele violente ce au avut loc la începutul anilor 1990 şi populaţia lor susţine adesea, aşa cum a făcut-o şi kosovarii, că este imposibil să trăiască împreună cu Tbilisi. O situaţie similară se întâlneşte în Nagorny Karabakh, o regiune rebelă din Azerbaïdjan;

e) *aceste conflicte pot reizbucni în orice moment prielnic, revenind la forma violentă de la începutul ostilităţilor.* Luptele dintre forţele armate georgiene şi forţele militare ale separatiştilor din Osetia de Sud, consistent sprijinite de trupe militare ale Rusiei, începând cu 8 august 2008 demonstrează elocvent această posibilitate;

f) *propunerile de soluţionare a acestor conflicte* venite atât din partea beligeranţilor, cât şi comunităţii internaţionale *dau impresia că nu se doreşte, în realitate, ca ele să se rezolve într-o formă acceptată de cei implicaţi.* Dacă se analizează soluţiile propuse pentru rezolvarea echitabilă şi definitivă a conflictului transnistrean de diferiţi actori statali şi non statali se constată că, de fapt, se caută perenizarea sa şi nu încheierea sa o dată pentru totdeauna. „Comportamentul bizar al Chisinaului din acele zile (este vorba de declararea independenţei R. Moldova în august 1991 în raport cu URSS) ne face să credem că conflictul nici nu s-a dorit soluţionat, astfel guvernanţii moldoveni căpătând o garanţie pentru evitarea unirii cu România. Ulterior Rusia s-a opus închiderii conflictului tot din aceleaşi considerente. Şi Ucraina este foarte interesată în menţinerea unei situaţii tensionate în Republica Moldova, deoarece în acest fel Chişinăul şi-a deviat atenţia de la problema celor 500 mii de români ucraineni şi a contestatei frontiere moldo-ucrainene”[5];

f) *implicarea directă a marilor puteri, şi aici am în vedere Rusia, SUA şi UE, în derularea conflictelor armate ce au devenit ulterior conflicte îngheţate.* De exemplu, Rusia, prin intermediul forţelorsale armate dar şi al diplomaţiei s-a amestecat şi se amestecă consistent în conflictele din Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabakh. La rândul său, SUA şi UE s-au implicat şi se implică în conflictele din ex-Iugoslavia, în special în Kosovo, prin susţinerea, în plan militar, material, moral şi diplomatic a separatiştilor kosovari. De asemenea, faptul că SUA au fost printre primele state ce au recunoscut independenţa provinciei Kosovo exprimă sprijinul direct pe care l-au oferit şi continuă să-l ofere acesteia în detrimentul Serbiei, stat

[5] Oleg Serebrian, Conflictul transnistrean: geopolitica si geoistorie, dosar: aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html.

independent şi membru recunoscut al comunității internaționale.

3. Impactul conflictelor înghețate europene asupra securității naționale a României

Securitatea națională a țării noastre este puternic afectată de existența tuturor conflictelor înghețate de pe continentul european. Motive pentru susținerea unei astfel de afirmații sunt, în opinia mea, suficiente şi convingătoare. Astfel, printre principalele riscuri şi amenințări care pot pune în pericol securitatea națională a României, valorile şi interesele sale ca stat membru al comunității europene şi euro-atlantice se numără şi *conflictele regionale*[6]. Astfel, sursa citată, apreciază că prin numărul lor mare, aşa-numitele „conflicte înghețate" din această regiune, alături de alte stări tensionate, dispute teritoriale, tendințe separatiste şi situații de instabilitate prezente în proximitatea strategică a României, generează incertitudine strategică, determină irosirea multor resurse şi perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență şi criminalitate şi favorizează terorismul internațional.

Un alt efect al prezenței conflictelor înghețate în vecinătatea țării noastre îl constituie *amplificarea responsabilităților României*, datorită dublului său statut de membru NATO şi UE, în ceea ce priveşte *monitorizarea continuă, atentă şi riguroasă a evoluției conflictelor înghețate* din Kosovo şi Transnistria, îndeosebi. Acest lucru semnifică alocarea de resurse umane, materiale şi financiare de către statul român pentru a cunoaşte oportun şi operativ starea şi tendințele de evoluție a conflictelor menționate.

O altă consecință a prezenței conflictelor înghețate în proximitatea României pentru securitatea sa o *reprezintă influența negativă a acestora asupra dimensiunilor economică, culturală şi umană ale acesteia*. În plan economic, prezența unor stări tensionale şi a unor raporturi politice şi economice confuze între statele din regiune se răsfrânge nefavorabil asupra schimburilor economice reciproc avantajoase, în special, în materie de resurse energetice. De exemplu, reizbucnirea conflictului armat între Georgia şi Osetia de Sud periclitează punerea în practică a unor proiecte privind transportul, prin conducte, a petrolului şi a gazelor din regiune spre centrul continentului, proiecte care ar fi avantajat şi România. Astfel, candidații la preşedinția americană - republicanul John McCain şi democratul Barack Obama - au denunțat obiectivul ascuns al Rusiei în acest conflict armat: ştergerea Georgiei de pe harta energetică şi astfel impunerea Federației Ruse ca singurul şi unicul teritoriu de tranzit al hidrocarburilor ce provin din țările producătoare din Asia Centrală şi Caucaz[7]. Cea de a doua mare conductă de țiței, Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), ce leagă câmpurile petroliere caspice cu portul turc Ceyhan, în Mediterana, ce trece prin Azerbaïdjan şi sudul Georgiei, a fost închisă la începutul lunii august 2008 din cauza unei explozii pe partea de oleoduct situată în Turcia de est. În plus, Bristish Petroleum (BP) a anunțat închiderea din 12 august 2008 a oleoductului Western Route Export Pipeline (WREP)

[6] Strategia de securitate națională a României, http://www.afas.ro/safa_files/ssnr.pdf, p.7.

[7] Georgie – Russie, les enjeux de la crise, http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-08-15-Georgie, p.2.

şi a gazoductului South Caucasus Pipeline (SCP) pe motivul conflictului armat dintre Georgia şi Osetia de Sud. Totodată, conflictul armat din Georgia a eliminat-o, pentru moment, pe aceasta ca rută alternativă securizată pentru conductele ce transportă petrol şi gaze din Asia Centrală spre Mediterana. Prin urmare, aici are de câştigat tot Rusia pe teritoriul căreia vor trece conductele de petrol şi gaze din Asia Centrală spre Europa.

În plan cultural, conflictul din Transnistria afectează negativ relaţiile dintre Chişinău şi Bucureşti. Astfel, deşi, România alocă locuri în liceele şi facultăţile sale pentru tinerii din R. Moldova, în prezent, cei care vor să urmeze asemenea cursuri în ţara noastră o fac în mod individual, fără implicarea guvernului de la Chişinău. Totodată, atitudinea favorabilă a Bucureştiului faţă de viitorul european al R. Moldova este interpretată de către guvernanţii moldoveni ca un amestec în treburile lor interne. De aceea, în ultimi ani se asistă la o tensionarea a relaţiilor, îndeosebi politice, între Bucureşti şi Chişinău[8].

În acelaşi timp, existenţa conflictelor îngheţate în vecinătatea României creează ***acesteia îngrijorări şi preocupări de menţinere a unui climat psihosocial, a unei coeziuni sociale înalte şi a unui consens naţional adecvat în sânul populaţiei ţării.*** De exemplu, după proclamarea unilaterală a independenţei de către provincia Kosovo, în februarie 2008, independenţă pe care România nu a recunoscut-o, au apărut în mass-media de la noi şi din străinătate o serie de materiale referitoare la Transilvania[9]. Mai mult decât atât, liderii maghiarilor din România au solicitat guvernului român să recunoască imediat autodeterminarea Kosovo. Preşedintele UDMR Marko Bela a precizat că România nu trebuie să amâne recunoaşterea provinciei, iar radicalii din Harghita şi Covasna au susţinut că autonomia Ţinutului Secuiesc reprezintă o necesitate. „Rusia se opune categoric independenţei unilaterale a provinciei Kosovo. Asta va încalca legislaţia internaţională şi va avea consecinţe imediate pentru Balcani şi restul lumii. Există îngrijorări potrivit cărora Kosovo stabileşte un precedent pentru eventuale mişcări de independenţă în regiunea Abhazia din Georgia, în regiunea Transnistria din Moldova şi în zona Transilvania din România“[10], a declarat pentru Euronews preşedintele rus, Vladimir Putin.

Evoluţia ulterioară a evenimentelor de după proclamarea independenţei de Kosovo se poate spune că, pe de o parte, a infirmat estimările preşedintelui Putin privind Transilvania, şi, pe de altă parte, le-a confirmat pe cele referitoare la Abhazia şi Osetia de Sud cărora Rusia, în august 2008 le-a recunoscut independenţa.

Concluzii

Conflictele îngheţate vor continua să reprezinte o realitate încă mult timp de

[8] Mihai CONŢIU, Sfidarea UE şi a Constituţiei R. Moldova, http://www.moldova-suverana.md/index.php?subaction=showcomments&id=1221474225&archive=&start_from=&ucat=7&

[9] Maria Constantinoiu, Kosovo independenţă: efectul de domino, http://www.jurnalul.ro/articole/117728/kosovo-independenta:-efectul-de-domino, Qui a peur de l'indépendance du Kosovo ?, http://www.alternatives.ca/article2872.html

[10] Tania Istrate, Kovacs Anna, B. Apostolescu, Kosovo independent. Putin «aruncă» Transilvania în mâinile separatiştilor maghiari, http://www.gardianul.ro/2008/02/18/politica-c7/kosovo_independent_putin_aruncatransilvania_in_mainile_separatistilor_maghiari-s109320.html

aici încolo atât datorită intereselor părților direct implicate, cât şi ale marilor puteri. Ele prin climatul de nesiguranță şi incertitudine creat şi menținut, prin probabilitatea manifestării lor violente şi prin celelalte efecte negative generate, în toate planurile, vor avea un impact semnificativ, consistent şi permanent asupra securității naționale a statelor din regiune.

Conflictele înghețate au două surse principale şi anume: dorința unor segmente ale populației unui stat de a se constitui în entități statale de sine-stătătoare. Este vorba de fenomenul, de regulă, este cunoscut sub numele de separatism politic; satisfacerea unora dintre interesele strategice ale marilor puteri ale lumii. De aceea, în opinia mea, soluționarea lor nu se va produce aşa de curând şi mai ales prin respectarea interesului național al statelor afectate de aceste conflicte de natură separatistă.

Într-o anumită măsură, conflictele înghețate menționate în prezenta comunicare servesc la ilustrarea analizei relațiilor între etnicitate, naționalism, stat-național, economie politică globală şi ierarhia schimbătoare a puterii internaționale.

Bibliografie

a. Lucrări de specialitate

[1] DUȚU Petre Dr., *Conflictul transnistrean-permanentă sursă de instabilitate în zonă*, în volumul **Surse de instabilitate la nivel global şi regional. Implicații pentru România,** Bucureşti, Editura UNAp, 2004.

[2] DUȚU Petre Dr., *Conflictul transnistrean şi securitatea Mării Negre*, în volumul **Securitate şi stabilitate în bazinul Mării Negre**, Bucureşti, Editura UNAp, 2005.

[3] ZAMFIR Cătălin, VLĂSCEANU Lazăr (coordonatori), **Dicționar de sociologie**, Bucureşti, Babel, 1998.

b. Materiale de pe Internet

[4] CONSTANTINOIU, Maria Kosovo independentă: efectul de domino, http://www.jurnalul.ro/articole/117728/kosovo-independenta:-efectul-de-domino, Qui a peur de l'indépendance du Kosovo?, http://www.alternatives.ca/article2872.html,

[5] CONȚIU Mihai, Sfidarea UE şi a Constituției R. Moldova, http://www.moldova-suverana.md/index.php?subaction=showcomments&id=1221474225&archive=&start_from=&ucat=7&

[6] Dosar: Aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html

[7] Foyers de séparatisme: l'Europe ne fait pas exception, http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html

[8] L'historique du conflit sud-ossète, http://www.caucaz.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSESSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4

[9] ISTARTE, Tania, KOVACS Anna, APOSTOLESCU, B., Kosovo independent. Putin «aruncă» Transilvania în mâinile separatiştilor maghiari, http://www.gardianul.ro/2008/02/18/politica-c7/kosovo_independent_putin_arunca_transilvania_in_mainile_separatistilor_maghiari-s109320.html,

[10] MAVRIC, Urska, Kosovo independent, http://www.observatorcultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html

[11] SEREBRIAN, Oleg, Conflictul transnistrean: geopolitică şi geoistorie;

[12] Strategia de securitate națională a României, http://www.afas.ro/safa_files/ssnr.pdf.

[13] Georgie – Russie, les enjeux de la crise, http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-08-15-Georgie.

Anexe

Republica Kosovo

Capitală- Priştina: 500.000 (2000)

Limbă oficială:albaneză, sârbă

Sistem politic: republică parlamentară

Independență: – declarată[1]față de Serbia la 17 februarie 2008 *Suprafață*:10.877 km²

Populație: 2,2 de milioane, densitate: 220 loc./km²

Abhazia

- este o republică autonomă în Georgia, între țărmul Mării Negre şi vestul Munților Caucaz, creată la 4 martie 1921. Predomină exploatarea cărbunelui, industria materialelor de construcții şi prelucrarea lemnului şi a peştelui. Comerțul este bazat pe citrice, tutun, ceai şi mătase.

Capitală: Suhumi

Limba oficială: abhază, rusă

Independență Declarată: 23 iulie 1992- nerecunoscută

Suprafață: 8600 km²

Populație: 250.000 (est. 2000), densitate: 29 loc/km² loc./km²

Ultimul recensământ sovietic din 1989 a consemnat aici 525.061 de persoane, din care 48% georgieni şi 17 % abhazi, restul fiind alcătuit din ruşi, greci, armeni ş.a. În urma războiului de secesiune şi a epurărilor etnice (ambele susținute de Rusia) au fost ucise sau expulzate 250.000 persoane, din care ca. 200.000 georgieni. Conform recensământului din 2005 au fost numărate în Abhazia doar 215.972 de persoane, din care numai 21% georgieni, 44% abhazi, 11% ruşi ş.a.

Osetia de Sud

- provincie separatistă din Georgia, se află în munții Caucaz, majoritatea teritoriului fiind situat la peste 1.000 de metri deasupra nivelului mării. Regiunea este locuită în majoritate de *etnici osetini*, care vorbesc o limbă apropiată de farsi, limba Iranului. Etnicii georgieni reprezintă mai puțin de o treime din populația regiunii separatiste. Tbilisi susține că utilizarea sintagmei "Osetia de Sud" este incorectă, deoarece singurul teritoriu numit Osetia ar fi cel care face parte din Federația Rusă, cunoscută sub denumirea de Osetia de Nord.

- este o regiune autonomă din Georgia care şi-a proclamat unilateral independența în 1992. În luna august 2008, după conflictul dintre Georgia şi Osetia de Sud, Rusia a recunoscut independența acestui teritoriu.

Capitală: Țhinvali
Limba oficială: osetă, georgiană, rusă.
Suprafață: 3900 km²
Populație: 70.000 locuitori.

Transnistria

- este o regiune geografică din Republica Moldova situată în estul (malul stâng) al râului Nistru.

Numele de Transnistria desemnează şi aşa-numita Republică Moldovenească Nistreană, regiune separatistă aflată *de jure* în componența Republicii Moldova. Autoritățile separatiste ale RMN controlează teritoriul Republicii Moldova aflate la est de râul Nistru cu excepția a şase comune, precum şi municipiul Tighina şi două comune la vest de Nistru.

Capitala: Tiraspol
Suprafață: 3 567 km²
Populație:
Recensământ 1989

Populația regiunii la recensământul din 1989 era de 546.000 de locuitori (fără oraşul Tighina şi zonele basarabene controlate de separatiştii transnistreni). Ca urmare a situației economice şi politice din zonă, recensămîntul din 2004 făcut de autoritățile separatiste din Tiraspol a arătat o scădere a populației cu aproximativ 150000 de persoane (pe întreg teritoriul separatist, inclusiv zona Tighina).

Etnii

- Moldoveni (Români): 39.9%;
- Ucrainieni: 28.3%;
- Ruşi: 25.5%;
- Bulgari: 1.8%;
- Găgăuzi: 0.8%;
- Altii: 3.7%.

Recensământ 2004

Populația regiunii la recensământul din 2004 era de 555.500 (incluzând municipiul Tighina)

Etnii

- Moldoveni (Români): 32%;
- Ucrainieni: 29%;
- Ruşi: 30%;
- Bulgari, Găgăuzi, Evrei, Germani, Belarusi, Polonezi si alţii: 8%.

POSIBILE SOLUȚII DE REZOLVARE A CONFLICTELOR VIITOARE

Dr. Mihai Marcel NEAG*

The matters involred into solving a possible military conflicts presupposes an approach to both the military and the non-military actions . In this respect, we mention a series of symmetrical and asymmetrical elements that occur in the event of a conflict. Future conflicts will further epitomize the expression of political, economic and social confrontation, with an asymmetric nature, mainly with atypical actions.

Acest început de secol este marcat de o nouă configurație a relațiilor internaționale, de noi dimensiuni ale evoluției viitoare a lumii şi ale noii ordini mondiale, locul central fiind ocupat de preocupări majore în economie şi securitate. Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenței sociale, produse în ultimii ani: *Războiul Rece* s-a sfârşit, în anii 1990-1991; URSS şi Iugoslavia s-au dezmembrat; NATO şi UE s-au extins spre est, în direcția bazinului Mării Negre, Caucazului şi Orientului Apropiat (între Marea Baltică şi Marea Neagră); UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA; Federația Rusă şi-a redus influența politică şi militară; China şi India aspiră la rangul de "superputeri politico-economice"; SUA rămân încă singura "hiperputere"; globalizarea înregistrează progrese notabile (cooperare/concurență internațională); armele devin tot mai puternice şi "inteligente", se amplifică revoluțiile în știință etc.

Implicațiile economico-sociale ale globalizării nu au fost suficient determinate, fapt care a condus la elaborarea unor concepte incomplete referitoare la influența pe care o are în sfera securității statelor. Astfel, *"se estimează că fenomenul de globalizare al economiei are şi va avea un effect stabilizator atât la nivel regional, cât şi global ... interacțiunea în plan economic determină o strânsă evoluție, cu acelaşi sens, în planul securității ... se creează o piață unică, globală, fapt ce va avea drept efect diminuarea izbucnirii unor conflicte"*[1]. Societățile tradiționale preindustriale, economiile naționale şi regionale, mentalitățile şi comportamentele sociale se remodelează, lumea economică trece prin transformări radicale în ceea ce priveşte afirmarea unor organizații regionale, îndeosebi prin structura unor blocuri economice sau economico-politice.

Tendințele actuale ale diverşilor autori globali, sunt manifestate prin acțiunile concrete desfăşurate, în plan mondial, de țări cu potențial economic şi militar apreciabil, pentru extinderea zonelor de interes strategic. Actuala etapă pe care o parcurge omenirea este concretizată de reaşezarea sferelor de influență în funcție de rezultatele luptei pentru putere. Vechi actori îşi reduc ponderea sau dispar de pe scena

*** Locotenent colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", Sibiu**

[1] Stan Petrescu, *Mediul de securitate global şi euroatlantic,* Editura Militară, Bucureşti, 2005, pp. 59-60.

internațională; alți actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice şi militare, corporații şi ONG-uri transnaționale, organizații regionale, continentale şi globale îşi dispută şi îşi împart "prima scenă a lumii". Actuala tendință de accelerare a fenomenului de proliferare a tehnologiilor militare avansate, este facilitată de caracterul global al economiei mondiale, cât şi de presiunea provocată de necesitatea de a vinde arme pentru supraviețuirea industriilor militare naționale supradimensionate.

Concluzionând, putem afirma că la începutul mileniului III este foarte clar că o nouă lume se naşte. Vulnerabilitățile lumii contemporane se asociază cu resursele materiale existente, condițiile de mediu, cu multiple ipostaze ale naturii şi comportamentului actorilor statali şi nonstatali. Cât priveşte amenințările, acestea sunt legate de consecințele negative ale globalizării economiei, soldate cu sărăcirea a milioane de oameni, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de terorismul internațional la care se adaugă rețelele crimei organizate care amenință stabilitatea mondială, precum şi conflictele locale şi interne, inter-religioase şi interetnice[2].

Conflictul militar. Este foarte greu de făcut o distincție clară între o situație conflictuală şi una nonconflictuală,între conflictele militare şi cele nonmilitare, acestea modelându-se, practic, din punctul de vedere al gestionării şi dezamorsării, după aceeaşi filozofie şi după aceeaşi metodologie. Dacă, în ceea ce priveşte conflictele militare, avem de a face, în principiu, cu simetrii sau disimetrii, întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele nonmilitare predomină asimetriile. Dacă disimetria se referă la disproporționalitate şi chiar incompatibilitate, corespunzându-i războiul disproporționat, cum au fost cele din Irak, în 1991 şi 2003, asimetria se referă, în principal, la căile de adaptare la o situație concretă, pornind de la condițiile inițiale conjugate cu cele prezente prin exploatarea, în mod direct sau indirect, a vulnerabilităților adversarului. Distingem, astfel, următoarele forme (tipuri) de conflicte în care se evidențiază elemente simetrice şi, în mod deosebit, elemente asimetrice, ce pot fi grupate după cum urmează: *acțiunile militare* cuprind: războiul noncontact, războiul disproporționat, războiul popular (total), gherila, revoluția armată, războiul civil şi terorismul/ciberterorismul; *acțiunile violente şi nonviolente,* în rândul cărora se înscriu conflictele de mică intensitate sau medie, războiul psihologic, războiul informațional şi mediatic şi ciberconflictul. O ultimă categorie este reprezentată de *acțiunile nonmilitare*, unde se înscriu îndiguirea, embargoul şi blocada economică, separatismul etnic şi religios, precum şi boicotul[3].

Obiectul şi nivelele conflictului militar. Conflictul exprimă *„o neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, diferend, discuție (violentă)*[4]*."* Conflictele sociale se caracterizează prin opoziții între grupuri umane sau în interiorul acestora, împotriviri ce decurg din situarea obiectivă a oamenilor pe poziții divergente față de anumite aspecte existențiale ce-i afectează direct sau indirect.

Impunerea voinței unei părți într-o situație conflictuală interstatală, care

[2] Frunzeti, T şi Zodian, C, , *Vulnerabilități, riscuri şi amenințări* în *"Lumea 2005"*, Editura CTEA, Bucureşti 2005.

[3] Răzvan Surdu, *Tipuri de conflicte simetrice şi asimetrice,în* Gândirea Militară Românească, nr. 4/2008.

[4] DEX, Dicționarul explicativ al limbii române, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 211.

exclude dialogul, tratativele, se poate face fie prin utilizarea forței militare cu scopul de a neutraliza gruparea adversă, fie prin încercarea de a controla direct factorii de putere, social-politici şi economici, încât aceştia să nu mai fie în măsură să utilizeze forțele armate pentru a se supune sau, în fine, prin acțiuni de hărțuire intermitente, cu forțe relativ mici, urmărindu-se realizarea unor scopuri parțiale. În literatura de specialitate prima dintre situații este asimilată fenomenului război, cea de-a doua intervenției militare, iar cea de-a treia acțiunii armate de mică intensitate.

Conflictul armat este o stare la care se ajunge ca urmare a neînțelegerii corecte a cauzelor ce generează stările conflictuale şi a predispoziției unui grup social de a-şi impune propria voință prin mijloace militare. În concluzie, conflictele armate sunt fenomene sociale ce polarizează societățile, implică direct forțele politice şi componenta militară în adoptarea unei soluții, iar finalitatea urmărită nu este de ordin militar. Aşadar, conflictul poate fi catalogat, în funcție de *obiectul apariției*, în: conflict de interese, conflict de necesități, conflict de valori, conflict ideologic, conflict de credințe, conflict de evaluare. *Nivele conflictuale* pot fi în cadrul grupului, între grupuri, în interiorul, organizației, între organizații, în interiorul societății, internaționale între state, între organizațiile internaționale şi state sau societăți de state.

Analiza conflictelormilitare. Pentru a rezolva în mod constructiv un conflict, trebuie mai întâi să îl şi înțelegem. Conflictul trebuie să transpară nu doar în dinamica sa, cu forma şi efectele sale, ci şi în comportamentele, interesele şi nevoile părților implicate în el. În acest sens este foarte important să vedem la ce nivel al realității se raportează informațiile şi modurile de acțiune. Într-un conflict, diversele interese şi nevoi concurează cu diferitele nivele ale realității şi cu diferitele posibilități de a se face auzit şi de a exercita influență (putere). Analiza conflictelor nu are ca scop să adune tot felul de informații, ci să interpreteze şi să evalueze aceste informații.

S-a încearcat de multe ori să se soluționeze conflictele prin diverse metode "tradiționale", ale căror ineficiență s-a făcut dovedită de multă vreme. Printre aceste metode se numără strategiile de constrângere, de intimidare şi de amenințare care ar avea ca scop obligarea părților implicate să renunțe la conflict.

Oamenii au încercat mereu să despartă părțile conflictuale sau să le convingă pe acestea să-şi rezolve problemele comune, astfel încât să transpară noi perspective asupra conflictului. Aceste strategii pot, într-adevăr, să conducă la o deviere situativă de la exercițiul deschis al conflictului, ele nu ajută însă cu mult la găsirea unei reglementări de durată, la detectarea precisă a cauzelor conflictului sau la configurarea unor soluții constructive.

Posibile metode de analiză a conflictului. Un prim aspect ce trebuie avut în vedere în cadrul unui algoritm de analiză a unui conflict militar este . *(1) descrierea conflictului.* Indicatorii care se iau în calcul sunt: tema conflictului, conținutul conflictului, nivel acestuia. Deasemenea se studiază *(2) istoria conflictului* avându-se ca indicatori următoarele repere: cauzele structurale ale conflictului concret, cauzele concrete ale conflictului actual, ce etape de escaladare au existat şi există în cursul conflictului. Un alt criteriu de analiză este *(3) contextul conflictului*, care se bazează pe indicatorii: legăturile existente între cauzele structurale şi conflictul actual, rolul actorilor sau grupurilor de actori. Analiza *(4) părților conflictuale* are în vedere

indicatorii: identificarea părților implicate în conflict cu influență decisivă asupra cursului conflictului, rezultatul care se aşteaptă. *(5) Dinamica conflictului* este analizată în cadrul fiecărei etape de escaladare în raport cu influența exercitată de fiecare actor.*(6) Aplanarea conflictelor* se bazează pe identificarea metodelor şi reglementărilor care au caracterizat fiecare etapă.

Nu există o singură metodă "corectă" de analiză a conflictelor militare, ci mai multe, a căror utilizare eficientă depinde însă de situația în cauză. Conflictele sunt deseori descrise în studii de caz. *Analizarea studiului de caz* presupune înțelegerea problemei, aprofundarea nivelului informațional, identificarea etapelorconflictului, raporturile de forțe, valori şi norme în acțiunea conflictuală, dezvoltarea alternativelor, capacitate de generalizare, interpretarea realității.

Soluționarea conflictelor militare. Posibilitățile soluționării constructive ale conflictului depind atât de tipul acestuia cât şi de cât de dezvoltat sau de evoluat este acesta. Mai mult, trebuie văzut nivelul conflictului, precum şi dacă acesta este latent sau se desfăşoară deja în mod violent. Preocuparea cu conflictele poate contribui, ca strategie preventivă, la combaterea apariției conflictelor manifeste, sau se poate referi la felul în care trebuie acționat în situații de conflict. În cel din urmă dintre cazuri, potențialul conflictual poate fi dezamorsat, cursul unui conflict poate fi deviat astfel încât să se desfăşoare într-o manieră cât mai puțin violentă, iar consecințele conflictului pot fi făcute mai uşor de suportat pentru toți cei implicați. Una dintre cele mai dificile întreprinderi este înlăturarea cauzelor structurale ale unui conflict, adică dizolvarea definitivă a diferențelor şi tensiunilor dintre părțile implicate. Acest lucru este foarte greu de realizat.

Soluționarea conflictelor presupune elaborarea unei variante acceptabilă pentru toți actorii şi care poate fi dusă de toți actorii. Acest aspect este greu de realizat deoarece este greu să credem că un conflict este soluționat atunci când elitele din părțile implicate au căzut la un acord. Vechile contradicții vor putea apărea mereu la suprafață, iar altele noi vor fi create. O soluție sub forma unei forme stabile şi de durată poate fi un obiectiv, dar cu şanse temporare. Mult mai importantă este găsirea unei capacități de transformare, adică a unei capacități de manevrare a transformărilor astfel încât acestea să fie acceptabile şi de durată. *Soluțiile care vizează interesele tuturor participanților* se orientează după cei care vor purta consecințele.

Soluțiile conflictelor nu trebuie să fie dictate de interesele părții mai puternice. Ele trebuie să fie astfel încât să aducă, pe cât posibil, avantaje tuturor părților implicate, nedevenind ele însele punct de plecare pentru noi conflicte. Mai mult, ele trebuie să contribuie şi la eliminarea violenței structurale şi să fie luate după criterii etice. Implicarea comunității internaționale în prevenirea, stoparea şi soluționarea conflictelor militare din diferite regiuni ale globului reprezintă unul dintre cele mai remarcabile rezultate ale creării Organizației Națiunilor Unite şi structurilor regionale de securitate. Fără a pune la îndoială importanța şi rolul acestor structuri internaționale, precum şi necesitatea iminentă de implicare în conflictele militare, cu regret însă constatăm că această implicare nu întotdeauna reuşeşte să anihileze conflictele sau să aibă ca rezultat elaborarea unor strategii sau scenarii clasice de acțiune/soluționare.

Motivele principale ale acestor rezultate, în unele cazuri destul de modeste, sunt

complexitatea extremă a problemelor care se află la originea conflictelor, multitudinea şi diversitatea actorilor implicaţi, factorilor de influenţă interni şi externi, precum şi discordanţa permanentă dintre ritmul vertiginos de evoluare a situaţiei în zonele de conflict in raport cu procesul anevoios de evaluare, analiză şi luare a deciziilor în cadrul autorităţilor internaţionale.

Modelele clasice de comunicare privind ameninţarea şi incriminarea trebuie înlocuite cu modelele de cooperare, de înţelegere şi lămurire a adversarului. O premisă indispensabilă pentru evitarea escalării conflictului şi pentru o soluţionare constructivă a acestuia este renunţarea la ameninţări sau la uzul de concret de forţă.

Modificarea perspectivei fundamentale asupra soluţionării conflictelor. Conflictele nu trebuie văzute sub aspectul câştigurilor proprii şi al pierderilor suferite de adversar, ci sub cel al unui câştig comun. Asta înseamnă că soluţionarea conflictului va avea încă de la început scopul ca ambele părţi implicate să aibă o parte de câştig.

Modelele clasice de comunicare privind ameninţarea şi incriminarea trebuie înlocuite cu modelele de cooperare, de înţelegere şi lămurire a adversarului. O premisă indispensabilă pentru evitarea escalării conflictului şi pentru o soluţionare constructivă a acestuia este renunţarea la ameninţări sau la uzul de concret de forţă.

Capacitatea de percepţie a conflictului şi de interpretare a evenimentelor, nu trebuie gândită ca fiind absolută. Ea trebuie supusă unei verificări şi corecturi pentru a recunoaşte astfel drepturile celeilalte părţi din conflict. Verificarea percepţiei se face cel mai bine prin implicarea unei părţi terţe independente, cu rol de mediator. Ca instanţă de încredere pentru ambele părţi, aceasta poate face să se ajungă la o viziune comună asupra lucrurilor pentru a găsi o soluţie de cooperare. Pentru a putea ajunge la discuţii comune sunt necesare unele discuţii premergătoare, în care să se stabilească regulile de bază pentru viitoarelor întruniri şi discuţii şi în care să se netezească calea negocierilor. Ele au avantajul că pot ridica presiunea unor aşteptări exagerate. Discuţiile comune pot avea diverse forme. Ele şi-au găsit locul în cultura politică a ultimilor ani sub forma de "mese rotunde".

Acordurile între părţile beligerante, reprezintă o mdalitate de soluţionare a conflictului. Acestea convin în cadrul negocierilor, sub egida unei organizaţii cu răspunderi în domeniul securităţii (OSCE, ONU) noi forme de asigurare a securităţii, transparenţei şi credibilităţii. În calitate de măsuri concrete de referinţă acordul propune, de regulă, aplicarea unor măsuri care se referă la: interzicerea unor exerciţii militare în zone determinate; stabilirea restricţiilor în dislocarea armelor grele; retragerea forţelor şi armamentului din anumite zone, informarea reciprocă despre operaţiuni speciale şi formaţiuni înarmate, notificarea unor categorii de activităţi militare planice (inclusiv asistenţa militară internaţională şi programele de instrucţie), identificarea şi monitorizarea capacităţilor de producere a armamentului, notificări reciproce.

Eficienţa principiilor şi mecanismelor internaţionale, aplicate în cazul conflictului din Bosnia-Herzegovina, a fost demonstrată deplin prin faptul că implementarea Acordurilor Dayton - Paris s-a încununat cu succes şi a permis lansarea peste un an, în noiembrie 1996, a unei noi faze de soluţionare a consecinţelor conflictului militar. Concomitent, .cazul Bosnia-Herzegovina. demonstrează că toate

acţiunile în domeniul militar sunt concepute şi realizate în dependenţă de scopul şi scenariul politic de soluţionare a conflictului militar, fac parte dintr-un complex de acţiuni în diferite domenii, sunt paralele şi complementare cu acestea având la bază principii şi mecanisme de model internaţional.

Proiectul Misiunii OSCE (1996/2000) pentru soluţionarea conflictului Transnistrean, prevedea semnarea Acordului cu privire la reglementarea definitivă a conflictului, având la bază implementarea următoarelor idei :

1. Amplificarea şi activizarea participării OSCE şi comunităţii internaţionale la procesul de negocieri şi soluţionare a conflictului prin transformarea statutului Misiunii OSCE din observator în .garant al securităţii. şi mediator principal.

2. Păstrarea regimului existent al Zonei de securitate şi obţinerea îndeplinirii stricte de către toate părţile a prevederilor Acordului din 1992, noului Acord şi hotărârilor Comisiei Unificate de Control. Revizuirea şi adaptarea ulterioară a documentelor menţionate la noile condiţii ale procesului de reglementare.

3. Elaborarea şi implementarea unor măsuri de consolidare a securităţii şi credibilităţii prin obţinerea transparenţei depline a forţelor armate şi complexului industrial-militar. În calitate de acţiune iniţială în acest sens se propune inventarierea de către o comisie mixtă.

Demontarea potenţialului militar al regimului separatist este direct dependentă de scenariul politic al reglementării acestui conflict şi este mai mult decât evident faptul, că nici-un scenariu, variantă sau model nu va avea oricare şanse de succes până când pe teritoriul Republicii Moldova se vor afla trupele militare ale Federaţiei Ruse sub oricare formă sau statut[5].

În soluţionarea conflitelor militare un rol esenţial îl reprezintă comunicarea. Aceasta este factorul detensionant, iar tehnicile de perfecţionare a ei devenind coordonate absolut necesare. Comunicarea poate reprezenta o „resursã strategicã”, un element fundamental în depăşirea situaþiilor tensionate sau conflictuale.

Ca urmare a ultimelor conflicte militare din Georgia, Afganistan şi Irak şi a exagerbării acţiunilor executate de diferite organizaţii teroriste, se apreciază la nivel mondial că mediul de securitate reprezintă un nou set de provocări şi ameninţări, care schimbă fundamental regulile conflictului. Potenţialii adversari pot fi reprezentaţi atât de actorii statali, dar şi cei non-statali, organizaţii transnaţionale, grupuri teroriste, alte elemente criminale. Această categorie de actori sunt multidimensionali, flexibili, distribuiţi peste tot, bine informaţi, se adaptează rapid la strategiile şi tacticile militare şi în mod frecvent operează în afara legii şi a dreptului conflictelor armate. Mai mult, aceste ameninţări au la dispoziţie metode asimetrice, ieftine şi eficiente de a crea efecte la scară mare. Profitând de operaţiile în derulare prin influenţarea situaţiei economice, politice, culturale, ei vor acţiona fără constrângeri împotriva forţelor militare şi vor căuta să opereze în zone urbane, precum şi în teritoriul naţional al aliaţilor şi partenerilor de coaliţie pentru manipularea opiniei politice, în special prin impact asupra necombatanţilor.

Devine tot mai evident faptul că, în etapa actuală, declanşarea, desfăşurarea şi deznodământul confruntărilor militare au determinări complexe, în care componenta

[5] http://www.ipp.md/public/biblioteca/12/ro/Aspect_militar_Rom.pdf.

strict militară nu mai are totdeauna rolul hotărâtor. Conflictele militare ale începutului de mileniu fac dovada trecerii componentelor politice, economice, culturale şi de altă natură în planuri mai avansate decât celui ce i se atribuie segmentului militar. Cât priveşte componența violentă a conflictelor militare, confruntarea armată, era informațională dar şi cea nucleară vor aduce mutații substanțiale în soluționarea conflictelor.

CONTRIBUȚII ŞI STRATEGII – ELEMENTE DE SPRIJIN ALE SECURITĂȚII

Dr. Mihai Marcel NEAG*
Ileana Gentilia METEA**

Security is one of the main challenges of the human kind, as it lays at the heart of present-day philosophical interests, as human kind, that seems to be unable to coexist in harmony, governs many of the conditions that determine this state at different levels of the social organization: at individual, group, regional or global level.

One cannot determine the state of security without establishing the threats, dangers, risks and vulnerabilities that can influence it. Even though, it is hard to predict them all, as new ones permanently emerge, and they can unbalance or change the entire action scenario, including as far as norm and reform are concerned.

Securitatea reprezintă condiția esențială de a te simți protejat împotriva pericolului sau a pierderilor. În sens general, la nivel personal, securitatea este un concept asemănător celui de „siguranță“. Nuanța separatoare dintre ele constă în accentul pus pe protecția împotriva pericolelor endogene. Sensul general al termenului „securitate“ este similar cu cel de „siguranță“, dar, din punct de vedere tehnic, „securitatea“ nu se referă doar la un lucru sigur în prezent, ci şi la unul securizat pentru o perioadă în viitor[1].

Anumite concepte noi derivă din diferitele domenii ale securității. Astfel, ca să putem aprofunda conceptul de „securitate“ trebuie să ne referim la altele, printre care cele de: „risc“, „amenințare“, „vulnerabilitate“, „exploatare“, „contramăsuri“, „apărare în adâncime“ şi „asigurare“.

În acest context, riscul reprezintă un posibil eveniment pe care-l poate produce o pierdere de natură diferită, amenințarea reprezintă o metodă de a iniția un eveniment periculos, riscant, vulnerabilitatea este o slăbiciune, o „breşă în securitate“ care poate fi exploatată şi transpusă în amenințare, riscul exploatat reprezintă o vulnerabilitate care a fost transformată în amenințare, contramăsurile sunt modalități de stopare a amenințărilor derivate dintr-un eveniment riscant, apărarea în adâncime se referă la faptul că niciodată nu trebuie să te bazezi pe o singură măsură de securitate, asigurarea este nivelul de garanție că sistemul de securitate va activa aşa cum era de aşteptat.

Pentru a dobândi o înțelegere corectă a problemei securității, din prismă filosofică, trebuie să înțelegem mai întâi conceptul de securitate. Un concept simplist de securitate constituie o barieră în calea progresului. Prin expresia „concept simplist“ se face referire la o înțelegere a securității, care percepe în mod inadecvat contradicțiile latente proprii conceptului însuşi şi/sau sub una dintre semnificațiile sale minimaliste, limitându-se la înțelegerea contextuală doar a unui mesaj sau a unei părți

*** Locotenent colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.**

**** Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.**

[1] www.mapn.ro/strategiasecuritate

a acestuia, neținând cont de faptul că expresia logică a securității implică aproape întotdeauna niveluri înalte de interdependență a actorilor care încearcă să se mențină în securitate.

În cazul securității, discuția se poartă în jurul absenței amenințării. Când discuția se situează în contextul sistemului internațional, securitatea se referă la capacitatea statelor şi a societăților şi la integritatea lor funcțională. În căutarea securității, statul şi societatea sunt uneori în opoziție. Linia de fond se referă la supraviețuire, dar include în mod rațional şi o gamă consistentă de preocupări legate de condițiile de viață. În conceptul clasic, securitatea se referea, în primul rând, la soarta umanității, şi apoi la securitatea personală, a ființelor umane individuale. În contextul rezolvării conflictelor, definiția securității depinde de perspectiva din care este privită.

Este necesară separarea dintre pericol, amenințare, pe de o parte, şi vulnerabilitate, risc, pe de alta. Dacă pericolul şi amenințarea sunt elementele prin care se afectează, de către cineva sau ceva, securitatea unui stat, de exemplu, vulnerabilitatea şi riscul se asociază statului respectiv şi factorilor decidenți ai acestuia. Plecând de la obiectul securității, cele mai relevante niveluri par a fi:

– nivelul individual, unde scopul este bunăstarea şi supraviețuirea;

– nivelul societal, unde trebuie conservate identitatea culturală, ideologia şi civilizația;

– nivelul național (statal), unde sunt apărate teritoriul şi suveranitatea;

– nivelul regional, unde sunt apărate valorile comune ale unor state învecinate; de exemplu, securitatea europeană apără valorile comunității europene;

– nivelul global, unde sunt apărate principalele valori ale umanității, drepturile generale ale omului (securitatea colectivă şi securitatea prin cooperare reprezintă concepte mai noi în acest sens).[2]

Securitatea individuală în legislația internă şi internațională

La nivelul individului, se poate vorbi despre securitate individuală.Amenințările la adresa securității unui individ pot produce temeri precum cele menționate anterior. Declarația Universală a Drepturilor Omului declară că toți oamenii au dreptul la „securitatea persoanei". Această declarație împuternicește conceptul de „a fi la adăpost de pericole fizice sau psihice". În acest caz, arată ce măsuri sunt luate pentru a proteja individul de asemenea pericole. Cele mai întâlnite forme de protecție sunt structurile legale care protejează persoana de amenințările la adresa securității acesteia. Este vorba aici despre legi împotriva crimelor, a molestărilor corporale, jafului şi constrângerilor, oprimărilor sau hărțuirii. Statul este cel ce îşi asumă responsabilitatea de a emite, implementa şi aplica aceste reglementări legale.

În Constituția României se prevede, la art. 20 alin. (1), că *„Dispozițiile constituționale privind drepturile şi libertățile cetățenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi*

[2] Constantin Gheorghe, Balaban, *Modificări în arhitectura globală de securitate.* În: „Revista Impact Strategic", nr. 1/2005, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Bucureşti, p.25.

cu celelalte tratate la care România este parte"[3]. În continuare, la alineatul 2 este prevăzut că *„Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile"*.[4] De aici rezultă faptul că securitatea individuală a cetăţenilor români este asigurată prin reglementările legilor internaţionale, care au întâietate celor naţionale în această materie.

Strategia de Securitate Naţională a României, pe de altă parte, „răspunde nevoii şi obligaţiei de protecţie legitimă împotriva riscurilor şi ameninţărilor ce pun în pericol drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, valorile şi interesele naţionale vitale, bazele existenţei statului român".

Conceptul de securitate individuală este astfel în mod direct, relaţionat modului de percepere a nivelului de trai. În acest context, odată cu înlăturarea sau diminuarea ameninţărilor directe la adresa siguranţei individului, securitatea se asigură printr-un nivel de trai ridicat sau decent, căpătând conotaţii noi.

Securitatea societală a grupului/comunităţii

În demersul de a defini securitatea grupului/comunităţii, trebuie să facem menţiunea că, la acest nivel, există multe similitudini cu nivelul securităţii individuale. Aşa cum individul aşteaptă să i se asigure securitatea ca persoană, în mod similar, există aşteptări la nivel de grup/comunitate. Din punct de vedere al grupului însă considerăm drept major, pentru asigurarea unei stări de securitate, faptul de a fi la adăpost de orice discriminare, ca urmare a împărţirii unor valori comune grupului respectiv. În timp ce unui individ îi pot fi aplicate rele tratamente, pe baza apartenenţei sale la un grup/comunitate etnic(ă), religio(a)s(ă), naţional(ă), în cazul aplicării aceluiaşi tip de tratamente unui grup/comunităţi, implicaţiile sunt mai evidente şi cu urmări mai complexe.

Ca şi în cazul securităţii individuale, legislaţia poate ajuta la asigurarea securităţii grupului, deşi legile pot fi de asemenea discriminatorii, ceea ce constituie de fapt o sursă majoră, inevitabilă de conflict.

Securitatea naţională

Probabil, celui mai frecvent analizat nivel de securitate, nivelului securităţii naţionale, i-au fost atribuite diverse definiţii, generând dispute aprinse uneori. În mod frecvent, rolul de garant al securităţii individuale şi de grup îl deţine statul–naţiune.

Categoria securităţii naţionale reprezintă noţiunea de bază ce desemnează esenţa, nucleul diverselor tipuri de siguranţă. Drept obiective principale pot fi luate interesele persoanei, ale societăţii, ale statului, dar şi cele ale cetăţenilor. În acelaşi timp, securitatea naţională sau securitatea ţării e legată nemijlocit de aspectele

[3] *** *Constituţia României*, art. 20, al. (1), modificată şi completată prin Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor.

[4] *** *Constituţia României*, art. 20, al. (2), modificată şi completată prin Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor.

economice, politice, tehnico-ştiinţifice, demografice ale dezvoltării societăţii, de starea de dezvoltare a instruirii şi educaţiei etc.

La acest nivel, securitatea este definită prin dimensiunile politice, economice, militare, sociale şi culturale – necesare de a garanta suveranitatea, independenţa şi promovarea intereselor naţionale. Orice ameninţare la nivelul celor cinci dimensiuni este percepută ca ameninţare la adresa securităţii naţionale. Din punct de vedere militar şi economic, securitatea poate fi clar definită, dar, în cazul definirii securităţii politice, socioeconomice şi culturale, părerile sunt divergente. Pot apărea cazuri când măsurile luate pentru protejarea culturii să fie interpretate ca discriminatorii, etnocentriste sau rasiale. Securităţii socioeconomice îi pot fi atribuite definiţii şi interpretări controversate. De exemplu, o populaţie cu o rată de îmbătrânire ridicată constituie o ameninţare ce ţine de domeniul socioeconomic. Dacă statul ia măsuri care tind să blameze un anumit grup, pot apărea tensiuni cu un grad ridicat de complexitate. Este de notat aspectul contradictoriu al acestei abordări, din moment ce, în acest caz, statul îşi asigură securitatea proprie ameninţând însă securitatea unui anumit grup.[5] Lucrurile devin şi mai sensibile atunci când se pune în discuţie domeniul politic al securităţii, care poate fi definit în sensuri foarte largi. Se poate întâmpla ca o naţiune să reacţioneze în faţa ameninţărilor de natură politică similar cazurilor în care acestea sunt de natură culturală, economico-socială şi economică.

În ultimii ani, conceptul de securitate a fost extins de la domeniul militar la alte domenii, dar nu s-a putut obţine o definiţie general acceptată din cauza naturii securităţii. De aceea Charles Schultz apreciază : „*Conceptul de securitate naţională nu duce în sine la o formulare clară şi precisă. El se referă la o vagă varietate de riscuri, despre a căror probabilitate avem prea puţine cunoştinţe, şi la unele contingenţe a căror natură de-abia putem să o percepem*“[6].

Cu referire la securitate, în Strategia Naţională de Securitate a Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord se prevede chiar de la început că: „*asigurarea securităţii naţiunii şi cetăţenilor săi este cea mai importantă îndatorire a guvernului*“[7]. În acelaşi timp, Strategia Naţională pentru Securitate Internă a SUA pune accent pe combaterea ameninţării teroriste şi îşi propune unificarea eforturilor de securitate, pentru atingerea a patru scopuri: prevenirea atacurilor teroriste; protejarea cetăţenilor, infrastructurii critice şi a resurselor vitale; răspunsul la criză şi întărirea bazei pentru asigurarea unui succes pe termen lung.

Securitatea regională

Cea mai simplă abordare a securităţii regionale poate fi cea economică, prin implicarea motivului de protejare a intereselor regionale. Pot exista cazuri de asociere regională, datorate unei resurse importante care ar putea conduce la apariţia nevoii de securitate, responsabilitatea pentru aceasta revenind regiunii. Asemenea asocieri pot apărea şi în cazul protejării unui anumit nivel de trai. Astfel, membrii unui grup

[5] www.cssas.unap.ro

[6] Ion, Irimia, Lucrare de cercetare ştiinţifică. Tema: *Securitatea între real şi virtual*, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002., p.32.

[7] The National Strategy of the United Kingdom – Security in an interdependent world, March 2008.

regional se pot proteja în fața unor valori imigraționiste masive ce apar ca urmare a sărăcirii resurselor în alte regiuni.

Pe plan european, de exemplu, statele UE realizează Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA), obiectivele Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est menţin stabilitatea în Balcani şi în spațiul caucaziano-caspic al Mării Negre, luptă cu terorismul, iar statele membre NATO participă la efortul de apărare colectivă şi la construcția dimensiunii militare a UE, precum şi la îndeplinirea angajamentelor de parteneriat şi cooperare cu celelalte state ale lumii, la consolidarea încrederii şi cooperării pe plan regional şi continental. În Strategia Europeană de Securitate se pune accent pe provocările globale de securitate şi amenințările principale, care, odată cu mărirea interdependențelor între state, capătă noi valențe. De asemenea, securitatea este văzută ca o precondiție a dezvoltării, insecuritatea fiind asociată cu sărăcia şi conflictul.

Securitatea internațională/globală

În cazul securității internaționale/globale, avem de-a face cu un concept relativ nou, care presupune luarea în considerare a unor organizații precum ONU. Similar celorlalte niveluri de securitate, şi la acest nivel există neclarități sistemice şi funcționale, în sensul în care securitatea globală poate fi influențată negativ de către aspecte ce apar ca definind securitatea națională. Astfel, securitatea internațională poate fi influențată negativ de părerile negative ale unui guvern legate de filosofia unui alt guvern.

Integrarea regională şi globalizarea sunt două tendințe interconectate şi de o complexitate deosebită ale mediului de securitate, care exercită un impact semnificativ asupra intereselor naționale ale statelor naționale. Fiecare actor statal reacționează la globalizarea regională şi integrare în funcție de o serie de factori interni: nivelul de dezvoltare economică, cantitatea şi calitatea resurselor materiale, financiare, materiale şi informaționale deținute, buna sau slaba guvernare etc., dar şi în funcție de o serie de factori externi: participarea într-o organizație economică sau politico-militară, relațiile cu organizațiile regionale sau globale depinzând, în acelaşi timp, şi de dinamica mediului de securitate regional sau global.

Securitatea internațională/globală asigură securitatea națională a statelor prin integrarea acestora în sisteme de securitate colectivă, prin armonizarea securității interne cu cea externă şi aranjamentele regionale şi internaționale de securitate. Astăzi, s-a consolidat formula structurilor şi organizațiilor de securitate interconectate, ONU, NATO, OSCE şi UE, care au adoptat împreună un asemenea tip de securitate; ONU a decis să treacă la reforma principiilor sale de bază şi a structurii sale organizaționale, ca urmare a schimbării radicale a sistemului relațiilor internaționale, la fel şi NATO, care a adoptat un nou concept de securitate. Nici OSCE nu rămâne neschimbată, ci a optat pentru dezvoltarea unor noi mecanisme de asigurare a securității naționale, subregionale, regionale şi globale, fundamentate pe prevenirea conflictelor, creşterea rolului instrumentelor diplomatice şi a capabilităților de management al crizelor.

În conformitate cu Raportul prezentat în cadrul Programului ONU pentru Dezvoltare, există şapte dimensiuni ale securității internaționale (securității colective) şi

securității naționale: securitatea economică, securitatea hranei, securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică şi securitatea individuală, la care s-ar mai putea adăuga securitatea demografică şi securitatea militară.

Direcții de acțiune în politica de securitate națională

Domeniile de acțiune pentru realizarea securității la nivel național, se referă , în principal, la:

Domeniul politico-administrativ – Modernizarea societății româneşti presupune acțiuni ferme pentru întărirea funcției de reglementare a statului şi a autorității instituțiilor sale. Realizarea obiectivelor de securitate națională solicită dezvoltarea capacității normative a statului român, prin măsuri adoptate în mod democratic, care să respecte principiul separării puterilor şi să asigure reforma instituțională şi administrativă. Statul, ca organizator al coeziunii naționale şi sociale, trebuie să devină o instituție eficientă, debirocratizată, aflată în slujba cetățeanului. Întregul sistem politic se va perfecționa pentru a se deschide către cetățean şi pentru a completa democrația reprezentativă cu virtuțile democrației participative; prin urmare, exercitarea puterii politice va asigura participarea si controlul cetățeanului asupra instituțiilor şi procesului de luare a deciziilor, prin respectarea normelor şi regulilor democratice, în concordanță cu prevederile Constituției. Activitatea de legiferare trebuie să aibă în vedere un cadru conceptual unitar şi coerent, pe deplin compatibil cu legislația europeană, cu principiile acquisului comunitar, cu sistemul de reglementări propriu Uniunii Europene.

Aplicarea strictă şi severă a legilor față de toți cetățenii şi în toate împrejurările, în spiritul şi litera Constituției, constituie o cerință majoră pentru toate instituțiile statului, de îndeplinirea căreia depind decisiv coeziunea socială, încrederea cetățenilor în autoritățile publice, solidaritatea națională. De aceea se impun: asigurarea corectitudinii actului administrativ şi de justiție, stabilitate legislativă şi simplificarea cadrului juridic, afirmarea justiției ca instituție a cinstei şi profesionalismului. Este necesară, de asemenea, adaptarea mai explicită a cadrului legislativ la cerințele de combatere a terorismului şi crimei organizate, precum şi la cerințele care decurg din necesitatea participării forțelor din sistemul de apărare la operațiuni şi misiuni comune, împreună cu forțele altor state, pe teritoriul național şi în afara acestuia.

Domeniul economic – Tranziția spre economia de piață funcțională presupune un efort conjugat şi coordonat de realizare a obiectivelor asumate de România prin Strategia de dezvoltare pe termen mediu, acceptată de Uniunea Europeană, în paralel cu măsuri de optimizare a cadrului normativ în domeniu.

Relansarea economiei constituie o prioritate a politicii de securitate.Printre direcțiile de acțiune în acest sens amintim:

- consolidarea stabilității macroeconomice, adoptarea unor politici fiscale coerente, prin reglementări simplificate şi stimulative, reforma impozitelor, reducerea cheltuielilor interne şi restructurarea marilor companii şi societăți ale statului, o politică monetară şi a cursului de schimb adecvată;
- îmbunătățirea mediului de afaceri, diminuarea birocrației, reglementări favorizante pentru investiții şi pentru menținerea creşterii economice prin producție

performantă cerută de piață;

- promovarea unor politici industriale funcționale, corespunzătoare nevoilor sociale şi adaptabile cerințelor pieței;
- consolidarea sectorului bancar şi de asigurări;
- disciplinarea piețelor de capital în care sunt implicate categorii largi de populație;
- dezvoltarea turismului şi consolidarea cadrului instituțional şi legislativ referitor la mediul înconjurător şi calitatea mediului;
- orientarea pentru atragerea de investiții străine;
- dezvoltarea activităților de comerț interior, inclusiv prin reglementări ale administrației publice locale privind stimularea producției şi piețelor locale;
- asigurarea protecției consumatorilor;
- garantarea unui sistem concurențial liber şi onest.

Domeniul social – Problemele securității sociale se referă, între altele, la starea de insecuritate individuală, la declinul demografic şi fragilizarea stării de sănătate a populației, la emigrația tineretului instruit şi superdotat, la insuficienta consacrare, pe toate componentele, a societății civile şi la absența unei clase de mijloc puternice. Politica în domeniul securității sociale vizează toate aceste aspecte, cu accent pe combaterea sărăciei, consolidarea dialogului şi a solidarității sociale şi alinierea la normele europene în domeniul ocupării forței de muncă.

Ca urmare, eforturile instituțiilor cu atribuții în domeniu vor avea în vedere printre altele:

- reforma sistemului de securitate socială şi diminuarea deficitului de finanțare a protecției sociale;
- elaborarea, în cooperare cu partenerii sociali, a Planului național de acțiune în domeniul ocupării forței de muncă, ce va asigura coerența acțiunilor pe piața muncii;
- ocuparea forței de muncă în concordanță cu orientările UE, diminuarea şomajului şi asigurarea unei protecții sociale reale a şomerilor, inclusiv prin atragerea şi implicarea acestora în activități de utilitate publică, desfăşurate în perioada disponibilizării;
- instituirea unor politici salariale corespunzătoare performanțelor şi importanței domeniului;
- realizarea reformei pensiilor, în scopul diversificării resurselor de asigurare, al eliminării inechităților şi creşterii în termeni reali a pensiilor;
- perfecționarea sistemului de asistență socială;
- asigurarea protecției copilului, ca prioritate națională, şi reglementarea sistemului de adopții, în conformitate cu Strategia de aplicare a Convenției ONU;
- ameliorarea condițiilor de viață ale persoanelor şi familiilor lipsite de venituri sau cu venituri mici, prevenirea şi combaterea marginalizării sociale, diminuarea sărăciei, prin creşterea gradului de ocupare a populației active;
- dezvoltarea civismului, a solidarității sociale şi a dialogului intercultural.

Domeniul educației, cercetării şi culturii – Problemele de fond ale acestui domeniu – care ar putea fi numite ale unei securități culturale, în sens larg – sunt în

mod direct legate de nevoia afirmării unor noi mentalităţi şi atitudini care să contribuie la configurarea dimensiunii culturale şi civilizatorii a reformelor, cerută în mod implicit de procesul integrării europene şi euroatlantice. Potenţialului cultural, ştiinţific şi uman de care dispune statul/naţiunea constituie o componentă şi o resursă esenţială a securităţii naţionale şi a modernizării societăţii româneşti. Principalele direcţii de acţiune în acest domeniu sunt:

- promovarea societăţii educaţionale în cooperare cu societatea civilă;
- continuarea reformei sistemului de învăţământ, ca fundament al politicilor în domeniul resurselor umane;
- racordarea învăţământului superior la cerinţele sociale şi economice;
- revigorarea, pe baze competitive, a sistemului naţional de cercetare capabil să contribuie în mod real la modernizarea societăţii;
- dezvoltarea şi promovarea tehnologiei informaţiei şi creşterea numărului de specialişti în acest domeniu;
- protejarea, conservarea şi restaurarea patrimoniului naţional şi promovarea sa ca parte a patrimoniului cultural universal;
- protejarea diversităţii culturale şi religioase, promovarea multiculturalismului şi multiconfesionalismului, a dialogului cu reprezentanţii vieţii religioase;
- revigorarea politicilor în domeniul tineretului;
- îmbunătăţirea cadrului juridic şi instituţional în domeniul relaţiilor interetnice, sprijinirea consolidării şi dezvoltării identităţii etnice.

Domeniul siguranţei naţionale şi al ordinii publice – *Acţiunile specifice în domeniul menţinerii ordinii publice şi siguranţei naţionale vor viza prevenirea şi combaterea fenomenului infracţional, protejarea cetăţenilor, a proprietăţii private şi publice şi a infrastructurii de interes strategic.Relevante sunt şi direcţiile de acţiune din acest domeniu:*

- armonizarea legislaţiei şi a procedurilor specifice cu reglementările internaţionale şi cu standardele organizaţiilor internaţionale privind forţele şi serviciile de ordine publică;
- consolidarea relaţiilor de parteneriat cu structuri similare din alte state;
- continuarea participării forţelor de ordine publică, civile şi militare la misiuni internaţionale;
- reglementarea răspunderii a structurilor de ordine publică, în eradicarea abuzurilor şi ilegalităţilor;
- dezvoltarea permanentă a controlului civil asupra instituţiilor din domeniul siguranţei naţionale şi implicarea societăţii civile în apărarea ordinii publice;
- combaterea eficace a terorismului, corupţiei şi crimei organizate, inclusiv prin diverse forme de cooperare regională şi subregională;
- îmbunătăţirea colaborării dintre autorităţile din sistemul de apărare şi justiţie şi a acestora cu societatea civilă;
- modernizarea procedurilor de control la frontieră.

Domeniul apărării naţionale *prioritare sunt acţiunile orientate pentru dezvoltarea unei capacităţi de apărare credibile, moderne şi eficiente. Se au în vedere întărirea controlului civil asupra forţelor armate, în concordanţă cu principiile şi*

valorile democrației.

Principalele direcții de acțiune sunt:

- asigurarea interoperabilității cu forțele cu care cooperează în cadrul alianțelor, coalițiilor;
- constituirea şi consolidarea capabilităților necesare pentru îndeplinirea performantă a obligațiilor asumate;
- restructurarea şi modernizarea forțelor, îndeosebi modernizarea structurală a acestora şi a sistemelor de instruire şi continuarea armonizării cadrului legislativ național din domeniul apărării cu cel existent în țările dezvoltate;
- operaționalizarea forțelor destinate participării la diferite misiuni ale Uniunii Europene, în cadrul politicii europene de securitate si apărare, precum şi ale NATO, ONU şi ale forumurilor/inițiativelor subregionale;
- îmbunătățirea colaborării dintre serviciile de specialitate pe linia schimbului operativ de informații vizând potențialii factori de risc la adresa securității şi stabilității interne;
- planificarea coerentă a activității de înzestrare şi achiziții, prin coordonare cu politicile în domeniul economic,;
- achiziționarea de echipamente noi, interoperabile;
- sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile, dezastre sau calamități naturale.

Domeniul politicii externe – Politica externă reprezintă principalul mijloc de promovare a valorilor şi intereselor naționale în plan internațional. Ea va fi susținută printr-un efort intern de asigurare a coerenței interinstituționale şi a sprijinului opiniei publice şi va continua să fie orientată, în mod prioritar, pe următoarele direcții:

- implicarea în procesul de realizare a politicilor de securitate şi apărare pe plan extern;
- dezvoltarea relațiilor bilaterale privilegiate cu țările NATO şi UE;
- consolidarea relațiilor cu statele membre ale Uniunii Europene în plan bi şi multilateral, cu țările vecine;
- consolidarea dialogului în domeniul securității şi dezvoltării capacității de acțiune pentru prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor şi reconstrucția postconflict;
- susținerea diplomatică a participării la operațiunile de pace ale ONU şi la alte acțiuni vizând asigurarea stabilității şi întărirea încrederii la nivel regional şi global;
- preocuparea constantă pentru îmbunătățirea statutului juridic şi a tratamentului minorităților românești din alte state, conform normelor internaționale privind drepturile persoanelor aparținând minorităților şi angajamentelor asumate prin înțelegeri şi tratate bilaterale.[8]

Concluzie

Pornind de la nivelul individual, de grup, societal, național şi până la cel global,

[8] Vasile, Popa, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2005, p.12.

sistemul strategic de securitate se află într-o transformare rapidă. La nivel internațional, structurile abilitate au sistemul de securitate bazat pe dogme şi doctrine bine stabilite, verificate şi adaptate în timp. Urmărind dimensiunile securității internaționale (economică, a hranei, personală, a mediului, a comunității, politică şi individuală, la care se adaugă şi cea demografică şi militară), ajungem la concluzia că la nivel de stat, ne aflăm în plin proces de integrare în structurile internaționale de securitate. Reformarea politicilor acționale din domeniile politico-administrativ, economic, social, al educației, cercetării şi culturii, siguranței naționale şi ordinii publice, apărării naționale şi politicii externe contribuie la consolidarea sistemului național de securitate.

Bibliografie selectivă

[1] *** *Constituția României,* modificată şi completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor şi dându-se textelor o nouă numerotare.

[2] *** *The National Strategy of the United Kingdom – Security in an interdependent world*, March 2008.

[3] Guvernul României, *Carta albă a securității şi apărării naționale,* Bucureşti, 2004, p. 21.

[4] BALABAN, Constantin Gheorghe, *Modificări în arhitectura globală de securitate,* în: „Revista Impact Strategic", nr. 1/2005, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Bucureşti.

[5] IRIMIA, Ion, Lucrare de cercetare ştiințifică. Tema: *Securitatea între real şi virtual*, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002.

[6] JERVIS, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, N.J. Princeton University Press, 1976.

[7] POPA, Vasile, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Bucureşti, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2005.

[8] www.biblioteca.ase.ro.

[9] www.cssas.unap.ro.

[10] www.mapn.ro/diepa/planificare/carta_alba.htm.

[11] www.mapn.ro/strategiasecuritate.

GEORGIA – ÎNTRE GENOCID ŞI SUVERANITATE

Sorin FETIC*

This work tries to discuss from an objective point of view the place that Georgia's public and external policies occupy nowadays. Are they genocide oriented or do they simply try to guard the national sovereignty of the country? When talking about Georgia, there are two totatlly different points of view that make this issue to be very topical and very sensitive. Georgia, a country that wanted to join NATO, was attacked and partially occupied by the Russian Federation – the main critic of NATO.

Georgia justifies its actions directed against South Osetia and Abhazia by dint of International Law and of the UN Chart that empower a state to defend its territorial sovereignty.

On the other side the Russian Federation, pretending humanitarian reasons, intervenes in the Georgian provinces accusing the Georgian armed forces of genocide. This, claim the Russian Federation, is the method chosen by Mihail Saakasvili to reach his political objectives.

Clarificări conceptuale

Deoarece conflictul care s-a materializat în cele din urmă într-un război în toata regula pe teritoriul Georgiei a iscat la nivel internaţional tot felul de reacţii, unele de susţinere a acţiunilor georgienilor, altele de condamnare a unui presupus genocid executat de armata georgiană, am considerat că subiectul merită atenţie şi este generos în conţinut.

Încă de la prima vedere a subiectului ies în evidenţă două puncte de vedere care surprind esenţa interpretărilor despre acţiunile din Georgia şi anume: prima problemă ridică spre discuţie dorinţa Georgiei de a-şi apăra suveranitatea şi integritatea teritorială şi a doua problemă o reprezintă modul cum Georgia a hotărât să îşi apere suveranitatea şi anume prin genocid. Aici trebuie specificat faptul că termenul de „genocid" a fost folosit doar de anumiţi oficiali ai unor guverne şi doar anumite agenţii de presă au transmis pe fluxul informaţional această ştire pentru care până la urmă nu am găsit nici un element care să o confirme ca fiind informaţie, adică verificabilă, certă sau nu. În concluzie se pare că este imposibil să cunoaştem cifra exactă fie a morţilor, fie a răniţilor rezultaţi în urma evenimentelor din Georgia. (dacă totuşi vrem o informaţie putem lua de bună o ştire dată fie de o agenţie de presă pro-occdentală, fie una pro-rusă)

Însă în această situaţie cert este că fie a murit un civil, fie au murit o mie sau două mii acest lucru înseamnă tot o încălcare a Dreptului Internaţional Umanitar.

Genocidul – posibil instrument al dezinformării

Dacă este să vorbim despre genocid în Georgia, trebuie mai intâi să aflăm cine este autorul genocidului Rusia sau Georgia şi cine este victima acestui genocid, şi nu în ultimul rând trebuie clarificat faptul dacă nu cumva acest termen care are o semnificaţie extrem de specială şi a fost folosit doar pentru că are o mare capacitate de a atrage atenţia, nu a fost plasat în fluxul informaţional al mass mediei pentru a se

*** Doctorand**

găsi legimitatea atât de necesară unei părți de acționa.

Autoritatile ruse şi cele georgiene concomitent cu manevrele militare de pe teritoriul georgian au pornit şi un război mediatic. Acest război a avut ca arme „cuvintele" şi „expresivitatea" lor pentru consumatorii de media, ei fiind cei mai expuşi manipulării şi propagandei.

În timp ce premierul rus Vladimir Putin, ministrul de externe Serghei Lavrov şi ambasadorul Rusiei la ONU, Vitali Ciurkin, au recurs frecvent la expresiile: „genocid", „dezastru umanitar", „catastrofă umanitară", „crimă împotriva cetățenilor", „masacru", „epurări etnice", „lipsa totală a cooperării din partea georgiană", „impunerea părții georgiene la pace" pentru a caracteriza ceea ce a provocat Georgia în Osetia de Sud prin ofensiva sa, pentru „restabilirea ordinii constituționale", preşedintele georgian Mihail Saakaşvili şi liderul Consiliului Securității Georgiei, Aleksandr Lomaia, au evocat o „agresiune" din partea Rusiei şi „încălcarea integrității teritoriale".

Este lesne de înțeles că aceşti termeni nu au fost aleşi întâmplător. Ei au avut un impact mediatic puternic asupra populației din întreaga lume şi totodată a făcut delimitarea, în mintea oamenilor, dintre cine sunt băieții buni şi cine sunt băieții răi în această ecuație.

Agențiile de presă internaționale au avut în acele momente un rol extrem de important influențând conturarea unei reprezentări în mintea oamenilor în concordanță cu interesele cercurilor care patronează aceste agenții.

Agențiile de presă locale au preluat fără prea mare grijă crâmpeie de ştiri doar de la anumite surse. De multe ori a fost exprimat numai un anumit punct de vedere şi luate imagini numai dintr-o anumită tabără. Se pare că propaganda rusă a fost pregătită pentru acest conflict deoarece a transmis pe fluxul informațional cele mai multe imagini şi ştiri care uneori au fost preluate de presa occidentală cum ar fi chiar EuroNews.

Termenul „genocid" folosit în relatările despre „războiul de 5 zile" din Georgia se poate spune pe de o parte că serveşte dorinței Federației Ruse de a face o „paralelă" între situația din Kosovo şi cea din Abhazia şi Osetia de Sud justificând astfel intervenția trupelor ruse de menținere a păcii în Georgia, iar pe de altă parte Georgia acuză Rusia de genocid deoarece acțiunea armatei ruse este privită ca o agresiune şi o dorință de epurare etnică a georgienilor din teritoriile ocupate de aceştia.

În contextul în care Georgia este învinuită de autoritățile ruse de genocid şi crime de război, Rusia îşi atribuie rolul de garant al stabilității şi păcii în Caucaz. Analogia pe care Moscova încearcă să o traseze între Kosovo şi regiunile georgiene este uimitoare. Prin urmare, dacă Georgia este echivalată cu Serbia, atunci intervenția militară a Rusiei este comparată cu cea întreprinsă de NATO pentru a stopa actele de genocid din Kosovo.

Logica acțiunilor ruse din Georgia constau în intenția Rusiei de a-şi legitima prezența „pacificatorilor" săi în Abhazia şi Osetia de Sud, evocându-se deja necesitatea păstrării armamentului greu rusesc în aceste regiuni pentru a preveni repetarea unui eventual „atac" din partea Georgiei. Drept rezultat, va fi problematică schimbarea formatului forțelor de menținere a păcii în zonele georgiene de conflict, chiar dacă şefii ministerelor de externe ai statelor Uniunii Europene s-au declarat

interesați ca statele europene să participe în posibilele misiuni de pacificare. Pe de altă parte, însă, autoritățile regiunilor separatiste insistă asupra asigurării monopolului Rusiei, inclusiv prin crearea de noi baze militare, în procesul de menținere a păcii în regiune ştiindu-se şi faptul că Moscova susține cu un procent destul de ridicat bugetele regiunilor separatiste în special al Osetiei de Sud. Această situație ar putea genera reticență în rândul unor state NATO privind acordarea MAP-ului Georgiei, în special din cauza prevederii art. 5 al Tratatului Organizației Nord-Atlantice (privitor la principiul solidarității în cazul unui atac al unei părți terțe).

Pentru a clarifica semnificația termenului „genocid" trebuie adusă în discuție Convenția pentru Prevenirea şi Pedepsirea Crimelor de Genocid, adoptată de ONU în anul 1948, care defineşte termenul de genocid în articolul 2 al Convenției astfel: „oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial ori religios, cum ar fi: a) omorârea membrilor unui grup; b) atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup; c) supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială; d) măsuri care vizează scăderea natalității în sensul grupului; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul"[1].

Luând serios în considerare prevederile Convenției în ceea ce priveşte litera a) din articolul 2 „omorârea membrilor unui grup" se pare că această condiție se respectă deoarece este sigur că în conflictul din Geoargia au murit un număr mare şi de georgieni, şi de osetieni.

În urma manevrelor militare şi chiar înainte de începerea acestora s-a realizat şi „atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup" acest grup fiind în situația de față locuitorii Osetiei de Sud în special.

Osetia de Sud este o provincie din componența Georgiei, o regiune muntoasă de nici 4000 de km pătrati, cu circa 100.000 de locuitori după spusele unora şi 70.000 după spusele altora. În suma aceasta se includ în mare parte osetieni, apoi georgieni şi ruşi. Dar trebuie specificat în acest context că populației din zonă i s-a oferit masiv, gratis şi fără probleme birocratice paşapoarte şi cetățenia rusă.

Acest lucru a permis preşedintelui rus Dmitri Medvedev să declare că: „Suntem obligați să protejăm viața şi demnitatea cetățenilor ruşi, neavând importanță unde sunt aceştia localizați" şi că nu va lăsa „nepedepsită" moartea „compatrioților" săi din Osetia de Sud[2]. Tot Medvedev, într-o declarație solemnă pronunțată la televiziunea rusă aprecia că liderul georgian, Mihail Saakaşvili, „a ales genocidul pentru a-şi atinge obiectivele politice".

Peste acestea adăugându-se declarația lui Eduard Kokoity, lider al rebelilor din Osetia de Sud care a afirmat că deja imediat după începerea conflictului din august au fost identificați „sute de civili morți" în oraşele osetiene şi a Ministrului pentru naționalități osetian Teimuraz Kasaev care a afirmat citãm: „Conform informațiilor noastre, în urma bombardamentului din cursul nopții asupra Thinvali, a existat un număr mare de victime (...), numărul victimelor este de peste o mie"[3] în urma

[1] http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/
[2] http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/
[3] http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/

ofensivei desfăşurate de Georgia în cursul nopții de 7 spre 8 august asupra capitalei Thinvali.

Aceasta fiind „realitatea” din teren Rusia justifică introducerea trupelor militare în Georgia, spunând că trebuie să-şi apere forțele pacificatoare, cetățenii ruşi şi să oprească genocidul.

Dând credit acestor declarații care au fost transmise în toată lumea nu încape îndoială că ceea ce s-a întamplat în Osetia de Sud a fost genocid conform literelor a), b) şi c) din Convenția pentru Prevenirea şi Pedepsirea Crimelor de Genocid. Dar problema cea mai mare este în primul rând cine i-a omorât pe toți acesti oameni şi în al doilea rând dacă chiar au fost omorâți chiar atât de multi.

Razboiul din Osetia de Sud vine după o perioadă tensionată în regiune, în săptămâna dinaintea începerii războiului având loc mai multe schimburi de focuri între separatişti şi autoritățile georgiene. Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Interne georgian, Şota Uitaşvili, a negat că Georgia ar fi tras prima. „Osetia de Sud a deschis focul, inclusiv cu lansatoare de grenade, iar partea georgiană a ripostat“, a subliniat el, asigurând că doar poliția georgiană, şi nu forțele militare, a fost implicată. Cu toate acestea în noaptea de 7 spre 8 august forțe militare georgiene au pătruns în regiunea Osetiei de Sud pentru a restabili „ordinea constituțională”.

Din acel moment intervenția Rusiei nu s-a lăsat aşteptată aceasta dorind să „împiedice o catastrofă umanitară”, denunțând, în acelaşi timp, „moartea cetățenilor ruşi” şi susținând că va face tot ce îi stă în putință pentru a apăra cetațenii ruşi din provincie dar simplul fapt că tancurile ruseşti au intrat în provincia a cărei independență nu este recunoscută internațional echivalează, în termenii dreptului internațional, cu o agresiune armată la aceasta adăugându-se lipsa unui mandat ONU sau măcar CSI. În acel moment, practic, Georgia şi Rusia au intrat în stare de razboi.

Acest conflict a făcut ca cele două părți implicate, autoritățile georgiene, pe de o parte, şi Federația Rusă împreună cu separatiştii osetieni, pe de altă parte, să se acuze reciproc de masacre şi „epurare etnică”.

Guvernul de la Tbilisi a sesizat Curtea Penală Internațională (CPI), cu privire la presupuse acte de „epurare etnică” comise de Federația Rusă pe teritoriul suveran georgian între 1993 şi 2008. Această perioadă vizează prezența forțelor ruse de menținere a păcii în cele două regiuni separatiste pro-ruse din Georgia, Abhazia şi Osetia de Sud.

CPI, creată prin Statutul de la Roma şi funcțională din 2002, este primul tribunal permanent însărcinat cu crime de război, crime împotriva umanității şi genocid.

Fostul lider de la Kremlin, actual şef al guvernului, a cerut Parchetului Militar rus să deschidă o anchetă asupra situației, mai ales pentru că majoritatea populației din Osetia de Sud este formată din cetățeni ruşi. La rândul său, Dmitri Medvedev a dat asigurări că cei care se fac vinovați de asemenea acte vor suporta consecințele.

Preşedintele rus Dmitri Medvedev şi premierul Vladimir Putin au acuzat în repetate rânduri Georgia de „genocid”, şi pentru acest lucru au cerut Parchetului Militar o anchetă în acest sens.

„Ancheta ne permite să tragem concluzia că obiectivul agresiunii a fost exterminarea totală a etniei osete din Osetia de Sud”, a declarat şeful comisiei de

anchetă, Aleksandr Bastrîkin, potrivit agenției de ştiri NewsIn

Acuzațiile Parchetului rus sunt „un nou exemplu de propagandă nefondată" din partea Moscovei, a declarat secretarul Consiliului de Securitate georgian, Aleksandr Lomaia. Pe de altă parte, el a acuzat Rusia că susține milițiile osete care practică „epurarea etnică".

În urma conflictului din Georgia au apărut foarte multe declarații contradictorii care nu pot fi verificate. Exemplul următor se pare a fi foarte elocvent.

În conformitate cu hotărârea Ministerului pentru Situații Excepționale a Federației Ruse din 16 august 2008, subunitățile ministerului au început deportarea din regiunea Thinvali ai etnicilor georgieni. Aceştia urmând să fie strămutați în regiunea Gori. Ministerul pentru Situații Excepționale din Georgia a calificat aceste acțiuni drept „un nou val de purificare etnică care este înfăptuită în condițiile unui regim militar de ocupație. Acum, aceste purificări au loc la nivel de structuri de stat a Federației Ruse."[4]

Pe de altă parte, peste 1.600 de persoane din Osetia de Sud, dintre care circa 1.000 de copii, s-au refugiat în Osetia de Nord, anunță cotidianul rus „Gazeta", citat de AP.

Mii de refugiați au părăsit Osetia de Sud în urma conflictului armat. Potrivit Ministrului de interne a enclavei separatiste Osetia de Sud, circa 80% dintre cei 30.000 de locuitori ai oraşului au părăsit Thinvali.

Dar totuşi după ce forțele ruse şi cele osete au împins trupele georgiene în afara oraşului, în Thinvali au fost jefuite numeroase magazine şi locuințe. De asemenea, casele etnicilor georgieni de la periferia capitalei separatiste au fost incendiate.

În acelaşi timp în cadrul unor declarații susținute, în fața Consiliului pentru Drepturile Omului de la ONU, ambasadorul Rusiei în cadrul acestei instituții a precizat că acțiunile pe care Georgia le-a întreprins în Osetia de Sud se încadrează la „epurare etnică".

În ceea ce priveşte evaluarea evenimentelor din Georgia, nu trebuie uitat faptul că acțiunea armatei georgiene nu a depăşit teritoriul național şi a avut misiunea de a apăra suveranitatea şi integritatea teritorială a statului georgian. De asemenea, nu trebuie omis faptul că armata rusă a intrat pe teritoriul unui stat suveran fără aprobarea comunității internaționale ce se putea materializa printr-un mandat al Consiliului de Securitate al ONU. Tot aici trebuie spus că forțele pacificatore după ce că au intrat în Osetia de Sud şi Abhazia au depăşit limitele acestor regiuni intrând şi în alte localități şi sate din Georgia ce se aflau departe de teatrul de desfăşurare al operațiunilor militare.

Suveranitatea Georgiei - sfidată

Acțiunea Federației Ruse în Georgia ne poate duce cu gândul la „Doctrina Brejnev" lansată spre sfârşitul anilor `60, care însemna că era permisă o anumită „suveranitate limitată" a partidelor comuniste, dar niciunei țări nu-i era permis să părăsească Pactul de la Varşovia, să deranjeze monopolul comunist al puterii în statele socialiste, sau să compromită în vreun fel puterea şi unitatea blocului răsăritean.

[4]http://pro-georgia.com/romanian-news/

În mod implicit, acestă doctrină presupunea că URSS-ul are rolul de lider al lumii socialiste, şi că ea îşi aroga dreptul de a defini „socialismul” şi „capitalismul” conform intereselor proprii.

„Doctrina Brejnev”, care legifera amestecul Moscovei în treburile interne ale statelor sale satelit, a fost folosită pentru justificarea invadării Cehoslovaciei şi înfrângerea Primăverii de la Praga din 1968, dar şi în cazul invaziei dintr-o țară nemembră a Pactului de la Varşovia, Afganistan, în 1979. „Doctrina Brejnev” a fost înlocuită de doctrina numită în glumă „ Doctrina Sinatra”.

După 1986 odată cu apăriția în centrul scenei politice sovietice a lui Gorbaciov pe lângă termenii de „peristroika” şi „glasnost” apare şi „Doctrina Sinatra”. Aceasta din urmă a fost considerată o permisiune acordată de Moscova aliaților ei de a-şi decide propriul viitor.

Însă după ce în 1991 s-a destrămat URSS şi noua putere de la Moscova a observat tendințele puterilor occidentală de a înlocuii influența rusească din fostele republici sovietice cu influența capitalisto-occidentală, a început să îşi revizuiască politica generată de „Doctrina Sinatra” întorcându-se vizibil spre „Doctrin Brejnev” modernizată. Prin acest din urmă concept, spațiul ex-sovietic este perceput de Rusia drept sfera sa exclusivă de influență, iar statele din cadrul CSI sunt tratate drept „parteneri naturali” ai acesteia indiferent de voința politică şi vectorul extern real al acestora. Astfel, chiar dacă Georgia şi alte state ex-sovietice revendică apropierea de NATO, Rusia refuză să accepte asemenea opțiuni. De fapt, Kremlinul nu poate accepta nicicum pierderea influenței sale în vreunul din statele CSI în favoarea creşterii celei a SUA şi NATO.

Principiul egalității suverane a statelor este unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional, acesta este unul dintre principiile de bază pe care se pare că puterea de la Moscova îl sfidează în momentele când nu îi justifică acțiunile agresive generate de punerea în operă a interesului național rusesc. Dar cu toate astea respectarea strictă a acestui principiu constituie baza procesului de menținere a păcii şi securității internaționale, a dezvoltării relațiilor amicale între state. Statele beneficiază, în conformitate cu dreptul internațional, de drepturi şi posibilități egale pentru realizarea lor. La fel, statele îşi asumă şi obligații egale. Însă se pare că dreptul internațional deşi are un caracter de universalitate, are prevederi care trebuie respectate de toate statele mai puțin de statele puternice, cărora nimeni nu are ce să le facă dacă nu le respectă.

Unul dintre principiile cu care egalitatea suverană are o tangență esențială este dreptul popoarelor de a dispune de ele însele cum a încercat Georgia prin dorința de a intra în NATO, prin dorința de a-şi apăra suveranitatea națională, dar evoluția ulterioară acestor năzuințe ale poporului georgian a fost sortită agresiunii din partea Federației Ruse.

Suveranitatea națională presupune particularitățile calitative ce permit recunoaşterea unei comunități de oameni în calitate de națiune, dreptul ei să-şi hotărască destinul, soarta teritoriului, a bogățiilor sale şi forma de guvernământ. Acestă frază reprezintă în cea mai mare parte viziunea teoretică suprapusă pe întâlnirile diplomatice făcute publice cetățenilor şi oamenilor obişnuiți, dar când se încearcă punerea teoriei în practică apar ca obstacole diferite interese de ordin

național, financiar, economic, geostrategic. Pentru a întări ceea ce am spus, că este discutabil faptul că națiunile au dreptul să își hotărască singure destinul, soarta teritoriului şi forma de guvernământ, aduc aminte de Tratatul de la Yalta din 4-11 februarie 1945 şi tratatul de la Malta din 1-2 decembrie 1989 unde marile puteri ale lumii şi-au împărțit pe hartă zonele de influență.

Suveranitatea de stat a fost definită în doctrina dreptului internațional ca fiind „supremația unică, deplină şi indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor teritoriale şi independența acesteia în raport cu orice altă putere, ceea ce se exprimă în dreptul exclusiv şi inalienabil al statului de a-şi stabili şi realiza de sine stătător politica sa internă şi externă, de a-şi exercita funcțiile, de a-şi îndeplini măsurile practice de organizare a vieții sociale interne şi a relațiilor sale externe în baza respectării suveranității altor state, a principiilor şi normelor de drept internațional acceptate prin acordul său de voință”[5].

În ultimii ani se observă tendința de reducere a posibilităților guvernelor naționale de a-şi soluționa problemele în limitele frontierelor sale fără o coordonare reciprocă. Deşi Carta Națiunilor Unite specifică la Articolul 2 Alineatul 4 că: „Toți membrii trebuie să se abțină în relațiile lor internaționale de la folosirea forței sau amenințarea cu folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat...“ este evident că acest lucru a devenit relativ facultativ în acest sens remarcându-se şi ultimile întâmplări de pe scena internațională cum ar fi cazul Kosovo şi mai nou cazul Georgia.

Intervenția umanitară a Rusiei ca pretext pentru agresiunea împotriva Georgiei este, s-ar putea spune, cea mai modernă metodă găsită de cele mai puternice state care doresc să-şi extindă influența politică şi implicit economică în puncte considerate cheie pentru a deține controlul unei regiuni întregi.

Această practică internațională modernă este permisă de „ciocnirea” dintre două principii de drept internațional: respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului şi respectarea integrității teritoriale ale statelor.

Pentru a se găsi o rezolvare justă a acestui fenomen de „ciocnire” dintre două principii de drept internațional singura soluție o consider Consiliul de Securitate al ONU.

Deoarece în prezent este cunoscut de către toată lumea că sfârşitul de secol XX şi începutul de secol XXI ne-a adus un amalgam revoluționar de amenințări, interdependențe şi riscuri care mai de care mai complexe, mai neaşteptate, mai asimetrice şi mai periculoase, *suveranitatea deplină şi absolută* a devenit un termen neconform cu realitatea. Însă şi acest lucru se pare că are doza sa de relativitate deoarece în prezent asistăm la transformări care dovedesc că un stat poate fi mai suveran decât altul. Se pare că suveranitatea unui stat, în noua concepție pe care şi-au asumat-o unele state, depinde de puterea pe care o posedă.

Însă cu toate astea nu trebuie să uităm că din 1648 de la încheierea Tratatului de la Westphalia, suveranitatea statului constituie baza egalității suverane a statelor. În acelaşi timp, respectarea egalității suverane a statelor contribuie la recunoaşterea şi constituirea suveranității de stat în dreptul internațional.

[5] Ion M. Anghel, *Subiectele de drept internațional*, Bucureşti, 1998, p.100.

Pentru că unul din motivele invocate de Rusia pentru care a bombardat teritoriului Georgiei şi şi-a dislocat Flota din Marea Neagra (cu baza la Sevastopol) în portul abhaz Ociamcir a fost nevoia de securizare a prezenței trupelor ruseşti de menținere a păcii în Osetia de Sud şi oprirea presupusului genocid pornit de georgieni împotriva osetienilor, cred că se simte nevoia şi din partea noastră să clarificăm, măcar teoretic ce înseamnă conceptul de operațiuni de menținere a păcii ce trebuiau realizate de forțele „pacificatoare" ruseşti.

Originalitatea operațiunilor de menținere a păcii rezidă din faptul, că mijloacele militare care sunt puse în aplicare sunt utilizate de o manieră imparțială asta însemnând că armata rusă trebuia să demonstreze că nu susține numai punctul de vedere al osetienilor şi abhazilor acționând chiar cu avioane de luptă strategice, cu bombe cu submuniție şi cu piese de armament greu, împotriva populației civile din Georgia asupra localității Gori de exemplu care nici nu se află în provincile autonome Osetia de Sud şi Abhazia, deci încălcând flagrant suveranitatea Georgiei.

În general, Organizația Națiunilor Unite impune două condiții prealabile pentru desfăşurarea unei operațiuni de menținere a păcii: acordul părților în conflict şi respectarea efectivă a procesului de stopare a focului. Aşadar astfel de operațiuni trebuie să aibă acordul prealabil al statului pe teritoriul căruia se vor desfăşura, în speță Georgia în cazul nostru. Federația Rusă pornind de la premisa că pe teritoriul Georgiei, ale cărei granițe sunt recunoscute internațional, sunt şi cetățeni ruşi, şi că legislația în vigoare în Rusia spune că cetățenii ruşi trebuie apărați şi protejeți oriunde s-ar localiza[6], nu numai că nu respectă legile dreptului internațional, dar pune mai presus de acesta Contituția şi legile sale interne. Aşa stând lucrurile, țările foste sovietice în special țările Baltice (ex. Estonia în care sunt mulți ruşi), Moldova, Ucraina ar trebuii să ia un exemplu de la Georgia, că mai târziu acelaşi lucru li se poate întâmpla şi lor.

Dincolo de situația din Georgia, trebuie amintite şi bombardamentele occidentalilor din martie 1999 asupra Fostei Yugoslavii care au fost executate tot fără un mandat ONU şi care sigur, au fost tot o agresiune şi o încălcare a suveranității acelei țări.

Operațiunile de menținere a păcii se bazează şi pe următoarele principii: *principiul egalității suverane a statelor* care impune respectarea integrității teritoriale a statelor, protejează statele de la o eventuală pătrundere neregulamentară a străinilor pe teritoriul lor; *principiul neintervenției* care se referă la sarcinile ce reies din competența unui stat asumate în raport cu alte entități; *principiul neaplicării forței* care interzice orice prezență militară străină neagreată din partea altui stat, considerând-o drept acțiune armată care se implică în afacerile sale interne.

Din modul de desfăşurare al evenimentelor un lucru este cert, chiar dacă acțiunile şi crimele produse împotriva georgienilor sau oseților au fost produse intenționat ca rezultat al unor operațiuni speciale, din acest razboi singurul câştigător a fost Rusia şi nu idealurile filozofice ale dreptății şi adevărului. Intervenția Rusiei cu Armata 58 fără ca nimeni să o poată opri a venit ca o confirmare că Rusia e puternică şi nu are absolut nici o reținere pentru realizarea interesului național sau al oligarhiei

[6] http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/

conducătoare chiar dacă este nevoie să sfideze prerogativele suverane ale altui stat.

Un lucru e sigur şi osetienii şi georgienii au pierdut: oameni, elemente de infrastructură, încrederea într-o societate stabilă, o politică externă coerentă şi independentă şi nu în ultimul rând integritatea teritorială.

Concluzii

Semnarea de către Georgia şi Rusia a aşa numitului Plan „Sarkozy-Medvev" (6 puncte de reglementare a conflictului sud-osetin şi georgian), prin interemedierea SUA şi Germania, reprezintă un succes parțial al diplomației europene, deoarece nu a fost capabilă să prevină conflictul din Georgia în etapa lui incipientă. În pofida acestui fapt, Uniunea Europeană a mai primit un motiv în plus în privința regândiri politicii europene față de Rusia.

Federația Rusă prin demonstrația de forță pe care a făcut-o în Georgia a arătat că poate să dețină controlul de facto asupra fostului spațiu ex-sovietic, bazându-se pe prevederile doctrinei militare şi cele ale concepției politicii externe ruse (adoptată recent) care nu menționează nimic despre retragerea soldaților ruşi nici din Transnistria, nici din Abhazia, nici din Osetia de Sud.

Acțiunile armate din Georgia şi urmările acestora au creat argumente plauzibile pentru Serbia, în lupta acesteia pentru integritatea sa teritorială şi pentru respectarea suveranității sale. Prin urmare, Belgradul ar putea să folosească conflictul militar din Georgia pentru a justifica Curții Internaționale din cadrul ONU necesitatea asigurării integrității sale teritoriale.

Cel puțin temporar Rusia a rezolvat „problema" care începuse să ia contur chiar la granița sa, adică extinderea NATO spre Est prin diminuarea oportunităților Georgiei de obținere a MAP-ului şi implicit amânarea aderării acestei țări la NATO. Autoritățile ruse deja au fabricat unele dosare privitor la comiterea „genocidului şi crimelor militare" de către Georgia pe care le-au trimis la Curtea Penală Internațională, acest lucru fiind incompatibil cu posibilitatea intrării Georgiei în NATO prea curând.

Reacția Rusiei care a apelat la Armata 58 despre care se cunoaşte că a luptat în Cecenia şi că pe unde trece „îşi face treaba" a produs sigur un impuls de atenționare către regiuni unde se credea că există doar nişte „conflicte înghețate". Aceste zone sunt: în Republica Moldova mai exact în Transnistria, (unde încă mai staționează Armata 14 rusă), în Ucraina (Crimeea), în Azerbaidjan (Nagorno-Karabach). Toate țările care au granițe cu Rusia sigur au luat „războiul de 5 zile" din Georgia ca pe o lecție despre cum îşi promovează Rusia politica externa față de vecinii ei şi față de opinia publică internațională şi ca o amintire a faptului că nu există vecin de la care Rusia să nu fii luat teritorii. Este oportun să spunem aici că puterea Rusiei nu s-a pierdut după căderea URSS, ci pur şi simplu s-a transformat, Rusia tinzând să contureze în mod unilateral, şi mai mult, modelul multipolar al relațiilor internaționale, continuând să-şi adjudece influența asupra spațiului ex-sovietic.

Pentru a-şi întări pozițile cucerite în urma războiului cu Georgia, Rusia se gândeşte să accepte invitația „preşedintelui" abhaz Serghei Bagaps care doreşte să găzduiască două baze militare ruse, una la Gudauta şi alta la Oceamcira. Despre baza

militară rusească de la Gudauta se ştie că trebuia desfiinţată conform angajamentelor asumate de Rusia, la summit-ul OSCE de la Istanbul în 1999, de a-şi retrage trupele militare de la acea bază.

Evoluţia situaţiei pe parcursul a mai multor ani de zile a demonstrat că lipsa progresului în soluţionarea conflictelor, în special din Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria, în mare parte, a fost determinată de formatele „unice" ale trupelor de menţinere a păcii, impuse de Rusia imediat după stoparea conflictelor armate, şi de formatul procesului de negocieri, în cadrul căruia Rusia deţine statutul de „mediator". Aceste formate au legiferat trupele paramilitare ale regimurilor din zonele de conflict, înzestrate cu armament oferit de Rusia, iar trupele ruse, staţionate ilegal în aceste zone, precum şi pacificatorii ruşi, împreună cu cei din partea regimurilor din zonele de conflict, au devenit scut de protecţie ale regimurilor anticonstituţionale cum sunt regimurile de la Tiraspol, Suhumi, Thinvali.

Cheia rezolvării „conflictelor îngheţate", în viziunea ţărilor riverane la Marea Neagră, trebuie să fie Actul final de la Helsinki din 1 august 1975 care defineşte conceptul de integritate teritorială, suveranitate şi de inviolabilitate a frontierelor.

Importanţa geostrategică a Georgiei este dată de conducta care transportă petrolul de la Marea Caspică în Turcia. Această conductă cunoscută şi sub numele de oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan întrucât face legătura între Baku şi portul mediteraneean Ceyhan, se dorea a fi în curând însoţită de o conductă de gaze naturale şi o cale de linie ferată care putea avea un rol crucial în comerţul dintre Asia şi Europa. Dar dată fiind situaţia politico-economică instabilă din Georgia pare foarte posibil să se amâne aceste proiecte pentru că mai greu se vor găsi acum investitori căre să rişte investind în zone pasibile oricând de război.

În concluzie „războiul de 5 zile" din Georgia s-a încheiat cu recunoaşterea de către Rusia la 26 august, a independenţei regiunilor separatiste Osetia de Sud şi Abhazia.

Acest act unilateral, considerăm că nu poate rezolva conflictele din regiune deoarece vine în contradicţie cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internaţional, consemnate în Carta Naţiunilor Unite şi Actul Final de la Helsinki, între care respectarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale ale statelor.

Bibliografie

[1] Ion M. Anghel, *Subiectele de drept internaţional*, Bucureşti, 1998.
[2] www.onuinfo.ro
[3] www.timesonline.co.uk
[4] http://pro-georgia.com http://flux.md/
[5] www.zf.ro/politica/politica-externa/
[6] www.jurnalul.ro/articole
[7] www.realitatea.net/
[8] www.mediafax.ro/externe/
[9] www.evz.ro/articole/
[10] www.cotidianul.ro
[11] www.ipp.md

CAUCAZUL – SFÂRŞIT SAU ÎNCEPUT DE CICLU?

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN*

South Caucasus incited the interest of the Russian Federation and also United States, European Union and NATO – great power poles with global influence, meaning different strategic interests: European, Euro-Asian and Euro-Atlantic. In this context, was considered that even the NATO military structures can reach to the actual borders of the Russian Federation by the enclosure into the Alliance of the wide Ukrainian territory and Georgia's in Caucasus. Or, for Moscow, Georgia was and remain an „essential" territory for its interest in the area and, among the main contradiction of interests between Russia and United States is represented by the acces to oil and natural gases from the Caspian Sea basin and Minor Asia.

1. Un nou context al relaţilor internaţionale. Analiştii susţin tot mai mult că întregul context al relaţiilor internaţionale din ultima perioadă a început să sufere "transformări simptomatice" - dinamica acestor schimbări fiind generată pe de o parte, de "revigorarea Rusiei post-sovietice şi superiorizarea multilaterală a Chinei, pe de altă parte, de slăbirea Statelor Unite şi tendinţa UE de a se manifesta în calitatea de actor internaţional independent"[1].

Conflictele îngheţate postsovietice au început să se acutizeze încă de la jumătatea lunii iunie a acestui an. Un important comandant militar rus, generalul Aleksandr Burutin, avertiza că, dacă aşa ceva se va mai întâmpla, „consecinţele vor fi grave, poate chiar cu vărsare de sânge"[2].

Pe de altă parte, extinderea NATO - combinată cu ambiţia separată de instalare a unor elemente ale controversatului scut antirachetă american în Republica Cehă şi Polonia - ţări aflate cândva sub influenţa Moscovei - ameninţă interesele de securitate ale Rusiei. şi un avertisment: Rusia se află pe calea "reimpunerii sale ca putere imperială"[3].

2. Un nou start în relaţiile dintre Moscova şi Occident. Conflictul din Caucaz[4], dar mai ales răspunsul militar imediat al Rusiei în Georgia, din august a.c., a scos la iveală nu numai problemele mai vechi din regiune şi îngrijorările Moscovei, ci a demonstrat că se impune un nou start în relaţiile dintre Rusia şi Occident. Cu atât mai mult, cu cât nici Moscova nu a stat cu braţele încrucişate în faţa „formidabilei

*** General de brigadă (r.), profesor universitar, Director, Departamentul pentru Integrare Europeană, Studii de Politică Externă şi Securitate, Universitatea Creştină "Dimitrie Cantemir".**

[1] http://www.romanialibera.com/editorial/editorial.php?step=articol&id=373.

[2] Pe larg, *Efectul Kosovo împotriva NATO - Enclavele rusofone, arma secretă a Rusiei,* http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html.

[3] Aleksandr Dughin, şeful unui grup de intelectuali naţionalişti cu sediul la Moscova (http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html.

[4] Fărâmiţarea Uniunii Sovietice condusese la mişcări de secesiune etnică în numeroase ex-republici, printre care Georgia.

ofensive globale a Statelor Unite”[5]. Principalele acţiuni ale Rusiei au vizat cu prioritate atât „alianţe geostrategice” care să poată deveni o „contrapondere la NATO”, respectiv, Shanghai Cooperation Organization (SCO)[6] şi BRIC[7] şi, mai ales, dezvoltarea considerabilă, ceea ce era atuul său din epoca postbelică, adică, „forţa de descurajare nucleară a Rusiei” [8], o forţă care să asigure „securitatea Rusiei pe termen lung”[9].

Pe de altă parte, în mai 2007, Rusia dă o mare lovitură în „războiul energetic” Rusia-Statele Unite prin încheierea de către Gazprom a unui contract pe 20 de ani cu Austria afectând, prin acesta, toate proiectele care urmăreau să aducă petrol şi gaze din Asia Centrală direct în Europa, ocolind Rusia. Cu alte cuvinte, se consolidează şi rolul dominant al Federaţiei Ruse pe piaţa energetică occidentală.

Reacţia militară imediată şi dură întreprinsă de Rusia împotriva Georgiei, a “cutremurat” şi ea echilibrul mondial format după sfârşitul Războiului Rece şi destrămarea URSS. Cu atât mai mult cu cât, preşedintele rus, Dmitri Medvedev declara, pe de o parte, că „nu va ezita” să atace Georgia din nou dacă va fi provocat, chiar dacă această ţară ar fi pe cale să adere la NATO iar, pe de altă parte, că atacul Georgiei de la 8 august împotriva provinciei separatiste proruse Osetia de Sud este „echivalentul rus al atentatelor de la 11 septembrie împotriva Statelor Unite”[10].

Pe de altă parte, prin semnarea, în plin conflict ruso-georgian, a acordului polono-american privind amplasarea unor elemente ale scutului antirachetă american, Polonia devine „ţintă prioritară” pentru Rusia. Iar în replică, oficialii de la Moscova mai anunţă şi „semnarea” până la sfârşitul acestui an, a unui acord cu Belarusul, prin care va pune bazele unui sistem comun de apărare aeriană.

Acum, preşedintele Medvedev a cerut şi Armeniei să îşi coordoneze politica externă cu cea a Moscovei[11].

---

[5] Pe larg, *Geopolitica noului război rece,* Dosare ultrasecrete, nr. 4202, 8 aprilie 2008.

[6] Înfiinţată de Rusia şi China în 2001, SCO reuneşte Kazahtanul, Uzbekistanul, Kirgizstanul şi Tadjikistanul – toate state din Asia Centrală, bogate în resurse energetic. Alte state, precum India şi Iranul au statut de membru observator.

[7] BRIC se referă la colaborarea a patru state - Brazilia, Rusia, India şi China - care vor domina, ca superputeri economice şi militare, lumea, începând cu 2030. Denumirea de BRIC aparţine lui Goldman Sachs. Pe larg, http:77www.ziua.net/display.php?id=235665&data=2008-04-05.

[8] Se poate reaminti, aici, afirmaţiile fostului preşedinte, Vladimir Putin şi actualul premier al Rusiei, în mesajul asupra “stării Federaţiei Ruse”, din mai 2003. pentru prima oară, se făcea referire la această “modernizare”.

[9] Potrivit afirmaţiilor lui Serghei Ivanov - fost ministru al apărării atunci -, numai în decembrie 2006 Rusia poseda 4279 de ogive nucleare, faţă de 5966 ale SUA, şi 927 de mijloace de transport nuclear, faţă de 1255 ale Statelor Unite. Sursa: http:77www.ziua.net/display.php?id=235665&data =2008-04-05.

[10] “Şi dacă Georgia ar adera la Planul NATO de Acţiune pentru Aderare? Nu aş aştepta nici o secundă pentru a lua decizia pe care am luat-o atunci” preciza preşedintele rus, Dmitri Medvedev, la reuniunea anuală a Clubului Valdai. http://www.mediafax.ro/externe/medvedev-ar-ataca-georgia-chiar-daca-aceasta-ar-fi-pe-cale-sa-adere-la-nato.html?3614;3170878.

[11] http://www.ziare.com/Medvedev_cere_Armeniei_sa_si_coordoneze_politica_externa_cu_cea_a_ Moscovei-439668.html.

3. Rusia introduce şi dimensiunea militară în jocul de putere. Pentru prima oară, Rusia introduce dimensiunea militară în jocul de putere[12] şi a demonstrat, în ciuda presiunilor Occidentului, că poate să îşi impună voința în regiunea separatistă georgiană Osetia de Sud - Rusia recunoscând imediat, pentru prima dată, independența Oseției de Sud *de iure* în răspuns direct la cea din Kosovo[13].

Aici se pune tranşant o întrebare esențială: Rusia speculează strategic, folosind precedentul Kosovo, sau, într-adevăr, în reconfigurarea geopolitică a relațiilor internationale actuale, se cer soluționate problemele de esență ?

Crearea de „precedent" şi de „fapt împlinit" pare să nu mai fie de actualitate întrucât generează proliferarea conflictualității şi nu diminuarea ei. Chiar dacă Georgia - punct nodal în accesul la resursele imense de hidrocarburi din zona Mării Caspice - a căpătat o importanță geostrategică deosebită în planurile celor mari care vor să aibă controlul exploatării şi transportul surselor clasice de energie. Un argument în plus, credem, pentru a înțelege corect şi realist de ce în aprilie a.c., la reuniunea NATO, de la Bucureşti, deşi Statele Unite au propus ca Georgia şi Ucraina să fie primite în "Planul de acțiune pentru adeziune", Germania, Franța şi Marea Britanie s-au opus spunând că ar provoca Rusia. Pentru că, primirea Georgiei în NATO - chiar dacă ar permite o supraveghere permanentă a traseelor produselor petroliere caspice -, ar însemna şi o "potențială implicare a partenerilor, a statelor membre ale Alianței, în eventualele conflicte care se pot reaprinde oricând în zona Caucaz-Caspică" [14].

Pe de altă parte, declanşarea conflictului ruso-georgian reconfirmă avertizările din ultimele luni ale Moscovei, potrivit căreia recunoaşterea independenței Kosovo, proclamată unilateral în februarie[15], precum şi aspirațiile Georgiei de aderare la NATO, amplifică pericolul unor conflicte sângeroase şi deschide perspectiva separării provinciilor rusofone.

4. NATO în fața unei duble provocări. Acum, conflictul din Caucaz plasează şi NATO în fața unei duble provocări care pune în cauză „dubla sa natură militară şi politică". Şi chiar mai mult. A întărit dilema occidentalilor. Ori „acceptă acum" ca

---

[12] Pentagonul a fost suprins de rapiditatea intervenției ruse din Osetia de Sud şi încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat exact, după cum anunțau responsabili din Departamentul american al Apărării, citați de AFP.

[13] *Conform AFP, preşedintele kosovar Fatmir Sejdiu a respins imediat ideea că independența Kosovo ar putea servi ca precedent pentru alte mişcări separatiste, ca cea din Osetia de Sud, apreciind că situația fostei provincii sârbe este "un caz aparte". Vezi http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html*

[14] Pentru mai multe detalii a se vedea şi opiniile exprimate în *Probleme geostrategice militare* (I) accesibil la adresa http://www.evenimentul.ro/articol/probleme-geostrategice-militare-i.html

[15] Premierul sarb, Mirko Cvetkovici, citat de AFP, chiar declara, în cadrul unui interviu, că proclamarea independenței Kosovo a avut "din nefericire" un "efect de domino" in Caucaz http://www.ziare.com/Premierul_sarb__Kosovo_a_avut_un_efect_de_domino_in_Caucaz-397560.html

Georgia să se apropie de NATO[16] şi îşi „asumă două riscuri: cel de a trebui să o susţină militar în faţa marelui său vecin din Nord, sau "amână" această apropiere /.../ şi dau impresia că cedează la presiunile Kremlinului[17]. Pentru că, potrivit declaraţiilor oficiale, NATO „susţine ferm suveranitatea şi integritatea teritorială a Georgiei şi cere Rusiei să respecte aceste principii"[18]. Mai mult, Alianţa Nord-Atlantică nu are de gând să reinventeze un Război Rece cu Rusia, după cum declara, la Bucureşti, adjunctul Secretarului General al NATO pentru diplomaţie publică, Jean-François Bureau[19], ca răspuns la îngrijorarea exprimată de Moscova faţă de prezenţa trupelor NATO în proximitatea Rusiei, dar şi faţă de planurile de extindere a Alianţei. Dialogul între Alianţa Nord-Atlantică şi Moscova trebuie să continue în cadrul Consiliului consultativ NATO – Rusia, pentru că nimeni nu doreşte reînvierea unui conflict mai vechi.

Între timp, UE alături de OSCE, marchează o importanta victorie politică, confirmându-se faptul că cel dintâi este un „jucator echilibrat şi credibil în politica internaţională" - semnale tot mai evidente că realpolitikul propus de UE va avea un rol tot mai important în configurarea viitoare a relaţiilor internaţionale[20].

În loc de concluzie. Mişcarea Rusiei din Caucaz crează un fapt împlinit în acestă bătălie pentru repoziţionare geostrategică**.** Aparent câştigă Rusia întrucât nimeni nu poate contracara intervenţia Moscovei, existând precedentul Kosovo. Pe termen lung este, însă, greu de înţeles ce se va întâmpla întrucât nimeni nu poate prevedea următoarea mutaţie strategică. Mutaţia strategică produsă de intervenţia Rusiei în Caucazul de Sud se constituie şi într-o reacţie a politicii şi strategiei neatente şi neelaborate temeinic produsă la summitul de la Bucureşti, din aprilie a.c., privind integrarea Ucrainei şi Georgiei în NATO şi nerezolvării problematicii complexe a

[16] Primirea Georgiei în NATO – spun analiştii domeniului - ar permite nu numai o supraveghere permanentă a traseelor produselor petroliere caspice ci şi o potenţială implicare a partenerilor, a statelor membre ale Alianţei, în eventualele conflicte care se pot reaprinde oricînd în zona Caucaz-Caspică.

[17] Interesante opinii sunt exprimate de Daniel VERNET în articolul *NATO, în faţa unei duble provocări,* publicat în cotidianul francez, Le Monde, la 16 septembrie 2008. Pentru detalii, vezi http://www.adevarul.ro/articole/nato-in-fata-unei-duble-provocari.html

[18] Vezi şi Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN, *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO şi SUA,* în Impact Strategic nr. 3[28]/2008, pp. 30-38.

[19] "Rusia ştie clar ce intenţii are NATO. Şi că mediul de securitate la nivel mondial s-a schimbat: ne confruntăm cu alt gen de pericole teroriste, cu altfel de instabilitate. Şi că Alianţa nu vrea să reinventeze un nou Război Rece", declara, la Bucureşti, la inaugurarea programului de cooperare la Marea Neagră "Black Sea Trust" Jean-François Bureau (Realitatea TV).

[20] *Conflict militar în Caucazul de sud (VII),* http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html

[20] De exemplu, un punct de vedere răspândit în mediile politice şi de presă europene :sancţiuni faţă de "elita politică" rusă, după cum relatează AFP; susţinerea Georgiei „nu doar la nivelul discursului, ci şi prin acţiuni", după cum declara ministrul pentru reintegrarea teritoriilor separatiste georgiene, Temur Iakobaşvili; fermitate faţă de Moscova susţinută de ambasadorul Georgiei la Paris prin avertismente de genul: „Aceasta este ora adevărului pentru Europa" /.../ „Dacă Europa nu răspunde azi, va urma o întărire a politicii ruse, cum s-a întâmplat după ocuparea Sudeţilor, în 1938 de către Germania nazistă", diplomatul georgian temându-se „de o nouă Ialta şi de un nou Munchen".

Parteneriatului strategic Rusia-NATO în reconfigurarea eurasiatică a mediului de securitate.

Rusia trebuie să rămână un „partener strategic" şi nu o „țară ostilă". Mai ales că lecția învățată de majoritatea elitei ruseşti - nimeni nu va lua în serios Rusia, atâta timp cât este slabă[21] -, se adevereşte. Or, Federația Rusă este şi va rămâne un actor major important în regiune. Şi nu numai.

Aşadar, ne întrebăm: Războiul din Caucaz, poate însemna cu adevărat sfârşitul războiului rece sau să însemne un alt război rece, lipsit de componenta ideologică, amintind mai mult de multipolaritatea lumii secolului al XIX-lea? Ar putea fi acest război începutul unui nou ciclu[22], care se va asemăna cu lumea multipolară a secolului al XIX-lea? Adică un ciclu de reconsacrare a actorilor individuali, într-o distribuție cu adevărat multilaterală a puterii reale în sistemul interstatal? Posibile evoluții din acest nou ciclu pot demonstra că ONU – un organism internațional de gestionare a proceselor de securitate posibile în cadrul acestui nou ciclu – este mai necesar ca oricând. Şi este greu de crezut că, astăzi, o altă organizație care să înlocuiască ONU, este posibilă. Carta ONU este şi rămâne cel mai eficient şi cuprinzător document de gestionare a problemelor securității globale. şi problema care se pune este cea a transformărilor, adaptării. Pentru că, fizionomia şi filozofia lumii este acum alta.

Bibliografie selectivă

[1] AYDIN Mustafa, *Europe's next Shore:the Black Sea Region after EU Enlargement,* European Union Institut for Security Studies, Paris, 2004.

[2] ASMUS Ronald D., DIMITROV Konstantin, FORBRIG Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Neagre*, Editura IRSI "Nicolae Titulescu", Bucureşti, 2004.

[3] BALABAN Constantin-Gheorghe, *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO şi SUA,* Revista Impact Strategic, nr. 3 [28] 2008, Editura Universității naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2008.

[4] BALABAN Constantin-Gheorghe, gl.bg. (r) prof.univ.dr., *Conflicte înghețate şi crize la limita de est a NATO şi a Uniunii Europene – obstacol major în calea cooperării şi stabilității regionale*, Revista Geopolitica nr, 28/2008.

[5] BALABAN Constantin-Gheorghe, *Resursele energetice – obiect al unor ample dezbateri internaționale,* Revista Impact Strategic, nr. 1 [18] 2006, Editura Universității naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006.

[6] CELAC Sergiu, *Cinci argumente pentru o implicare mai activă a Occidentului în Regiunea Mării Negre,* în lucrarea "O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre" / Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig. – Bucure□ti: Editura IRSI "Nicolae Titulescu", 2004.

[7] CENUŞĂ Denis, *Uniunea Europei de Est - un proiect rusesc de tip*

[21] Nadejda Konstantinovna, *Povara acestei lecții,* Nezavisimaia Gazeta, 6 aprilie 1999. Vezi şi Gl. Mr. (r) Mihaiu Mărgărit, *Miza Rusiei în caucazul de Sud,* Observatorul militar Nr. 34 (27 august-2sepembrie 2008), p. 15.

[22] Succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări etc. care se realizează într-un anumit interval de timp şi care epuizează, în ansamblul lor, evoluția unui anumit proces (repetabil) Sursa: DEX '98 http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=ciclu

euroasiatic.

[8] DOLGHIN Nicolae Dr., *Marea Neagră, potențială zonă majoră pentru securitatea global,* Revista Impact Strategic, nr. 3 [28] 2008, Editura Universității naționale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2008.

[9] KONSTANTINOVNA Nadejda, *Povara acestei lecţii,* Nezavisimaia Gazeta, 6 aprilie 1999.

[10] MĂRGĂRIT Mihaiu, gl. mr. (r), *Miza Rusiei în caucazul de Sud,* Observatorul militar Nr. 34 (27 august-2sepembrie 2008).

[11] SOCOL Vladimir, *Conflictele înghețate: o provocare pentru interesele euro-atlantice,* în volumul "O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Neagre / Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig, Bucureşti: Editura IRSI "Nicolae Titulescu", 2004.

[12] VERNET Daniel, în articolul *NATO, în fața unei duble provocări***,** publicat în cotidianul francez, Le Monde, la 16 septembrie 2008.

Alte Surse

[13]http://www.romanialibera.com/editorial/editorial.php?step=articol&id=373

[14]http://www.ziare.com/Medvedev_cere_Armeniei_sa_si_coordoneze_politica_externa_cu_cea_a_Moscovei-439668.html

[14] http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html

[15] http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html

[16]http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html

[17] http://www.evenimentul.ro/articol/probleme-geostrategice-militare-i.html

[18]http://www.ziare.com/Premierul_sarb__Kosovo_a_avut_un_efect_de_domino_in_Caucaz-397560.html

[19] http://www.adevarul.ro/articole/nato-in-fata-unei-duble-provocari.html

[20]http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html.

[21] http://www.ziua.ro/display.php?data=2008-04-05&id=235665.

[22] http://www.adevarul.ro/articole/ne-intoarcem-la-razboiul-rece.html

[23]http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html

[24]http://fisd.ro/adriansev/2008/09/01/impactul-crizei-georgiene-asupra-ordinii-mondiale/.

CONFLICTUALITATEA DE TIP ETNIC – CARACTERISTICI ŞI FRECVENȚĂ

Ilie PENTILESCU*

Only few states from the mapamond are homogens from the point of view of the ethny and religion. Near the majority population are living different minorities too, in almost all this countries. Important to take in consideration is the aspect proliferation of these minorities like an important aspect of the current period. It can be said that the number of the minorities being different from the major part of population by rase, colour, ethny, language, culture, religion.

Now, at the beginning of 21st Century, when mankind can boast with its magnificent performance in the fields of science and technique, designed to contribute in solving the great problems that are still pulsing painfully in the body of humanity, begging both for the divine help, and for the help of the Governments in the real world, in order to make a more prosperous planet a better and safer one, a new dilemma of security appeared from hatred and intolerance, requires its blood sacrifice – terrorist dilemma.

Appeared in the history as a „product" of some causes that have their roots in the politics of some States, in the core of some religions, in nationalism, xenophobia, racism or other reason hidden under the mask of good intentions, TERRORISM has never cotributed in installing and maintaining peace on earth but, on the contrary, it amplified the restless, hatred and pain of some communities, which have already been unlucky facing several times the calamities of history.

I. Introducere

În întreaga lume sunt redescoperite şi reafirmate identitățile etnice acest proces fiind însoțit de noi cerințe vizavi de presupusele grupuri hegemonice şi opresive. Este de fapt un joc cu sumă zero în care cererile unui anumit grup pot fi satisfăcute numai prin cedări, prin pierderea de întâietate, privilegii sau chiar teritorii din partea unei alte comunități. *Recunoaşterea şi egalitatea*, valori incontestabile, sunt sloganuri folosite în această luptă pentru atingerea obiectivelor[1].

O estimare mai veche arăta că în 185 de state suverane există în jur de 4.000 de entități etno-culturale, mai puțin de o treime din aceste state având un grup etnic majoritar[2].

Revitalizarea etnicității şi căutarea propriei identități în sine sunt aspecte ale modernității şi conduc la democratizarea structurilor existente, fiind din acest punct de vedere un lucru pozitiv.

Nu putem însă ignora efectele negative pe care le are acest proces. Retribalizarea dublată de afirmarea tot mai puternică a etnicității a dus la creşterea potențialului de conflict în interiorul statelor dar şi interstatal, în condițiile creşterii interdependenței şi comunicării dintre state. E uşor de imaginat că într-o lume atât de diversă, de atomizată, un grup minoritar care îşi simte interesele amenințate va

*** Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 435 Logistic „CIUC" Miercurea Ciuc, al Brigăzii 61 Vânători de Munte „General Virgil Bădulescu" Miercurea Ciuc.**

[1] Cf.Cristian JURA, Geopolitica conflictelor, în Geopolitica, An II, nr.7-8, Editura TOPFORM, Bucureşti, 2004, p. 86.

[2] Idem.

recurge la violență pentru a şi le apăra. Realitatea ne oferă exemple multiple. De multe ori, unele grupuri minoritare îşi creează, în paralel cu organizațiile politice recunoscute, organizații ilegale ce folosesc mijloace teroriste în lupta împotriva autorităților (IRA, în Irlanda de Nord; ETA, în Spania; iar în Palestina, numeroasele organizații ce acționează sub umbrela Frontului pentru Eliberarea Palestinei). Mai mult, unele grupuri extremiste, optează, exclusiv, pentru acțiuni plasate în afara legii, exemplul cel mai cunoscut şi de actualitate fiind cel al Al-Qaida.

Conflictele şi diferendele etnice sunt situate pe primul loc, în ceea ce priveşte tensiunile, crizele şi luptele armate.

II. Locul conflictualității de tip etnic în conflictualitatea actuală a lumii

Confruntările etnice sunt, de fapt, reacții, adesea disproporționate, la lipsa unor răspunsuri care să le mulțumească. A condamna pur şi simplu etniile sau, în cadrul statelor politice, minoritățile etnice, pentru bătălia pe care o duc de sute de ani pentru identitate şi pentru putere nu este o soluție. Dar nici nu poate fi acceptată la infinit, ca pe o fatalitate, o astfel de situație conflictuală, extrem de primejdioasă. De dragul dreptului la identitate al minorităților etnice, nu pot fi desființate peste noapte statele politice, singurele entități care s-au dovedit până acum viabile şi chiar eficiente în atât de fragilul echilibru al planetei oamenilor[3].

Situația este complexă şi suportă un dinamism fără precedent. Determinările vin deopotrivă din trecut, dar şi din viitor. Trecutul înseamnă valori, experiență, dar şi traume, umilință, dorință de revanşă şi tot ce ține de memoria colectivă, atât de fidelă şi, totodată, atât de părtinitoare. Viitorul înseamnă speranță, încredere, uneori chiar optimism, dar şi nesiguranță, teamă, incertitudine. Prezentul adună toate aceste realități şi provocări într-un creuzet în care reacțiile sunt, adesea, imprevizibile.

În Imperiul Sovietic, de exemplu, trăiau peste o sută de etnii, fiecare cu istoria, obiceiurile, limba şi cultura sa, dar toate înregimentate în acelaşi concept sovietic, în aceeaşi cetățenie, în aceeaşi filosofie internaționale şi uniformizatoare. Constituția din 1924 definea mai multe tipuri de entități în interiorul spațiului sovietic: republici federative (Rusia), republici autonome (Ucraina, Belorusia, Moldova etc), regiuni autonome şi teritorii autonome. Această măsură nu a rezolvat problemele etnice, mai ales pe cele din zona caucaziană, între care şi cea a ținutului Nagorno-Karabah. Acest ținut, locuit, în proporție de 90%, de armeni, a fost dat Azerbadjanului, mai întâi de britanici, interesați de petrolul caspic, apoi şi de sovietici, interesați de controlul Caucazului şi al întregii regiuni. De fapt, ruşii îi colonizaseră pe armeni, în spațiu, pentru a realiza un scut de protecție creştin împotriva islamismului.

În concepția sovieticilor, statul socialist trebuia să rezolve problema națională, prin dezvoltarea economică şi fuziunea etniilor, acest proces ducând la dispariția națiunilor şi creând un om nou, meta-național, care să vorbească limba rusă şi să trăiască într-un nou tip de comunitate, cea socialistă.

Zona Caucazului (Rusia, Georgia, Armenia şi Azerbadjan) este o zonă de falie între religii şi civilizații, între imperiile de odinioară şi între marile interese de acum.

[3] Cf.Gheorghe VĂDUVA, Minoritățile etnice-între dreptul la identitate şi legitimitatea dreptului la entitate, în Revista Geopolitica, An II, nr.1, Editura TOPFORM, Bucureşti, 2004, p.122.

Amestecul de populații deşi nu este, statistic, mult prea diferit de alte regiuni, conține zone fierbinți, întotdeauna tensionate. Aceste tensiuni provin, după cum este cazul regiunii Nagorno-Karabah, cel al Osetiei şi cel al Ceceniei, din incompatibilitățile dintre frontierele politice ale statelor şi distribuția etniilor.

Nagorno-Karabah, după moartea lui Stalin, solicită să fie reataşat la Armenia. Este trimis acolo un mareşal, dar problema nu este rezolvată. Constituția din 1977 nici nu mai pomeneşte de autonomia regiunii, aşa cum prevedea Constituția din 1936. În 1987, în timpul politicii gorbacioviene, perestroika şi glasnost, se strâng peste un milion de semnături prin care se solicită trecerea regiunii Nagorno-Karabah la Armenia. În 1988, începe un lung şi sângeros război. Cele două soluții propuse pentru Karabah (una americană prin care se prevede independența regiunii Nagorno-Karabah, transferul la Armenia, al coridorului Lachin şi, la Azerbaidjan, al districtului Mehri – respinsă de armeni -, şi cealaltă prin care se propune independența regiunii Karabah, în cadrul Azerbadjanului), nu au fost şi nu pot fi aplicate.

Deşi, fostul preşedinte rus Vladimir Putin a ripostat când s-a afirmat că rezolvarea situației depinde de Rusia, spunând că o astfel de afirmație ține de ultimele reminiscențe ale gândirii imperialiste, interesul american (pentru stabilizarea zonei) şi cel rus (pentru siguranța conductelor petroliere) vor juca un rol preventiv important. Soluția nu poate veni decât din dezvoltarea economică substanțială a Caucazului, în cadrul unui proces complex de integrare europeană şi euroasiatică.

Situația din Karabah se aseamănă, cumva cu cea din Kosovo, dar Departamentul de Stat American a precizat că soluția pentru Kosovo nu poate fi aplicată şi în Caucaz. Totuşi, din punct de vedere etnic, al cauzelor conflictelor, factorilor şi împrejurărilor care au dus la acestea, cele două regiuni, ca şi altele, se asemănă. Soluțiile sunt complexe. Numai timpul şi dezvoltarea economică a regiunilor le pot oferi. Toate celelalte rezolvări nu pot fi decât soluții de compromis, prin care să se prevină degradarea în continuare a situației şi ajungerea la conflict armat, să se protejeze viața oamenilor, asigurându-se un minimum de securitate prin cooperare şi, în acelaşi timp, prin intervenția fermă a comunității internaționale.

Fenomenul etnic este obiectiv în obiectivitatea lui şi subiectiv în subiectivitatea lui. Obiectivitatea constă în identificarea comunităților omeneşti – inclusiv a etniilor – ca entități care se deosebesc şi, în deosebirile lor, se confruntă. Subiectivitatea constă în faptul că suportul acțiunii care duce la confruntare nu este valoarea, ci interesul.

De unde rezultă că, pentru a cunoaşte natura confruntării, trebuie să cunoaştem natura comunităților care se confruntă şi interesele acestora.

Diferendul etnic (subiectiv şi, deopotrivă, obiectiv) poate sau nu poate să fie provocat. El poate fi însă totdeauna folosit şi încurajat.

Fenomenul confruntărilor etnice există în toată lumea. Aria lui de răspândire se află, de regulă, în spațiile de confluență (de confruntare) între marile entități civilizaționale sau la periferiile acestora.

Etniile sunt efectiv entități sau, mai bine-zis, identități culturale, care se raportează la origini. Ele se află, din punct de vedere al distribuției geografice, în cel puțin patru situații:

- arealul, înțeles ca spațiu de origine, corespunde în întregime cu spațiul actual de dislocare;

- spațiul de dislocare nu corespunde cu spațiul de origine, iar etnia respectivă cunoaşte spațiul ei de etnogeneză;
- nu există un spațiu geografic anume în care etnia respectivă să fie dislocată, aceasta este dispersată;
- etnia nu are un spațiu permanent; ea este nomandă.

Relația dintre spațiu şi etnie este , în prima situație, foarte puternică. Prezența altor etnii în acest areal va fi privită, de cele mai multe ori, cu ostilitate, ca nefirească, nedreaptă şi, în situații-limită, va deveni sursă de conflict. Există situații în care, deşi se află în spațiul lor de origine, anumite etnii sunt considerate ca tolerate, altcineva guvernând sau stăpânind acel spațiu. Este cazul palestinienilor, al celor 20 de milioane de kurzi grupați în arealul lor, deşi acest areal se află sub stăpânirea Turciei, Iranului şi Irakului. Natural că aici, în acest areal, vor fi tot timpul tensiuni şi conflicte. În cea de a doua situație, va exista mereu nostalgia spațiului-izvor şi, de aici, cerința intrinsecă a întoarcerii la izvoare, şi contradicția dintre spațiul de împrumut (adesea, cucerit cu armele sau prin alte mijloace) şi calitățile etniei (care vine dintr-un alt spațiu). În cea de a treia situație, etnia respectivă se va simți tot timpul frustrată şi va căuta să se adune într-un spațiu (care va fi celor de origine sau altul, care se va găsi).

Etniile nomande (țiganii), sunt în general, respinse. Ele sunt peste tot, dar nu-şi află locul nicăieri. Conflictele pe care le generează nu sunt însă unele majore, ci unele care țin de interesele nemijlocite ale vieții lor zilnice şi mai ales ca urmare a respingerii strategiilor de integrare sau de asimilare a acestora de către etniile majoritare.

Cu toate acestea, în anumite organisme internaționale, s-au creat structuri care să contribuie la rezolvarea problemelor minorităților naționale. Aceste structuri sunt privite de majoritatea statelor europene ca modalități de presiune împotriva suveranității şi sunt tratate ca un rău necesar. Oricum, problemele etniilor se cer rezolvate în spiritul dreptului internațional şi în numele dreptului la identitate.

Există o convenție-cadru pentru protecția minorităților naționale. La art.1 se prevede că „Protecția minorităților naționale şi a drepturilor şi libertăților persoanelor aparținând acestora face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului şi, ca atare, constituie domeniu de cooperare internațională". La punctul 13 din raportul explicativ se prevede că „Implementarea principiilor enunțate în prezenta convenție-cadru" se va face prin legislația națională şi politici guvernamentale corespunzătoare. Ea nu implică recunoaşterea drepturilor colective. Accentul este pus pe proiecția persoanelor aparținând minorităților naționale, care pot exercita drepturile în mod individual şi comun cu alții. O minoritate etnică se defineşte tocmai prin anumite trăsături comune, prin etnogeneză. Conflictul nu intervine atunci când nu sunt respectate drepturile individului aparținând respectivei etnii (sau minorități), ci atunci când etnia (sau minoritatea), ca entitate (economică, lingvistică, socio-culturală etc.), solicită drept la statut colectiv, la teritoriu propriu, la sistem de autoconducere sau auto guvernare, ceea ce se consideră o amenințare la adresa statului din care minoritatea respectivă face parte. Pentru a rezolva astfel de amenințări, în unele state se aplică principiul discriminării pozitive. Acest principiu nu se referă însă la ansamblul minorității ci la indivizii care-i aparțin. Astfel, la ora actuală, în Statele Unite ale Americii, dacă pentru un post de funcționar public candidează trei albi şi un

negru, la aceeaşi performanţă este preferat negrul. Principiul discriminării pozitive nu rezolvă însă problemele minorităţilor, ci doar pe cele ale indivizilor care aparţin minorităţilor. De aceea, când este vorba de etnii, deşi discriminarea pozitivă are un anumit efect în prevenirea situaţiilor tensionate, ea nu rezolvă problemele comunitare ale etniei, problemele ei colective, şi, mai ales, pe cele ale raporturilor cu alate etnii.

De obicei, etniile generatoare de confruntări şi conflicte nu comunică între ele, nu-şi coordonează acţiunile şi nu-şi unesc forţele. Deşi cauzele care generează diferendele etnice (care nu sunt însă etnice, ci politice, întrucât au la bază interese) sunt cam aceleaşi, împrejurările, locurile şi interesele sunt atât de diferite, încât cel puţin până acum, nu s-a realizat o unitate a acestora şi cu atât mai puţin o uniune mondială a etniilor care subminează, spre exemplu, atotputernicia statelor naţionale.

În ultimul timp, se simte însă o anumită colaborare între minorităţile generatoare de confruntări. Spre exemplu, deşi ETA şi IRA sunt două entităţi cu totul diferite, între aceste două organizaţii există legături destul de strânse.

„Legătura între lupta catolicilor irlandezi şi cea a naţionaliştilor basci nu este doar aparentă. Nu numai aceste două mişcări rămân principalele puncte de fixaţie, în Europa occidentală, a vechilor lupte ale minorităţilor ireductibile împotriva marilor state. Dar relaţiile dintre conducătorii lor sunt constante: reprezentanţii lui Sinn Fein şi cei ai lui Herri Batasuna, «vitrina politică» a ETA, s-au întâlnit de mai multe ori, fiecare urmărind cu atenţie evoluţia procesului de pace la celălalt[4].”

Diferendele etnice au devenit o problemă mondială, care nu poate avea însă soluţii mondiale.

Există o adevărată ofensivă a minorităţilor etnice împotriva statelor naţionale. Se pare că o astfel de luptă este caracteristica fundamentală a diferendelor etnice. Finalul acestei lupte îl poate constitui fie fărâmiţarea violentă (exemplul Iugoslaviei) sau neviolentă (exemplul Cehiei şi Slovaciei) a statelor respective, fie crearea unei stări de haos, care poate favoriza sau impune o nouă ordine mondială. Această nouă ordine poate fi realizată de marile centre de putere mondială sau, dimpotrivă, de marile interese care subminează unitatea lumii şi sistemele de valori.

Fenomenul etnic nu este o reacţie la globalizare. El a apărut cu mult înaintea strategiilor de globalizare economică şi informaţională şi are alt fel de determinaţii. Etniile ţin de etnogeneză şi au în matricea lor, ca trăsătură fundamentală, *nevoia de identitate culturală,* mai exact de recunoaştere a acesteia. În cazul etniilor, memoria afectivă este foarte puternică şi se leagă de un anumit spaţiu geografic (care poate fi cel de origine sau unul de împrumut). Deşi constituirea societăţilor de tip informaţional şi globalizarea informaţiei constituie efectiv o ameninţare la adresa păstrării sistemelor proprii de valori, etniile (minorităţile etnice) nu reacţionează în primul rând împotriva celor care promovează aceste strategii, ci împotriva statelor naţionale din care fac parte, adică exact în sensul în care acţionează şi generatorii fenomenului de mondializare.

Unii autori consideră că gestionarii globalizării se folosesc de diferendele etnice, mai exact, de presiunile etnice, pentru diminuarea rezistenţei statelor naţionale

[4] Cf.ETA.htm Le Monde, mardi 30 novembre 1995.

la globalizare, încurajând tendinţele autonomiste ale minorităţilor şi multiculturalismului.

Există fenomenul presiunilor exercitate de naţiunea majoritară împotriva minorităţilor naţionale (maghiarizarea forţată a populaţiilor din Bazinul Carpaţilor, în timpul Imperiului austro-ungar, dar şi maghiarizarea actuală a populaţiei româneşti din judeţele Covasna şi Harghita). Astfel de presiuni nu sunt încurajate de marile puteri, care, în genere, au tendinţa de a ţine sub control diferendele etnice, mai ales în apropierea frontierelor proprii.

Conflictele din Afganistan, ca şi cele din Azerbaidjan, din zona Caucazului, în general, au fost tratate în mod diferit de Uniunea Sovietică . Aceasta s-a amestecat în conflictul din Afganistan, de partea afganilor, împotriva talibanilor, pe motiv că are 1200 Km frontieră cu această ţară şi nu poate accepta o situaţie instabilă la frontierele ei. În realitate, era vorba de controlul strategic al zonei de asigurare a unui glacis care să permită supravegherea coridorului islamic şi influenţa în sudul Asiei. Era vorba deci de bătălia pentru Asia care începuse încă de atunci.

Conflictul dintre azeri şi armeni – unul intern, pe vremea URSS – crea o situaţie foarte periculoasă în zona Caucazului şi, din acest motiv, el trebuia stopat. Actualmente, bătălia se duce aici atât pentru rezolvarea unor probleme etnice, cât şi pentru controlul strategic al culoarului maritim. În fond, bătălia se duce pentru petrolul caspic şi pentru traseele viitoarelor oleoducte.

Organismele internaţionale nu acceptă diferendele etnice. Dimpotrivă, le consideră ameninţarea strategică numărul unu şi, din acest motiv, ONU, OSCE, Consiliul European au elaborat o mulţime de documente şi de reglementări ale problemelor minorităţilor în sistemul relaţiilor internaţionale, astfel încât, pe cât posibil, conflictele interetnice să fie prevenite.

III.Provocări, pericole, ameninţări actuale şi viitoare de tip etnic. Vulnerabilităţi la acestea şi riscuri implicate.

Riscurile ce rezultă din diferendele etnice se situează pe locul întâi, fiind considerate cele mai frecvente şi mai acute şi, în acelaşi timp cele mai dificil de soluţionat. Ele sunt asumate de regulă de statele naţionale, dar şi de anumite organisme internaţionale şi chiar de ceea ce numim mai mult sau mai puţin restrictiv comunitatea internaţională.

După Joseph Yacoub, planeta este o amestecătură de minorităţi naţionale, etnice, culturale, religioase, lingvistice, nomade, teritoriale, transteritoriale, indigene şi tribale. „În intervalul de patru decenii, configuraţia etno-geografică a lumii şi repartiţia spaţială a populaţiilor s-au modificat în mod considerabil. Numărul statelor a crescut. (…) Secolul XXI va fi secolul fragmentării statelor naţionale, al transformării lor instituţionale şi structurale, al regionalizării şi etnicizării lor, al recunoaşterii particularismelor, inclusiv ale celor corporatiste şi categoriale. Odinioară, statul asimila; astăzi el purifică[5].”

Un raport al CIA, intitulat „*Tendinţe globale 2015*”, încearcă să identifice

[5] Cf.Joseph Yacoub, „Minorités nationales et prolifération étatique”, în Revue Internationale et stratégique, nr. 37/2000, p.84.

tendințele majore care vor domina lumea în următorii 15 ani.

Specialiştii americani estimează numărul de grupuri etnice distincte din punct de vedere lingvistic, la începutul secolului al XXI-lea, ca fiind între 2000 şi 5000, pornind de la grupuri mici care trăiesc în zone izolate, până la grupuri mai mari, aflate pe meleaguri ancestrale şi în diaspora.

Majoritatea statelor lumii sunt eterogene din punct de vedere etnic şi în multe se află populații etnice bine reprezentate în țările învecinate. Se apreciază, de către aceiaşi specialişti, că, până în 2015, eterogenitatea va creşte în aproape toate statele, ca urmare a migrărilor şi ratelor înalte de naştere în rândul populațiilor migratoare şi native.

Diferendele etnice sunt o realitate. Ele au cauze complexe, care derivă pe de o parte din diversitatea etniilor şi tendința fiecăreia de a-şi păstra sau lărgi arealul de cele mai multe ori în defavoarea altora, de obicei a etniei majoritare. În general, confruntarea se duce pentru spațiul geografic, care este însă excesiv spiritualizat şi, adesea, mitizat.

Deşi diferendele etnice nu sunt în general de natură economică, factorul economic se află totuşi, implicit, ca unul din determinanții principali, la originea acestor tipuri de diferende. Acest factor acționează în două moduri: ca produs al spațiului şi în spațiul geografic pentru care se duce disputa şi ca scop al acesteia. Diferendul dintre două etnii trece cu uşurință din sfera etnicului în cea a politicului. La drept vorbind, el nu este diferend etnic – nu se duce adică între şi în sistemele de valori ale două sau mai multe etnii, ci între interesele acestora.

Fiind deci o expresie a confruntării de interese – care, în esență, sunt interese de natură economică, politică, socială şi culturală – diferendul *etnic* este de fapt *politic.* Ceea ce îl caracterizează este că preopinenții nu constituie structuri politice, ci structuri etnice.

La fel stau lucrurile şi cu confruntările între alte tipuri de minorități. De îndată ce confruntările au ca motiv principal interesul, este limpede că nu etnogeneza sau caracteristicile culturale şi sociale ale unei entități (culturale, etnice, religioase etc.) împing la confruntare, ci interesele acestora. Or, interesele intră deja în sfera politicului. De unde rezultă că etniile şi alte tipuri de comunități fac efectiv politică.

Unii autori consideră că, în relațiile dintre etnii, inclusiv în relațiile internaționale dintre state şi naționalități, survine, adesea, factorul psihologic şi cel care ține de memoria istoriei. De multe ori, acestea sunt considerate percepții exagerate.

Etniile au o existență istorică. Fiecare dintre ele are un timp istoric şi o anume energie care se manifestă în comportamentul indivizilor, în modul în care ei rămân fideli valorilor etniei şi se întorc mereu la ea, indiferent unde s-ar afla. Cu alte cuvinte, forța etniei constă în suportul valoric al etniei, în energia ei creativă, în forța pe care o transmite indivizilor, nu în agresivitatea ei, nu în modul în care este protejată. Nimeni nu poate proteja ceva care nu există, ceva care nu are valoare.

Între valoarea etniei şi impostura etniei există o barieră de netrecut. Impostura naşte totdeauna agresivitate. Valoarea naşte forță, respect, cumpătare şi conviețuire. Nici o etnie n-a supraviețuit pe această lume prin agresivitate, ci prin înțelepciunea care rezultă totdeauna din forța şi energia sistemului de valori. Aşadar, suportul

supraviețuirii etniilor îl reprezintă sistemul de valori al fiecăreia şi nu doar voința sau dorința unora dintre lideri sau unora dintre cei care se află în spatele liderilor.

În funcție de entități comunitare şi religii, natura riscurilor care afectează securitatea națională se caracterizează prin:

Pe plan intern:

- Recrudescența presiunilor identitare ale unora dintre etnii, îndeosebi a celei maghiare;
- Acțiuni de autonomizare a diferitelor zone pe criterii etnice (Covasna, Harghita);
- Crearea unui suport economic, cultural, informațional şi internațional pentru o eventuală escaladare a diferendelor în vederea obținerii unui arbitraj internațional de tipul celui de la Viena din 1940.

Pe plan extern:

- Presiuni exercitate de anumite grupuri, în numele unor organisme şi comunități, pentru federalizarea țării sau pentru acordarea unor autonomii teritoriale etnice maghiare;
- Presiuni exercitate de Ungaria îndeosebi privind crearea unor privilegii pentru etnia maghiară.

Declararea unilaterală a independenței provinciei Kosovo, din Serbia, a readus în spațiul public românesc, dezbaterile referitoare la obținerea autonomiei teritoriale a aşa zisului „Ținut secuiesc", dezbatere provocată de liderii comunității maghiare din România, atât de cei „moderați", cât şi de cei „radicali". Reprezentanții autorizați ai clasei politice româneşti, ai mediului academic, ai societății civile şi mass-media, au apreciat, aproape în totalitate, că nu există o similitudine între situația din Kosovo şi cea din Transilvania, respectiv din județele Covasna, Harghita şi parțial Mureş şi că, în aceste codiții, Kosovo, nu poate constitui un precedent, în acest caz. Argumentele invocate sunt de domeniul evidenței, atât cele referitoare la modul cum a gestionat România problema minorităților, după decembrie 1989, cât şi cele ce decurg din statutul țării noastre de membră a Uniunii Europene şi a NATO.

Aşa după cum este cunoscut, o poziție singulară au avut-o liderii maghiari. Astfel, „moderatul", Arpad Antal, într-un interviu la radio BBC, afirma: „sunt momente în care ştim că nu se poate face un pas înainte, sunt momente în care ştim că se poate. Noi considerăm că acum este un moment prin care putem să sensibilizăm comunitatea internațională în a ne sprijini aceste revendicări fără a trece prin anumite organe ale statului". La rândul său, europarlamentarul László Tőkés, a reiterat – la întâlnirea Consiliului Național Secuiesc, din data de 23 februarie 2008, de la Sfântu Gheorghe – „necesitatea demarării negocierilor româno-maghiare şi a propus ca asemenea proiectului – Ahtisaari, să fie elaborat un proiect de soluționare a cauzei maghiarilor transilvăneni, pentru a cărui protectorat ar trebui să câştige de partea lor un renumit politician din străinătate, solicitând Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) să demareze un raportor pentru evaluarea stării generale a comunității maghiare din Secuime".

Față de noile demersuri autonomiste ale liderilor maghiari, poziția românească

a fost clară şi tranşantă, reamintindu-se faptul că autonomia solicitată, existentă *de facto* în zonă şi se va amplifica odată cu accelerarea procesului de descentralizare, fiind „la fel la Miercurea-Ciuc, ca şi la Călăraşi" (afirmația preşedintelui Traian Băsescu). În schimb, - față de situația reală existentă în județele Covasna, Harghita şi Mureş, unde cetățenii români de etnie maghiară sunt numeric majoritari, ca de obicei, părerile au fost împărțite: de la cei care afirmă că în această parte de țară, totul este normal, până la cei care susțin că liderii maghiari, acționând conform politicii „paşilor mărunți", şi folosind cu abilitate slăbiciunile unei importante părți a mediului politic românesc, înaintează spre obiectivul propus: cel al obținerii autonomiei pe criterii etnice a aşa zisului „Ținut secuiesc"[6].

Şi de această dată, pe parcursul dezbaterilor din mass-media, pe această temă, s-a putut constata o cunoaştere superficială a situației reale din județele Covasna, Harghita şi Mureş, din partea unor formatori de opinie de la importante posturi de televiziune şi radio, cât şi a publiciştilor de la numeroase publicații centrale.

IV.Concluzii

În toate zonele în care există diferende şi conflicte etnice, acționează, deopotrivă, fantasmele istoriei, memoria colectivă, presiunile politice interne şi externe şi, mai ales, interese de tot felul. Cert este că nici unul dintre diferendele etnice majore ale secolului al XX-lea nu a putut fi rezolvat sau ameliorat fără intervenția comunității internaționale sau a marilor puteri care-şi asumă, alături de organismele şi instituțiile internaționale, gestionarea unor astfel de situații. De unde rezultă că ne aflăm în una dintre marile etape de schimbare a cursului istoriei, în care un sistem de valori trece în alt sistem de valori, iar acest transfer selectiv şi drastic nu se poate face decât prin efortul tuturor, prin cooperare, prin solidaritate, prin participarea întregii lumi.

În studierea cauzelor producerii conflictelor etnice un loc important ar trebui să îl aibă raportul dintre demararea teritorială şi potențialul de conflict. Trasarea frontierelor, după cum a arătat experiența fostelor republici din cadrul Uniunii Sovietice, poate duce la apariția de tensiuni în cazul în care acestea nu țin cont de condițiile etnice, religioase, lingvistice şi economico-sociale existente (Armenia, Azerbaidjan, Cecenia). Din această perspectivă putem identifica trei tipuri granițe influențând în grade diferite potențialul de conflict. Putem vorbi, în primul rând, granițe pe care le-am putea numi istorice, care preced crearea statului național, caz în care potențialul de conflict este cel mai scăzut. În al doilea rând, avem granițe care au fost create sau modificate, ulterior procesului de formare a statului național, caz în care potențialul de conflict este mai ridicat. În ultimul rând, putem vorbi despre granițe impuse, granițe care prezintă şi riscul cel mai ridicat al unui conflict etnic.

Este evidentă necesitatea soluționării problemelor etnice prin stabilirea unei matrici, a unui algoritm de transformare a minorităților din factor de instabilitate în factor furnizor de securitate. Înțelegerea surselor şi a tipurilor de conflict trebuie însă să preceadă orice efort de ameliorare a tensiunilor etnice. Prin urmare, această matrice

[6] Cf. Dr.Ioan LĂCĂTUŞU, Argumente împotriva autonomiei teritoriale pe criterii etnice a aşa – zisului „Ținut Secuiesc", Editura Eurocarpatica, Sfânu Gheorghe, 2008, p.6.

ar trebui să se refere la factorii istorici, economici, sociali şi culturali ce se află la baza conflictelor etnice, după care să ofere soluții diferitelor crize şi să arate care sunt mijloacele de implementare ale acestor soluții.

Putem afirma, în concluzie că un element comun al conflictelor din ultimele sute de ani au fost minoritățile naționale sau etnice. Minoritățile au fost uneori pretextul pentru declanşarea conflictului sau au fost chiar sursa conflictului. Trecând peste interesele de ordin geopolitic, geostrategic, economic, militar al statelor, minoritățile, populații de o anumită identitate au jucat un rol extrem de important în declanşarea unor mecanisme ce au creat tensiuni între state. Respectarea drepturilor omului pentru unele populații a fost un alt motiv de intervenție militară din partea statelor.

Bibliografie

[1] BARNA C., *Terorismul ultima soluție?* Colecția Geo Politica, Editura TopForm, Bucureşti, 2005.

[2] BUȚĂ, V., Moştoflei, C., *Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extinderii UE*, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2006.

[3] DIACONU, D.,V., *Terorismul. Repere juridice şi istorice,* Editura All Beck, Bucureşti, 2004.

[4] LĂCĂTUŞU, I., *Argumente împotriva autonomiei teritoriale pe criterii etnice a aşa – zisului „Ținut Secuiesc",* Editura Eurocarpatica , Sfântu Gheorghe, 2008.

[5] MUREŞAN M., Văduva Ghe., *Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definirea Crizelor şi Conflictelor Armate în Noua Configurație a Filozofiei şi Fizionomiei Naționale Şi Internaționale de Rețea,* Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I", Bucureşti, 2007.

[6] OLA, G., *Terorismul şi formele sale,* Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I", Bucureşti, 2007

[7] PIVARIU, C., *Terorismul. De la amenințare locală la pericol global,* Editura Pastel, Braşov, 2005.

[8] STĂNCILĂ, L., Burghelea, I., *Războiul fără fronturi şi fără frontiere,* Editura F&F Internațional SRL, Gheorgheni, 2005.

[9] STOICA, I., ŞTEFAN, F., *Contribuția religiei la promovarea securității în contextul integrării în Uniunea Europeană, în Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extiderii U.E.,* Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I", Bucureşti, 2006.

[10] VAN de Weyer, R., *Islamul şi Occidentul. O nouă ordine politică şi religioasă după 11 septembrie*, Editura Allfa, Bucureşti, 2001.

[11] *** *Gândirea Militară Românească* începând cu 1995.

[12] *** *Revista Trupelor de Uscat (Forțelor Terestre)* începând cu 1995.

[13] ****Buletinul Universității Naționale de Apărare „CAROL I", nr.2, 2006*, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I", Bucureşti, 2006.

[14]****Geopolitica (Revistă de geografie politică, geopolitică şi geostrategie),* Anul II, Nr.1, 7, 8, 9, 10; Anul III, Nr.12, 14, 15, Editura Top Form, Bucureşti, 2005.

[15]*** *Revue Internationale et stratégique,* nr.37/ 2000.

[16]*** *Terorismul azi,* (Revistă de specialitate în domeniul terorismului, vol. I, Vol. III, Vol.IV-VI, 2006, Vol. XIV-XVII, 2007)., Editura A.S.C.T., Cluj Napoca.
[17] http://www.lumeam.ro.
[18] http://www.ro.wikipedia.org.
[19] www.cia.gov/terrorism.
[20] www.globalterrorism.com.
[21] ETA.htm Le Mondi, mardi 30 novembre 1995.

NEVOIA DE UNITATE ŞI COOPERARE ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂŢII – O NOUĂ PROVOCARE PENTRU ACTORII PRINCIPALI AI MEDIULUI DE SECURITATE

Ciprian POPESCU[*]

Această lucrare doreşte să evidenţieze necesitatea unităţii şi cooperării între principalii actori ai mediului de securitate internaţional. Identificarea, gestionarea şi soluţionarea provocărilor, pericolelor, care aduc sub acelaşi sceptru al responsabilităţii şi al înţelepciunii a marilor puteri, marilor actori, NATO şi Uniunea Europeană, poate conferi noi parteneriate viabile într-o lume a globalizării, dar in acelaşi timp se pune problema intereselor unor actori statali de a coopera în gestionarea unor conflicte care sunt generate de diverse interese – cel energetic, şi dacă se doreşte soluţionarea acestora.

Secolul al XXI-lea ne impune noi responsabilităţi pentru toate ţările şi în special pentru marile puteri, pentru organizaţiile şi organismele internaţionale, pentru alianţe, coaliţii şi diferite entităţi, forţe şi mecanisme internaţionale. Lumea a devenit, prin evoluţia fără precedent a mijloacelor de distrugere, prin reducerea resurselor de hrană, a celor energetice, prin evoluţia haotică a unor sisteme extrem de periculoase, un întreg vulnerabil şi primejdios. De aici rezultă necesitatea, că lumea, are nevoie din ce în ce mai mult de parteneriate viabile care să le confere în primul rând o protecţie şi un mod unitar de acţiune în cazul unor atacuri teroriste. Aceste parteneriate au existat şi vor exista atâta timp cât vor fi oameni şi comunităţi umane, unele fiind conjucturale (ad-hoc), altele referindu-se doar la o singură problemă şi nu în cele din urmă la acele parteneriate ce capătă dimensiuni mai mari, devenind strategice.

Strategia de parteneriat şi parteneriatul strategic [1] reprezintă soluţii noi de anvergură, în reconfigurarea politicii generale, a strategiilor de securitate, în identificarea, gestionarea şi soluţionarea provocărilor, pericolelor, care aduc sub acelaşi sceptru al responsabilităţii şi al înţelepciunii a marilor puteri, marilor actori, NATO şi Uniunea Europeană, statele şi organismele internaţionale.

În ciuda experienţei dureroase cunoscute de unele state occidentale, urmare a acţiunilor unor grupări teroriste (ETA, IRA, Brigăzile Roşii etc.), nimic nu indica, înaintea atacurilor de la 11 septembrie 2001, că lupta împotriva terorismului internaţional va deveni o prioritate pentru guvernele acestor state. Politica de apărare a Europei Occidentale, în deceniul care a precedat 11 septembrie 2001 poate fi caracterizată prin "exploatarea dividendelor păcii"[2], concretizat în reducerea bugetelor militare, închiderea unor baze militare.

Într-un discurs al ministrului de externe român, Mircea GEOANĂ la cea de a 57-

∗ **Plutonier major la U.M.01175 Iaşi şi masterand la Universitatea „Al. Ioan Cuza", Facultatea de Ştiinţe Politice. Studii europene de integrare şi securitate, Iaşi**.

[1] Impact Strategic nr 1/2006, Strategia de parteneriat, Parteneriatul Strategic, Note de Lectură.

[2] Marius Borănescu, reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe, Conferinţa privind combaterea terorismului, Bucureşti, 2003, discurs privind "cooperarea internaţională în combaterea terorismului".

a sesiune a Adunării Generale a ONU, acesta a afirmat că modelele de securitate globală aflate într-o permanentă schimbare după atacurile teroriste din 2001 au adus grave şi neaşteptate sfidări comunităţii internaţionale, confruntându-ne cu o realitate dramatică şi tragică şi anume că securitatea noastră este mai fragilă decât ne-am fi imaginat, că democraţia şi libertatea au fost atacate iar violenta cu care ne-au fost aduse aminte ne impun faptul că terorismul ne priveşte pe toţi.

Cele două provocări serioase pentru secolul XXI - lupta împotriva terorismului şi noile ameninţări la adresa securităţii induc necesitatea unui progres real ce depinde de noua paradigmă de cooperare între participanţii la procesul de globalizare, state, corporaţii, organizaţii internaţionale şi societatea civilă. Implementarea eficientă depinde de noua arhitectura a guvernării globale care se potriveşte realităţilor de astăzi, a unui sistem eficient de monitorizare a implementarii. Astfel, evenimentul diplomatic de cea mai mare amploare din istoria Alianţei după Summit-ul de la Riga din noiembrie 2006, Summit-ul de la Bucureşti a readus pe agenda de discuţii a înalţilor reprezentanţi ai statelor membre dar şi partenere, teme de o importanţă majoră pentru securitatea globală în scopul prevenirii conflictelor.

Sunt tot atâtea motive care reclamă cooperarea internaţională în combaterea terorismului.

Pe de altă parte, succesele înregistrate în combaterea terorismului după 11 septembrie 2001 (acţiunile din Afghanistan, rezoluţiile ONU, implicarea Rusiei etc.) au ca factor comun şi cooperarea internaţională. Uneori această cooperare a fost bilaterală, alteori multilaterală prin coaliţii de voinţă sau canalizată prin instituţii internaţionale, precum ONU, UE, N.ATO. În cazul Afghanistanului[3], constituirea rapidă şi de succes a unei coaliţii politice şi militare nu ar fi fost posibilă dacă s-ar fi acţionat pe un vacuum politic şi diplomatic, iar NATO a avut un rol important în acest demers. Eforturile de a ajuta Afganistanul nu trebuie să se oprească la frontierele ţării. Stabilitatea pentru această ţară şi regiune va trebui asigurată printr-o viziune largă asupra dezvoltării întregii Asii Centrale. Elaborarea unei strategii globale va contribui la întărirea democraţiei şi va aduce prosperitatea economică nu numai în Europa dar şi în Eurasia avand ca fundament sfârşitul conflictelor reci din Europa de Est şi Caucaz.

Rolul NATO în prevenirea şi gestionarea conflictualităţii

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 împotriva SUA au determinat invocarea, în premieră, a articolului 5 al Tratatului de la Washington. Decizia istorică a Consiliului Nord-Atlantic din 12 septembrie 2001 a avut o semnificaţie politică deosebită, demonstrând solidaritatea Alianţei şi sprijinul necondiţionat acordat SUA, în faţa noilor ameninţări de securitate.

Lupta împotriva terorismului a ridicat o serie de întrebări privind rolul şi relevanţa NATO în acest context. Având în vedere situaţia creată, s-a pus problema adaptării atribuţiilor şi mecanismelor Alianţei la specificul noilor ameninţări la adresa securităţii. Acţiunile NATO în acest sens au avut în vedere atât îmbunătăţirea şi

[3] România a manifestat un rol activ în lupta împotriva terorismului prin trimiterea unor forţe care să asigure un climat de securitate şi de capturare, distrugere a tuturor elementelor teroriste care acţionează pe teritoriul Afganistanului.

adaptarea capacităților militare la noile cerințe, cât şi modernizarea procesului decizional, ştiut fiind că lupta împotriva terorismului impune luarea de decizii în timp real şi planificarea şi execuția cât mai rapidă a operațiilor.

În paralel, NATO s-a concentrat pe activități care, anterior, nu au constituit o prioritate a agendei sale, cum ar fi protecția împotriva armelor de distrugere în masă sau planificarea urgențelor civile, ceea ce a necesitat un proces destul de amplu de transformare a Alianței. Toate aceste măsuri s-au reflectat în deciziile adoptate la summit-ul de la Praga (2002), continuând cu summit-ul de la Istanbul (2004), Riga (2006) şi Bucureşti, au marcat un moment de referință în transformarea şi modernizarea Alianței. Astfel fără a minimaliza importanța summit-ului de la Bucureşti, precedentele summit-uri au fundamentat noile misiuni şi relații de parteneriat ale Alianței, transformarea forțelor şi capabilităților necesare în sprijinul angajamentelor operaționale curente şi viitoare.

Una din deciziile cele mai importante pentru securitatea euro-atlantică şi internațională a avut ca subiect Afganistanul (ISAF – forță mandatată de ONU). Datorită diverselor provocări şi amenințări la adresa păcii şi democrației, au determinat Alianța să stabilească împreună cu celelate state partene şi nepartenere, cu preşedintele afgan prezent la summit o strategie care să sporească eficiența acțiunilor forțelor angajate în sprijinul națiunii afgane, a dezvoltarii democratice a acestui stat şi a interzicerii extremiştilor şi teroriştilor de a prelua controlul asupra țării şi de al folosi ca bază pentru următoarele acțiuni teroriste.

Declarația privind Afganistanul, adoptată cu acest prilej a stabilit o viziune clară asupra eforturilor Alianței ce vor fi făcute în următoarea perioadă. Aceste eforturi vor consta într- un angajament comun pe termen lung, acordarea unui sprijin mai consistent pentru întărirea conducerii şi responsabilității afgane, o abordare mult mai realistă a eforturilor militare şi civile, o cooperare mult mai fermă cu statele vecine Afganistanului – Pakistanul şi suplimentarea contingentelor naționale.

În continuare o problemă destul de importantă discutată la summit-ul de la Bucureşti a fost problema securității şi stabilității zonei Balcanilor şi a aportului NATO şi KFOR la stabilitatea Kosovo, cei 26 de membri ai Alianței reiterând angajamentul regional. Relațiile de bună colaborare dintre NATO şi UE au rezultat şi din aprecierea ce a rezultat din faptul că membrii Alianței[4] au apreciat prestația promptă şi imparțială a KFOR în combaterea violențelor, acțiuni ce ar putea genera un nou factor de stabilitate, prin crearea unui Kosovo stabil, democratic, multietnic.

Transformarea NATO într-un instrument eficace de luptă împotriva terorismului nu înseamnă că în viitor NATO va deveni o organizație mondială anti-teroristă.[5] Aceasta deoarece, pe de o parte, sarcina este mult prea complexă pentru o singură organizație, iar pe de altă parte, Alianța are şi alte obiective. Cu toate diferențele de opinii generate de criza irakiană, aliații au înțeles că blocarea dialogului transatlantic nu poate aduce avantaje pe termen lung nici unuia dintre membrii

[4] Summit-ul a subliniat că misiunea KFOR va continua până în momentul în care Consiliul de Securitate va lua altă decizie, reiterându-se continuare colaborării NATO şi KFOR cu autoritățile, a cooperării cu ONU, UE şi a altor actori internaționali.

[5] Manualul N.A.T.O. 2001, Office of information and Press NATO-1110 Brussels-Belgium, pp. 42-47.

Alianței. De aceea, cooperarea NATO cu alte organizații (ONU, NATO, UE, OSCE) capătă o semnificație deosebită. Cu toate aceste divergențe de opinie rezultate din lipsa unor dialoguri concrete între marii actori statali, Declarația finală a summit-ului de la Bucuresti a reiterat continuarea procesului de transformare a Alianței, proces ce ar creste capabilitatea ei de a face față oricărei situații de criză prin creşterea în termeni reali a cheltuielilor de apărare (o soluție care pentru moment nu este viabilă deoarece marile piețe, banci ale lumii trec printr-o mare recesiune ce necesită o mare infuzie de capital în salvarea acestora şi mai puțin în creşterea cheltuielilor pentru apărare), revizuirea eficacității structurilor de comandă, a proceselor de planificare, dezvoltarea de noi politici şi capabilități (conflictul din Georgia a demonstrat faptul că nici NATO şi nici Uniunea Europeană nu sunt pregătite pentru a face față unui asemenea conflict în care este implicată şi o mare super putere – Rusia, şi care demonstrează nevoia acută de modificare a planurilor, a strategiilor de securitate pe termen lung, pentru a putea fi adaptate noilor cerințe ale lumii care se află într-o permanentă transformare), întărirea sistemelor informatice împotriva atacurilor cibernetice. Întrucât toate aceste organizații includ în obiectul lor de activitate lupta împotriva terorismului, este important să se evite duplicarea eforturilor şi fiecare instituție să se concentreze pe elementele care pot aduce valoarea adăugată procesului. Pentru NATO acestea ar fi noi capacități (PCC[6]), protecția împotriva armelor de distrugere în masă, valorificarea cadrului oferit de cooperarea cu partenerii (EAPC[7]/PfP). Cooperarea la nivelul EAPC/Pf.P reprezintă una din preocupările vizând adaptarea NATO la noile amenințări de securitate au inclus identificarea unor modalități adecvate de implicare a statelor partenere în acest proces.

În vederea sistematizării şi organizării tuturor formelor de interacțiune dintre parteneri şi NATO., ca răspuns la amenințarea terorismului, a fost elaborat Planul de Acțiune al Parteneriatului pentru Combaterea Terorismului. PAP-T, este primul mecanism pragmatic, de cooperare practică, care va fi implementat în conformitate cu principiile inclusivității şi auto-diferențierii. Planul include măsuri vizând: intensificarea consultărilor şi a schimbului de informații, întărirea capacității de a combate terorismul (planificarea forțelor, cooperarea în domeniul armamentelor ş.a.), asistență pentru eforturile partenerilor vizând combaterea terorismului, combaterea eficientă a terorismului, întărirea cooperării - atacurile de la 11 septembrie au fost conduse de un saudit care trăia în Asia Centrală. Atacurile au fost planificate de persoane venind din sudul sau estul Mediteranei, care au trăit în Europa de Vest şi care au finalizat acțiunea în America de Nord. Aceasta demonstrează faptul că pentru prevenirea acestor tragedii trebuie inițializate mecanisme de cooperare care să acopere zona din Asia Centrală până la Mediterană. NATO dispune de marele avantaj că beneficiază de asemenea mecanisme: EAPCPfP, Dialogul Mediteranean, toate aflate sub umbrela sa; pentru a eficientiza aceste mecanisme este nevoie a le face mai atractive pentru parteneri; aceasta constituie o preocupare NATO, reflectată inclusiv în deciziile de la Praga, care vizează adaptarea parteneriatului, dezvoltarea unor relații

[6] PCC - Partnership coordination cell (cadrul politio-militar), Manualul NATO, p. 424.

[7] EAPC - Consiliul Parteneriatului Euro - Atlantic, înființat în 1997 şi reuneşte 19 aliați şi 27 parteneri într-un forum care asigură consultări ți cooperări regulate, se întruneşte periodic la nivel de ambasadori şi Miniştri de Externe.

mai individualizate şi mai cuprinzătoare cu partenerii.

Cooperarea între instituții – NATO nu acționează izolat în domeniul securității. În mediul internațional actual de securitate, provocările politice, militare sau economice se intercondiționează şi nu mai pot fi soluționate de o singură instituție. Statele invitate să adere la NATO s-au alăturat şi au participat activ la toate activitățile de combatere a terorismului la nivelul EAPC/PfP acționând ca aliați de facto ai NATO.

Transformarea Alianței, noi membri, răspunsuri eficiente la adresa provocărilor de securitate, capabilități dislocabile, noi relații cu partenerii Alianței, consultările politice care reprezintă instrumentul fundamental obținerii consensului membrilor săi, unitatea în decizii, vor reprezenta repere cheie ale focalizării viitorului summit din 2009 (Strasbourg şi Kehl), ce vor fi cuprinse într-o declarație privind Securitatea Alianței ca punct de pornire în avansarea unui nou Concept Strategic al Alianței.

Rolul Uniunii Europene în prevenirea şi gestionarea conflictualității.

Fără a minimaliza rolul NATO în prevenirea şi gestionarea conflictualității, se ştie că un rol foarte important este acordat pe lânga alte organisme importante şi de Uniunea Europeană, care reprezintă „vectorul de putere" într-o Europă unită. Securitatea şi apărarea Uniunii Europene reprezintă una din cele mai dinamice dimensiuni ale proiectului european, modalitate prin care Europa poate contribui la gestionarea securității proprii. Astfel un rol important la avut reuniunea Consiliului European de la Sevilla din 2002, în care reprezentații statelor membre ale Uniunii Europene au stabilit, în contextul creşterii riscului terorist extinderea misiunilor de tip Petersberg ce includ şi combaterea terorismului.

Demersurile întreprinse şi măsurile adoptate până la inceputul secolului XXI au fost menite în a gestiona cât mai eficient şi unitar situațiile de criză. Toate aceste aspecte au dus la adoptarea la 12 decembrie 2003 în cadrul reuniunii Consiliului European de la Bruxelles a Strategiei de Securitate a Uniunii Europene, având ca sintagmă – „O Europă mai sigură într-o lume bună"[8]. Acest document stabileşte linii directoare cum ar fi: menținerea ordinii internaționale prin respectarea dreptului internațional, crearea unui climat de bună vecinătate şi promovarea unei politici eficiente de gestionarea crizelor.

Această nouă Strategie Europeană de Securitate a determinat modificarea Obiectivului Global al Uniunii Europene. Noul Obiectiv – Helsinki Headline Goal 2010[9], facilitează o gestionare mai eficientă a capabilităților militare destinate apărării. Începând cu anul 2003, Uniunea Europeană este capabilă să desfăşoare

[8] Pentru îndeplinirea HHG 2003, în noiembrie 2000 a fost elaborat primul Catalog de Forțe al UE, care era constituit din ofertele de forțe aparținând fiecărui stat membru, dar cu anumite deficiențe în domeniul informațiilor, transport aerian.Astfel în anul 2001 a fost lansat Planul European de Acțiune în Domeniul Capabilităților – ECAP.

[9] Gl lt dr. Teodor FRUNZETI, Dimensiunea militară a Politicii Europene de Securitate şi Apărare, Seminar ştiințific, 23 iunie 2006, Bucureşti, p. 65.

operaţii de management al situaţiilor de criză[10], cu sau fără sprijinul NATO. Uniunea Europeană s-a angajat proactiv în probleme de securitate, acoperind o varietate de misiuni, de la cele de poliţie până la cele de intervenţie militară. Un exemplu concludent îl reprezintă problema Kosovo, unde Uniunea Europeană alături de NATO şi alte organizaţii internaţionale încearcă sprijinirea unui Kosovo stabil, democratic şi multietnic, a implementării integrale a angajamentelor autorităţilor kosovare faţă de standardele ce privesc legea, protecţia minorităţilor etnice şi a comunităţilor, protejarea locurilor istorice şi religioase[11]. Fără îndoială mediul de securitate este ameninţat de o serie de complexe şi interdependente ameninţări care evoluează imprevizibil. Prin demersurile întreprinse, UE este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent ci şi o nouă abordare a securităţii, întemeiată pe soluţionarea paşnică a diferendelor şi cooperararea internaţională în gestionarea conflictelor[12] . Instituţia care poate şi a dovedit ca poate gestiona eficient conflictele[13], situaţiile de criză, este reprezentat de PESA al cărui rol important este transpunerea politicilor de apărare în contextul noii orânduiri mondiale prin crearea unor politici de apărare care să permită dialoguri constructive atât cu NATO, RUSIA(conflictul din Georgia) ca mare actor internaţional dar şi cu alte organizaţii internaţionale.

Rusia prin vocea liderului său, Dmitri Medvedev într-un discurs la o reuniune a World Policy Forum[14], organizată la Evian a salutat rolul constructiv al Uniunii Europene în criza din Caucaz. Preşedintele Franţei, a cărui ţară asigură preşedenţia UE, a afirmat că aplicarea integrală a acordurilor din 12 august şi 8 septembrie privind rezolvarea conflictului ruso-georgian deschide perspectiva reluării negocierilor unui acord – cadru ambiţios între Moscova şi Uniunea Europeană. Sarkozy a estimat că o astfel de ambiţie, dacă este împărtăşită, va trasa drumul spre un veritabil spaţiu economic şi uman comun între Rusia şi UE.

Ministrul Apărării, Teodor Meleşcanu[15] a declarat pentru Newsin că UE îşi va retrage treptat militarii din Bosnia din cadrul misiunii EUFOR-ALTHEA şi va trece la

[10] Uniunea Europeană a încheiat deja cu succes 10 operaţii, în zone precum Balcanii de Vest, Caucazul de Sud, Asia de Sud-Est şi Africa, Georgia. În prezent, UE derulează următoarele operaţii: EUFOR- Althea, EUPM, Misiunea de planificare din Kosovo, Eupol COPPS, EUJUST LEX, EUPOL Afganistan, EUFOR CIAD, EUSEC Congo.

[11] Serbia a contestat la Curtea Internaţională de Justiţie, prin sesizarea făcută de ONU, legalitatea independenţei provinciei Kosovo. Potrivit Reuters, Curtea ar putea emite o opinie în acest caz într-un an sau doi, rezoluţia fiind aprobată cu 77 de voturi pentru şi 6 abţineri de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite. Autorităţile de la Belgrad apreciază că demersul va duce la detensionarea situaţiei din regiune, iar alte state din Occident sunt de părere că solicitarea Serbiei nu face decât să întârzie integrarea internaţională a Kosovo.

[12] Javier SOLANA, A secure Europe in a better World, Thessaloniki European Council, Iunie 2003, www.eu.int.

[13] Vezi gestionarea conflictului din Georgia care prin vocea preşedintelui francez – Franţa deţine pentru 6 luni conducerea Uniunii Europene - a sprijinit prin numeroase demersuri diplomatice că soluţia conflictului armat dintre Georgia şi Rusia este inegală, iar singura soluţie viabilă este numai cea a dialogului paşnic şi nu cea a folosirii forţei.

[14] www. Adevarul.ro Articol Luminiţa Bogdan, 09.10.2008.

[15] www.informaţia.ro, articol-Teodor Meleşcanu, al întâlnirea formală a Miniştrilor apărării din UE din zilele de 01,02 octombrie de la Deauville-Franţa, 10.10. 2008

transferarea atribuțiunilor către autoritățile locale. Potrivit acestuia, Uniunea Europeană va păstra efective reduse de militari în Bosnia şi se va concentra doar pe probleme care țin de apărarea ordinii publice, poliție civilă sau consiliere pentru militari.

În privința misiunii din Ciad acesta a afirmat că s-a discutat despre posibilitatea găsirii unor modalități de a transfera misiunea sub egida ONU, însă fără a pune în pericol realizările care au fost îndeplinite până în prezent de UE. Reuşita acestor demersuri este cea care a făcut posibil ca UE să devină un actor important pe scena internațională, capabil să acționeze în mod autonom în prevenirea conflictelor şi în managementul situațiilor conflictuale prin implicarea în promovarea valorilor reale ale democrației şi prosperității atât în interiorul frontierelor sale cât şi în exterior.

Totuşi se pun următoarele întrebări: Va reuşi Uniunea Europeană să gestioneze noile amenințări la adresa Europei fără o Constituție Europeană?

Concluzii

Pornind de la cele două provocări serioase ale secolului 21, lupta împotriva terorismului şi noile amenințări la adresa securității statelor, apare necesitatea ca, Consiliul de Securitate al ONU în ciuda tuturor sfidărilor autorității sale să aibă un răspuns mult mai ferm privind amenințarea securității globale cu arme de distrugere în masă. Dar aplicarea acestor principii la alte situații conflictuale trebuie eliminată, atunci când există soluții reale de rezolvare a diferendului pe cale paşnică, prin dialog. Dacă statele au dreptul de a-şi controla propria securitate, ele au atunci responsabilitatea ca, măsurile luate nu vor afecta principiile fundamentale ale democrației. Astfel prin respectul acestor principii, a libertății civile, a egalității în drepturi, a coeziunii sociale poate fi eliminate unele din cauzele terorismului şi anume frustrarea şi resentimentul față de sărăcie şi marginalizare.

Avertizarea şi intervenția timpurie a comunităților internaționale nu sunt suficiente, drept exemplu având temerea unor state recent intrate în NATO ca şi de fapt şi a unora care sunt de mai mult timp în NATO că, după conflictul din Georgia nu se mai simt în siguranță chiar dacă se află sub umbrela protectoare a NATO. De aici rezultă şi necesitatea ca Alianța să conceapă noi strategii de securitate pentru noile state partenere, chiar dacă permanent asistăm la invocarea art.5 din Tratatul de la Washington. Susținând acest argument şi în Afganistan se poate observa că elementele reconstituite ale grupării Al Qaeda şi talibanii cunosc o nouă etapă, colaborând tot mai mult cu grupuri militare ceea ce duce ca lupta antiteroristă să devină din ce în ce mai complicată. Astfel se pune întrebarea: Va putea NATO prin vocea SUA să revină la chestiuni de bază cum ar fi obiectivele şi ce se poate spera în Afganistan?

Distrugerea tuturor laboratoarelor şi rețelelor de traficanți de droguri din Afganistan în contextul în care lupta antiteroristă devine din ce în ce mai complicată, va duce la stoparea vânzării de droguri pe piața mondială, va permite comunității internaționale să poată controla piața de armament care reprezintă o sursă financiară de alimentare a conflictelor.

Experiențele ultimului deceniu au prevalat faptul că este momentul de a lăsa deoparte soluțiile de moment, pe termen scurt pentru o abordare globală a problemei

conflictualității. Unitatea, cooperarea, o mai bună eficacitate , o comandă mult mai bine definită poate reprezenta un răspuns viabil în asigurarea unei noi securități în contextul globalizării.

Eforturile de a ajuta Afganistanul nu trebuie să se oprească la frontierele sale ci apare necesitatea unei mai largi viziuni asupra dezvoltării întregii Asii Centrale. Necesitatea de creare a unei punți de legătură dintre NATO, UE şi Asia Centrală va contribui la întărirea democrației, creşterea economică, eliminarea decalajelor, sărăcia.

Dezvoltarea pozitivă în Europa de Sud-Est, poate fi realizată atunci când comunitatea internațională acționează într-un mod coerent şi coordonat. Lipsa acestei coeziuni se poate vedea în conflictul din Kosovo care este pe departe de a fi terminat, Serbia exprimându-şi nemultumirea legată de declararea independenței provinciei KOSOVO, frustrarea față de unele state vecine care au recunoscut independența provinciei. Până la soluționare definitivă a acestui diferend, care în opinia unor specialişti va mai dura cațiva ani, se pune intrebarea: Va putea UE prin instituțiile sale să pună la masa dialogului, atât pe Kosovari cât şi pe Sârbi, în contextul in care se vorbeşte tot mai mult de o Albanie unită care să cuprindă şi acestă provincie-KOSOVO.

Aceste provocări ale secolului 21, prin vocea marilor actori statali, organizații internaționale vor impune crearea de noi strategii, planuri pentru viitor. Dar trebuie ca aceste strategii să fie gândite creativ şi în echipă. Principalii factori de insecuritate ai lumii contemporane sunt profund interdependenți, iar probleme ca terorismul, conflictele interetnice şi religioase nu pot fi tratate independent unele de altele si de aici apare şi necesitatea de a folosi cele mai bune mijloace de combatere a acestora. Receptivitatea, alegerea celui mai bun mod de a îndeplini angajamentele asumate prin tratate, convenții va permite eliminare discrepanței dintre cuvinte şi fapte pentru a putea spori credibilitatea în fața noilor provocari în gestionarea conflictualității.

Numai prin unitate şi cooperare cu responsabilități bine statuate se va putea garanta pacea şi prosperitatea într-un secol al globalizării şi creşterea actelor de terorism.

Bibliografie

[1] ARĂDĂVOAICE Gheorghe, general de divizie (r) dr., NAGHI Gabriel, general de brigadă dr., *Sfârşitul terorismului*, Editura Antet, Bucureşti, 2002.

[2] BALABAN Constantin Gheorghe, prof univ dr cons., *Securitatea şi Dreptul Internațional - Provocări la început de secol XXI*, p. 225, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2006.

[3] BAHNAREANU Cristian, *Factori de insecuritate ale lumii contemporane*, în Impact Straegic nr. 1(18)/2006, pp. 54-58.

[4] BORĂNESCU Marius, reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe, Conferința privind combaterea terorismului, Bucureşti, 2003.

[5] FRUNZETI Teodor, gl lt dr., *Dimensiunea militară a Politicii Europene de Securitate şi Apărare*, Seminar ştiințific, 23 iunie 2006, Bucureşti, p. 65.

[6] SOLANA Javier, *A secure Europe in a better World*, Thessaloniki European Council, Iunie 2003.

[7] *Manualul N.A.T.O. 2001*, Office of information and Press N.A.T.O.-1110 Brussels-Belgium, pp. 42-47.

[8] Parlamentul European, Comisia pentru Libertăţile şi Drepturile Cetăţenilor, Justiţie şi Afaceri Interne, raportor Graham R. Watson, *Raport privind rolul Uniunii Europene în combaterea terorismului*, 12 iulie 2001.

[9] The Defense Monitor - Center for Defense Information, *World at War*, ianuarie 2005.

Reviste de specialitate:

[10] Impact Strategic nr 1/2006.

[11] Impact Strategic nr 4/2007.

[12] Ziarul Ziua –articol, octombrie 2008.

Site-uri oficiale şi Directoare de căutare:

[13] www.astăzi.ro.

[14] www.informaţia.ro.

[15] www.eu.int.

[16] www. Adevarul.ro.

[17] www/Mediafax.ro.

[18] www/gardianul.ro/toatestirile.

[19] www.nato.int.

[20] www/presamil.ro.

[21] www.mapn.ro.

DEZIDERATUL REDUCERII RISCURILOR DE CONFLICT SOCIAL PRIN INTERMEDIUL UNOR POLITICI INTEGRATE ÎN DOMENIUL RESURSELOR UMANE

Petre Ciprian CONSTANTINESCU*

Presently in Romania we have a functional market economy infested by the fever of consuming: people don't save money today for the next generations; more over, lots of people, busy with their own careers, don't even think of giving birth to a future generation. From this point of view, we can say the future generation of sacrifice died even before being born, as long as the present generation is too busy to work, to spend and to survive, as the case may order. The social and economical security of Romania can be insured only if there will be adopted sever, motivating and competition politics that will allow using optimally the opportunities of the labor market at local and regional level.

România a beneficiat în ultimii ani, în dauna stabilității relative a legislației şi mediului de afaceri intern, a crizelor financiare globale sau a tendințelor mondiale de recesiune, de perioade succesive de creştere economică susținută. Economia a depăşit faza de tranziție şi are astăzi o dinamică proprie, independentă de jocurile politice, dincolo de nivelul de corupție al administrației sau de ineficiența măsurilor legislative.

Apartenența la lumea globalizată de astăzi este mai puțin condiționată de poziționarea geografică sau de o simplă declarare a intențiilor. Statele naționale nu vor mai putea supraviețui decent în spații închise ermetic, interzicând circulația oamenilor şi având posibilitatea de a controla circulația informației, a valorilor culturale sau a bunurilor. Dar pentru a fi competitivi economic, nu este suficient să deschizi diferitele granițe; trebuie ca afluxul de oameni, bunuri şi informații să poate circula în condițiile calitative şi la viteza zilelor în care trăim.

Globalizarea impune o nouă viziune asupra strategiei dezvoltării. Dacă în perioadele anterioare strategiile de dezvoltare la nivel național se adaptau schimbărilor, în condițiile globalizării acestea trebuie să anticipeze aceste schimbări. Fără o prognoză adecvată, strategiile naționale sunt puse în pericol de a nu mai putea răspunde în timp util vitezei cu care se modifică elementele ce caracterizează mediul economic internațional.

Statul, în lipsa unei viziuni transformate în strategie, constituind an de an bugete care răspund preponderent presiunilor bugetare de natură socială şi confruntându-se cu un nivel de corupție ridicat, nu a reuşit prin intermediul instituțiilor sale excesiv de politizate şi birocratice, să vină în sprijinul economiei, împiedicând-o pe aceasta să se dezvolte la potențialul real.

Creşterea economică a României este astăzi frânată nu doar de lipsa unei strategii coerente existentă la nivelul clasei politice sau de recesiunea mondială provocată de criza financiară, ci de un conflict atipic, cauzat chiar de oportunitățile create pe fondul deschiderii provocate de aderarea la Uniunea Europeană: forța de

*** Căpitan, Ministerul Apărării, doctorand în ştiințe militare şi informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

muncă românească a migrat masiv, scumpind resursa umană pe piaţa de muncă autohtonă şi chiar blocând activitatea în unele sectoare de activitate. Iar dezechilibrele existente sunt departe de a fi la apogeu, consecinţele diminuării masive a natalităţii de după 1989 urmând a se face simţite abia în anii care vor urma.

Occidentul, confruntându-se mult mai devreme cu aceste probleme, a ajuns să importe forţă de muncă în special din ţările est-europene şi din câteva ţări asiatice. Fiecare dintre cele două alternative au demonstrat existenţa unor avantaje, dar au potenţat totodată o serie de conflicte, diferite ca tipologie:

- statele est europene au adus un aport de forţă de muncă relativ calificată, mai ieftină decât forţa de muncă din ţările destinatare, având un fond cultural-religios care a permis integrarea în societate fără mari probleme; marea problemă o constituie faptul că acest aport de forţă de muncă a venit pe fondul deschiderii graniţelor, ceea ce a facilitat totodată dezvoltarea reţelelor de crimă organizată în aceste spaţii, precum şi o creştere importantă a fenomenului de migrare ilegală şi muncă la negru;
- statele asiatice au adus un aport de forţă de muncă foarte ieftină, la limita de jos a pieţei muncii, venită în principal prin intermediul unor contracte legal întocmite; principala sursă de conflict a fost în acest caz, inadaptarea cultural-religioasă în rândul minorităţilor astfel create, care a condus la fenomene extreme, de terorism sau sprijin al formaţiunilor teroriste, îndeosebi, în rândul celei de-a doua generaţii, crescute într-un spirit duplicitar.

România este astăzi pe punctul de a se confrunta cu conflicte similare, având totuşi o serie de particularităţi specifice atât nivelului de dezvoltare economică locale cât şi accelerării fenomenului de globalizare:

- forţa de muncă autohtonă nu se va întoarce integral, aceasta presupunând o pierdere economică la nivelul societăţii a investiţiilor trecute, iar forţa de muncă care va accepta să se întoarcă vă fi mai scumpă şi va ridica costurile creşterii economice, frânând procesul de dezvoltare;
- nu există o zonă mai la est de noi, care să aştepte integrarea europeană, deci vom fi puşi direct în postura de a aduce forţă de muncă extra comunitară, cu toate conflictele cultural-religioase potenţiale care decurg de aici.

Plecând de la cele prezentate anterior, rezultă că atât Europa cât şi România în calitatea ei de parte integrantă a acesteia, au interesul unei atente gestionări a forţei de muncă existente şi viitoare, prin măsuri care să stimuleze deopotrivă creşterea natalităţii, controlarea migraţiei şi stimularea implicării celor ieşiţi de pe piaţa muncii în activităţi aducătoare de plusvaloare la nivel macroeconomic.

„În decursul istoriei moderne, toate ţările lumii au pus accentul pe dezvoltarea economică. Lumea contemporană se reîntoarce la adevăratul scop al economicului, *omul,* asigurarea bunăstării şi securităţii lui, atât la nivel individual, cât şi social. În prezent, se impune un nou mod de dezvoltare care integrează dimensiunea umană dintr-o altă perspectivă - aceea a complexităţii şi diversităţii, în care un rol important îi revine educaţiei."[1] Dar pentru a avea o resursă umană competitivă într-o societate orientată spre cunoaştere, este nevoie de mult mai mult decât să o educi:

[1] Ciobanu, Olga: *Educaţia economică în România. Prezent şi perspectivă,* Editura ASE, Bucureşti, 2003 p.13.

- trebuie să avem grijă la rata natalității, pentru ca să ai ce să educi;
- trebuie să ai grijă la fenomenul de migrație, îndeosebi a forței de muncă calificate, pentru ca altfel vom pierde mult mai mult decât investiția inițială;
- trebuie să ai grijă ca procesul de educație să se continue firesc cu cel de formare profesională, care nu trebuie să se oprească niciodată;
- trebuie să înveți să folosești cea mai ignorată resursă de pe piața forței de muncă: experiența pensionarilor.

1. Interdependențe între procesele demografice şi dezvoltarea social-economică

Din totdeauna, demografia şi activitățile social-economice s-au aflat într-o strânsă legătură existențială. Populația reprezintă scopul final al activităților economice, fiind totodată mijlocul de susținere a acestora. „Populația este condiția indispensabilă a existenței societății însăşi, populație al cărei rol economic se concretizează în aceea că este suport al factorului de producție primordial şi activ-creator şi care reprezintă destinatarul şi consumatorul virtual al rezultatelor oricărei activități economice."[2]

În sens de factor exogen al economiei, populația poate fi analizată în cadrul teoriei consumatorului rațional, în centrul căreia se află nevoile umane şi utilitatea economică. Rolul factorului demografic, ca destinatar final al bunurilor şi serviciilor produse se manifestă mai departe sub forma cererii acestora, cerere care este amendată cu restricțiile economice cunoscute: nivelul şi dinamica prețurilor şi tarifelor, mărimea veniturilor disponibile, dimensiunile, structurile şi calitatea ofertei de bunuri. O populație în creştere şi în diversificare solicită economiei să sporească cantitatea de bunuri, să îmbunătățească calitatea acestora în vederea asigurării condițiilor normale de viață pentru generațiile prezente şi viitoare. În acest context, creşterea populației, ca factor exogen producției, antrenează indirect modificări multiple în toate sectoarele producătoare de bunuri şi prestatoare de servicii.

Mult mai interesantă din perspectiva securității economice consider că este analizarea populației ca factor endogen (intrinsec) al dezvoltării (creşterii) economice, factor, care, la rândul lui, este determinat de procesele economice.

Dubla poziție a populației în sistemul de relații demo-economice - ca principal factor de producție şi ca destinatar virtual al bunurilor produse - constituie un argument puternic în favoarea aprecierii factorului demografic ca variabilă endogenă a creşterii şi dezvoltării economice.

Procesele demografice din România au un caracter atipic, care poate fi sintetizat prin: trendul pronunțat descrescător al populației pe fundalul unei creşteri puternice a populației pe plan mondial; schimbarea sensului de evoluție încă din anul 1991 şi continuarea acestui trend descrescător până în 2050; intensitatea mai mare a reducerii populației față de mai toate țările aflate în proces de depopulare; diferențele foarte mari între ratele de scădere după 1991, comparativ cu creşterea din anii 1968-1990.

Tendința sporului natural la nivelul Uniunii Europene în intervalul 2008-2060,

[2] Dobrotă, Niță: *Economie politică,* Editura Economică, Bucureşti, 1997, p. 104

conform studiului Eurostat 2008, descrie o posibilă creştere a ponderii mortalităţii în defavoarea natalităţii. Din acest motiv, migraţia va fi singurul factor de creştere al populaţiei. Chiar şi aşa însă, din 2035, migraţia nu va mai putea contrabalansa situaţia, astfel că populaţia va începe să scadă în Uniunea Europeană. La nivelul României, prognoza este mai pesimistă decât media europeană: „populaţia va scădea cu 8,4 la sută până in 2035, în aşa măsură încât ponderea ei nu va depăşi 19,619 milioane locuitori; până în 2060, numărul românilor va scădea la 16,921 milioane locuitori, cu 21 de procente faţă de nivelul înregistrat anul acesta."[3]

Numărul crescând al pensionarilor va reprezenta o povară tot mai mare pentru sistemul finanţelor publice, dat fiind că oamenii tind să aibă o speranţă de viaţă tot mai crescută, iar numărul populaţiei apte de muncă scade proporţional. De aceea, dacă se menţine tendinţa actuală reflectată şi în prognoze, începând cu anul 2035 nici măcar imigraţia legală nu va mai putea contrabalansa impactul negativ al diminuării numărului naşterilor.

Deşi nu se poate stabili o relaţie de dependenţă între dinamica populaţiei şi nivelul de dezvoltare economică, este evident riscul ca economia naţională să capoteze sub povara unei populaţii îmbătrânite şi ieşită din câmpul muncii, incapabilă să se adapteze la schimbările accelerate specifice economiei cunoaşterii.

2. Importanţa formării şi păstrării resursei umane calificate în vederea realizării unei societăţi a cunoaşterii, competitivă în noua economie

Într-o societate în care aproximativ o treime din populaţie este ocupată în mediu rural, în care o bună parte a populaţiei trăieşte arhaic, după standarde de mult apuse, a-ţi irosi fondul de cunoaştere şi a permite elitelor să emigreze, constituie din punct de vedere economic o condamnare la a rămâne în stadiul de piaţă de desfacere, ceea ce din punct de vedere al securităţii economice, echivalează cu sinuciderea.

O populaţie mai educată conduce la avantaje sociale şi economice, generate de creşterea productivităţii; totodată, „cu cât se alocă mai mult timp pentru educaţia unei persoane, cu atât acea persoană devine mai adaptabilă în faţa unor noi provocări."[4] Internet-ul şi multitudinea de servicii dezvoltate în jurul acestuia contribuie, mai pregnant şi mai rapid ca niciodată la dezvoltarea personală a fiecăruia dintre noi, la creşterea nivelului general de cunoaştere şi informare.

Probabil cel mai mare paradox al societăţii româneşti este constituit de faptul că, în ciuda sistemului educaţional inert şi ineficient, lipsit de pragmatism şi neancorat în lumea obiectivă în care trăim (se pune în continuare exagerat de mult preţ pe aspectele teoretice), pe eşafodul sacrificiului familial, prin dedicarea unor profesori sau pur şi simplu printr-un nativ spirit autodidact, în România cunoaşterii, încă apar vârfuri şi elite.

De-a lungul timpului, s-au conturat două tipuri de învăţare: de menţinere şi de schimbare. În mod tradiţional, societăţile şi indivizii au adoptat tipul de învăţare de menţinere continuă. Această învăţare este întreruptă de scurte perioade de inovaţie,

[3] Articolul, *Eurostat: Numărul românilor va scădea în următorii 50 de ani, pe fondul „îmbătrânirii" populaţiei UE,* publicat în Cotidianul din 26.08.2008, Bucureşti.

[4] Suciu Marta Christina, *Economie/Economics, Partea a II a,* Editura ASE, Bucureşti, 2004, p. 584.

declanşate adesea de şocul unor evenimente exterioare. În fond şi în principal, învățarea de menținere constă în achiziția de norme, metode şi reguli fixe, rigide pentru a face față unor situații cunoscute şi recunoscute.

Educația şi creativitatea se completează reciproc, potențialul uman având un rol din ce în ce mai important în susținerea dezvoltării. Creativitatea nu este limitată la nivelul elitelor; fiecare persoană deține un însemnat potențial creativ. Prin educație poate fi dezvoltată şi exploatată creativitatea: educația devine astfel componenta cheie a dezvoltării capitalului uman.

Societatea contemporană este astăzi o societate care învață, care se adaptează la nou, iar în acest context sistemele educaționale trebuie să urmărească formarea unor oameni capabili să contribuie la dezvoltarea propriilor competențe, care să se integreze deplin în contextul socio-cultural în care trăiesc. În vremurile de frământări şi de căutări specifice societății cunoaşterii, supraviețuirea este facilitată de un mod de gândire şi abordare a problemelor specific tipului de învățare care urmăreşte schimbarea. Este vorba de acel tip de învățare inovatoare care poate genera reînviere, restructurare şi reformulare de probleme.

În sistemul educațional autohton, însăşi faptul de a lupta împotriva curentului general al înmagazinării şi stocării de date şi informații, reprezintă un start pentru un autodidact care va reuşi să se adapteze mai uşor provocărilor din viața de zi cu zi. Învățăceii sau lucrătorii care reuşesc să înțeleagă că a înota împotriva curentului, poate fi dincolo de riscurile inerente ale unui naufragiu într-o cauză pierdută, şansa de a schimba lumea după propria viziune, au cele mai mari şanse de reuşită.

Ne-au demonstrată pionierii capitalismului românesc care au avut curajul să abandoneze siguranța unui loc de muncă la stat pentru şansa de aşi valorifica aptitudinile (la început zeița Fortuna a fost de partea majorității curajoşilor care au intuit schimbarea); ne-o demonstrează şi modelul de întruchipare a visului american – Bill Gates – care şi-a abandonat studiile pentru a-şi urma chemarea.

„Fără cei care străpung, care scot afacerile din canoane şi rutină, progresul ar fi mult încetinit."[5] Dar pentru a reuşi să-i păstrezi pe aceşti neconformişti entuziaşti în țară şi pentru a le putea valorifica energiile şi curajul, trebuie să înțelegem un adevăr fundamental: etica muncii s-a schimbat dramatic, punând la grea încercare toate tabuurile morale ale societății.

Marea problemă a noii generații de lucrători ai cunoaşterii (knowledge worker), o reprezintă dedicarea. „Educația te eliberează, dar în acelaşi timp îți erodează ataşamentul față de un anumit loc, de o anumită țară sau chiar de o anumită organizație."[6] Salariații cunoştințelor ezită în fața dedicării, ei căutând întotdeauna un echilibru între viața profesională şi cea particulară. Avem de-a face cu un salariat care refuză o relație contractuală de muncă pe termen lung, dar care solicită să participe la luarea deciziilor. Astfel, vechea concepție a eticii muncii, care punea accent pe loialitate, se schimbă. Noile generații de salariați demonstrează dualitatea conceptului de etică: *nu muncesc ca să trăiesc, ci trăiesc ca să muncesc*, devenind din ce în ce mai

[5] Daniel Dăianu,*Ce fel de capitalism*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, Bucureşti.
[6] Charles Handy, *Elefantul şi puricele,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007, p. 173.

atenţi la calitatea efortului pe care-l depun, la confruntarea atitudinii dintre ei, manageri şi clienţi. „Ceea ce contează pentru ei cel mai mult este loialitatea față de muncă, nu față de un angajator”[7]

Cele prezentate anterior nu se doresc o pledoarie pentru înghețarea sistemului de formare a resursei umane locale. Este datoria sistemului educațional să se reformeze astfel încât să provoace revoluția individuală a cât mai multor indivizi capabili să reuşească în condițiile unei societăți deschise spre cunoaştere, pe fondul unei economii de piață deschise. Educația este cel mai încet, dar şi cel mai puternic factor al creşterii economice.

Se impune deci adoptarea unor măsuri de conservare şi multiplicare a fondului național de cunoaştere; iar pentru realizarea acestui deziderat, consider necesar ca alături de educație să joace un rol important stimularea natalității şi diminuarea fenomenului de migrațiune.

3. Natalitatea şi migrația – factori de risc la adresa securității economice viitoare

Existența unei economii de piață funcționale integrată în piața unică europeană, şi apetitul pentru muncă reflectat în statistici sunt condiții necesare pentru asigurarea securității economice a unui spațiu, dar este necesar ca ele să fie gestionate în condițiile înțelegerii dinamicii economice şi sociale a transformărilor actuale.

O populație aflată în curs de îmbătrânire se transpune în mai puțini oameni apți de muncă ce trebuie să susțină un număr tot mai mare de pensionari, lucru ce pune în pericol susținerea sistemelor sociale de securitate. Comparațiile pe plan internațional, relevă faptul că populația Europei are cea mai înaintată vârsta, situație datorată în primul rând politicilor sociale promovate în acest spațiu.

Pe fondul globalizării şi a deschiderii frontierelor, am înțeles două adevăruri fundamentale ale lumii în care trăim, care ne-au afectat pe toți deopotrivă:

- suntem liberi să circulăm, să muncim sau să studiem oriunde, dar cei mai mulți dintre noi nu avem puterea economică necesară sau curajul unei astfel de experiențe, cu atât mai mult cu cât ne lovim de o discriminare nerecunoscută: indiferent de competențele reale, studiile sau calificările obținute în România nu sunt recunoscute ca atare pe piețele muncii din statele occidentale;
- în ciuda imenselor oportunități oferite de un teritoriu virgin pentru capitalismul sălbatic, dublate de o forță de muncă ieftină şi calificată, investițiile străine au sosit în România cu întârziere, iar atunci când au venit au găsit o forță de muncă nemotivată, deprofesionalizată şi decimată de emigrări.

Societatea de consum promovată de sistemul capitalist se adaptează specificului fiecărui stat sau zone, depăşind diversele bariere de natură etnică, culturală sau religioasă. Dar întârzierea cu care soseşte prosperitatea asociată unui economii de piață, indiferent dacă vina aparține ineficiențelor birocratice ale actului de guvernare, tergiversării reformelor şi amânării falimentelor coloşilor economici cu picioare de lut, întârzierii dezvoltării infrastructurilor care nu reuşesc să țină pasul cu necesitățile economiei, sau neîncrederii investitorilor într-un spațiu puțin cunoscut, a avut un efect

[7] Charles Handy, *Epoca iraționii,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007, p. 82.

puternic negativ la nivelul societății: oamenii învățați ca cineva (statul) să aibă grijă de nevoile şi libertățile lor şi-au pierdut motivarea şi încrederea în capacitatea economiei de piață de a răspunde la nevoile lor. Au devenit mai egoişti şi mai nerăbdători: fac mai puțini copii decât ar fi necesar pentru un spor demografic pozitiv şi emigrează în masă în încercarea adeseori disperată de a-şi asigura securitatea economică personală sau a familiei.

„Migrația va deveni una dintre problemele majore ale acestui secol."[8] Dar cauzele migrației, dincolo de posibilitatea unor catastrofe naturale sau de diferențele mari de venituri între societățile prospere şi cele paupere, rezidă în ratele mici ale natalității în marea majoritate a statelor dezvoltate. Scăderea natalității implică îmbătrânirea societății: nu se mai face schimbul de generații, ceea ce conduce în mod evident la imposibilitatea susținerii sistemului de protecție socială. Efectele pot fi întrevăzute încă de pe acum, deoarece o politică inconştientă de limitare a şomajului, a trimis în pensie, în mod anticipat, o întreagă generație aflată în plină putere de muncă. Se aproximează că la ora actuală, există în România 1 milion de pensionari cu vârste mai mici decât limita de pensionare.

După ce au fost intrigați de intrarea capitalurilor străine în țară, cei care susțineau să nu ne vindem țara au de ce să se teamă: singura şansă de supraviețuire a unei societăți ieşite la pensie este deschiderea pieței muncii pentru imigranți. Asta dacă nu se găsesc soluții care să sporească natalitatea şi care, concomitent, să atragă cât mai mulți pensionari dacă nu în câmpul muncii, măcar în organizații non-profit sau în acțiuni cu implicații economice pozitive.

„Guvernul încheie acorduri pentru exportul de forță de muncă şi tot el se vaită de deficitul de mână de lucru şi, în special, de personal calificat."[9] Modificarea salariului minim sau majorările salariale aplicate bugetarilor nu sunt măsuri capabile să oprească migrația: cei care au plecat au făcut-o pentru sume mult mai mari. Consider că este important să se înțeleagă că un stat cu o economie slabă nu poate duce o politică de protecție socială eficientă; drept urmare, toate majorările salariale, respectiv de pensie, făcute peste nivelul de creştere a productivității economice, sunt inflaționiste şi contraproductive, având ca finalitate o scădere a nivelului de trai în termeni reali. Este ceea ce Banca Națională, prin diverse canale, transmite încă din perioada în care România avea inflație şi dobânzi cu două cifre. Inconştiența celor aflați la guvernare, poate întoarce România în acea perioadă, compromițând totodată şansa economiei de a reduce decalajul fața de statele occidentale.

De aceea consider că singura alternativă viabilă este îmbunătățirea permanentă a condițiilor de stimulare a mediului de afaceri, astfel încât tonul creşterilor salariale să fie dat de creşterea competitivității în mediul privat şi nu de presiunile sindicale ale bugetarilor, care reprezintă aproximativ o treime din totalul forței de muncă ocupate.

Înainte de a ne confrunta serios cu problema imigrației, România s-a confruntat în ultimii ani cu un puternic fenomen de emigrare din partea celor nemulțumiți de condițiile oferite de piața internă.

---

[8] Charles Handy, *Elefantul şi puricele,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007, p. 178.

[9] Viorica Ana Chişu, *Statul exportă forță de muncă de patru ori mai mult decât importă*, publicat în revista Capital din 02.07.2008, Bucureşti.

Aparent, există un efect pozitiv: sumele de bani trimise în țară au echilibrat în ultimii ani balanța de plăți a României. Pe termen lung însă, efectul este dezastruos atât la nivel individual, cât şi la nivelul societății; cel mai bun exemplu este constituit de generațiile de copii frustrați de lipsa părinților, care vor trebui să gestioneze viitorul economic şi social al României.

Când ne gândim la costuri, tindem să ne concentrăm pe ceea ce este aici şi acum. Considerăm deosebit de relevantă o comparație din domeniul militar:

- costurile economice şi sociale post război, suportate de SUA pentru primul război din Irak, din 2001 până în prezent, au depăşit deja costurile operațiunilor militare propriu-zise; „SUA au plătit deja de cinci ori mai mult pentru drepturile veteranilor invalizi care au luat parte la acest conflict decât au plătit pentru a purta acel război."[10] Nota de plată pentru războaiele prezente se va transmite generațiilor viitoare;
- avem curajul de a face afirmația că, în cazul României, costurile de oportunitate pierdută, generate de scăderea natalității şi de migrația forței de muncă, cu implicațiile sociale aferente dar şi cu pierderea forței de muncă calificate care a decis să se stabilească în afară, deşi sunt greu de estimat, sunt atât de mari încât pun în pericol însăşi securitatea economică a României pe termen lung.

Pe fondul crizei financiare internaționale, piața forței de muncă românească primeşte un ajutor nesperat: „o parte din românii plecați să lucreze în străinătate se vor întoarce mai repede decât şi-au propus, acoperind zonele afectate de deficit de personal din economia românească."[11] Dar aceasta este o situație conjuncturală şi temporară; deficitul de forță de muncă existent pe piață la un moment dat, este în bună măsură urmarea plecării masive la muncă, şi reprezintă un factor de insecuritate atât la nivel economic cât şi la nivel social, deoarece existența acestui deficit implică două posibilități:

a) neacoperirea acestuia, care implică o frânare a creşterii economice şi care conduce inevitabil la o majorare inflaționistă şi nejustificată economic a costurilor salariale;

b) acoperirea deficitului pe baza fenomenului de migrațiune, prin importul de forță de muncă din zone mai puțin dezvoltate economic, care implică următoarele riscuri de securitate:

- în condițiile în care la un moment dat oferta de pe piața forței de muncă va scădea, este de aşteptat ca imigranții să accepte venituri salariale mai reduse, ceea ce va determina faptul ca proaspeții intrați în şomaj să fie în proporție majoritară din rândul forței de muncă autohtone;
- este probabil ca o bună parte din imigranții de pe piața muncii să caute să-şi stabilească reşedința în țara adoptivă; din experiența Europei occidentale, chiar dacă prima generație se va integra fără să ridice probleme semnificative din punct de

[10] Linda J. Bilmes, *Irakul ipotechează SUA pe 100 de ani*, publicat în revista Foreign Policy din aprilie / mai 2008, Bucureşti.

[11] Camelia Stănculescu, directorul general al Manpower România, reprezentanța locală a celei mai mari companii specializate în leasing de personal din lume, citată de Alina Pahoncia în *Cum afectează criza financiară piața forței de muncă din România,* publicat în Ziarul Financiar din 13.10.2008, Bucureşti.

vedere social, în rândul copiilor acestora, apar probleme de armonizare a valorile culturale însuşite în familie cu valorile societăţii în care trăiesc. Dintre aceştia, persoane cu cetăţenie europeană, şi cu un bagaj de cunoştinţe şi experienţe specifice unei societăţi deschise, democratice şi capitaliste, dar instabili emoţional, sunt recrutaţi cei mai periculoşi şi mai fanatici terorişti;

- nu în ultimul rând, este foarte posibil ca fenomenul de imigraţie de forţă de muncă să fie urmarea unui fenomen de emigrare a forţei de muncă calificate. Cel mai probabil, o bună parte din materia cenuşie odată plecată nu se va mai întoarce în ţară decât pentru turism familial, ceea ce înseamnă o pierdere ireparabilă, fiind puţin probabil ca imigraţia de forţă de muncă calificată să fie la un nivel comparabil. Drept urmare, incapacitatea de a stopa exodul de creiere se va concretiza în fatalitatea de a juca permanent în liga a doua economică.

4. Prosumul sau modalitatea de susţinere a creşterii economice prin implicarea forţei de muncă neocupate

Distinct de economia monetară dar în sprijinul acesteia, există o economie ascunsă, în afara registrelor contabile. „Această economie invizibilă nu trebuie să fie confundată cu economia subterană sau „neagră" în care se spală bani, se comite evaziune fiscală, iar teroriştii, dictatorii şi marii traficanţi de droguri prosperă."

„Există însă şi o importantă economie „ascunsă", în care se produc activităţi economice nedetectabile, nemăsurabile şi neplătite. Este vorba de Economia de Prosum." [12]

Prosumul poate fi generic definit drept activitatea în care un individ sau un grup de indivizi produce şi consumă simultan ceea ce generează. Multe dintre nevoile şi aspiraţiile fiecăruia dintre noi nu pot sau nu este rentabil să îşi găsească un răspuns în economia de piaţă, astfel încât cu toţii suntem prosumatori la un moment dat şi toate economiile au un sector de prosum.

Prosumul îmbracă şi în societatea românească nenumărate forme: de la îngrijirea şi educaţia pe care părinţii sau bunicii o acordă copiilor, până la plata direct de la bancomat sau pe Internet, de acasă, prin care unii dintre noi ne achităm facturile, taxele sau impozitele.

Deşi putem spune că toate activităţile din sfera prosumului vin în sprijinul economiei monetare, unele dintre ele au o importanţă deosebită în sensul sprijinului acordat unei dezvoltări economice durabile (cum ar fi banala separare a produselor reciclabile din gunoiului casnic), precum şi pentru asigurarea securităţii economice în viitor (îndeosebi prin educarea generaţiei tinere, respectiv munca de studiu). Valorizarea doar a muncii plătite „înseamnă să ignorăm sau să minimalizăm celelalte tipuri de muncă şi oamenii care le prestează."[13]

Impactul social imediat este de reducere sau reorientare a locurilor de muncă: odată cu introducerea de către bănci a sistemului „self-pay" sau a plăţilor prin Internet, furnizorul de servicii realizează o reducere a costurilor prin creşterea operativităţii şi prin eliminarea unor funcţii de la ghişeu. Dar cel care ajunge să

[12] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuţia în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.141.
[13] Charles Handy, *Elefantul şi puricele,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007, p. 200.

presteze munca este un consumator neremunerat, respectiv un prosumator. „Ne aşteaptă o intensificare a procesului de externalizare a mâinii de lucru, iar mutarea muncii de la producător la consumator este următoarea frontieră importantă a externalizării.” [14]

Existența rețelelor de calculatoare publice (Internet) sau private (sistemele ATM ale băncilor), precum şi nivelul de educare şi adaptare a populației la noile standarde ale societății cunoaşterii, transformă consumatorii în prosumatori pentru o gamă variată de activități. Şi mai evidentă este din acest punct de vedere folosirea spațiului virtual al Internetului, pentru educație sau pentru crearea propriului divertisment, care au ajuns să se întrepătrundă: de la cursurile on-line şi jocurile în rețea, la clipurile postate pe site-ul Youtube.

Multe dintre activitățile specifice prosumului generează însă coeziune socială. În condițiile în care contribuția fiecăruia dintre noi în cadrul propriei familii, respectiv propriei gospodării, este aproape în întregime rezultatul prosumului, devine evident că timpul în care nu se munceşte în economia monetară, incluzând deopotrivă prosumul şi relaxarea, este mai puțin important pentru bunăstarea economică decât timpul petrecut la locul de muncă.

Vorbeam în subcapitolul anterior despre necesitatea înțelegerii schimbărilor dramatice survenite în etica muncii, în vederea încercării de a stopa exodul creierelor. Consider necesară o reanalizare a echității şi în etica politicilor sociale care privesc populația ieşită din câmpul muncii.

O analiză asupra reformelor sociale trebuie să pornească de la nivelul de echitate al actualelor politici sociale, nu numai în sensul redistribuirii veniturilor între categorii sociale - de la cei cu câştiguri însemnate către cei lipsiți de resurse; trebuie realizată o diferențiere în primul rând în interiorul fiecărei categorii. Statul, prin politicile fiscale şi prin cele sociale de redistribuire, lucrează cu plafoane şi limite: o limită de venituri peste care se percepe impozit sau o limită de venituri pe membru de familie sub care se acordă subvenții.

Cei care au gândit adoptarea în România a punctului de pensie, raportat la venitul mediu din fiecare an de contribuție, s-au gândit probabil la eliminarea inechității modului de stabilire a pensiilor. Dar, precum economia monetară ignoră prin statisticile sale prosumul şi beneficiile acestuia, şi sistemul public de pensie face exact acelaşi lucru: ignoră pe de o parte pensionarii din agricultură, despre care nu există date personalizate privind contribuțiile nemonetare la prosperitatea relativă a timpurilor de până în 1989; pe de altă parte ignoră efortul depus de cei care şi-au asumat rolul de părinți la creşterea generației care contribuie astăzi la realizarea PIB-ului.

Este aproape imposibil să găseşti o soluție perfect echitabilă pentru aceste două situații, mai ales în contextul în care productivitatea economiei este scăzută iar resursele bugetare sunt pe măsură. Dar în opinia mea, ar trebui adoptate două măsuri reparatorii, bazate pe nişte principii foarte simple, şi care ar asigura nu numai o echitate crescută, dar şi fundamentele pentru o prosperitate viitoare, dată de nivelul de satisfacție /fericire al națiunii:

[14] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuția în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.159.

- în primul rând ar trebui aplicat tuturor persoanelor care au împlinit vârsta de pensionare stabilită conform legii, indiferent de contribuțiile anterioare la bugetele statului, un plafon minimal de pensie (/ajutor de bătrânețe) la nivelul salariului minim pe economie, cu condiția ca acesta să nu dețină decât un maxim de suprafață locuibilă stabilit prin lege, şi fără alte bunuri de natură mobilă sau imobilă în patrimoniu, peste un plafon stabilit;
- pe de altă parte, pensia de stat ar trebui indexată funcție de numărul de copii pe care pensionarul i-a crescut, iar dacă sistemul informațional ar permite, această pondere ar trebui să fie stabilită şi funcție de veniturile impozitate de statul român respectivilor copii.

„Cât de multă productivitate a economiei a monetare se pierde atunci când oamenii dau greş în rolul de părinți?"[15] Dar atunci când oamenii, constrânşi de un sistem care neglijează efortul depus de părinți, monetar sau pur şi simplu angajament, renunță să mai facă copii sau îi abandonează? Îşi poate permite România sacrificarea viitorului economic şi a coeziunii sociale, prin politici sociale şchioape, în care se aproape tot bugetul asigurărilor sociale se alocă pentru tratarea problemelor şi nu pentru prevenire?

Dacă ar fi să transpunem în sistem monetar, timpul şi energia consumate de un părinte în creşterea copiilor ar putea să fie alocate de un individ lipsit de angajamente pentru un al doilea job; banii astfel câştigați, precum şi banii pe care prima categorie îi investeşte în copii, pot fi investiți într-o pensie privată sau în alte forme de investiție care să aducă ulterior o rentă viageră. Şi aceasta în contextul în care pensia ambelor categorii este şi va fi asigurată de la bugetul de stat, în condiții de egalitate, prin efortul aceloraşi copii la care făceam referire anterior.

Pe de o parte, energia umană şi inovarea sunt atribute ale tinereții esențiale într-o societate a cunoaşterii, pe care riscăm să le pierdem dacă nu la gestionăm corect. Pe de altă parte, „va exista o concurență între guvernele țărilor sărace pentru atragerea pensionarilor din statele bogate".[16] Dacă nu suntem competitivi din punct de vedere al prețurilor pentru atragerea acestei clase de investitori, trebuie să stopăm din faşă un posibil exil al pensionarilor.

Consider că se impune, chiar dacă cu întârziere, înghețarea pensiilor şi indexarea acestora cu un coeficient (determinat statistic) pentru fiecare copil crescut (aflat în întreținere în perioada creşterii) care ajuns la vârsta adultă, ajunge să contribuie la bugetele de asigurări sociale ale României, doar pentru acei pensionari care ajung să-şi petreacă bătrânețile în România.

Aceasta măsură împreună cu revenirea la sistemul în care părintele care rămâne în concediu de îngrijire a copilului poate opta pentru 85% din salariu avut la momentul respectiv, ar contribui la o stimulare calitativă a creşterii natalității.

Totodată, stimularea economiei de prosum prin măsuri fiscale, împreună cu acceptarea unor formă de plată (plata cu ora, jumătate de normă) care să permită pensionarilor ajunşi la limita de vârstă să cumuleze pensia cu salariu, ar putea scoate o bună parte din populația ieşită din câmpul muncii din inactivitate, cu consecințe

[15] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuția în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.145.
[16] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuția în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.306.

pozitive atât la nivelul fiecărui individ în parte, cât şi la nivelul societăţii.

5. Concluzii

Fiecare perioadă din istorie poate fi considerată o perioadă de tranziţie, mai lentă sau mai accelerată, către un alt sistem; fiecare generaţie se poate considera o generaţie de sacrificiu în raport cu generaţiile viitoare. În ciuda inadvertenţelor legislative, a birocraţiei aparatului funcţionăresc, a dificultăţilor în eradicarea corupţiei sau a lipsei unor înclinaţii native către antreprenoriat, avem astăzi în România o economie de piaţă funcţională, cuprinsă de febra consumului: oamenii nu mai economisesc astăzi pentru generaţiile viitoare; mai mult chiar, mulţi dintre ei, ocupaţi cu propriile cariere, nici măcar nu se gândesc să mai dea naştere unei generaţii viitoare. Din acest punct de vedere, putem spune că viitoarea generaţia de sacrificiu a murit încă înainte de a se naşte, în timp ce generaţia actuală este prea ocupată să muncească, să consume sau să supravieţuiască după caz.

Dacă vrem să avem un viitor sigur pentru generaţiile următoare, fără conflicte sociale importante, trebuie să căutăm o reaşezare a sistemului public de educaţiei, a pieţei muncii (începând cu sectorul bugetar) şi a pieţei asigurărilor sociale în concordanţă cu etica societăţii cunoaşterii în care trăim.

În condiţiile crizei de timp cu care se confruntă astăzi societatea, atât recunoaşterea importanţei timpului fiecărui părinte, cât şi capacitatea de a folosi în sprijinul economiei timpul celor care dispun de el (îndeosebi pensionarii) reprezintă un pas înainte în asigurarea securităţii economice.

„Prosumatorii sunt eroii economiei ce va să vină, pe care încă nu-i slăveşte nimeni.”[17] Statul ar trebui să caute să înţeleagă şi să urmeze tendinţele din mediul de afaceri, să stimuleze şi să profite cât mai inteligent de pe urma „prânzului gratuit” oferit de prosumatori.

Dezvoltarea durabilă, creşterea eficienţei şi competitivităţii economice, o creştere economică sănătoasă şi neinflaţionistă, sunt tratate adesea ca obiective distincte. Consider necesar a fi privite împreună, sistemic, ca o serie de obiective interdependente, care împreună concură la realizarea stării de securitate economică şi socială a unui spaţiu dat, pe un orizont de timp viitor.

Securitatea socială şi economică a României şi chiar a Uniunii Europene nu pot fi asigurate, decât dacă se vor adopta politici ferme, motivante şi concurenţiale, inspirate din organizarea şi experienţa mediului de afaceri şi corelate între ele, care să permită valorificarea în condiţii optime a oportunităţilor pieţei de muncă la nivel local şi regional, respectiv:

- **stimularea natalităţii** în rândul populaţiei cu un nivel socio-economic peste media pe economie, prin adoptarea concomitentă a două măsuri, care privesc deopotrivă prezentul şi viitorul: revenirea la sistemul în care persoana care îngrijeşte copilul (mama sau tata după caz) beneficiază de 85% din veniturile avute la data intrării în concediu de îngrijire a copilului; respectiv blocarea pensiilor la nivelul actual şi diferenţierea acestora, prin multiplicare cu câte un procent (determinat statistic) pentru fiecare copil care contribuie la bugetul de asigurări sociale în

[17] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuţia în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.167.

România;

- **stimularea ocupării optime a forței de muncă calificate**, prin corelarea permanentă a necesarului de resursă umană specializată la nivelul cerințelor de pe piața autohtonă, diferențiată pe regiuni, cu cifrele aprobate pentru şcolarizare în instituțiile universitare de învățământ; deşi această măsură singulară nu este suficientă pentru oprirea exodului de creiere, ea permite o absorbție mai bună a forței de muncă tinere şi reduce în intensitate una din cauzele de bază ale emigrării: inadaptarea sau supracalificarea în raport cu oferta de muncă existentă;
- **stimularea realizării unei societăți a cunoaşterii.** În sprijinul acestei politici, consider oportună realizarea unei clasificări interne a instituțiilor de învățământ, urmând ca primii 1%-10% din absolvenții acestora, precum şi toți absolvenții universităților de prestigiu din afară, să fie scutiți de impozitele pe venituri din activități salariale sau activități independente pe o perioadă definită (5 ani). Privarea bugetului de aceste resurse ar putea să aducă în schimb plusul de inovare şi implicare necesar revigorării competitive a economiei româneşti pe plan mondial;
- **înțelegerea importanței şi încurajarea prosumului**, îndeosebi în rândul păturii largi a pensionarilor, ca factor de stimulare a creşterii sectorului de servicii în economia României. Oferiți-le pensionarilor un abonament gratuit la internet, inclus în factura telefonică, şi dați-le voie să îşi consume energia în organizații non-profit sau să se implice în creşterea copiilor în loc să îşi irosească experiența la cozile birocrației.

Bibliografie selectivă

[1] HANDY, Charles, *Elefantul şi puricele,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007.

[2] HANDY, Charles, *Epoca iraționii,* Editura Codecs, Bucureşti, 2007.

[3] NIȚĂ, Dobrotă, *Economie politică,* Editura Economică, Bucureşti, 1997

[4] CIOBANU, Olga, *Educația economică în România,* Editura ASE, Bucureşti, 2003.

[5] SUCIU, Marta Christina, *Economie/Economics, Partea a II a,* Editura ASE, Bucureşti, 2004.

[6] TOFFLER, Alvin si Heidi, *Avuția în mişcare* , Editura Antet, 2006.

[7] *** Colecția *Ziarul financiar,* 2008

[8] ***Colecția *Capital,* 2008

[9] ***Colecția *Foreign Policy România,* 2008

NECESITATEA CORELĂRII POLITICILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ENERGETICE ŞI ALIMENTARE

Petre Ciprian CONSTANTINESCU*

In the industrial era, the energy resources represented the main factor of economies increase. Today, in the knowledge society, in which the new economy increased on the basis of informational resource, the thirst for energy resource didn't diminish at all; on the contrary, it became greater as to endanger the food security of population all around the world.

As a result, paradoxically, the economical increase based on the energy resource consuming creates nowadays a conflict of interests, the stake is large cultivable grounds.

The most important catalysts of the present food crisis are the governmental politics that encourage the farmers to re-orientate their grain production for consume towards ethanol and other bio-combustibles.

În epoca industrială, resursele energetice au constituit principalul factor de creştere a economiilor. Astăzi, în societatea cunoaşterii, în care noua economie creşte pe baza resursei informaționale, setea de resursă energetică nu s-a diminuat; dimpotrivă, a devenit atât de mare, încât a ajuns să pună în pericol însăți securitatea alimentară a populației la nivel mondial.

Astfel, paradoxal, creşterea economică realizată pe baza consumului de resursă energetică, creează astăzi un conflict de interese având ca miză suprafețele de teren cultivabile.

1. Aspecte de reglementat prin politicile din domeniul securității energetice

Suntem total dependenți de resurse. O seară fără curent electric, ne deconectează pe fiecare dintre noi de la civilizație. Generalizată la nivelul unei metropole, sau şi mai rău la nivelul unei regiuni, penuria de resurse creează premizele unei degringolade totale. Dacă riscurile sociale sunt evidente şi imediate, amenințările la nivel economic sunt greu de anticipat şi se întind pe o perioada de timp îndelungată.

Consider că pentru limitarea acestor amenințări se impune adoptarea unor măsuri de asigurare a necesarului de resurse energetice, prin urmărirea următoarelor două obiective:

- *reducerea costurilor;*
- *diversificarea surselor de aprovizionare.*

Reducerea costurilor se poate realiza de asemenea prin două modalități:

- eficientizarea producției energetice şi a canalelor de distribuție, în care un rol important îl joacă atât capacitatea statului de a negocia condiții favorabile cu partenerii externi, cât şi existența unei burse energetice funcționale;
- stimularea capacităților economice şi a societății în genere de a reduce pierderile şi de a limita consumurile.

Caracterul limitat şi amploarea fără precedent a consumului de resurse naturale,

*** Căpitan, Ministerul Apărării, doctorand în ştiințe militare şi informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

care conduc la pericolul epuizării lor, precum şi amplificarea gradului de interdependență a țărilor sunt motivații suficient de puternice pentru intensificarea eforturilor de a ieşi din epoca risipei.

Reducerea risipei este unul din „aspectele gestiunii resurselor care trebuie să fie incluse în obiectivele economice şi sociale ale societății, obiective a căror complexitate este în continuă creştere. În toate sectoarele economiei, o reducere considerabilă a consumului de resurse naturale pe unitatea de produs este, incontestabil, posibilă şi aceasta fără a antrena o scădere a calității sau a nivelului de viață. Numeroase metode de conservare a energiei şi tehnologii mai eficiente de folosire a materiilor prime sunt deja disponibile sau ar putea fi dezvoltate printr-o intensificare a cercetării."[1] Dacă România vrea să reducă decalajul față de economiile avansate, trebuie în primul rând să învețe să economisească. Iar dacă cercetarea ni se pare prea scumpă, atunci este preferabil să investim în cumpărarea de tehnologie care să ofere calitate producției printr-un consum redus de resurse, decât să cheltuim resursele pentru întreținerea unor sisteme depăşite.

Prin intermediul tehnologiilor, limitarea consumului de resurse naturale se poate realiza, pe trei căi principale:

1) *economisirea resurselor naturale limitate* - la care îşi aduc contribuția, nu tehnologiile avansate, cum ar fi cele domeniul microelectronicii, care permit miniaturizarea subansamblelor şi a produselor complexe, dar şi un consum energetic redus;

2) *recuperarea şi refolosirea resurselor* - metodă bazată pe principiul „epuizării maxime" a resurselor, prin conceperea unor scheme circular-active ce includ, tehnologii de recuperare, refolosire şi valorificare a ieşirilor de masă şi energie, altele decât cele înglobate în produse şi servicii de bază;

3) *crearea de noi resurse* - considerată în ultimul timp drept cea mai importantă cale de economisire a resurselor - prin utilizarea unor tehnologii de ultimă generație. Numărul mare de astfel de aplicații, care se află în continuă creştere, permite aprecierea că, în acest domeniu, posibilitățile sunt nelimitate.

Consider că, principalele riscuri şi amenințări la adresa securității energetice provin din funcția de producere a energiei. Strategiile energetice contemporane acordă o atenție deosebită diversificării formelor de producere a energiei, în scopul reducerii riscurilor apariției unor disfuncționalități grave în producția şi consumul energetic. În acest sens, secolul în care trăim va fi marcat de diversificarea surselor de energie şi probabil de noi substituiri spectaculoase în ceea ce priveşte producția de energie, mai ales prin valorificarea unor resurse regenerabile. Având în vedere consumul de energie imens şi în continuă creştere, este de aşteptat ca un timp noile forme de producere a energiei să coexiste cu cele vechi.

Fiecare tip de resursă energetică contribuie sau are potențialul de a contribui la realizarea securității energetice:

[1] Gabor D., Colombo U., King A., Galli R., *Să ieşim din epoca risipei,* Editura Politică, Bucureşti, 1983, pp. 304-306.

a) Combustibilii fosili solizi (cărbunele)

La nivel mondial „există în prezent rezerve substanțiale de combustibili solizi, care le depăşesc pe cele de petrol de 4-5 ori, suficient pentru asigurarea consumului timp de 200 de ani."[2] Deşi la nivelul Europei, 80% din rezervele de combustibili fosili sunt reprezentate de combustibilii solizi, (huilă, lignit, turbă şi reziduuri petroliere), costurile mari de producție şi calitatea variabilă au determinat restrângerea acestei industrii.

Deşi pe termen mediu nu există probleme majore privind securitatea aprovizionării cu combustibili solizi, viitorul cărbunelui depinde mult de dezvoltarea tehnicilor care asigură utilizarea mai uşoară (cum ar fi gazeificarea) şi diminuarea impactului asupra mediului în termeni de emisii poluante cu tehnologii de ardere curate şi de captare de CO2.

b) Petrolul

Resursele de petrol la nivel mondial sunt de cca. 443 miliarde tone, din care peste 50% sunt identificate şi reprezintă doar aproximativ 3,1% din resursele energetice ale omenirii, fără a se lua în considerare apele termale. Rezervele de petrol sunt distribuite foarte neuniform în lume şi în particular, Uniunea Europeană dispune de o *cantitate redusă,* mai mult de 70% din rezervele mondiale de petrol fiind localizate în țările membre OPEC. La actualul consum, Uniunea Europeană are rezerve cunoscute pentru aproximativ opt ani, presupunând că nu vor exista importante schimbări în consum şi/sau schimbări tehnologice.

Deşi în urma crizelor petrolului s-au adoptat unele măsuri în economiile comunitare, petrolul rămâne o componentă economică esențială în țările Uniunii Europene, în primul rând pentru transport, care în prezent necesită mai mult de jumătate din consumul de petrol. Crizele financiare şi scăderea puterii de consum a populației au reuşit ceea ce nici o campanie de protecție a mediului şi de conştientizare a riscurilor la adresa securității energetice nu au reuşit până acum: au forțat piața auto să se orienteze către motorizări cu consum redus.

„Orientarea către maşini mai economice, fie hibride (propulsia se realizează atât prin consum de carburant, cât şi prin consum de energie electrică) sau electrice este acum o prioritate pentru aproape toți producătorii de maşini confruntați cu o scădere dramatică a vânzărilor pe piețele dezvoltate pe fondul crizei financiare internaționale."[3]

În prezent, datorită absenței oricărui substituent real pentru petrol (biocombustibili, gaz natural), cu deosebire în sectorul transporturilor, *orice criză prelungită a petrolului poate deveni critică* pentru securitatea aprovizionării cu energie a Uniunii Europene. Rezervele României sunt apreciate la cca. 250 mil. tone şi se află în scădere Cu toate acestea, din punct de vedere al nivelului rezervelor de petrol, România se situează încă între primele cinci țări din Europa.

În ultimii ani s-a demonstrat caracterul nesigur al petrolului ca resursă

[2] *Cartea verde — către o strategie europeană a securității alimentării cu energie,* Comisia Europeană, noiembrie 2000, p. 17.

[3] Ionuț Bonoiu, *Cum vor arăta maşinile anti-criză*, publicat în revista Business Magazin din 02.10.2008, Bucureşti.

energetică durabilă, precum şi dependenţa continuă a lumii de această resursă primordială. Triplarea preţului petrolului pe parcursul ultimilor ani nu a fost determinată de reducerea rezervelor. Acestea sunt încă suficiente pentru a corespunde cererii pentru următoarele câteva decenii, iar continua îmbunătăţire a tehnologiilor de exploatare şi prelucrare poate extinde această situaţie şi în viitor. „Principalele mari provocări sunt reprezentate de concentrarea rezervelor de petrol în numai câteva regiuni ale lumii şi de rutele lungi pe care petrolul trebuie să le parcurgă pentru a alimenta pieţele importante."

c) Gazele naturale

Uşor de utilizat, transportat şi depozitat, gazul natural a pătruns în toate sectoarele consumului de energie, contribuind la producerea energiei electrice (24% din gazul consumat, incluzând şi producerea combinată de căldură şi energie electrică), a căldurii sau, mai recent, fiind utilizat în transporturi. „Gazul natural emite mai puţin bioxid de carbon decât petrolul şi generează energie electrică la un nivel de eficienţă ridicat (55%) folosind un proces combinat."[4]

Rezervele de gaze naturale sunt mai uniform distribuite la nivel global comparativ cu cele de petrol, dar şi în acest caz Uniunea Europeană este dezavantajată, deţinând doar circa 2% din totalul acestor rezerve, în condiţiile în care consumă aproximativ 12% din producţia mondială.

Producţia autohtonă a scăzut continuu, în condiţiile în care rezervele de gaze naturale ale României au fost estimate la 100 miliarde m^3. Producţia actuală este insuficientă, fiind necesare importuri din Ucraina şi Rusia, efectuate prin conducte. „Teritoriul României este tranzitat de 400 km conducte de gaze naturale, iar pentru înmagazinarea gazelor naturale sunt amenajate patru depozite subterane."[5] Circa 70% din gazul natural produs la nivel mondial este consumat acum în sectoarele industrial (26%) şi rezidenţial (30%), dar sectorul în expansiune este cel al producerii energiei electrice (15%).

d) Energia nucleară

La nivel mondial există rezerve cunoscute de 2,5 milioane tone de uraniu, care pot acoperi cererea următorilor 40 de ani în condiţiile menţinerii consumului actual, însă Uniunea Europeană deţine numai 2% din rezervele mondiale de uraniu. Resursele cunoscute suplimentare, de circa 850.000 tone, sunt localizate în principal în Australia, Kazakstan, Uzbekistan şi Canada.[6]

Viitorul energiei nucleare este incert, depinzând de factori cum ar fi problemele de management şi stocare a deşeurilor nucleare sau riscurile potenţiale ale fisiunii nucleare asupra sănătăţii şi mediului ambiant.

---

[4] Franşois Ailleret, Preşedinte Comitetul de Studii al Consiliului Mondial al Energiei, în *Mesagerul energetic* nr.33, iulie 2004, p. 12.

[5] Preda Gheorghe (coordonator) - Tratat *Valorificarea resurselor naturale,* volumul I - *Bazele resurselor naturale,* coordonatori volum Marinescu M., Năstase G., Editura International University Press, Bucureşti, 2004, p. 140.

[6] *Cartea verde — către o strategie europeană a securităţii alimentării cu energie,* Comisia Europeană, noiembrie 2000, p. 18.

Perspectivele pieței petrolului depind de dezvoltarea surselor alternative de energie şi de îmbunătățirea eficienței energetice în domeniul transporturilor.

e) Resursele energetice neconvenționale

Plecând de la premiza că România *este o țară bogată în resurse sărace,* iar diversificarea surselor de aprovizionare este dependentă de contextul geo-politic, consider că pentru asigurarea securității energetice trebuie avute în vedere alături de resursele energetice convenționale şi modalitățile alternative de producere şi furnizare a necesarului energetic.

Sursele neconvenționale de energie se regenerează în urma unor procese naturale şi sunt inepuizabile, ceea ce le conferă calitatea de *resursă certă* în energetica viitorului. Acestea prezintă o mare simplitate în construcție şi pot fi utilizate atât în sistemul energetic descentralizat pentru consumatori izolați, cât şi conectate la sistemul energetic național.

Resursele regenerabile de energie pot avea o contribuție tot mai importantă la diversificarea alimentării cu energie, reducerea emisiilor şi durabilitatea dezvoltării energetice pe termen lung. Pe termen scurt şi mediu, sursele neconvenționale de energie rămân o componentă destul de redusă a alimentării cu energie, revenindu-le un rol de completare şi nu de substituire a energiei pe bază de combustibili fosili şi nucleari.

În condițiile meteo-geografice din România, în balanța energetică pe termen mediu şi lung se iau în considerare următoarele tipuri de surse regenerabile de energie: energia solară, energia eoliană, hidroenergia, biomasa şi energia geotermală.

Uniunea Europeană are drept țintă creşterea contribuției energiilor regenerabile în consumul global de energie al statelor membre la 12% în 2010, din care 22% energie electrică verde.[7]

În România, cotele obligatorii ce se vor utiliza până în anul 2010 privind ponderea energiei electrice produse din surse regenerabile sunt următoarele: 2,9% pentru anul 2008, 3,6% pentru anul 2009 şi 4,3% pentru anul 2010.[8]

„România va trebui să ajungă la un nivel de 20% ca pondere a energiei regenerabile în total consum până în 2020, comparativ cu 17,6 în prezent."[9]

Principalele resurse energetice neconvenționale care pot avea un impact direct în sensul creşterii securității energetice sunt:

1. Energia solară

Soarele este o sursă de energie inepuizabilă şi nepoluantă, estimându-se că potențialul energetic solar este de 20.000 de ori mai mare decât energia necesară întregii populații a globului. Energia solară este o formă de energie larg dispersată, având avantajul posibilității utilizării ei prin conversie în alte forme de energie direct la locul de consum, eliminându-se astfel transportul; principalul dezavantaj al energiei

[7] Conform *Directivei 2001/77/EC* privind *„Promovarea energiei electrice produse din surse regenerabile pe piața unică de energie",* adoptată de Parlamentul European în septembrie 2001.

[8] Conform *HG nr.1892/4.11.2004* pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie, publicată în MO nr.1056 partea I din 15.11.2004.

[9] Gabriel Băleanu, *Emisiile ne scumpesc energia electrică din 2013*, publicat în ziarul Bursa din 03.07.2008, Bucureşti.

solare constă în caracterul său discontinuu, impropriu unor utilizări la scară mare.

În România, posibilitățile utilizării energiei solare sunt condiționate în mod direct de potențialul tehnic amenajabil, fiind necesar să se ia în considerare dispunerea aleatoare a acestor resurse. Latitudinea geografică şi condițiile climatice favorabile determină un potențial ridicat (peste 4000 TJ/an), dar sezonier (variația medie oscilând între 1100 şi 1300 kWh/m^2/an) de radiație solară.

2. Energia eoliană

Vântul este considerat adesea ca fiind cea mai regenerabilă resursă, după hidroenergie. Instalația eoliană poate fi conectată la rețeaua electrică sau poate funcționa în regim singular pentru alimentarea cu energie electrică a unor consumatori locali, izolați.

Valorificarea potențialului energetic eolian în condiții de eficiență economică impune folosirea unor tehnologii şi echipamente adecvate (grupuri aerogeneratoare cu putere nominală de la 750 kW până la 2.000 kW). Actuala dezvoltare a tehnologiei a dus la reducerea costurilor de investiții şi exploatare.

În România ponderea energiei electrice din surse eoliene în balanța energetică rămâne deocamdată sub posibilitățile reale de valorificare eficientă a acestora, în ciuda interesului arătat de investitori. „Compania daneză Vestas, unul dintre cei mai mari producători globali de turbine eoliene, îşi extinde puternic, în România, activitățile core-business de proiectare şi implementare de ferme eoliene, de vânzare şi service de echipamente, iar primele centrale vor fi livrate in 2009. ”[10]

Potențialul eolian tehnic amenajabil al României este evaluat la cca. 100.000 TJ/an, existând zone favorabile amenajărilor de acest tip în care viteza vântului depăşeşte 6 m/s, iar investiția raportată la producția anuală de energie este destul de atractivă (0,32-1,90 $/KWh).

Cantitatea de energie electrică se obține prin valorificarea energiei potențiale a vântului fără consum suplimentar de combustibili fosili, iar cheltuielile de întreținere şi exploatare se situează mult sub nivelul celor apărute în cazul unei electrocentrale ce funcționează pe bază de combustibili convenționali. Costul relativ de capital este în strânsă dependență de locul de amplasare a instalațiilor şi de tehnologia aplicată atât în cazul sistemului de energie eoliană, cât şi pentru sistemele energetice clasice.

3. Energia hidroelectrică

Energia hidroelectrică acoperă în prezent o treime din sursele de energie regenerabile, însă posibilitățile de extindere sunt limitate la centralele hidroelectrice mici.

Centralele hidroelectrice necesită o investiție inițială mare, contrabalansată de costurile mici de exploatare (având în vedere dispariția costurilor de achiziționare a combustibilului) şi de durata de viață a acestora.

În România, potențialul hidroenergetic al râurilor principale este de circa 40.000 GWh/an, energie care se poate obține în amenajări hidroenergetice de mare putere (>10MW/unitate hidro) sau de mică putere (<10 MW/unitate hidro), după

[10] Teodora Vasalca, *Vestas: Perspectivele pe piața romanească de energie sunt uriaşe*, publicat în ziarul Business Standard din 03.10.2008, Bucureşti, p. 1.

următoarea repartizare: amenajări hidroenergetice de mare putere (34.000 GWh/an); amenajări hidroenergetice de mică putere (6.000 GWh/an). [11]

4. Biomasa

Termenul generic „biomasă" cuprinde o varietate de resurse: materii lemnoase şi reziduuri rezultate din procesele industriale de prelucrare a cherestelei, reziduuri agricole, agroalimentare, îngrăşăminte naturale, reziduuri din procesele tehnologice de prelucrare a cerealelor, fracţii organice de la deşeurile solide municipale, deşeuri de la gospodării individuale şi noroi de la apele menajere.

Pentru producerea energiei electrice utilizând această resursă regenerabilă trebuie să coexiste şi să funcţioneze împreună două sisteme: cel de furnizare a biomasei, în calitate de combustibil şi cel de producere/comercializare a energiei electrice.

În prezent, cca. 10-14% din alimentarea cu energie pe plan mondial provine din utilizarea biomasei, cea mai mare contribuţie (cca. 33%) regăsindu-se în ţările slab dezvoltate, unde aplicaţia dominantă o reprezintă folosirea lemnelor de foc pentru gătit şi încălzit. În ţările industrializate contribuţia biomasei la alimentarea cu energie pe plan mondial se situează în jurul a 3%.

În general, valorificarea biomasei prin proiecte specifice de investiţii energetice conferă atractivitate, întrucât energia termică astfel obţinută are costuri mai mici în raport cu cea obţinută pe bază de combustibili fosili.

5. Energia geotermală

Energia geotermală are aplicabilitate în domenii diverse, cum ar fi: utilizarea apei calde pentru satisfacerea unor nevoi de uz gospodăresc, comercial sau industrial, sisteme de încălzire şi climatizare, energie electrică obţinută prin conversia energetică a aburului de înaltă presiune etc. Întrucât resursele geotermale sunt relativ constante, acestea îşi găsesc utilitatea pentru satisfacerea nevoilor de energie fie în regim normal, fie pentru asigurarea necesarului de energie în regim de vârf de sarcină.

În unele zone din România, cum ar fi bazinul geotermal Bucureşti Nord - Otopeni, limita economică de foraj şi extracţie pentru ape geotermale s-a convenit pentru adâncimea de 3.300 m.

Gradul de valorificare a surselor geotermale de energie în România este redus datorită lipsei disponibilităţii unor investiţii financiare adecvate, care să favorizeze dezvoltarea acestui sector energetic cu efecte economice superioare.

6. Gazul de depozit

Gazul de depozit este colectat din gropile de gunoi şi conţine cca. 60% metan. Sortarea deşeurilor este necesară pentru producţia biogazului deoarece aceasta se realizează din deşeuri biodegradabile numai în condiţii speciale. Amestecul gazos rezultat în urma proceselor are putere calorică şi poate fi folosit ca energie.

România are un potenţial de producţie a energiei electrice din biogaz de 800 GWh, ceea ce este suficient pentru a alimenta, timp de un an, un oraş cu aproximativ 320.000 de locuinţe.

„Firmele care vor investi în energii regenerabile pot beneficia de ajutoare de

[11] Conform *H.G. nr.1535 din 18 decembrie 2003* privind aprobarea Strategiei de valorificare a surselor regenerabile de energie, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.8 din 7 ianuarie 2004.

pînă la 50% din cheltuieli. Uniunea Europeană a acordat României 200 de milioane de euro pentru implementarea tehnologiei necesare pentru producerea de biogaz."[12]

În România, producția de energie electrică şi termică se realizează în cea mai mare parte în termocentrale (60%), ponderea realizată în hidrocentrale este mai redusă (cca.30%), iar cea bazată pe combustibil nuclear este de cca. 10%. În viitor însă, sursele regenerabile de energie pot să contribuie prioritar la satisfacerea nevoilor curente de energie electrică şi de încălzire, îndeosebi în zonele rurale defavorizate.

„Energia electrică se va scumpi considerabil din cauza faptului că UE va obliga statele membre să achiziționeze certificatele de emisii de dioxid de carbon din 2013."[13] Aceasta va conduce în primul rând la scumpirea energiei obținută din sursele clasice. Pe cale de consecință, asigurarea unui ritm susținut de investiții în dezvoltarea surselor de energie regenerabilă pe teritoriul României va avea pe lângă considerentele de asigurare a securității energetice realizată prin diversificare, şi valențe economice de eficiență.

Valorificarea surselor regenerabile de energie excedentare, în condiții concurențiale pe piața de energie, este stimulată în plan autohton prin adoptarea şi emiterea de „certificate verzi" („certificate ecologice"). *Certificatul verde* este un document ce atestă o cantitate de 1 MWh energie electrică produsă din surse regenerabile de energie. El se poate tranzacționa, distinct de cantitatea de energie asociată acestuia, de pe o piață bilaterală sau centralizată.[14]

Având în vedere toate aspectele menționate, consider oportună găsirea unei formule de parteneriat public-privat, prin care atât gospodăriile individule cât şi micii întreprinzători să fie stimulați prin măsuri de natură fiscală să folosească sursele curate de energie regenerabilă. Totodată furnizorii de energie ar putea să primească deductibilități sau scutiri de taxe şi impozite pentru energia comercializată din surse regenerabile. S-ar stimula astfel utilizarea resurselor regenerabile. Dar în rândul acestor resurse, cred că biocombustibilii necesită o atenție aparte, datorită de implicațiilor la nivelul producției agricole şi a securității alimentare.

2. Aspecte de reglementat prin politicile din domeniul securității alimentare

Globalizarea are un efect paradoxal asupra țărilor aflate în plină dezvoltare: zonele urbane se dezvoltă mai repede decât zonele rurale. „Acesta este un fenomen natural şi temporar în fazele incipiente de creştere, care după aceea au tendința să scadă şi chiar aduc foloase întregii populații."[15]

Este necesar că România să confirme acest paradox, reuşind să propage efectele

[12] http://www.ecomagazin.ro/romania-ar-putea-produce-energie-electrica-din-deseurile-biodegradabile/

[13] Gabriel Băleanu, *Emisiile ne scumpesc energia electrică din 2013*, publicat în ziarul Bursa din 03.07.2008, Bucureşti, p. 1.

[14] *HG nr.1892/4.11.2004* pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie, publicată în MO nr. 1056 partea I din 15.11.2004.

[15] Guillermo de la Dehesa, *Învingători şi învinşi în globalizare,* Editura Historia, Bucureşti, 2007, p.68.

dezvoltării urbane către mediul rural, şi asta cu atât mai mult cu cât acest model aplicat Chinei sau Indiei a făcut să explodeze nevoia de produse agroalimentare pe piețele lumii. „Noii consumatori ai clasei mijlocii emergente ridică prețurile la alimente pretutindeni pe glob."[16]

Un paradox însă şi mai mare este faptul că această cerere crescută de alimente nu este principalul factor al exploziei prețurilor; dorință de a limita efectele poluării datorate industrializării excesive din ultimele decenii, prin intermediul combustibililor bio, a scos din circuitul agricol suprafețe însemnate, creând astfel un efect indirect asupra securității alimentare.

„Cei mai importanți catalizatori ai actualei crize alimentare sunt politicile guvernamentale care îi încurajează pe fermieri să-şi reorienteze producția de la cereale pentru consum către etanol şi alți biocombustibili."[17] S-au redus astfel nu numai cantitățile de cereale cultivate pentru consumul uman, ci şi cele cultivate cu furaje pentru animale.

Evoluției geneticii, ponderea organismelor modificate genetic în producția agricolă a anilor ce vor urma[18] sau teza conform căreia „ne îndreptăm către o economie bazată pe biologie, în care genele vor înlocui petrolul ca sursă centrală a multor tipuri de materii prime şi produse sau chiar a energiei", pot să aducă o adevărată revoluție în modul de alimentație şi implicit în modul de asigurare a securității alimentare. În mod cert însă, ne îndreptăm spre „o lume în care terenurile agricole vor fi la fel de importante ca cele petroliere."[19]

Creşterea prețurilor la produsele alimentare în 2007 şi 2008 a avut efecte negative asupra multor țări în curs de dezvoltare şi asupra populațiilor acestora. „Statisticile arată că săracii îşi alocă deja jumătate din banii lor pentru mâncare. În cazul a sute de milioane de persoane, sărăcia s-a accentuat, iar recentele progrese înregistrate în realizarea obiectivelor de dezvoltare ale mileniului sunt puse în pericol."[20] În plus, creşterea prețurilor la produsele alimentare a provocat revolte, nelinişte şi instabilitate în mai multe țări, punând în pericol rezultatele pozitive ale eforturilor de dezvoltare şi de menținere a păcii făcute la nivel politic de-a lungul anilor.

Pe de altă parte, creşterea prețurilor ar putea constitui o ocazie de a stimula agricultorii din țările aflate în dezvoltare în sensul creşterii producției. Prețurile ridicate creează noi posibilități de câştig care ar putea contribui la reducerea sărăciei în comunitățile rurale; în acelaşi timp, aceste prețuri ar putea spori contribuția agriculturii la creşterea economică prin stimularea investițiilor şi a productivității.

Economia rurală românească are ca trăsătură predominantă procentul foarte

[16] Moises Naim, *Îşi poate permite toată lumea o clasă mijlocie?*, publicat în revista Foreign Policy din aprilie / mai 2008, Bucureşti.

[17] Moises Naim, *Bătălia alimentară a lumii*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, Bucureşti, p.96.

[18] în anul 2007, România s-a aliniat la acquis-ul comunitar în domeniul organismelor modificate genetic.

[19] Alvin şi Heidi Toffler, *Avuția în mişcare*, Editura Antet, Bucureşti, 2006, p.276.

[20] Moises Naim, *Bătălia alimentară a lumii*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, Bucureşti, p.96.

mare al fermelor de subzistenţă, care produc în principal pentru autoconsum, comercializând pe piaţă o mica parte din produsele obţinute. În plus, fermele de subzistenţă au acces dificil la alte surse de venituri şi, de aceea, bunăstarea unei părţi semnificative a populaţiei rurale depinde considerabil de nivelul de profitabilitate al fermelor.

Unul din factorii care îngreunează performanţele în agricultură îl reprezintă fărâmiţarea excesivă proprietăţii în parcele de dimensiuni mici (sub 3 ha), ceea ce impune necesitatea comasării acestora în exploataţii cu suprafeţe mai mari, pentru a se putea trece la o agricultură performantă. Numărul mare al exploataţiilor de subzistenţă sau semisubzistenţă constituie principala problemă pe care agricultura românească trebuie să o rezolve în cel mai scurt timp. Există mari diferenţe între suprafaţa medie a exploataţiei individuale în România, de 2,2 ha/fermă şi cea a fermelor din UE, de cca. 19 ha/fermă. Această situaţie trebuie să fie reglementată printr-o politică de comasare a terenurilor agricole, necesară atât din punctul de vedere al reformei proprietăţii funciare precum şi în vederea stimulării transformării gospodăriilor ţărăneşti în ferme agricole familiale cu caracter comercial şi implicit în vederea formării clasei de mijloc în spaţiul rural.

Pentru stimularea transformării gospodăriilor ţărăneşti în ferme agricole familiale cu caracter comercial, formarea şi consolidarea clasei de mijloc în spaţiul rural, efortul bugetar a fost orientat şi trebuie continuat către susţinerea investiţiilor în mediul rural, stimularea participării băncilor şi dezvoltarea competenţelor lor pentru creditarea agriculturii.

La nivel european, pe lângă măsurile clasice de stimulare a productivităţii sectorului agricol, s-au iniţiat şi o serie de măsuri de gestionare a ameninţării creşterii preţurilor, care vizează în mod direct populaţia vulnerabilă. Ca reacţie directă la criza alimentară şi având în vedere situaţia specifică fiecărei ţări, mecanismul poate susţine următoarele măsuri operaţionale:

(i) „măsuri în vederea îmbunătăţirii accesului la inputurile şi serviciile agricole, inclusiv la îngrăşăminte şi seminţe;

(ii) măsuri de tip „plasă de siguranţă" care vizează menţinerea sau îmbunătăţirea capacităţii de producţie agricole şi abordarea nevoilor de bază legate de hrană ale populaţiilor celor mai vulnerabile." [21]

Măsurile luate vor trebui evaluate în contextul nevoilor pe termen lung ale ţării beneficiare, ar trebui să fie durabile (din punct de vedere social, economic şi al mediului) şi să contribuie la reducerea denaturării preţurilor la produsele agricole. În cazul subvenţionării inputurilor, acest lucru implică, de exemplu, faptul că aceste măsuri trebuie să fie bine orientate, să răspundă şi să se adapteze nevoilor şi condiţiilor locale, să contribuie la dezvoltarea pieţei, să fie limitate în timp, să fie durabile din punct de vedere financiar şi să contribuie la durabilitatea sistemelor de producţie agricolă. În cazul în care acest lucru este necesar, sistemele de informare şi transparenţa vor fi consolidate pentru o mai mare eficienţă a sistemelor de piaţă,

[21] Comisia Comunităţilor Europene, art.2 din *Regulamentul Parlamentului European şi al Consiliului de creare a unui mecanism de reacţie rapidă la creşterea preţurilor la produsele alimentare în ţările în curs de dezvoltare,* 2008, p.13.

pentru a evita crearea de poziţii dominante şi pentru a permite micilor agricultori să beneficieze de măsurile luate.

Principalele obiective ale asistenţei şi cooperării asigurate de prezentele măsuri „sunt încurajarea unei reacţii pozitive, sub forma unei creşteri a ofertei, a sectorului agricol din ţările şi regiunile vizate, în contextul dezvoltării durabile a acestora, şi susţinerea activităţilor destinate reacţiei rapide şi directe în vederea atenuării efectelor negative ale creşterii preţurilor la produsele alimentare, în conformitate cu obiectivele privind securitatea alimentară.” [22]

Deşi toate ţările în curs de dezvoltare sunt potenţial eligibile pentru ajutor, asistenţa va fi rezervată acelor ţări în curs de dezvoltare care sunt serios afectate de criza preţurilor alimentare din punct de vedere socio-economic şi politic, în cazul cărora e necesară luarea de măsuri şi care nu dispun de mijloace sau capacitate de reacţie fără ajutor extern.

Trebuie înţeles faptul că „economia de piaţă nu este un joc în care ce pierd unii câştigă ceilalţi”[23], iar creşterea preţurilor la alimente nu este singura ameninţare la adresa sectorului agricol românesc; evoluţiile preţurilor au trezit din adormire agriculturile a două dintre cele mai întinse state ca suprafaţă teritorială, cu un potenţial agricol considerabil, sporind concurenţa pe piaţa mondială şi dând un nou imbold productivităţii acestui sector economic:

a) „La o decadă după ce capitalismul a schimbat total sectorul industrial al Rusiei, o adevărată revoluţie agricolă anima satele şi face uitate fermele colective.” [24] Dacă tentativele iniţiale de a reforma fermele colective au condus la divizarea pământului şi împărţirea lui pe familii, noul model rezidă pe ideea că tradiţia colectivizării trebuie să sfârşească prin mari ferme corporatiste.

Ministrul rus al agriculturii, Aleksey Gordeyev, vorbeşte adesea de produsele alimentare în termeni de securitate naţională. „Rusia este adesea privită în toată lumea precum o putere militară. În acelaşi timp, şi probabil mai presus de toate, Rusia este o mare putere agricolă.”[25]

b) Liderii chinezi ar putea permite în premieră agricultorilor, să vândă şi/sau să cumpere drepturi de întrebuinţare a pământurilor, ceea ce ar marca o îndepărtare semnificativă faţă de sistemul proprietăţii colective controlate de stat pe care China l-a adoptat după revoluţia din 1949. Dacă va avea loc, acest lucru va reprezenta un pas ce ar putea să atragă circa 800 milioane de fermieri în economia de piaţă. „Acest nou sistem ar duce la o utilizare mult mai eficientă a terenurilor şi va permite înfiinţarea unor ferme mult mai mari” [26], cu atât mai mult cu cât este puţin

[22] Comisia Comunităţilor Europene, art.3 din *Regulamentul Parlamentului European şi al Consiliului de creare a unui mecanism de reacţie rapidă la creşterea preţurilor la produsele alimentare în ţările în curs de dezvoltare,* 2008, p.13.

[23] Jonas Ridderstale, Kjell Nordstrom, *Funky Business,* Editura Publica, Bucureşti, 2007, p.130.

[24] Cristina Rusu, *Fostele ferme colective ruseşti au fost transformate in adevărate maşini de făcut bani*, publicat în Ziarul financiar din 12.09.2008, Bucureşti.

[25] Cristina Rusu, *Fostele ferme colective ruseşti au fost transformate in adevărate maşini de făcut bani*, publicat în Ziarul financiar din 12.09.2008, Bucureşti.

[26] Andrei Hărăguş, *China vrea să atragă fermele agricole în economia de piaţă*, publicat pe site-ul revistei Capital din 12.10.2008

probabil ca administrația de la Beijing să le permită fermierilor vânzarea dreptului de folosință a terenurilor în scopul dezvoltării non-agricole.

Încă o dată, „globalizarea deschide lumea spre competiție internațională şi induce o mai bună alocare de mână de lucru, capital şi tehnologie prin aceea că dă fiecărei țări care intră în competiție posibilitatea de a-şi specializa producția potrivit relativelor ei avantaje comparative în factorii de producție."[27]

Este momentul optim pentru ca România să-şi valorifice avantajele competitive ale sectorului agricol autohton, respectiv suprafața întinsă, calitatea solului, clima favorabilă şi nivelul ridicat al ocupării în agricultură. În condițiile existenței unei piețe „înfometate", modernizarea în această perioadă a sectorului agricol autohton, ar crea oportunitatea investitorilor de a-şi recupera investițiile într-un timp record pentru acest sector al economiei.

3. Armonizarea politicilor din domeniul energetic şi cel alimentar, în vederea asigurării securității economice şi sociale

Privită în România ultimilor ani ca o cenuşăreasă în rândul ramurilor economice, datorită nivelului relativ scăzut de tehnologizare şi a marjelor de profit reduse, agricultura revine în prim planul asigurării securității economice pe plan mondial, datorită creşterii populației, ridicării nivelului de trai în zone cu o densitate demografică sporită, dar şi scăderii suprafețelor cultivate cu plante agricole *în raport cu cele cultivate cu plante folosite în producerea de combustibili.* România dispune de suprafețe agricole generoase şi de o climă care, în ciuda capriciilor meteorologice ale ultimilor ani, permite realizarea în condiții optime a unei producții agricole variate. Acesta constituie un avantaj comparativ care, dacă este gestionat corect poate şi trebuie să aducă României un plus reflectat atât pe mesele cetățenilor cât şi în balanța comercială. Într-un stat în care costurile cu alimentele în coşul zilnic constituie un procent substanțial şi cu o populație nostalgică după vremurile în care nimeni nu murea de foame, o stimulare adecvată a creşterii productivității dar şi a volumului sectorului agricol, ar conduce în mod direct la o creştere substanțială a securității economice a unei largi pături a populației.

Pe lângă măsurile specifice de stimulare a producătorilor agricoli, consider necesară impozitarea progresivă şi ridicată a terenurilor agricole necultivate, având ca obiectiv principal stimularea creşterii gradului de cultivare dar şi eliminarea din piața terenurilor agricole a speculatorilor imobiliari. Măsurile de stimulare ar trebui gândite însă preponderent pentru culturile alimentare, deoarece contextul internațional şi politicile de mediu favorizează o dezvoltare a pieței bio-combustibililor, ceea ce, în condițiile cumulării imprevizibilității meteorologice cu cea a scumpirilor alimentare accentuate pe plan mondial, ar putea conduce la o iminentă criză agricolă cu implicații majore la nivelul securității economice şi alimentare.

Diversificarea politicii energetice nu trebuie realizată în dauna securității agricole şi alimentare. Trebuie să ținem cont de faptul că implicațiile unei crize alimentare ar fi mai directe şi mai rapide decât cele ale creşterii costurilor energetice

[27] Guillermo de la Dehesa, *Învingători şi învinşi în globalizare,* Editura Historia, Bucureşti, 2007, p.94.

sau ale nivelului de poluare a mediului.

Bibliografie selectivă

[1] Comisia Europeană, *Cartea verde — către o strategie europeană a securității alimentării cu energie.*

[2] Parlamentul European, *Directiva 2001/77/EC* privind *Promovarea energiei electrice produse din surse regenerabile pe piața unică de energie, 2*001.

[3] Comisia Comunităților Europene, *Regulamentul Parlamentului European şi al Consiliului de creare a unui mecanism de reacție rapidă la creşterea prețurilor la produsele alimentare în țările în curs de dezvoltare,* 2008.

[4] Guvernul României, *H.G. nr.1892/4.11.2004* pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie.

[5] Guvernul României, *H.G. nr.1535 din 18 decembrie 2003* privind aprobarea Strategiei de valorificare a surselor regenerabile de energie.

[6] GABOR D., Colombo U., King A., Galli R., *Să ieşim din epoca risipei,* Editura Politică, Bucureşti, 1983.

[7] GUILLERMO de la Dehesa, *Învingători şi învinşi în globalizare,* Editura Historia, Bucureşti, 2007.

[8] RIDDERSTALE, Jonas Nordstrom, Kjell, *Funky Business,* Editura Publica, Bucureşti, 2007.

[9] TOFFLER, Heidi si Alvin, *Avuția în mişcare* , Editura Antet, 2006.

[10] ∗∗∗Colecția *Capital,* 2008

[11] ∗∗∗Colecția *Ziarul financiar,* 2008

[12] ∗∗∗Colecția Bursa*,* 2008

[13] ∗∗∗Colecția Business Standard *,* 2008

[14] ∗∗∗Colecția *Foreign Policy România,* 2008.

NECESITATEA SCIENTIZĂRII CONCEPTELOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ ŞI INTERES NAȚIONAL

Marius DIAMESCU*

The aims of this work is to name some specific meanings the concepts of national security and national interest refers to and to give some reasons for the need of further development and modernization for such a concepts in order to make them more suitable for countering the present challenges.

Evoluția mediului de securitate, precum şi faptul că, o lungă perioadă de timp, în țara noastră, conceptul de *securitate națională* a fost asimilat celui de *apărarea* militară, justifică eforturile actuale de reconsiderare a conceptului respectiv şi de abordare a acestuia în corelație cu numeroşi factori ce concură la apărarea intereselor naționale.

Societatea, în oricare din formele sale de organizare socială, se bazează pe decizii şi acțiuni sociale. Ambele sunt răspunzătoare de starea societății în orice moment al existenței sale. Atâta timp cât decizia şi acțiunea nu stau sub presiunea unor interpretări corecte, ci sunt rezultatul improvizației şi opțiunilor empirice bazate pe *bunul simț*, evoluția socialului se produce arbitrar, spontan, uneori cu o dinamică nedorită şi incontrolabilă.

Din acest motiv, în cadrul analizelor centrate pe conceptul de *securitate națională* preocupările pentru găsirea celor mai eficiente metodologii de identificare şi evaluare a surselor de insecuritate, de identificare a soluțiilor de diminuare a efectelor acestora, sunt de maximă importanță.

1. Securitatea – un concept incomplet dezvoltat

În cadrul folosirii uzuale a conceptului de **securitate**, acesta este atât de slab dezvoltat încât în unele situații pare neadecvat pentru semnificația ce-i este conferită.

Principala dovadă a insuficientei dezvoltări a conceptului de securitate se află în folosirea sa în literatura de specialitate. Aceasta conține nu numai o cantitate consistentă de lucrări empirice, ci şi un corpus bine dezvoltat de scrieri teoretice. Termenul de *securitate*, în sine, am putea spune că este de uz general în analizele ce investighează multe domenii ale socialului şi pare să fie acceptat ca un concept central organizator, însă literatura referitoare la el este foarte inegală.

Cele mai multe lucrări se situează de partea empirică, tratând problemele securității în general şi soluțiile securității naționale în special. Majoritatea acestora provin din sub-domeniul studiilor strategice, unde securitatea este un punct central normativ. Până în anii ’70, conceptul de *securitate* era arareori tratat în alți termeni decât cei ai intereselor politice particulare, iar până la sfârşitul anilor ’80 discuția încă mai avea un puternic accent militar.

Începând cu anii ’90, conceptul de securitate dobândeşte noi valențe, el

*** Locotenent colonel doctorand**

ocupând treptat un loc privilegiat în analiza a tot mai multe domenii ale macrosocialului. Dar, spre deosebire de evoluția sa pe plan internațional, în România şi acest concept înregistrează o evoluție *specifică*.

Încercând să găsesc o justificare pentru persistenta subdezvoltare a conceptelor legate de securitate, subscriu celei oferite de Barry Buzan, potrivit căreia *„prima explicație posibilă este pur şi simplu aceea că ideea s-a dovedit a fi prea complexă pentru a-i atrage pe analişti, fiind de aceea neglijată în favoarea unor concepte mai tratabile”* [1].

În spațiul ştiințelor sociale, concepte precum ***securitatea, dreptatea, pacea, egalitatea, libertatea etc.*** cuprind un întreg domeniu şi din această cauză nu pot fi definite într-un sens general. Ele necesită o analiză teoretică pentru a li se putea identifica limitele aplicabilității, contradicțiile care apar în întregul lor şi semnificația noilor evoluții asupra lor.

Din aceste motive, consider relevantă asemănarea securității, ca domeniu de studiu, cu sociologia, în sensul celor afirmate de Boudon: *„toți sociologii, sau aproape toți, au încercat să definească obiectul sociologiei, ceea ce constituie un alt mod de a spune că nimeni nu a atins acest deziderat... nici o definiție propusă nu a fost universal acceptată”*[2].

Aşa cum am arătat, natura securității nu permite obținerea unei definiții general acceptată. Cu toate acestea, un număr considerabil de teoreticieni au cedat tentației de a încerca, definițiile lor prezentând avantajul de a scoate în evidență unele criterii, îndeosebi ale securității naționale, precum şi locul central al valorilor, durata şi intensitatea amenințărilor, precum şi natura politică a securității ca obiectiv de stat.

Dincolo de toate definițiile date securității, atât de către specialişti cât şi de către politicieni, un aspect a rămas constant: ***discuțiile se poartă în jurul amenințărilor.***

Când discuția se situează în contextul sistemului macrosocial, securitatea se referă la capacitatea statelor şi a societăților de a-şi menține identitatea, independența şi integritatea lor funcțională.

Întrucât pot fi întâlnite adesea situațiile în care națiunile şi statele nu se potrivesc perfect (un exemplu în acest sens fiind colectivitățile nestatale), o unitate importantă de analiză rămâne ***națiunea***.

Potrivit lui Barry Buzan securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale (**militar**, politic, economic, social şi de mediu), astfel :

- ***securitatea militară*** priveşte interacțiunea dublă a capacităților statului de ofensivă şi defensivă armată şi percepția statelor, fiecare despre intențiile celuilalt;
- ***securitatea politică*** se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare şi a ideologiilor care le legitimează;
- ***securitatea economică*** priveşte accesul la resurse, finanțe şi piețe, necesar

[1] Buzan Barry, *Popoarele, statele şi teama*, Chişinău, Ed. Cartier, 2000, p. 19.

[2] Raymond Boudon, *„La crise de la sociologie”*, conform Mattei Dogan, Robert Pahre, *„Noile ştiințe sociale – interpenetrarea disciplinilor“*, Bucureşti , Editura Academiei Române, 1993, p. 114.

pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare şi putere a statului;

– ***securitatea socială*** se preocupă de capacitatea de susținere în limitele unor condiții de evoluție acceptabile a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate şi obiceiuri religioase;

– ***securitatea mediului*** se referă la menținerea biosferei locale şi planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor.

Evident aceste cinci sectoare identificate de Buzan nu operează izolat unul de celălalt, fiecare defineşte un punct central în cadrul problematicii securității şi toate sunt întrețesute într-o rețea strânsă de legături. Totodată, aceste cinci sectoare nu epuizează domeniul securității, ci reprezintă doar cadrul general de manifestare a acesteia.

Cea mai probabilă eroare potențială în abordarea securității este legată de considerarea unui spectru prea îngust de analiză, (centrarea pe un singur nivel sau într-un singur sector). Cel mai frecvent această eroare apare atunci când, chiar şi scolastic, strategiile de securitate naționale sunt disociate, încă din start, de cele internaționale.

Într-o abordare a securității din perspectivă națională se presupune, în mare, că securitatea este divizibilă şi în consecință pun accentul studiilor lor pe stat; în abordarea securității la nivel internațional, rezultă indivizibilitatea securității şi nevoia de a negocia cu sursele amenințării.

Ambele poziții reprezintă, argumentări corecte din punct de vedere intern, dar baza de susținere este, din păcate, prea îngustă.

În realitate, în logica studiilor contemporane de securitate, a alege este egal cu a începe prin a face o greşeală fundamentală. În termeni conceptuali, nu există opțiuni deoarece individul, societatea, statul şi sistemul nu pot fi separate unul de altul în privința securității.

2. Securitatea națională

Din perspectivă sistemică, suntem obligați să percepem statele ca entități socio-politice definite teritorial. Ele reprezintă colectivități umane în care instituțiile guvernante şi societățile sunt întrețesute cu un teritoriu determinat.

Dar dificultățile abia încep. Prima dintre acestea constă în disputa academică referitoare la ceea ce cuprinde termenul de *stat.*

Pe de o parte, există un curent mai curând introspectiv care se bazează pe demarcația dintre *stat* şi *societate* şi pe încercarea de a înțelege modul în care acestea interacționează între ele. Această demarcație conduce direct la definirea statului în termenii weberieni, potrivit cărora *stat* înseamnă acelaşi lucru ca şi *guvern central.*

Această definiție restrânsă a statului, susținută şi de gândirea marxistă, nu funcționează la nivel internațional.

Pe de altă parte, există punctul de vedere tradițional al *Relațiilor Internaționale*, care abordează statul ca *„minge de biliard politico-teritorială”*[3].

Revenind la problemele de securitate, este evident că acestea sunt puternic condiționate, nu doar de structura sistemului internațional şi de interacțiunea dintre

[3] Buzan Barry, Op. Cit., p. 70.

state, ci şi de caracteristicile interne ale statului. În consecinţă, analiza securităţii necesită o definiţie corespunzătoare a statului, care să combine amândouă aceste perspective.

Aşa cum stipulează Carta Naţiunilor Unite, punctul de vedere politico-teritorial al statului este în prezent o normă universală ce guvernează modul de relaţionare a statelor între ele. În acest cadru, nimic nu ne împiedică să privim în interior pentru a investiga relaţiile dintre instituţiile guvernamentale şi societăţile guvernate, acestea ocupând un loc central pe agenda securităţii.

Un loc primordial în analiza noţiunii de stat îl ocupă *naţiunea* care, alături de ideologiile organizatoare, se constituie în sursele de bază ale ideii de stat.

În cazul României, legătura indisolubilă dintre naţiune şi stat este reliefată în Constituţie, care defineşte ţara noastră ca *stat naţional unitar*. Acest aspect face aproape inutilă analiza unităţii conceptului de *securitate naţională*, majoritatea încercărilor de acest fel nedepăşind caracterul unor tautologii.

Dacă în perioada comunistă, mai mult sau mai puţin explicit, se făcea diferenţă între securitatea statului şi securitatea naţiunii[4], astăzi, astfel de diferenţieri au fost eliminate.

În prezent, în România, putem căuta scopul statului în protejarea şi exprimarea entităţii culturale, naţiunea definind în cea mai mare parte, relaţiile dintre stat şi societate. Acest aspect ne ajută în prelevarea indiciilor referitoare la valorile care ar fi în joc şi prioritatea acestora în definirea securităţii naţionale.

În plan conceptual, problematica securităţii naţionale constituie subiect al unor permanente reconsiderări determinate în primul rând de rezultatul interacţiunii a şase factori:

– dinamica sistemului internaţional şi evoluţia modalităţilor de agresare a naţiunilor;

– particularităţile situaţiei interne specifice fiecărei naţiuni;

– specificitatea geopolitică a fiecărei naţiuni;

– posibilitatea conceperii politicii de securitate, fie în modalităţi agresive, fie în modalităţi defensive;

– dimensiunea diferită a securităţii naţionale pentru marile puteri şi pentru statele mici (pentru primele, securitatea naţională capătă o dimensiune regională şi chiar globală, pentru cele din urmă securitatea realizându-se pe fondul evoluţiei raportului dintre marile puteri şi în funcţie de dinamica relaţiilor proprii cu acestea şi cu vecinii);

– diferenţe de perspectivă teoretică în analiza, conceperea şi transpunerea în practică a strategiei de securitate naţională[5].

Modificările permanente care intervin în dinamica oricărora din factorii enumeraţi determină necesitatea redefinirii, actualizării continue a conceptului de

[4] Din perspectiva sociologiei marxiste, care aşa cum am arătat disocia noţiunea de stat de cea de naţiune, privind-o doar ca *aparat guvernamental*, denumirea unor instituţii ca „Departamentul Securităţii Statului" era, putem afirma, justificată, *legiferând* totodată şi rolul organelor securităţii de *„protejare a puterii"*, de *„poliţie politică"*.

[5] Neculai Stoinea, Consideraţii metodologice privind investigarea securităţii naţiunilor, în „Situaţia naţiunilor –surse de insecuritate" Editura Licorna, Bucureşti, 1999, p. 224.

securitate.

Situaţiile securizante devin posibile atunci când sunt identificate sursele de insecuritate şi când sunt conştientizaţi factorii care pot afecta *interesele naţionale.* De aici derivă tendinţa statelor de a se adapta permanent noilor realităţi prin atitudini şi comportamente adecvate dinamicii situaţiilor concrete.

3. Interesul naţional

Majoritatea studiilor în domeniul securităţii au evitat formularea unei definiţii a ***interesului naţional***, dar au excelat în invocarea acestuia, atât în plan teoretic cât şi pentru argumentarea unor politici speciale.

La o primă analiză rezultă faptul că, în prezent, ţara noastră a adoptat un curent anglo-saxon de definire a *interesului naţional,* potrivit căruia noţiunea este utilizată cu înţelesul de *securitate naţională.*

Această opţiune este evidentă în *Strategia de Securitate Naţională a României,* unde *interesele naţionale reflectă percepţia dominantă, relativ constantă şi instituţionalizată cu privire la valorile naţionale. Ele vizează promovarea, protejarea şi apărarea – prin mijloace legitime – a valorilor prin care naţiunea română îşi garantează existenţa şi identitatea, pe baza cărora îşi construieşte viitorul şi în temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană şi euroatlantică şi participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează – în primul rând – cetăţenilor patriei care trăiesc pe teritoriul naţional, dar şi – în egală măsură – tuturor celorlalţi oameni aflaţi în România, precum şi românilor care trăiesc sau îşi desfăşoară activitatea în afara graniţelor ţării.*

Mai mult, în detalierea conceptului sunt enumerate principalele interese naţionale ale României, cum ar fi*: integrarea reală şi deplină în Uniunea Europeană; asumarea responsabilă a calităţii de membru al Alianţei Nord-Atlantice; menţinerea integrităţii, unităţii, suveranităţii, independenţei şi indivizibilităţii statului român, în condiţiile specifice ale participării la construcţia europeană; dezvoltarea unei economii de piaţă competitive, dinamice şi performante; modernizarea radicală a sistemului de educaţie şi valorificarea eficientă a potenţialului uman, ştiinţific şi tehnologic; creşterea bunăstării cetăţenilor, a nivelului de trai şi de sănătate ale populaţiei; afirmarea şi protejarea culturii, identităţii naţionale şi vieţii spirituale ale românilor, în condiţiile create de cadrul unional european.*

După cum se observă, în acest caz s-a procedat la definirea *interesului naţional* de o manieră descriptivă, ce se rezumă la un minim de cerinţe ce privesc integritatea fizică, politică şi culturală a naţiunii, şi care nu spune aproape nimic despre *mecanismul de definire, trăsăturile principale şi consecinţele interacţiunii cu mediul a unor materializări ale conceptului*, factori imperios necesari pentru identificarea şi analiza surselor de insecuritate.

Mai mult decât atât, astfel de *„definiţii"* descriptive nu conferă conceptului conotaţiile argumentative a căror intensitate depinde de gradul de acceptabilitate al societăţii. Iată de ce unele studii afirmă necesitatea conceptului de ***interes naţional*** ca un cadru colectiv de gândire şi acţiune, bază a consensului, motiv pentru care este utilă adăugarea ***curentului ştiinţific*** ca o componentă necesară configurării abstracte a intereselor fundamentale ale unei naţiuni, prin clarificări terminologice,

interdisciplinare[6].

Centrând definirea interesului național pe conceptul de *„națiune”*, putem identifica componentele a căror procesare materializează conceptul aflat în studiu: teritorialitatea, populația, independența, guvernarea.

Din punct de vedere al importanței acestor componente consider relevantă ierarhizarea elaborată de F.S.Northedge şi publicată în „The Foreign Policies of the Powers“:

- autoconservarea, menținerea integrității fizice şi a unității poporului;
- independența;
- conservarea acelor relații internaționale care au fost benefice națiunii;
- standardul de viață al populației.

Perceput ca un sistem valorico-normativ ce exprimă şi promovează cerințele funcționale ale națiunii şi care determină modalitățile de participare la viața internă şi internațională, interesul național este caracterizat de o serie de trăsături de maximă importanță în identificarea surselor de insecuritate. Dintre aceste trăsături menționez:

1. ***Realismul relativ*** – care ilustrează concordanța dintre opțiunea politică ridicată la rangul de interes național şi exigența interdependenței internaționale. Această caracteristică este indisolubil legată de abordarea pragmatică a rolului națiunii şi al instituțiilor politice în cadrul interacțiunilor cu mediul internațional.
2. ***Transparența*** – se realizează prin urmărirea publică şi participarea directă a conaționalilor la procedura de definire, promovare şi apărare a interesului național. Dreptul de intervenție democratică conferă o valență nouă interesului național, de asigurare a securității individuale şi colective.
3. ***Dependența mobilă*** – care interconectată cu realismul interesului național semnifică legătura externă cu modificările mediului internațional de securitate.
4. ***Funcționalismul*** – promovarea de către normele politice ce formează interesul național a unor cerințe reale adresate națiunii, multe dintre acestea cu repercusiuni directe asupra securității interne.

Este evident, astfel, că modalitatea de abordare a securității naționale se cere a fi scientizată. Dacă agresiunile sunt concepute şi planificate în modalități scientizate, protejarea intereselor naționale nu poate fi eficientă dacă se realizează în modalități empirice.

Apărarea se cere a fi concepută şi realizată de pe poziții teoretice cel puțin la fel de performante ca cele utilizate de agresor.

.

[6] *Interesul național – considerații de ordin conceptual*, în Interesul național şi politica de securitate, Bucureşti, Institutul român de studii internaționale, 1995, pp. 52-54.

SECURITATEA ALIMENTARĂ – COMPONENTĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ştefan BLACIOTI*

The nonconventional spectre widening, the crises and conflicts typology generates multiple provocations, need multidirectional reactions based on mobility, diversity, coherence and complementarity into the intern or international area. This broader approach of the national security allowed the identification of new security resources resulting into a more attentive correlation and valuating all the security dimensions no matter were traditional: political, military, economic, social or environmental or new: civical, ecological or food related.

The food security represents the national security component reffering to the organizational instruments and policies used to counteract risks, threats or vulnerabilities and crises from the food acces area of individuals and human collectivities therefore is considered to be related with the human, economic, health, ecological, personal, community or political security.

Securitatea alimentară este o disciplină ştiinţifică care se referă la modul de manipulare, preparare şi depozitare a alimentelor astfel încât să se prevină îmbolnăvirile. Aceasta include, de asemenea, o serie de instrucţiuni care ar trebui urmate pentru a evita riscurile de sănătate. Alimentele pot transmite boli de la individ la individ dar pot şi servi drept mediu de creştere pentru bacterii care pot provoca intoxicaţii alimentare. Între specialişti există dezbateri pe tema securităţii alimentare cu referire la impactul alimentelor modificate genetic asupra sănătăţii generaţiilor viitoare şi poluarea genetică a mediului care poate distruge bio-diversitatea naturală.

Problema securităţii şi siguranţei alimentare face obiectul preocupărilor la nivel internaţional, regional şi naţional aşa cum se prezintă şi în „Declaraţia Mondială asupra Alimentaţiei şi Nutriţiei" a ONU-FAO/OMS din 1992 actualizată în 1996 şi 1998.

Securitatea alimentară constituie un concept, care are ca elemente esenţiale: „existenţa disponibilităţilor alimentare şi capacitatea populaţiei de a cumpăra" [1]. Securitatea alimentară îşi are originile în penuria de alimente pe care au cunoscut-o ţările, de pildă, în lungile perioade ale ultimelor două conflagraţii mondiale în dependenţa marcată, care apoi a devenit evidentă pentru supravieţuirea lor, de produsele ce vin din străinătate. Această preocupare, asupra securităţii alimentare, care n-a slăbit, a făcut ca multe ţări industrializate să-şi menţină un anumit grad de dezvoltare autonomă, cu scopul de a fi apărate în cazul unor viitoare conflicte de situaţie descrisă mai sus"[2].

*** Doctorand Universitatea Naţională de Apărare „Carol I**

[1] ANGHEL, Gheorghe N., ANGHEL, Gheorghe Gh., Componente ale securităţii naţionale a României, Editura Societăţii Tempus, Bucureşti, 1996, p. 51 (Apud. Dumitru, Dumitru, Filon Teodoroiu, „Formarea agriculturii durabile optime pentru soluţionarea problemei securităţii alimentare a României", Buletin Probleme Economice nr. 21/1992).

[2] Ibidem (Apud. Gabriel O. Martinez, Participarea ţărilor în curs de dezvoltare la eforturile alimentare colective în volumul „Hrană pentru şase miliarde", Editura Politică, Bucureşti, 1986, p. 146).

Acesta este contextul în care cele mai multe țări din vestul şi centrul Europei şi-au pus bazele securității lor alimentare pe care, în perioada postbelică, şi-au consolidat-o continuu.

În viziunea Organizației pentru Agricultură şi Alimentație a Națiunilor Unite (FAO), securitatea alimentară trebuie realizată într-o structură piramidală de măsuri naționale, regionale şi internaționale. Deci, concepția privitoare la securitatea alimentară se circumscrie concepției generale contemporane cu privire la securitate în sensul că în condițiile actuale, securitatea trebuie realizată la cele trei nivele.

Securitatea alimentară trebuie să realizeze trei scopuri specifice:

- asigurarea unei producții de alimente adecvate;
- maximizarea stabilității fluxului de ofertă de produse agricole;
- asigurarea accesului la resursele agricole disponibile ale acelora care au nevoie de ele, asigurându-se alimentele fundamentale necesare pentru sănătatea oamenilor, să existe o agricultură capabilă să ofere an de an producții mari şi certe, iar oamenii care au nevoie de respectivele produse să dispună de veniturile necesare pentru achiziționare lor.

Obiectivul general al securității alimentare globale l-ar constitui: „Asigurarea că toți oamenii au, în orice moment, acces fizic şi economic la alimentele de bază de care au nevoie”[3].

Realizarea securității alimentare este o problemă de interes şi pentru România fapt reieşit în evidență şi la înregistrarea decăderii agriculturii româneşti, atât în sectorul zootehnic, cât şi în cel vegetal, necesitând trecerea la importuri masive de produse alimentare.

În acest context, în politica agroalimentară a României, securitatea alimentară reprezintă un obiectiv major, producția de bunuri alimentare neputând fi lăsată la voia hazardului şi nici la discreția comportamentului alimentar al consumatorilor, dependent la rândul său de poziția socială, veniturile, vârsta, sexul, tradițiile, religia şi educația acestora. Pe de altă parte, accesul neîngrădit la hrană este un drept fundamental al omului, recunoscut în mod unanim în condițiile amenințărilor reprezentate de impactul schimbărilor globale de mediu asupra producției alimentare şi sănătății populației.

Siguranța alimentară (food safety) reprezintă respectarea normelor igienico-sanitare în procesul de producție-distribuire, pentru garantarea sănătății populației prin consumul de alimente sigure din punct de vedere sanitar sub raportul salubrității şi al valorii nutritive cu respectarea mediului înconjurător[4].

Siguranța alimentară nu poate fi atinsă decât prin creşterea calității produselor şi serviciilor alimentare monitorizate pe tot lanțul alimentar, un instrument indispensabil constituindu-l realizarea trasabilității – identificarea, înregistrarea de date, comunicarea şi gestionarea legăturilor printr-o urmărire sistematică şi responsabilă, utilizând acelaşi limbaj.

---

[3] Idem, p. 52 (Apud: Raportul directorului general cu privire la securitatea alimentară mondială, în volumul „Hrană pentru şase miliarde”, Editura Politică, Bucureşti, 1986, p. 322).

[4] Gheorghe MENCINICOPSCHI, Diana Nicoleta RABA, Siguranța alimentară – autenticitate şi trasabilitate, Editura Mirton, Timişoara, 2005, p. 25.

1. Componentele securității alimentare

Prin *aliment* ori *produs alimentar* se înțelege orice produs sau substanță, indiferent dacă este procesat integral, parțial sau neprocesat, destinat consumului uman ori preconizat a fi destinat consumului uman. Alimentele includ şi băuturile, guma de mestecat şi orice altă substanță, inclusiv apa încorporată intenționat în alimente în timpul producerii, pregătirii sau tratării acestora[5].

În noțiunea de aliment nu se includ: hrana pentru animale; animalele vii, în afara cazului în care acestea sunt destinate a fi procesate în vederea punerii pe piață a produselor destinate consumului uman; plantele înaintea recoltării; produsele medicinale; produsele cosmetice; tutunul şi produsele din tutun; substanțele narcotice şi psihotrope; reziduurile şi contaminanții[6].

În cadrul politicii agroalimentare din România, securitatea alimentară şi siguranța alimentară joacă roluri importante în conceptul global de nutriție.

Securitatea alimentară/siguranța alimentară/starea de nutriție sunt în cea mai mare parte condiționate de starea şi resursele mediului: biodiversitate; nivelul poluării; apă, sol, resurse; schimbările climatice; factori umani şi globalizare.

Există trei mari categorii de alimente pe care le consumăm şi provin din următoarele sisteme de agricultură:

- alimente convenționale provenite din agricultura convențională (în care se utilizează îngrăşăminte chimice, pesticide etc.);
- alimente organice provenite din agricultura ecologică, organică, biologică (în care nu se utilizează îngrăşăminte, pesticide, organisme modificate genetic);
- alimente provenind din organisme modificate genetic (GM FOOD, ENGENEERED FOOD) provenite din agricultura bazată pe utilizarea de organisme modificate genetic (GMOs).

Pentru îmbunătățirea stării de nutriție şi sănătate a populației va trebui să se stimuleze şi producția de alimente noi din categoriile:

- funcționale;
- probiotice, prebiotice, simbiotice;
- nutraceutice, precum şi alimente destinate persoanelor cu restricții alimentare (diabetici, hipertensivi, cardiovasculari etc.) precum şi pentru copii, bătrâni, femei însărcinate etc.

Securitatea alimentară, ca orice tip de securitate, se împarte, după obiectul ce trebuie protejat, în categorii generale precum:

- securitate fizică a indivizilor (agricultori, îngrijitori, şoferi de utilaje agricole, medici veterinari, laboranți etc.) sau infrastructurilor utilizate (grajduri, silozuri, magazii, facilități, adăposturi hale etc.);
- securitate juridică (existența cadrului juridic - norme şi instituții - pentru buna desfăşurare a activităților aferente procesului de producție, distribuție sau comercializare a produselor animaliere sau vegetale);
- securitate economică (existența mecanismelor de piață necesare pentru

[5] Legea nr. 150 din 14 mai 2004 privind siguranța alimentelor publicată în Monitorul Oficial nr. 462 din 24 mai 2004, Art. 2, al. (1.) şi (2).
[6] Idem, Art. 2, al. (3).

comercializarea în bune condiţii a produselor: spaţii amenajate – pieţe şi hale, tip de piaţă, putere de cumpărare a cumpărătorilor etc.).

Libera circulaţie a alimentelor libere şi sănătoase este un aspect esenţial al pieţei interne şi contribuie semnificativ la sănătatea şi bunăstarea cetăţenilor şi la satisfacerea nevoilor lor sociale şi economice.

În ce priveşte zootehnia, ca ramură a agriculturii, se constată „continuarea fenomenului de degradare a patrimoniului naţional în sectorul zootehnic” [7] concretizate prin distrugerea şi lichidarea unui număr mare de unităţi de creştere a animalelor şi păsărilor existente înainte de '89 şi distrugerea, în mare parte, a raselor de reproducţie cu caracteristici biologice superioare (bovine, ovine, păsări).

Pentru asigurarea unei producţii agricole substanţial sporite de care depinde îndeplinirea obiectivului strategic, respectiv realizarea unei securităţii alimentare depline, trebuie să se opteze pentru o agricultură, intensivă, multilateral dezvoltată, pentru o agricultură sustenabilă şi durabilă. Aceasta presupune trecerea la o agricultură de tip organic, ecologic de la cea de tip industrial.

2. Pericole, ameninţări şi riscuri la adresa securităţii alimentare

În prezent, în majoritatea marilor oraşe din ţările în curs de dezvoltare pieţele agricole nu sunt supuse unui proces riguros de planificare, fapt generator de probleme de genul pierderilor mari înregistrate, mai ales la produsele cu grad ridicat de perisabilitate, precum şi de probleme ecologice legate de mediul înconjurător.

Consumatorii urbani cu venituri scăzute, ce consacră o parte importantă din venitul lor cheltuielilor alimentare (aproximativ 80%) sunt deosebit de vulnerabili la eventuale creşteri de preţuri ale produselor, ei reprezentând şi ultima verigă a filierei agroalimentare deoarece sunt constrânşi la alegeri limitate a produselor de consum fiind, în acelaşi timp, sub incidenţa riscului de a introduce în consum alimente de calitate necorespunzătoare datorită unor costuri mai scăzute de achiziţionare.

Securitatea sanitară a alimentelor constituie o problemă gravă în multe zone urbane în care, consecinţă a unor practici greşite, mărfurile alimentare oferite consumatorilor pot fi contaminate sau avariate.

Un sistem eficient de aprovizionare şi de distribuţie a mărfurilor alimentare necesare consumului locuitorilor marilor oraşe ar trebui să garanteze accesul populaţiei la o diversitate de produse de calitate corespunzătoare, la preţuri accesibile, care să asigure o alimentaţie sănătoasă.

Contracararea acestor riscuri, vulnerabilităţi şi ameninţări poate cuprinde următoarele etape:

- ✓ informarea agricultorilor în ceea ce priveşte evoluţia pieţelor agricole, astfel încât aceştia să-şi poată planifica din timp producţia şi să o ajusteze la cerere;
- ✓ informarea agricultorilor în legătură cu nivelul preţurilor practicate pe pieţele din mediul urban, astfel încât aceştia să poată negocia cu comercianţii în condiţii de egalitate;
- ✓ fluidizarea fluxurilor de produse din rural către urban, printr-o

7 Idem, p. 60 (Apud: „Apărarea intereselor economice”, Din *Raportul Serviciului Român de Informaţii în perioada octombrie 1944 – septembrie 1945* în „Adevărul Economic” nr. 4/1995).

organizare şi o planificare minuțioasă a acestora, evitându-se astfel pierderile şi, în ultimă instanță, creşterile de preț;

- ✓ gestionarea eficientă a piețelor de gros şi a celor de vânzare cu amănuntul, prin asigurarea tuturor dotărilor necesare acestora.

Pe de altă parte, dezvoltarea economiei rurale şi creşterea productivității în sectorul agricol, silvic şi piscicol conține prevederi privind utilizarea rațională a fondului funciar, reabilitarea ecologică a unor terenuri degradate sau poluate, siguranța alimentară, bunăstarea animalelor, încurajarea acvaculturii în zonele costiere.

Un alt risc este acela al existenței disparităților de dezvoltare între regiuni şi în interiorul acestora iar pentru eliminarea acestora se are în vedere, printre altele, îmbunătățirea performanței administrative şi a infrastructurii publice locale, protecția patrimoniului natural şi cultural, dezvoltarea rurală integrată, regenerarea zonelor urbane afectate de restructurarea industrială, consolidarea mediului de afaceri şi promovarea inovării. Sunt prevăzute, de asemenea, acțiuni în domeniul cooperării transfrontaliere, transnaționale şi interregionale în vederea integrării socio-economice a zonelor de graniță şi creşterea accesibilității regiunilor României în cadrul teritoriului UE.

În ce priveşte categoriile de riscuri identificate ca provenind din arealul alimentar avem: riscuri provocate de agenți chimici şi riscuri provocate de agenți microbiologici.

Tipuri de efecte adverse provocate de agenți chimici:

a) Modificări funcționale – regăsite într-un câştig redus în greutate;

b) Modificări morfologice (altele decât cancerul) – care pot avea ca efect mărirea unor organe sau leziuni histopatologice;

c) Mutagenicitate – exprimată prin modificări ereditare ale ADN-ului, genelor şi cromozomilor cu potențial carcinogen şi anomalii fetale;

d) Imunotoxicitate – care poate cauza sensibilizare (duce la hipersensibilitate sau alergie) sau o depresie a sistemului imunitar (duce la susceptibilitatea crescută la infecții);

e) Efecte asupra reproducerii – cum ar fi: fertilitate redusă, embriotoxicitate (avort spontan), teratogenie (diformități fetale), alte efecte asupra dezvoltării.

Factori de risc microbiologic:

a) Contaminare microbiologică;
b) Ambalare defectuoasă;
c) Distribuție defectuoasă;
d) Reziduuri de pesticide;
e) Biotehnologii;
f) Aditivi alimentari;
g) Iradierea alimentelor.

3. Vulnerabilități din agricultură şi industria alimentară şi securitatea

Agricultura joacă un rol important în asigurarea existenței unui popor, a unei

entități statele, în dezvoltarea economico-socială a unui stat datorită funcțiilor pe care le îndeplineşte de: sursă fundamentală de asigurare a întregii populații cu produsele agroalimentare absolut necesare; sursă importantă de materii prime pentru unele ramuri industriale prelucrătoare, în special industria uşoară şi alimentară; crearea de disponibilități de produse agricole pentru export; asigurarea unui surplus economic creat de agricultură a unor mijloace financiare, de acumulare pentru efectuarea de investiții şi modernizări; sursă energetică ca urmare a valorificării unor resurse potențiale de care agricultura dispune etc.

Asigurarea independenței şi suveranității unui stat, a securității sale, nu depind numai de industrie, ci şi de agricultură, ca şi de alte ramuri economice. Indiferent de mărimea statului sau de regimul politic, producția bunurilor de subzistență şi, în primul rând alimentare, constituie condiția primordială pentru existența societății omeneşti, iar agricultura este ramura cu rol decisiv în asigurarea alimentelor necesare pentru întreaga societate a unui stat.

De asemenea, în strategia de asigurare a calității alimentelor un rol primordial îl reprezintă desigur asigurarea calității materiilor prime agricole.

În anii 1990-2000, agricultura românească a suferit o stare de decădere determinată de mai multe cauze precum: diminuarea masivă a capitalului tehnic din agricultură, degradarea în proporție îngrijorătoare a sistemelor de irigații, blocarea factorilor de bază ai producției agricole, practicarea unor prețuri inechitabile pentru produse agricole, lipsa unei politici statale, ample de sprijinire şi protejare a agriculturii, promovată mai ales între anii 1990-1992 (la destrămarea regimului comunist), accentuarea gradului de extensivitate a agriculturii româneşti ca urmare a scăderii nivelurilor de mecanizare a lucrărilor agricole şi de chimizare; gradul excesiv de fărâmițare, parcelare şi pulverizare a terenurilor ca rezultat al aplicării legii nr. 18/1991 cu privire la Fondul funciar.

Se înțelege că, atâta timp cât această stare de lucruri nu este reglementată şi România nu va avea o securitate alimentară solidă şi stabilă, securitatea națională are de suferit şi este în deficit nu numai din prisma securității economice, ci şi din cea a mediului sau sănătății populației. Pe plan intern, lipsa securității alimentare poate genera convulsii şi tensiuni sociale, poate afecta starea sănătății fizice şi psihice a populației, poate crea stări de instabilitate economică şi politică. Pe plan extern, pot apărea presiuni diplomatice, economice sau politice din parte unor forțe sau state cu efecte nedorite pentru securitatea națională.

O parte importantă a activității productive, în industria uşoară şi alimentară, este şi va fi asigurată cu cantitățile de materii prime necesare. Această categorie de materii prime fiind de origine vegetală (cereale, lemn, bumbac etc.) sau de origine animală (carne, lână, piele) este reînnoibilă, deci nu se va pune problema de aprovizionare, decât numai în cazul unor calamități.

Astfel, principalele vulnerabilități ale susținerii agriculturii sunt considerate a fi rezervele energetice (Vezi Tabelul nr. 1) şi de apă aferente, necesare a fi consumate şi stadiul ecologic al terenurilor agricole, apei şi schimbările climatice survenite datorită poluării sau factorilor naturali.

Tipul de ecosistem	Energia necesară pentru subzistență, în Kcal m^2
Ecosistemele dependente numai de energie solară: - Oceanul planetar; - Pădurile din diverse zone climatice; - Ecosistemele din această categorie posedă: - Tundre; - Păduri alpine; - Ape interioare dulci şi sărate.	1.000 – 10.000 (în medie 2.000) Ecosistemele din această categorie posedă o diversitate cenotică medie spre săracă (conținutul în substanțe organice). Ele constituie baza vieții pe Terra.
- Ecosisteme naturale dependente de energia solară şi de alte surse de energie; - Zona Estuarelor din platforma continentală a oceanelor; - Pădurile ecuatoriale şi tropicale pluviale.	10.000 – 40.000 (în medie 20.000) Surse de energie suplimentară (energie solară indirectă); mareele, ploaia zilnică ecuatorială. Ecosistemele din această categorie posedă o diversitate ecologică ridicată.
- Ecosisteme dependente de energia solară şi cea produsă de om: - Agroecosisteme; - Acvacultură.	10.000 – 40.000 (în medie 20.000) Surse de energie suplimentare: carburanți, îngrăşăminte chimice, travaliu animal şi uman. Diversitate ecologică scăzută sau foarte scăzută.
Ecosisteme subvenționate de resurse energetice în formă concentrată şi dependente de energia solară prin alimentație: Aşezări umane (în special zone urbane).	100.000 – 300.000 Surse de energie predominante în prezent: carburanți fosili. Diversitate ecologică minimă. Generează bunuri materiale, nu produc substanță utilă ecosferei. Generează poluare.

Sursa: L. Brown, C. Flavin, H. French, „Starea lumii", Editura Tehnică, Bucureşti, 2000.

Tabelul nr. 1: Principalele tipuri de ecosisteme şi energia necesară pentru subzistență

3.1. Gestionarea riscurilor

Evoluția condițiilor economice şi de mediu induc două tipuri de riscuri fermierilor: riscuri de piață datorate prețurilor şi riscuri de producție datorate condițiilor climatice şi a celor sanitare (boli şi dăunători la plante şi animale). România consideră că introducerea unui mecanism comun de gestionare a riscurilor este adecvată pentru un astfel de obiectiv.

O soluție pentru diminuarea efectelor cauzate de aceste fenomene, ar putea fi constituirea unui fond sau a unui mecanism de asigurare la nivel comunitar în cadrul Pilonului I pentru situațiile generate de calamități naturale sau de diferite boli (ar putea fi astfel avută în vedere co-finanțarea primei de asigurare pentru fermieri din bugetul UE / eventual şi cu o componentă din bugetele naționale). O sursă de

finanțare pentru a face față noilor provocări ar putea-o constitui economiile anuale înregistrate în cadrul Pilonului I.

Pentru asigurarea calității materiilor prime agricole şi preîntâmpinarea apariției riscurilor se cer îndeplinite o serie de condiții de bază:

- Crearea şi promovarea în cultură a cerealelor şi altor resurse vegetale care să corespundă cerințelor de procesare şi nutriționale;
- Dezvoltarea resurselor animale, concretizată în: rase de animale având caracteristici de industrializare şi nutriție superioare; dezvoltarea biotehnologiilor alimentare; utilizarea unor organisme şi microorganisme performante inclusiv organisme modificate genetic.

3.2. Schimbarea climei, managementul apei şi bio-energiei

Schimbările climatice prezintă în ultimii ani un factor de risc ridicat pentru agricultura europeană în general, dar în special pentru cea din statele membre sudice, inclusiv România. Pentru prevenirea efectelor schimbărilor climatice, pentru îmbunătățirea managementului resurselor de apă, pentru furnizarea de servicii ecologice în sectorul bio-energiei, pentru încurajarea investițiilor care promovează metode de producție durabilă, precum şi pentru conservarea bio-diversității pot fi utilizate fonduri din Pilonul II al Politicii Agricole Comune. Trebuie ținut cont, de asemenea, că e necesară şi implicarea altor politici europene în rezolvarea noilor teme, luând în considerare că efectele produse de schimbările climatice sunt transnaționale şi greu de combătut numai cu resurse unisectoriale sau chiar naționale.

Schema pentru culturi energetice este de interes pentru România şi ar trebui menținută, având în vedere dorința noastră de a atrage în circuitul productiv noi suprafețe neutilizate în prezent, fără a afecta producția de alimente şi furaje.

4. Rezervele de stat şi securitatea alimentară

Un stat care deține securitate alimentară înseamnă că are şi importante disponibilități de produse agricole vegetale şi animale, cu care se satisfac necesitățile întregii populații cu produse agricole de bază, fundamentale, ale industriei, cu materii prime, se pot crea stocuri pentru export şi constitui însemnate rezerve de produse agricole. Rezervele sunt absolut necesare pentru situațiile-limită, calamități naturale, stări de criză şi de război. Eficiența sau ineficiența managementului rezervelor de stat se răsfrânge în mod deosebit asupra securității alimentare ca dimensiune a securității naționale.

Securitatea alimentară trebuie realizată în viziunea Organizației pentru Alimentație şi Agricultură (FAO) într-o structură piramidală de măsuri naționale, regionale şi internaționale. Prin urmare, concepția cu privire la securitatea alimentară se circumscrie concepției generale contemporane cu privire la securitate, în sensul că în condițiile actuale, securitatea trebuie realizată la trei niveluri: național, regional şi internațional. Ea trebuie să conducă la realizarea a trei scopuri: asigurarea unei producții de alimente adecvate; modernizarea stabilității fluxului de oferte de produse agricole; asigurarea accesului la resursele agricole disponibile ale acelora care au nevoie de ele, asigurându-se alimentele fundamentale necesare pentru sănătatea oamenilor; să existe o agricultură capabilă să ofere an de an producții mari şi certe, iar

oamenii care au nevoie de respectivele produse să dispună de veniturile necesare pentru achiziționarea lor.

Aşadar, obiectivul final al securității alimentare mondiale ar fi „asigurarea că toți oamenii au în orice moment acces fizic şi economic la alimentele de bază de care au nevoie”[8]. Dar problema securității alimentare se pune în mod diferit, de la țară la țară, în raport cu nivelul de dezvoltare economică, de obiceiuri, tradiții, climă etc. Astfel, „dacă în țările dezvoltate, securitatea alimentară vizează evitarea anxietății în viitor, în țările în curs de dezvoltare, în schimb, e vorba de problema subzistenței în prezent”.[9]

După decembrie '89, problema securității alimentare în România nu a cunoscut revigorarea aşteptată. Mai mult, s-au multiplicat cauzele care au condus la diminuarea acesteia, ajungând la un prag îngrijorător pentru unele categorii de populație. Dintre acestea merită de evidențiat: diminuarea masivă a capitalului tehnic în agricultură, degradarea sistemelor de irigații, blocarea factorilor de bază ai producției agricole, practicarea unor prețuri inechitabile pentru produsele agricole, lipsa unei politici şi a unor strategii coerente, fundamentate ştiințific şi pentru o perspectivă în măsură să permită îndeplinirea obiectivelor subsumate lor.

Lipsa securității alimentare poate genera pe plan intern convulsii şi tensiuni sociale, afectează starea de sănătate fizică şi psihică a populației, poate crea stări de instabilitate economică şi politică, iar pe plan extern pot apărea tot felul de presiuni diplomatice, economice, politice etc. din partea unor forțe, toate acestea putând avea efecte nedorite, periculoase asupra securității naționale.

De asemenea, se poate vorbi de o securitate alimentară, atunci când un stat are importante disponibilități de produse agricole vegetale şi animale, în măsură să asigure necesitățile întregii populații cu produse agricole de bază, fundamentale, să pună la dispoziție industriei materiile prime necesare; să realizeze stocurile necesare pentru situații limită. Aşadar, un management eficient al rezervelor alimentare are o triplă importanță:

- strategică – bază de aprovizionare cu acest gen de produse a populației şi a forțelor luptătoare în situații de criză sau război;
- economică – reprezintă un instrument care permite reglementarea unor fenomene negative din economie, în condiții de pace şi mai ales de război (creşterea inflaționistă a prețurilor, combaterea speculei etc.);
- psihologică – constituie un factor important care întăreşte moralul populației atunci când se conturează o criză cronică de alimente.

În opinia noastră, constituirea rezervelor alimentare are importanță specifică pentru România din următoarele considerente: secetă şi alte calamități naturale distructive mari, potențialitatea conflictuală accentuată a zonei geostrategice în care se află România; posibilitatea mare ca producția agricolă să fie total distrusă în cazul unor conflicte armate; posibilități ridicate de apariție a unor epizootii.

Ca şi în cazul securității energetice, pentru continuarea şi menținerea rezervelor

[8] Raportul directorului general FAO cu privire la securitatea alimentară mondială, în vol. „Hrană pentru şase miliarde”, Editura Politică, Bucureşti, 1986, p. 322.

[9] Martinez, Gabriel O., Participarea țărilor în curs de dezvoltare la eforturile alimentare colective, în vol. „Hrană pentru şase miliarde”, Editura Politică.

alimentare la nivelul optim al stocurilor, atât din punct de vedere sortimental cât şi cantitativ, cât şi din perspectiva calitativă, solicită un management profesionist, eficient şi responsabil, desfăşurat pe baza unor strategii, politici şi programe fundamentate ştiinţific.

.

PERICOLE, AMENINȚĂRI ŞI RISCURI CE ADUC ATINGERE SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ştefan BLACIOTI*

The international security system of the 21st century is characterized by to main tendencies: at one hand, globalization and integration and, on the other hand, the disintegration with nationalist, religious and/or ethnical tensions. The threats globalization against nations' security claims mutual solutions to build the international security building. Therefore, we want to emphasize that the globalization mustn't be seen only as space but also from the risk factors perspective, their manifestations forms and their undertaken consequences.

The risk factors – natural or antropical (natural disasters or terrorism) manifest, lately, without discrimination all the world's regions strongly affecting many states' national security in the same time. So, the national efforts must be connected with the ones of the international level to develop the sense and evolution tendencies of the security environment.

Sistemul internațional de securitate al începutului de secol XXI este caracterizat de două tendințe principale: pe de o parte, globalizare şi integrare, iar pe de altă parte, dezintegrare însoțită de tensiuni naționaliste, religioase şi/sau etnice. Acestea denotă şi din extinderea principalelor organisme politico-militare: Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) şi Uniunea Europeană (UE) ce se desfăşoară concomitent cu multele conflicte inter- şi intra-statale, începând cu cele din vecinătatea noastră datorate unor dispute nerezolvate şi interpretării deficitare a normelor de drept internațional: Balcani – Kosovo, Abhazia, Osetia de Sud şi cele din zone mai îndepărtate din Asia de Sud sau Orientul Mijlociu sau chiar Africa de Sud, unde bătălia pentru resurse vitale este un element definitoriu al generării acestor conflicte.

Aceste organisme trebuie să facă uz de instrumentele la dispoziție (politice, economice şi militare), pentru realizarea şi dezvoltarea stabilității europene pentru dezvoltarea relațiilor interstatale, conlucrarea şi cooperarea în cadrul acestora şi, nu în ultimul rând, în impunerea unor decizii şi hotărârii la nivel global. Din această perspectivă, alianțele şi înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe şi vor contribui la dezamorsarea situațiilor de criză.

În acelaşi timp, se consideră că fiecare stat încearcă să îşi reducă insecuritatea, fie prin diminuarea vulnerabilităților sale, fie prin prevenirea sau micşorarea amenințărilor, această idee constituind baza ideilor de securitate națională sau internațională.

„Riscul şi securitatea sunt concepte care umplu viața modernă”[1]. O analiză succintă a documentelor ce analizează şi reglementează securitatea națională relevă faptul că autoritățile naționale sunt preocupate, în egală măsură, atât de configurarea

*** Doctorand Universitatea Națională de Apărare „Carol I**

[1] MORGENTHAU, Hans, *Politics among nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Knopf, 1973.

mediului de securitate, cât şi de politicile de securitate al căror scop este prevenirea şi contracararea vulnerabilităţilor, riscurilor, pericolelor şi ameninţărilor. În acelaşi timp, Strategia de Securitate Europeană*, lansată în 2003, este un document în care sunt enumerate, fără a fi explicate, unele vulnerabilităţi precum: sărăcia, foametea, eşecul creşterii economice etc.

Securitatea naţională trebuie privită prin prisma elementelor sale fundamentale: interesele naţionale, pe de o parte, şi riscurile, ameninţările şi vulnerabilităţile, pe de altă parte.

Constituie un risc la adresa securităţii naţionale a României, prin conţinutul său dat de ameninţare, vulnerabilitate şi impact, orice acţiune, inacţiune sau situaţie, care produce sau ar putea genera efecte, pe cale naturală sau implicare umană, care ar modifica în vreun fel, la nivel regional sau naţional, situaţia anterioară producerii evenimentului, caracterizată de legalitate şi stabilitate. Materializarea ori exprimarea intenţiei de materializare, deliberată sau accidentală, a unui risc la adresa securităţii naţionale a României constituie o ameninţare la adresa acesteia.

Se consideră riscuri şi ameninţări la adresa securităţii naţionale a României[2] următoarele:

a) Punerea în pericol a **securităţii economice** prin: periclitarea resurselor economice vitale, prin distrugere cu intenţie sau din culpă a unor elemente ale infrastructurii critice ori monopolizarea, fără drept, a unei părţi substanţiale din aceste resurse; lipsirea de protecţie a intereselor economice strategice ale României; blocarea accesului la resursele strategice de energie, alimentare, de apă potabilă şi alte asemenea, necesare supravieţuirii, degradarea ori distrugerea acestora; subminarea intereselor financiar-bancare strategice ale României; acţiuni concrete pentru subminarea economiei naţionale prin afectarea certă a activităţilor economice cu caracter strategic.

b) Punerea în pericol a **infrastructurii critice** prin: degradarea sau distrugerea reţelelor magistrale de transport a resurselor energetice şi de alimentare cu apă, a căilor de comunicaţii, a lucrărilor şi amenajărilor hidroenergetice, inclusiv a sistemelor de protecţie împotriva accidentelor şi calamităţilor; neconstituirea rezervelor pentru necesităţi umanitare şi intervenţie în situaţii de urgenţă, de asediu, la mobilizare ori în caz de război; neînlăturarea vulnerabilităţilor şi a factorilor de risc reprezentate de activităţile cu grad ridicat de pericol nuclear, chimic, bacteriologic şi alte asemenea, care pot determina catastrofe ori dezastre.

c) Punerea în pericol a **securităţii ecologice** prin: degradarea, cu efect major la nivel regional sau naţional, a mediului ambiant; generarea de schimbări climaterice.

d) Punerea în pericol a **securităţii sociale** prin: deturnarea, cu efect major la nivel regional sau naţional, a sumelor destinate constituirii fondurilor sau realizării prestaţiilor de securitate socială, în conformitate cu legislaţia naţională; delimitarea capacităţii operaţionale a statului român, în contextul asigurării şi afirmării intereselor naţionale în domeniul protecţiei şi inviolabilităţii dreptului la libera circulaţie a

---

* Aşa-numita „Strategie Solana”.

[2] Strategia de Securitate Naţională a României, România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viaţă mai bună într-o ţară democratică, mai sigură şi prosperă, Bucureşti, 2007.

persoanelor; încălcarea drepturilor unor comunităţi etnice şi a persoanelor juridice neguvernamentale, recunoscute în conformitate cu legea.

e) Punerea în pericol a **securităţii medicale** prin: distrugerea unor părţi ale reţelei care oferă asistenţă medicală; distrugerea conţinutului depozitelor şi rezervelor de materiale necesare pentru asigurarea stării de sănătate a populaţiei; distrugerea mobilităţii şi disponibilităţii resurselor medicale care necesită deplasare în anumite zone ale ţării, ca urmare a unor situaţii de urgenţă, de asediu, la mobilizare ori în caz de război; generarea de epidemii sau pandemii.

1. Dimensiunile securităţii naţionale

Huntington delimitează clar securitatea militară de cea nonmilitară, dar fără a conştientiza importanţa perenă a acesteia din urmă. În opinia noastră, introducerea securităţii politice, economice şi sociale (demografia este parte a socialului) în categoria securităţii situaţionale reprezintă o eroare metodologică ce impietează analiza de securitate realizată din această perspectivă.

Nici teoriile dezvoltate ulterior acestui moment nu au reuşit să implementeze o metodologie ştiinţifică funcţională. Astfel, în timp ce adepţii pozitivismului s-au împărţit în două tabere - cei care abordau securitatea prin prisma relaţiei dintre stat şi dimensiunea militară a acesteia şi cei care doreau să lărgească agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât şi a celor nonmilitare -, constructivişţii subliniau faptul că lumea este un produs al interacţiunilor sociale şi poate fi măsurată şi analizată cu mijloace ştiinţifice. Nici unul dintre aceste curente de gândire nu a produs o metodologie pertinentă de analiză a securităţii, astfel că apariţia postmodernismului a adus o nouă perspectivă în studiile de securitate[3].

În acelaşi timp, Barry Buzan face o distincţie netă între dimensiunile militară şi nonmilitară, considerând dimensiunea militară a se referi la interacţiunea reciprocă a capabilităţilor armate ofensive şi defensive ale statelor cu percepţiile acestora vis-à-vis de intenţiile celorlalţi actori[4], pe când celelalte dimensiuni considerate de autor sunt:

- dimensiunea politică, care are în vedere stabilitatea organizaţională a statelor, a sistemelor de guvernare şi a ideologiilor ce le conferă legitimitate;
- dimensiunea economică, care include accesul la resursele, finanţele şi pieţele necesare menţinerii unui nivel acceptabil de bunăstare şi putere al statului respectiv;
- dimensiunea socială, care constă în sustenabilitatea, în condiţii acceptabile de evoluţie, a tiparelor tradiţionale de limbă, cultură, religie, identitate naţională şi obiceiuri;
- dimensiunea de mediu, care desemnează întreţinerea biosferei planetare şi locale ca sistem esenţial de suport al existenţei umane.

În conformitate cu Raportul prezentat în cadrul Programului ONU pentru Dezvoltare **există şapte dimensiuni ale securităţii internaţionale** (securităţii colective) şi **securităţii naţionale:** securitatea economică, securitatea alimentară,

[3] Dr. Constantin MOŞTOFLEI, Drd. Alexandra SARCINSCHI, Militar-nonmilitar în securitatea naţională. Dilema Armatei, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004, p. 7.

[4] BUZAN, Barry, Popoarele, statele şi teama. O agendă pentru studii de securitate internaţională în epoca de după Războiul Rece, Editura Cartier, Chişinău, 2000.

securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică şi securitatea individuală, la care s-ar mai putea adăuga securitatea demografică şi securitatea militară.

Toate aceste dimensiuni ale securității comportă mai multe aspect, astfel, dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat şi cetățenii săi, cât şi relațiile internaționale ale statului respectiv. De asemenea, dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar şi componenta pur economică a securității la toate cele patru niveluri ale sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este şi cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. În fine, dimensiunea de mediu, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie poate naşte dispute internaționale şi catastrofele naturale.

2. Pericole, amenințări şi riscuri la adresa securității naționale

Securitatea reprezintă o problemă esențială a existenței societății umane, iar definirea sa este un subiect foarte important în documentele oficiale ale multor organizații internaționale. Riscurile ce amenință România după integrarea în UE sunt atât militare, cât şi non-militare.

2.1. Riscuri militare

Uniunea Europeană, implicit România, nu mai este amenințată, în prezent, de conflicte de tip clasic, în schimb se confruntă din ce în ce mai frecvent cu o serie de amenințări asimetrice, greu predictibile şi mult mai greu de contracarat. Trei dintre aceste tipuri de amenințări de tip militar se impune a fi marcate în mod special:

- *Terorismul internațional,* care reprezintă o amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mişcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea şi toleranța specifice societăților democratice. Noul tip de terorism diferă de cel din deceniile precedente deoarece pare a fi interesat de utilizarea violenței nelimitate şi de producerea de pierderi masive. Pentru acest tip de terorism, exemplificat de rețeaua Al-Qaida, Europa este atât o țintă, cât şi o bază de lansare a atacurilor.

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă* reprezintă o altă importantă amenințare la adresa păcii şi securității țărilor şi popoarelor din UE. În prezent, are loc o diseminare periculoasă a armelor de distrugere în masă, mai ales în zona Orientului Mijlociu. Prin intermediul acestor arme un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

- *Existența unor structuri statale slabe* („failed states" or „rogue states") şi *amplificarea crimei organizate.* În unele state sau regiuni precum Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia şi Herțegovina, Serbia şi Muntenegru, Kosovo etc., dezorganizarea instituțională, corupția la nivel înalt, conflictele civile şi accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate. Aceste tipuri de amenințări la adresa securității Europei sunt localizate şi în Balcanii Occidentali, Europa

Răsăriteană şi Asia Centrală.

Ca răspuns la aceste noi pericole, statele Europei, în primul rând cele cu potenţial economic şi militar semnificativ, au în vedere noi principii de organizare a securităţii regionale şi globale bazate pe democraţie, guvernare eficientă şi respectarea legilor. Democraţia, guvernarea eficientă şi respectarea legilor, în calitate de noi principii ale securităţii globale, presupun ca relaţiile dintre state să ţină cont de existenţa unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forţei ca metodă de rezolvare a conflictelor.

Faţă de ameninţările de tip nou la adresa securităţii, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

- *asigurarea stabilităţii şi bunei guvernări în vecinătatea imediat*ă. Aceasta va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei şi asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv va implica, totodată, continuarea şi dezvoltarea implicării Europei în soluţionarea conflictului arabo-israelian;

- *crearea unei ordini internaţionale bazate pe un multilateralism eficace***.** Într-o lume caracterizată de globalizare (ameninţări globale, pieţe globale, mijloace mass-media globale), securitatea şi prosperitatea depind de existenţa unui sistem multilateral eficace. De aceea, unul dintre obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăţi internaţionale puternice, caracterizate de existenţa unor instituţii internaţionale eficiente, precum şi de existenţa unei ordini internaţionale bazate pe respectarea legilor, în primul rând a principiilor înscrise în Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite. Calitatea societăţii internaţionale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existenţa unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupţiei şi a abuzului de putere, instaurarea domniei legii şi protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială. În acest context, un element important al acestei noi ordini internaţionale este considerată a fi cooperarea transatlantică în cadrul Organizaţiei Atlanticului de Nord (NATO);

- *pregătirea unui răspuns la ameninţările de tip nou.* Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă şi asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est şi Africa. Identificarea unor răspunsuri la noile ameninţări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărtări, sunt mai dinamice şi mai complexe. De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor şi a ameninţărilor. Caracterul complex va necesita şi soluţii pe măsură care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluţii complexe. În realizarea obiectivelor sale de securitate şi apărare Uniunea Europeană nu va putea face abstracţie de necesitatea menţinerii unor relaţii privilegiate cu Statele Unite ale Americii (SUA). În acelaşi timp însă, Uniunea Europeană va trebui să îşi dezvolte colaborarea cu alţi actori importanţi de pe scena mondială. În acest sens se vor

dezvolta relaţii strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada şi India, fără ca vreuna din aceste relaţii să aibă un caracter de exclusivitate.

2.2. Riscuri nonmilitare

a) economice

Pe lângă riscurile de tip militar relativ cunoscute mai apar şi unele emergente asupra individului de unde se resimte necesitatea accentuării elementelor ce ţin de securitatea individului odată cu integrarea în Uniunea Europeană.

Integrarea a adus pentru firmele româneşti noi posibilităţi, dar şi noi riscuri, mai ales pentru cele care nu sunt pregătite să ţină piept concurenţei. Costurile pentru certificarea sistemelor de management al calităţii sau al mediului, obţinerea etichetei ecologice pentru produse, dar şi lipsa de promovare pe piaţa internaţională sunt piedici în calea succesului companiilor româneşti. O firmă "bine informată" caută tot timpul soluţii. Una dintre acestea ar putea fi un ajutor din banii alocaţi de stat pentru cercetare, dezvoltare şi inovare.

În noul context al integrării vechile măsuri naţionale încetează să mai fie valabile şi se trece la cele noi europene cu aplicabilitate imediată: suspendările autonome de taxe; sistemul reducerilor/exceptărilor de taxe; noi prohibiţii şi restricţii; măsuri anti-dumping, compensatorii sau anti-subvenţie; politici sectoriale ce privesc agricultura, industria textilă sau siderurgică etc.

Acordurile fiscale ale României cu diferite state din regiune (Moldova, Serbia, Macedonia, Albania) au fost denunţate la aderare şi, de asemenea, se anulează şi preferinţele pentru diferite acorduri preluându-se cele ale UE, România devenind donator de preferinţe tarifare şi supunându-se unor noi reguli/ documente/condiţii de origine.

În acest sens, considerăm că principalele riscuri şi vulnerabilităţi, specifice etapei actuale, la nivel european sunt generate, sau pot fi influenţate, de următoarele aspecte:

- **instabilitatea politică:** slaba legitimitate a unor regimuri politice; luptele politice; măsuri opresive şi încălcări ale drepturilor omului - specifică ţărilor din zona vestică a Peninsulei Balcanice şi Orientului Mijlociu;
- **competiţia pentru controlul resurselor strategice -** exploatarea şi în mod special transportul petrolului din Orientul Mijlociu, Caucazul de Sud şi Asia Centrală, către Europa, poate contribui la aplanarea unor dispute, sau la acutizarea şi diversificarea stărilor tensionale din această zonă, specifică zonei adiacente statelor din arealul Mării Negre (Rusia, Ucraina, România, Bulgaria, Turcia);
- **corupţia şi crima organizată internă şi internaţională -** tind să devină omniprezente în state instabile din punct de vedere politic şi neperformante economic (zona din nord - vestul Peninsulei Balcanice);
- **politizarea etnică şi religioasă:** naţionalism, extremism, fundamentalism şi xenofobie - specifică zonei geografice din estul Europei;
- **exportul de instabilitate:** promovarea fundamentalismului islamic şi a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei, prin existenţa unor grupuri etnice compacte în zonele adiacente (turco-tătarii din Peninsula Crimeea, găgăuzii din Republica Moldova, turcii din sud-estul Bulgariei, bosniacii, kosovarii şi albanezii din

Peninsula Balcanică);

- **degradarea mediului natural:** cutremure, inundaţii, încălzirea climei la nivel global, poluare excesivă, deşertificare, despăduriri – risc care se manifestă la nivel global cu implicaţii deosebite şi la nivel European şi în mod special în ţările din sud-estul şi estul Europei.

Efectele fenomenelor naturale (încălzirea climei, lipsa apei potabile, deşertificarea, inundaţiile, cutremurule, epuizarea resurselor, evoluţia demografică), terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată şi sărăcia, continuă să influenţeze tot mai mult stabilitatea şi securitatea europeană cu implicaţii majore în plan mondial.

Deşi pot fi imaginate tipologii diversificate pentru riscurile actuale asupra securităţii naţionale a României, aici vom folosi un criteriu care pare, de departe, cel mai relevant din perspectiva efectului asupra economiei (instituţiilor, societăţii) româneşti, acela al comportamentului economic vizat. În acest sens, am identificat următoarele categorii de riscuri:

- Riscul de capilarizare a fluxurilor economice, la nivelul noului sistem integrativ: în principiu, riscul de capilarizare a fluxurilor economice nu înseamnă altceva decât implicaţiile generate de orientarea spontană (parţial, poate fi şi instituţionalizată) a oricărei resurse economice (forţă de muncă, capital fizic, bani) spre costul minim de oportunitate al fructificării sale sau spre beneficiul maxim al fructificării sale. În acest sens, pot apărea următoarele reorientări ale acestor fluxuri, cu implicaţiile corespondente:

- ieşiri masive de capital bănesc (ieşiri valutare nete) din economia naţională (inclusiv din sistemul bancar) spre celelalte state membre, luând în considerare nu numai gradul superior de fructificare a capitalului bănesc, dar şi securitatea acelui capital sau randamentul superior de utilizare a lui ca şi capital productiv; acest risc se va produce, desigur, cu o probabilitate mai mare în condiţiile deschiderii contului de capital neînsoţită de anumite măsuri de control care să minimizeze efectul destabilizator al ieşirilor nete de capital asupra echilibrului extern;

- ieşiri masive de forţă de muncă spre pieţele de muncă ale statelor membre. Deşi un asemenea flux are şi implicaţii pozitive (asupra contului curent, asupra cheltuielilor cu indemnizaţiile de şomaj sau asupra creşterii calificării forţei de muncă), în general, efectul negativ va fi predominant (scăderea potenţialului economic curent al ţării, prin reducerea produsului intern brut potenţial);

- reducerea capacităţii băncii centrale naţionale (chiar în interiorul principiului subsidiarităţii concedat de Banca Centrală Europeană - BCE) de a controla politica monetară, prin faptul că băncile comerciale rezidente pot apela la credite bancare de ultima instanţă, la reescontări sau la vânzări de valută (până la adoptarea efectivă a monedei euro) la oricare bancă centrală din statele membre;

- intrări masive, pe "nişe libere", ale infracţionalităţii internaţionale, îndeosebi trafic de droguri, arme sau carne vie;

- Riscul de capturare a pieţei: acest risc se referă la faptul că, dat fiind gradul mediu de competitivitate al bunurilor şi serviciilor din actualele state membre mai mare decât cel al bunurilor şi serviciilor autohtone, piaţa de bunuri şi servicii internă va deveni captivă ofertei externe (în condiţiile acceptate ale liberei circulaţii a

bunurilor economice). Deşi, la unele bunuri (cum ar fi cele din agricultură) sau servicii (cum ar fi cele de turism rural sau montan), România poate dezvolta o competitivitate în afara considerentelor de preţ sau calitate (mizând pe aspecte de ecologie sau de specificitate naturală), balanţa rezultantă a acestor "competiţii" va fi cu siguranţă negativă;

- Riscul de efecte asimetrice ale şocurilor instituţionale comunitare: politicile guvernamentale comunitare vor avea în vedere "media" structurilor, standardelor, situaţiilor etc. la nivelul sistemului integrat. Ca urmare, o anumită măsura de politică guvernamentală (politica monetară, fiscală, socială comercială etc.) va putea produce efecte asimetrice (chiar adverse, la limită) într-o economie care se "abate" de la standardul luat în considerare la proiectarea măsurii respective. Deşi realizarea unui grad mare de convergenţă a economiei româneşti cu economia comunitară va putea reduce mult din această asimetrie de efecte ale şocurilor instituţionale comunitare, cel puţin pe termen scurt, după aderare, riscul unor asemenea efecte a rămas actual şi important;
- Riscul de import de uzură morală: economiile emergente care aderă la UE se pot confrunta cu un risc specific şi anume acela că, în complexul economic naţional, să se transfere ramuri, subramuri sau activităţi ori sub-activităţi economice care, la nivelul statelor membre actuale, sunt considerate indezirabile din motive diverse (poluante pentru mediul înconjurător, cu randamente economice inacceptabil de scăzute, dezonorante pentru persoanele implicate etc.)

b) biologice, fizice şi psiho-sociale

De asemenea, printre noile ameninţări se numără şi cele biologice, fizice şi psiho-sociale asupra lucrătorilor din mediul de lucru european. În ultimii zece ani, mass-media a sensibilizat opinia publică în legătură cu riscurile biologice, cum ar fi antraxul, ca urmare a activităţilor bioteroriste, sindromul respirator acut sever (SRAS) şi ameninţarea gripei aviare. Însă, agenţii biologici sunt omniprezenţi şi, în multe locuri de muncă, lucrătorii se confruntă cu riscuri biologice foarte grave.

Două dintre principalele preocupări evidenţiate – riscurile de securitate şi sănătate în muncă (SSM) (vezi Anexa nr. 2) legate de pandemii şi de prezenţa la locul de muncă a organismelor rezistente la medicamente – ilustrează cât este de important ca riscurile biologice să fie tratate la nivel **global şi printr-o cooperare între discipline** cum ar fi SSM, sănătatea publică, sănătatea animalelor, protecţia mediului şi siguranţa alimentară. Cele mai importante 10 probleme care se nasc sunt:

- riscuri profesionale legate de pandemii;
- evaluarea dificilă a riscurilor biologice;
- expunerea lucrătorilor la microorganismele rezistente la medicamente;
- lipsa informaţiilor privind riscurile biologice;
- întreţinerea necorespunzătoare a sistemelor de aer condiţionat şi de alimentare cu apă;
- formarea necorespunzătoare a personalului autorităţilor locale din domeniul securităţii şi sănătăţii în muncă;
- riscuri biologice în uzinele de tratare a deşeurilor;
- expunerea combinată la bio-aerosoli şi substanţe chimice;
- endotoxine;

- mucegai în locurile de muncă închise[5].

Alte riscuri ce vizează direct indivizii, care interacţionează la nivel european la locul de muncă sunt cele fizice determinate de factori precum: nivel de zgomot, vibraţii, temperatură, radiaţie non-ionizantă sau ionizare, utilaje sau procese de muncă, radiaţii ultraviolete etc.[6]

Riscurile psiho-sociale se datorează modului în care munca este destinată, organizată şi gestionată, dar şi contextului economic şi social al mediului de lucru european, ce duc la creşterea stresului şi chiar la deteriorarea gravă a sănătăţii fizice şi mentale. Principalele astfel de riscuri sunt:

- contracte nesigure în contextul unei pieţe de muncă instabile;
- vulnerabilitatea crescută a lucrătorilor în contextul globalizării;
- noi forme de contracte de muncă;
- sentimentul lipsei de siguranţă a locului de muncă;
- forţă de muncă înaintată în vârstă;
- program de lucru prelungit;
- intensificarea muncii;
- producţie şi externalizare competitive;
- exigenţe emoţionale mari la locul de muncă;
- un echilibru necorespunzător între viaţa profesională şi viaţa privată.

În acest sens, Uniunea Europeană a iniţiat o Strategie de reducere până în 2012 cu 25 % a accidentelor de muncă şi bolilor profesionale[7].

[5] Raportul nr. 68 cu privire la previziunile experţilor privind riscurile biologice emergente legate de securitatea şi sănătatea în muncă (SSM), Agenţia Europeană pentru Sănătate şi Securitate în Muncă, Belgia, 2007.

[6] Raportul experţilor asupra riscurilor fizice emergente legate de siguranţa şi sănătatea la locul de muncă, Observatorul de risc nr. 1 al Agenţiei Europene pentru Siguranţă şi Sănătate în Muncă, Luxemburg, 2007.

7 http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/204&format=HTML & aged=0&language=RO& guiLanguage=en

RELAȚIA GLOBALIZARE – SECURITATE VERSUS CRIZĂ - CONFLICT

Gheorghe BADEA*

Global Trends identifies governance as a major driver for the future and assumes that al trends we cite will be influenced, for good or bad, by decision of people. The international system will be shaped by six global drivers and related trends: population; natural resources and environment; science and technology; the global economy and globalization; national and international governance; the nature of conflict. These trends will influence the capacities, priorities, and behavior of states and societies and thus substantially define the international security environment.

Având ca punct de plecare analiza situației internațională putem observa că dificultatea constă nu atât în faptul că, uneori, oamenii nu înțeleg sau nu respectă legile care guvernează societatea, ci în faptul că, de regulă, nu se înțeleg între ei din pricina intereselor, aspirațiilor şi ideologiilor diferite. Hotărârile oamenilor de decizie, ca şi relațiile interpersonale dintre aceştia, precum şi concepțiile şi atitudinile lor, stările de spirit, temperamentele, dialogul şi comunicarea au influențe asupra vieții miliardelor de locuitori ai Planetei.

Apreciez că patru factori cheie, precum globalizarea; geometria politică; resursele şi mediul; informația, ştiința şi impactul tehnologic, vor contribui la schimbarea mediului de securitate.

Globalizarea. Legăturile şi complementaritatea economiei vor conduce rapid şi, în mare măsură, la scurgeri, fără restricții, a informației, ideilor, valorilor culturale, capitalului, bunurilor, serviciilor şi populației, cu implicații asupra securității.

Economia globalizată va fi pe termen mediu un contributor net la creşterea stabilității politice, însă beneficiile sale nu vor fi universale. În contrast cu revoluția industrială, procesul globalizării va fi mai cuprinzător. Creşterea economică va conduce la presiuni politice pentru ridicarea standardelor de viață, îmbunătățirea politicilor economice, creşterea investițiilor străine şi a producției, răspândirea informațiilor tehnologice şi dezvoltarea unui sector privat dinamic.

Regiuni, țări şi grupuri sociale rămase în urmă vor înfrunta dependența de stagnarea economică, instabilitatea politică şi înstrăinarea culturală. Ele vor fi sursele de creştere a extremismului politic, ideologic, etnic şi religios însoțit de violență.

Geometria politică. În contextul efectelor pozitive ale globalizării, națiunile stat vor rămâne jucători cheie la nivel geopolitic, iar multe dintre ele îşi vor dezvolta forțele armate. Totuşi, guvernele vor avea din ce în ce mai puțin controlul asupra migrației, scurgerii de informații şi tehnologie, traficului de arme şi tranzacțiilor financiare, licite şi ilicite. Globalizarea va suferi, în continuare, influențe multiple.

* **Colonel, Ministerul Apărării**

Actorii non-statali se vor implica tot mai mult în procesul politic, de la afaceri la organizații non-profit, şi vor juca un rol mai mare în afacerile naționale şi internaționale.

Majoritatea guvernelor, liderilor societății civile şi instituțiilor vor promova deschiderea economică şi societatea liberă/deschisă. Mare parte a populației trăieşte în țări cu guverne democratice sau în țări unde sistemele democratice şi reformele politice au început să fie implementate. Astfel, aşa cum rezultă şi din datele prezentate în tabelul alăturat, la nivelul anului 2000, circa 39% din populația globului locuia în state democratice, 26% în țări în care sistemele democratice au început să fie implementate, iar 35% în țări cu guverne ineficiente şi nedemocrate.

Mediul în care se vor exprima statele suverane se va schimba, iar interdependența dintre acestea şi transferul de putere, de la state la legăturile transnaționale, vor fi mai accentuate.

Securitate statelor, implicit a României, ca societate deschisă, va fi dependentă de stabilitatea externă, de relațiile cu statele membre UE şi NATO, precum şi cu cele din Asia. Interdependența dintre state va avea efecte pozitive, iar interacțiunea va contribui la cunoaştere şi toleranță în multe societăți şi la reducerea potențialelor riscuri.

Globalizarea poate conduce la sancționarea drastică a „guvernelor ineficiente ca efect al deficitului democratic şi al corupției endemice instituționale" şi descurajarea conflictelor.

Statele falimentare şi guvernate ineficient nu vor beneficia de efectele pozitive ale globalizării, vor deveni amenințări la adresa securității, iar actorii non-statali pot folosi vidul de putere cauzat de această situație şi vor spori conflictele interne şi externe.

Statele democratice pot avea intervenții mai frecvente pentru stabilizarea situațiilor conflictuale şi rezolvarea crizelor în teritoriile neguvernabile.

Globalizarea va creşte transparența deciziilor guvernamentale şi, totodată, va complica abilitatea „regimurilor autorizate"[1] de a menține controlul, şi aplica procesul tradițional de luare a deciziilor. Creşterea migrației va influența diaspora, afecta politicile şi politicul şi chiar identitatea națională în multe state. Acțiunea, amenințările şi provocările viitorului trebuie să fie coordonate, iar organizațiile regionale şi globale să joace un rol tot mai mare în gestionarea şi deconflictualizarea situațiilor create.

Resursele şi mediul. Competiția pentru resurse va continua, iar cererile mondiale pentru resurse energetice vor creşte semnificativ. „În sfera comerțului internațional cu purtători de energie...din totalul mondial țările dezvoltate produc doar 3/5, dar consumă 4/5 au semnificația că acestea sunt importatoare nete de energie, în timp ce statele în curs de dezvoltare, producând 2/5, dar consumând doar puțin peste 1/5 sunt exportatoare nete."[2]

Această situație evidențiază importanța comerțului cu purtători de energie.

[1] http://www.cia.gov –*Global trends 2015: A dialog About the Future with Nongovernment Experts*
[2] Idem.

Locațiile rezervelor de petrol şi gaze, precum şi rutele de transport vor fi un factor major de securitate sau insecuritate, cu influențe asupra dezvoltării statelor. Hrana şi apa vor fi, de asemenea, suficiente, dar foametea şi accesul la apă vor fi probleme semnificative pentru anumite regiuni ale lumii, în special în Africa Sub Sahariană. Proasta distribuție a hranei şi apei, infrastructura, instabilitatea socială şi politică, sărăcia cronică şi guvernarea ineficientă în diferite zone vor conduce la grave probleme, crize şi conflicte. De asemenea, toți aceşti factori vor determina creşterea migrației şi a intervențiilor umanitare.

Cu toate că cererile de resurse energetice au crescut cu peste 50%, rezervele estimate vor fi suficiente să satisfacă aceste cereri (ultimele estimări arată că aproximativ 80% din rezervele de petrol şi 95% din cele de gaze naturale sunt încă neexploatate). Regiunea Golfului Persic rămâne cea mai mare resursă de petrol. Piața energiei mondiale cuprinde doi parteneri distincți ai distribuției regionale - unul pentru consumatorii din Europa de Vest şi America (rezervele din Atlantic) şi unul pentru consumatorii din Asia (rezervele din zona Golfului).

Piața energiei din zona Mării Caspice şi Rusia va cunoaşte o extindere, pe termen scurt, şi va alimenta Europa centrală şi răsăriteană. Trebuie avut în vedere că, potrivit experților în economie, Rusia şi Orientul Mijlociu dețin 3/4 din rezervele mondiale de gaze naturale, iar noi rute de transport vor aproviziona atât Europa cât şi Asia. Pe termen mediu numai 1/10 din petrolul Golfului va merge direct pe piața vestică, restul de 3/4 va merge pe piața asiatică[3].

În contrast cu hrana şi energia, accesul la apă va constitui o provocare majoră pentru guvernele din Orientul Mijlociu, Africa Sub-Sahariană, Asia de sud şi Nordul Chinei şi poate conduce la tensiuni.

Studiile estimează că, în anul 2015, populația va atinge cifra de 7,2 miliarde de locuitori, în multe țări media de viață va creşte, iar zonele urbane vor cunoaşte o expansiune.

În țările cu sisteme politice fragile, combinația dintre creşterea populației şi urbanizare poate conduce la destabilizare. De asemenea, scumpirea nivelului de trai va avea un impact semnificativ asupra securității.

Țările exportatoare de petrol vor continua să exercite o presiune tot mai crescută pe piața energiei pentru creşterea prețului, care se apreciază că va deveni mult mai instabil şi fluctuant pe termen mediu, putând crea periodic colapsuri/crize.

Problemele actuale de mediu vor persista, iar unele chiar se vor accentua. Degradarea solului arabil va continua, iar emisiile de gaze vor creşte substanțial. Problemele de mediu vor deveni critice în țările dezvoltate şi vor avea un impact major asupra societății. Pe termen mediu problemele vor fi legate de concentrația ozonului şi noxelor chimice, poluarea râurilor şi lacurilor de către industrie şi agricultură. Urbanizare şi reducerea zonelor verzi vor avea implicații serioase asupra calității aerului şi apei. Creşterea procentului de energie solară şi eoliană va conduce la reducerea noxelor şi a consumurilor de energie fosilă.

[3] http://www.cia.gov –*Global trends 2015: A dialog About the Future with Nongovernment Experts.*

Informația, ştiința şi impactul tehnologic. Tehnologia va fi un factor cheia ce va conduce la schimbări ce vor provoca noi amenințări şi oportunități. Proliferarea noilor tehnologii, precum informația şi comunicațiile, biotehnologia şi nanotehnologia[4], vor conduce la dezvoltarea de noi industrii, precum cele militare. În consecință, îi va fi mult mai facil potențialului adversar accesul la arme şi tehnologii, la folosirea puterii letale a acestora, inclusiv a armelor chimice, biologice şi nucleare (CBRN). Tehnologia informației va contribui la constituirea rețelelor comerciale internaționale şi la creşterea puterii actorilor non-statali. Statele cu o guvernare ineficientă, traficanții de droguri şi arme, precum şi crima organizată vor avea un avantaj în noul mediu informatic pentru integrarea activităților ilegale şi a pune la cale amenințările lor la adresa stabilității şi securității în lume.

Globalizarea va conduce la creşterea cooperării internaționale cu efect asupra problemelor transnaționale. Eforturile pentru realizarea obiectivelor vor creşte, dar vor afecta, totodată, interesul național, iar costurile şi riscurile implicării în astfel de activități vor limita succesul. Cooperarea internațională va continua să capete noi valențe în viitor în special când sunt mobilizate interese economice, pentru sectoarele profitabile, şi când există un interes din partea grupurilor non-profit. Multe din statele democratice vor participa, în multiple instituții internaționale, la protejarea propriilor interese şi promovarea influenței.

Cooperarea se va manifesta în domenii precum: monitorizarea fluxurilor financiare; impunerea legii împotriva corupției, traficului de droguri, femei şi copii; monitorizarea datelor meteorologice şi a schimbărilor climatice; protecția mediului şi reducerea concentrației de noxe; dezvoltarea vaccinurilor şi medicamentelor contra bolilor infecțioase şi asistența umanitară pentru refugiați şi victimele dezastrelor naturale şi conflictelor interne.

Analizând starea sistemului social global în contextul dinamicii mediului de securitate, prezent şi viitor, rezultă o întrebare, banală, dar plină de conținut: „Suntem pregătiți pentru provocările secolului XXI?"

Răspunsul, potrivit fostului secretar general ONU, Boutros-Boutros Ghali, este condiționat de problema păcii şi războiului. Dacă nu există pace va fi imposibil să se găsească soluții problemelor (acestui secol n.a.). În general, tehnocrații presupun că există pacea şi proiectele lor sunt fondate pe această idee, când de fapt pacea nu există"[5]

Are dreptate fostul secretar general ONU? Realitatea imediată ne cere să-i susținem afirmațiile. De la sfârşitul războiului rece, omenirea a fost confruntată cu peste 50 de conflicte iar, în prezent, multe conflicte sunt în curs de desfăşurare sau înghețate. Aceste situații conflictuale au născut o nouă categorie de state, care nu sunt nici dezvoltate, nici în curs de dezvoltare, nici în tranziție, ci aparțin celei de-a patra categorii: cele care fie poartă războaie între ele, fie sunt victimele unui conflict intern/local, fie se găsesc în etapa post-conflict.

Având la bază cele afirmate anterior, este timpul să răspundem la o nouă întrebare: „Globalizarea va conduce la securitate?" Înainte de a formula un răspuns, să

[4] Idem.
[5] Boutros-Boutros Ghali, *Raportul prezentat în fața Adunării Generale ONU, 2000*.

abordăm, din acest domeniu vast, câteva elemente ale principalului proces al secolului XXI.

Globalizarea este un proces de necontestat, chiar dacă îi vom atribui denumiri comune precum: o nouă ordine mondială, liberalizarea economică, etc.

Globalizarea a pornit de la strânsa interdependenţă economică, de la nivel regional la nivel global, care în prezent influenţează nu numai elementele de separaţie dintre state, ci şi în modul în care politicile sunt adoptate şi implementate. Globalizarea poate deveni un instrument pentru gestionarea puterii imense a valorilor universale şi a proceselor economice globale, ,,un instrument de folosire a resurselor şi de generalizare a democraţiei, securităţii şi prosperităţii."[6]

Cu toate acestea, globalizarea poate crea decalaje, din ce în ce mai mari şi genera din ce în ce mai multe riscuri. Structurile globale vor încerca să rezolve ,,problemele majore ale umanităţii cum sunt economiile rentiere, slaba disciplină financiară, refuzul falimentului şi al mobilităţii profesionale, subdezvoltarea ca fenomen persistent"[7], precum şi prevenirea sau gestionarea situaţiilor de criză şi conflict la nivelul cel mai de jos, dar şi securitatea interesului şi identităţii naţionale. Aceasta deoarece globalizarea nu se substituie culturii, tradiţiilor şi obiceiurilor popoarelor, iar globalizarea, apreciem, că face parte din construcţia identităţii.

La prima vedere relaţia dintre globalizare şi identitate-interes este percepută ca o relaţie conflictuală, dar trebuie să avem în vedere că factorul cultural - ca parte a identităţii - se globalizează, deoarece procesul de cunoaştere s-a globalizat.

Noile tehnologii vor accentua două fenomene contradictorii: conexitatea (interdependenţa în timp şi spaţiu) şi solititudinea. Cetăţenii globali vor fi din ce în ce mai interdependenţi, dar din ce în ce mai solitari, iar globalizarea va fi o juxtapunere de solititudini conectate. Acest fapt va duce la naşterea a trei categorii sociale, atât în interiorul fiecărei ţări (un bun exemplu îl oferă România) cât şi la scară planetară.

Se va crea o astfel o ,,hiperclasă"[8] alcătuită dintr- un grup de câteva zeci de milioane de persoane care dispun de toate mijloacele conexităţii şi care sunt, de bună voie, nomazi şi care se află într-o situaţie de individualism exacerbat; o clasă, de aproximativ 1 miliard de persoane, formată din cei care migrează din cauza sărăciei, mizeriei şi insecurităţii sociale şi care suportă tehnologiile şi sunt nevoiţi să se mişte pentru a găsi de lucru sau a supravieţui şi o clasă de mijloc uriaşă, care va trăi cu speranţa înşelătoare că poate să promoveze în hiperclasă şi cu teama reală că se va alătura celor care migrează.

Credem că putem formula un răspuns la întrebare. Da, globalizarea va conduce la securitate, dar pe lângă creşterea eficienţei instituţiilor internaţionale, a încrederii între state şi în valorile umanităţii şi asigurarea prosperităţii, trebuie să mai facă ceva, să creeze un ,,vis" ca o valoare pozitivă asemenea ,,visului american" sau european. Acest vis va trebui să pornească de la securitatea individuală, la cea de grup, naţională, şi planetară cu tot ceea ce înglobează ea - locuri de muncă, hrană, cultură, locuinţe, distracţie, cu alte cuvinte trebuinţele, dorinţele, satisfacţiile, plăcerile şi

[6] www. D@dalos, *Curs globalizare*, p. 3.
[7] Idem.
[8] Idem.

amânările.

Pornind de la principiul „mâinii nevăzute", formulat de Adam Smith, în anul 1776, în lucrarea „An Iquiey into the Nature and Causes of the Weath of Nations", potrivit căruia „omul îşi va urmări scopurile pe care nu a intenționat de fel să le îndeplinească", iar uitarea şi amăgirea vor deveni vitale pentru ordinea socială.

Totuşi, nu trebuie să ne amăgim şi să credem că, în lume, va domni „pacea veşnică" sau pacea biblică" dar, apreciem, că procesul globalizării va reduce factorii de instabilitatea şi va contribui la crearea „securității democratice, juste şi egale, şi canalizarea eforturilor ce vizează prosperitatea oamenilor."[9]

Crizele şi conflictele fac parte din natura umană şi sunt expresii ale „complexității şi imperfecțiunilor"[10] acestora. Crizele „vor fi totdeauna tensiuni complicate, acumulări în labirint, revărsări sau desfăşurări multiforme, de regulă neliniare, chiar haotice, tot atât de diversificate şi complexe cum este însăşi societatea care le generează."[11]

Pornind de la adevărul că nevoile de securitate nu vor fi niciodată satisfăcute pe deplin, putem accepta, fără rezerve, că la nivel local şi subregional insecuritatea ca şi crizele şi conflictele vor continua. Apreciez că ar fi o utopie să credem că ele se vor datora exclusiv procesului de globalizare. Ceea ce trebuie să facă globalizare, prin măsurile de securitate acceptate, este să reducă numărul surselor de insecuritate, fie ca un beneficiu al globalizării fie, uneori, prin coerciție – sancțiuni economice, politice, diplomatice, militare etc.

Prioritară este „înlăturarea blocajelor din calea soluționării diferendelor şi a stărilor de tensiune, criză şi conflict, în aşa fel încât aceste acțiuni să permită dezvoltarea instituțiilor democratice, să genereze securitatea şi să deschidă perspectivele prosperității prin respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului, întărirea încrederii, dezvoltării cooperării regionale şi promovarea multiculturalismului".[12]

Ca o concluzie, putem aprecia că între globalizare şi securitate există o interdependență cu impact asupra „afacerilor internaționale, asupra strategiilor (…), precum şi pe implicațiile lor militare"[13] care vor conduce la prevenirea, reducerea sau rezolvarea crizelor şi conflictelor.

Tendințele în mediul de securitate global asigură un cadru flexibil de discuție şi dezbatere a viitorului. „Vechea ordine mondială, bazată pe logica bipolară – caracterizată de rivalitatea şi capacitatea de anihilare reciprocă a unor state şi blocuri politico –militare, a dispărut, iar tranziția post-bipolară s-a încheiat, în timp ce germenii noii arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunității internaționale"[14]

Mediul de securitate este caracterizat atât de schimbări lineare şi previzibile, ca

---

[9] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p 30;

[10] Alexandra Sarcinschi, *Globalizarea insecurității. Factori şi modalități de contracarare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti 2006, p 11.

[11] Idem p.11

[12] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, pp. 30-31;

[13] Dr. Călin Sinescu, *Teoria conflictelor politice*, Editura Bren, Bucureşti 2005, p. 97.

[14] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, pp.-9-10.

rezultat al unor strategii şi programe, cât şi de schimbări neliniare, haotice, surprinzătoare, cu caracter seismic sau de discontinuitate strategică, însoțite de incertitudine ca natură, amploare, durată.

Predictibilitatea mediului de securitate ne permite elaborarea strategiei generale şi a celor sectoriale, precum şi adaptarea activității la ceea ce se va întâmpla, pentru a reduce impactul negativ asupra propriilor interese şi asupra propriei condiții umane.

Globalizarea reprezintă ,,principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce priveşte geneza noilor riscuri şi amenințări, cât şi al apariției diferitelor oportunități.”[15]

Numeroase studii şi lucrări au atras atenția asupra globalizării şi problemelor acesteia care, prin abordări noi, îndrăznețe şi interesante au şocat şi, tocmai de aceea, şi-au atins scopul.

Avertismentele lansate au fost receptate, au pătruns în conştiința colectivă, pericolele şi amenințările rezultate din nesoluționarea problemelor au fost mai bine înțelese, şi , astfel, cerința rezolvării lor s-a impus.

Peste această frământare privind găsirea căii de prosperitatea şi securitate, în care interesul constituie obiectivul central, ,,rămâne totuşi adevărul că fiecare sfârşit de istorie conține în chip necesar un nou început; acest început este promisiunea, unicul mesaj pe care îl poate vreodată genera sfârşitul. Începutul, întrucât devine un eveniment istoric, este suprema capacitate a omului.”[16]

Analizând frământările şi configurația securității globale putem observa faptul că ,,regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri şi amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României.”[17]

Relațiile interumane au, prin natura lor, o caracteristică conflictuală şi, dacă, ne gândim la faptul că relațiile la nivel de macrosistem reprezintă o sumă de microsisteme şi la faptul că sistemele sunt conduse de oameni cu comportamente, temperamente, profile psihologice şi capacități de înțelegere diferite, putem conştientiza mult mai bine de ce trăim într-o lume conflictuală. *,,… nu există în natură două ființe cu adevărat identice, fapt care îi asigură acesteia varietatea.”*[18]. *Potrivit lui Leibniz, ,,această lume este cea mai bună dintre lumile posibile”, deoarece potrivit rațiunii suficiente putem explica ,,de ce există ceva mai degrabă decât nimic şi de ce aşa şi nu altfel.*”[19] Conflictele sunt inerente tuturor societăților. Diferențele de interese şi opinii între grupuri sunt naturale, fireşti, dar modul cum se manifestă şi sunt gestionate determină măsura în care conflictul se manifestă în mod non-violent sau devine violent. Când nu se manifestă violent, conflictul poate fi şi sursă imensă de creativitate şi progres.

Pentru a continua raționamentul şi a explica de ce totuşi discutăm foarte mult de securitate, prevenire şi gestionare, dar zilnic trăim în mijlocul insecurității, crizei şi conflictului, care se găsesc în topul jurnalelor de ştiri, trebuie să acceptăm faptul că,

---

[15] Idem p.11.

[16] George Orwell, *O mie nouă sute optzeci şi patru*, Bucureşti, Editura Polirom, 2002, p 13.

[17] *Strategia de Securitate Națională a României*, Bucureşti, 2007, p.11.

[18] *Filosofia de la A la Z*, Bucureşti Editura All 2000, p. 289.

[19] Ibidem p. 289.

totuşi „suntem o societate care şi-a pierdut consensul …o societate care nu poate cădea de acord asupra normelor de conduită, limbă şi obiceiuri, asupra a ceea ce este demn de a fi văzut şi auzit.”[20]

Securitatea este o stare dinamică de protecţie şi asigurare a sistemului (procesului) şi, deci, o condiţie a funcţionării sistemului sau a desfăşurării procesului respectiv. Insecuritatea provine din imposibilitatea menţinerii unei astfel de stări totdeauna în parametri optimi, care să asigure stabilitatea şi funcţionalitatea sistemului în orice condiţii.

Incertitudinile care au învăluit sistemul internaţional au devenit preocuparea centrală a planificatorilor strategici. Într-o lume caracterizată de schimbări rapide, planificatorii strategici nu mai pot folosi opţiuni politice rigide corespunzătoare doar pentru incertitudinile previzibile. Ei sunt obligaţi să adopte opţiuni de politică adaptabile, care să-şi dovedească robusteţea pe fondul unei game largi a scenariilor plauzibile privind viitorul.

O schimbare generală a atitudinii, precum şi o schimbare de mentalitate în sectorul de securitate este necesară pentru înţelegerea interconexiunilor dintre riscuri şi ameninţări şi crearea unei capacităţi de contracarare a acestora. Schimbările în cadrul structurii acţionale şi organizării acestora sunt, de asemenea, extrem de importante. Crearea unor mijloace coordonate strategic în vederea evaluării şi combaterii întregii serii de riscuri şi ameninţări pe termen lung sau scurt, la adresa stabilităţii ar veni în sprijinul procesului de clarificare a priorităţilor şi de alocare mult mai eficientă a resurselor.

Dinamica multora dintre crizele recente a relevat insuficienţa modului de acţiune, care a fost axat prioritar pe dimensiunea militară, şi a scos în evidenţă necesitatea unei abordări şi cooperări mult mai cuprinzătoare, inclusiv în perioada pre- şi post-criză/conflict, utilizând întreaga gamă de instrumente politice, diplomatice, militare şi civile, de prevenire a conflictelor şi gestionarea crizelor de securitate, care să permită contracararea eficientă a tuturor riscurilor.

România se situează la confluenţa unor vectori de instabilitate globală şi regională rezultaţi atât din schimbările geopolitice care au dominat ultimul deceniu, cât şi din cele geoclimatice.

Este esenţial să înţelegem modul în care transformările în domeniul securităţii au un impact revoluţionar similar asupra naturii operaţiilor. Operaţiile curente sunt un bun exemplu, deoarece ele nu se sfârşesc în mod necesar cu înfrângerea forţelor oponente, ci continuă cu fazele de stabilizare şi reconstrucţie. În mod tipic, aceste faze de lungă durată, complexe şi dificile vizând abordarea cauzelor destabilizării au o importanţă crucială pentru realizarea obiectivelor politico-strategice. În cursul acestor faze, forţele militare sunt chemate nu numai să asigure şi să menţină un nivel minim de securitate, ci şi să ofere o contribuţie directă şi, deseori, decisivă pe timpul interacţiunii cu populaţia locală, prin modalităţi complexe, pe durata unei crizei.

În prezent, acţionăm din ce în ce mai mult nu numai „împotriva” sau „în favoarea” unuia sau a altuia dintre protagonişti, ci şi „între” aceştia; deseori adversarii fac parte din ceea ce trebuie stabilizat. Acest lucru înseamnă că victoria în

[20] Alvin Toffler, *Şocul viitorului, Bucureşti*, Editura politică, 1973, p. 188.

intervenţiile de „impunere” nu mai este suficientă pentru atingerea obiectivelor politico-strategice. Atunci când este necesară, folosirea forţei aceasta trebuie să fie proporţionată, selectivă, eficientă şi decisivă. În plus, trebuie să putem monitoriza zonele în care se dezvoltă riscuri şi pot izbucni crize, pentru a le putea localiza şi preveni înainte de a izbucni, astfel încât să fim capabili să adoptăm măsurile necesare în vederea evitării apariţiei unei crize reale. În cazul în care criza se produce, trebuie să putem să izolăm zonele de insurgenţă în loc să aşteptăm să se extindă până ating teritoriile învecinate.

Bibliografie

A. Acte normative, strategii, studii, manuale

[1] ***Constituţia României**, 1991, revizuită prin Legea nr. 429/2003;

[2] ***Strategia de Securitate Naţională a României** (SSNRo-2006), Bucureşti, 2006;

[3] ***Carta ONU;**

[4] ***Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community**, signed at Lisbon, 13 December 2007;

[5] ***US The National Security Strategy**, White House, Washinton DC, March 2006;

[6] ***A Secure Europe in a Better World, Euopean Security Strategy**, December 2003;

[7] ***The Responsibility to Protect. International Commission on Intervention and State Sovereignty,** Ottawa, International Development Research Center, 2001.

B. Lucrări de autor

[8] ANDREESCU A., TOMA Gh., **Conflictele sfârşitului de mileniu**, TIMPOLIS 2000;

[9] ARGHEZI, Tudor, Scrieri, vol. 22, Bucureşti, 1950;

[10] BĂDĂLAN Eugen, ARSENIE V., VĂDUVA Gheorghe, **Strategia militară contemporană,** Editura CTEA, Bucureşti, 2006.

[11] BLIX Hans, **Disarming Iraq**, BLOOMSBURY, 2005;

[12] BOTEZATU Petre, **Semiotică şi negaţie,** Bucureşti 1973;

[13] BUZURA Augustin, **Vocile nopţii,** Editura Paralela 45, Bucureşti;

[14] CALLAGHAN Kernic, Securitate internaţională şi forţele armate, Editura Tritonic, 2004;

[15] CALLEO D., **Rethinking Europe's Future,** Princeton University Press, 2001;

[16] CZEMPIEL Ernst-Otto, **Friedensstrategien**, Systemwandel durch Internationale Organisationen, Demokratisierung und Wirtschaft, Paderborn 1986;

[17] DEGERATU C; ŞERBAN, F., **Executarea ordinului militar**, Editura Militară Bucureşti 2000;

[18] DEGERATU C., **Prevenirea surprinderii strategice: o ecuaţie imposibilă?,** Editura ANI, Bucureşti, 2007;

[19] DOBRY Michel, **Sociologie des Crises Politiques**, Refeneces, 1992;

[20] DUFOUR Jean-Louis, **Crizele interanționale: de la Beijing (1900) la Kosovo 1999,** Corint, Bucuresti, 2002;

[21] GHALI Boutros-Boutros, *Raport prezentat în fața Adunării Generale ONU*, 1999;

[22] Fuerea A., **Instituțiile Uniunii Europene**, Editura Universul Juridic, Bucureşti 2002;

[23] FRUNZETI Teodor şi ZODIAN Vladimir (coord.), **Lumea 2007. Enciclopedie politică şi militară,** Editura CTEA, Bucureşti, 2007.

[24] GRIFFITH M., **Relații internaționale**, Editura ZIUA, Bucuresti, 2003;

[25] HIRST P., **Război şi putere în secolul 21**, Editura ANTET, 2001;

[26] HOLMES R., **Acts of War – The Behaviour of Men in Battle**, CASSELL, 2003;

[27] HUNTINGTON Samuel, **Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale,** Editura ANTET, Bucuresti, 1997;

[28] MANDU P., **Managementul crizelor geopolitice şi geostrategice în prespectiva începutului de mileniu**, Editura LUX LIBRIS, Braşov 1999;

[29] MUREŞAN M., VĂDUVA Gh., **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2004;

[30] MUREŞAN M. şi colectiv, **Securitatea europeană la începutul mileniului trei,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006;

[31] MUREŞAN M.; STĂNCILĂ L.; ENACHE D., Aspecte ale conflictelor militare ale viitorului, Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2006;

[32] MUREŞAN M.; STĂNCILĂ L.; ENACHE D., **Tendințe în evoluția teoriei şi practicii războiului,** Editura U.N.Ap., Bucureşti, 2005;

[33] MUREŞAN Mircea; ȚENU Costică; STĂNCILĂ Lucian; ENACHE Doru; FILOTE Doina, **Securitatea europeană la începutul mileniului trei,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti 2006.

[34] NYE Jr. Joseph S., **Descifrarea conflictelor internaționale**, Antet, XX Press, 2005;

[35] ORHEANU M., STĂNCILĂ Lucian, **Elemente de artă militară, posibile soluții,** Editura DBH, Bucureşti, 2003;

[36] PÂNZARU P., **Condiția umană în perspectiva vieții cotidiene,** Editura Albatros, Bucureşti 1981;

[37] PETRESCU Stan, **Mediul de securitate global şi euroatlantic,** Editura Militară, 2005;

[38] PIVARIU C., **Terorismul - de la amenințare locală la pericol global**, Editura Pastel, Braşov, 2005;

[39] POPA V.; SARCINSCHI A., **Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate,** Editura UNAp."Carol I", Bucureşti, 2007;

[40] PREDA M., **Cel mai iubit dintre pământeni,** vol. 1, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983;

[41] REGESTER. M., LARKIN J., **Managementul crizelor şi al situațiilor de risc,** Editura Comunicare.ro, 2003;

[42] SARCINSCHI Alexandra, **Globalizarea insecurității. Factori şi modalități de contracarare,** Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti 2006;

[43] SCHMITT M., *Armed Conflict and Law in this Century*, Human Rights Magazine, Winter 2003;

[44] SVEN Gareis/Johannes VARWICK, *Die Vereinten Nationen. Aufgaben, Instrumente und Reformen;* Bundeszentrale für politische Bildung Schriftenreihe Band 403, Bonn 2003,

[45] ŞERBĂNESCU I., **Terra - portret în alb-negru**, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.

[46] ŞTEFĂNESCU L., **Retorica argumentării în discursul politic contemporan,** Editura Universității Bucureşti, 2008;

[47] ŞTEFĂNESCU S., **Media şi conflictele**, Editura Tritonic, Bucureşti, 2004;

[48] WILKIE R., *Fortress Europe: European Defence and Future of the North Atlantic Alliance*, Parameters, Winter 2002-3;

[49] TOFLER A., **Raport despre eco-spasm**, Bucureşti, Editura Antet, 1999;

[50] VĂDUVA Gh.; DINU M-Ş., **Crizele politico-militare ale începutului de mileniu,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2005;

C. Surse web:

[51] www.presidency.ro;

[52] www.map.ro;

[53] **www.NATO** int.;

[54] NATO Review/2007;

[55] **www.freedom**house.org;

[56] www.top resurces.org;

[57] www.globalizare.com;

[58] www. dispute teritoriale.org;

[59] www.teatre de conflict;

[60] www.unglobalcompact.org;

[61] D@dalos.

FIZIONOMIA CONFLICTELOR MILITARE – PREZENȚĂ ŞI VIITOR. NECESITĂȚILE PRIVIND MODERNIZAREA ARMATEI

Dr Marin DUMITRU[*]
Adrian IORDAN[**]

We have been living days where there are tsunamies, eartquakes, volcanoes, violent hurricanes, tornadoes, floodings, downpours.

We are helpless witnesses to solar storms, global heating, icebergs melting, ocean level raising.And, at the same time, we sadly ascentain the diminishing of energy and water resources, the rise of economic disparities, the deepening of the gap between the rich and the poor, the hunger (45 million people die yearly in the world because of hunger or malnutrition), nonconventional wars, raise in violence, underground economy, dope dealing, human, arms, drugs traffic, terrorism. As it develops, the world is more and more vulnerable to these threats. All, absolutely all of them, hurt merciless people and countries. One cannot say that, nowadays, there is a man or country in the world that can be protected of all this trouble.We have been living rough times, although this kind of times there had already been in the past. Maybe in glaciers age, maybe in the flood time. The protecting ionosphere is being continuousely bombed by solar and cosmic radiation and we do not know how long it will resist, the ozone layer gets thinner, as if it were, like old man used to say, the world is still far away, but its trouble is always close.

Nevertheless, it is necessary to continue talking about military conflicts and the need of modernizing the army.

1. Provocări pentru transformarea NATO

Cu toate progresele făcute în timp de catre NATO si membrii săi, rămân încă multe lucruri de făcut. Astfel , provocările actuale cu privire la transformarea NATO includ: procesul politic de luare a deciziilor; procesele de planificare existente; generarea fortei de acțiune; achizițiile de sisteme de arme; finanțarea operațiunilor; restricțiile fiscale.

Această multitudine de condiționări, care de asemenea se constituie într-o multitudine de obstacole, trebuie depăşite, cu scopul transformării complete a NATO într-o structură partenerială mult mai eficientă.

Plecând de la nivel politic, nu este foarte clar dacă Europa va fi sau nu capabilă să utilizeze complet, în cadrul operațiunilor militare, capabilitățile transformate pe care trebuie să le aibă, datorită naturii procesului politic de luare a deciziilor în cadrul NATO. În acest moment, toate țarile membre ale NATO contribuie în cadrul Alianței cu trupe, pe baza unor restricții naționale.

Cu toate că acest lucru păstreaza un grad maxim de suveranitate, în practică toate aceste restricții generează o serie de dificultăți operaționale majore, care au ca rezultat diminuarea eficienței acțiunilor Alianței în ansamblul ei. În concordanță cu afirmațiile din cadrul Adunării Parlamentare a NATO, „problema reală constă în existența unor avertismente nedeclarate pe care comandantul nu le constată decât

[*] **Colonel (r) profesor universitar consultant, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**
[**] **Căpitan economist doctorand**

atunci când dă un ordin unui contingent național si află că acesta nu poate îndeplini misiunea ordonată”[1].

Problema s-a amplificat pâna la ceea ce generalul James JONES numea „un teatru al absurdului”[2].

De asemenea un alt obstacol politic în calea transformării este eşecul, pâna în prezent, înregistrat în încercarea de revizuire a conceptului strategic al Alianței , în contextul conjunctural deosebit de complex declanşat de evenimentele anilor 2001 – 2005 [3] . Acest concept, încă utilizat pentru întarirea activității de planificare a Alianței,datează din anul 1999, adică anterior evenimentelor de la 11 septembrie 2001, a crizei din Afghanistan si din Irak, ale atacurilor teroriste din Madrid si Londra, precum si extinderii NATO la 26 de membri.

Cu toate că au existat considerații politice[4] care au făcut ca unele dintre țările membre, inclusiv SUA, să aibă o opinie divergentă reformulării conceptului din 1999, ca bază de pornire pentru toate activitățile de planificare ale NATO, acest concept strategic are o importanță mult prea mare pentru a se permite ca el să devină depăşit de evenimente.

În plus, eficiența activității mai largi de planificare a apărării în cadrul Alianței Nord Atlantice continuă sa fie incomodată de de o serie de factori, după cum urmează:

Primul şi cel mai important, procesul general de planificare al apărării este divizat în câteva activități birocratice, în care diferite structuri componente domină diferite părți ale procesului. Drept urmare, stabilirea priorităților politicii de apărare, definirea cerințelor viitoare, stabilirea obiectivelor forței pentru țările membre precum şi a celor partenere ale NATO, şi nu în ultimul rând planificarea investițiilor de apărare constituie procese separate si, adeseori, independente.

În al doilea rând, multe din aceste procese au devenit activități de rutină, consumatoare de timp si birocratice, care împiedică Alianța să fie atât de flexibilă si receptivă cât este nevoie în mediul actual de securitate. Spre exemplu, documentul numit “Defence Planning Questionaire” (DPQ), care menționează angajamente naționale de forțe este un document actualizat la fiecare 2 ani. În practică, totuşi, DPQ tinde să devină depăşit până la data la care este completat si aprobat. Alt exemplu: actualul ciclu de planificare este de tipul „solutie unică pentru toate situațiile”[5], ceea ce conduce la ignorarea diferitelor termene ale proceselor de alocare a resurselor din țarile membre. Drept urmare, planificatorii NATO trebuie să se întâlnească, anual, cu toți cei 26 de parteneri, indiferent dacă țările respective au cicluri bugetare pentru apărare anuale sau cincinale.

---

[1] Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie şi capabilități”, p. 27, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

[2] Integrarea apărării europene, cap. „Rolul NATO în sporirea capabilităților europene de apărare”, p. 42, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

[3] Atacurile teroriste din New York (11.09.2001), Madrid (11.03.2004) şi Londra (07.07.2005), declanşarea conflictului din Irak etc.

[4] Integrarea apărării europene, cap. „Rolul NATO în sporirea capabilităților europene de apărare”, p.42, Centrul de Studii Strategice Internationale, Washington, Octombrie, 2005.

[5] idem, 4, p.43.

În al treilea rând, o altă provocare rezultă din structura actuală a bugetului NATO si din modul de alocare a fondurilor comune în vederea finanțării adecvate a tuturor operațiunilor Alianței. Bugetul Secretariatului International este, actualmente, divizat în trei componente: civil, militar si elemente de fonduri comune. În general, ministerele de externe răspund pentru bugetul civil, iar ministerele apărării de componenta militară, aceasta însumând, la nivelul anului 2001[6], aproximativ 884, 5 milioane USD (inclusiv structura de comandă NATO din Balcani). Având în vedere acest lucru , majoritatea finanțărilor în Alianță se stabilesc pe baza contribuțiilor naționale, fiecare țară deținând si raspunzând de echipamentele militare din dotare, inclusiv de cheltuielile asociate.

Aceasta a devenit o metodă de finanțare a operațiunilor din ce în ce mai putin susținută. Caracterul multinațional al forțelor concentrate, precum Forța de Reacție a NATO (NRF) face dificilă determinarea, cu o mare exactitate, a responsabilului financiar pentru aceste misiuni. În acest context, se poate aprecia că lipsa de claritate manifestată ar putea avea un efect de-a dreptul dramatic asupra utilizării NRF, în special pentru țările conducătoare ale acesteia.

În esență, țările pot ezita să autorizeze aceste misiuni dacă îşi dau seama că pot răspunde pentru cheltuielile substanțiale cerute de organizarea logistică în zonele de desfăşurare a operațiunilor. De asemenea, foarte mulți analişti apreciază că sistemul actual este profund inechitabil. El împovărează, în mod nejustificat, acele state care doresc sa fie „primele venite" si să plaseze logistica în teren. Deoarece numai un mic numar de țări europene au capacitatea să realizeze acest lucru, a devenit o veritabilă rutină ca aceleasi state să fie solicitate pentru a sustine sarcina. Acest fapt dezavantajează statele mai mici, care nu îşi pot permite să participe, mai mult decât ocazional, la operațiunile NATO.

În primii ani ai actualului secol, din ce în ce mai mulți observatori au facut un apel pentru ca NATO, în sine, să sufere o transformare majora[7], în vederea asigurării ca toate țările membre să poată exploata efectiv instrumentele pe care Alianta le oferă.

Fostul secretar general al NATO, lordul Robertson, a acționat pentru schimbări în sediul Alianței încă din anul 2003[8].

Eforturile recente ale secretarului general al NATO, generalul Jaap de Hoop Scheffer, se concentrează asupra reformarii structurii comitetului. Totusi, în pofida acestor actiuni, estimarile de personal din sediul NATO sunt eronat repartizate si, în unele cazuri, chiar exagerat. Astfel, există aproximativ 1.200 de civili la Secretariatul Internațional şi la agențiile localizate la sediul NATO si în jur de alti 500 la Secretariatul International Militar[9].

Ca si până acum, numai o parte dintre aceştia sunt încărcati cu sarcini importante. Contribuțiile statelor membre cu personal militar la sediile internaționale ale NATO cumuleaza peste 15.000 de oameni – dintre care multi sunt cei mai buni din țara lor – , oameni care nu sunt, însă, disponibili să efectueze misiuni operaționale pentru Aliantă. În plus, în structurile Aliantei există 39 de comitete si nu mai puțin de

[6] Idem 4, p.44.
[7] Idem 4, p.43.
[8] Ibidem 7.
[9] Ibidem 7.

44 de agenții/organizații, fără a mai lua în calcul şi numeroasele grupuri de lucru şi proiecte pe care fiecare grup, țară sau agenție le poate stabili.

În contrast cu situația personalului NATO se află cea a investițiilor de capital, acestea fiind asigurate prin bugetul militar. Investiția de capital cuprinde, actualmente10, 5% din bugetul sediului NATO, ceea ce, în termeni reali, reprezintă aproximativ 37,5 miliarde USD[10]. În acest context, se poate aprecia că economiile determinate de raționalizarea domeniului „Personal NATO" ar putea fi canalizate, cu o utilitate substantial sporită, în direcția programelor cu finanțare comună, pentru că Alianța va trebui, din ce în ce mai mult, să analizeze finanțarea multilaterală pentru sisteme, platforme si servicii interarme.

În al patrulea rând, adoptarea deciziilor în cadrul Alianței trebuie optimizată, pentru a se putea beneficia de avantajele capabilităților de răspuns rapid pe care NATO le dezvoltă în prezent.

Unii observatori[11] au recomandat revizuirea regulii consensului. Alții[12] au făcut apel chiar la suspendarea calității de membru NATO pentru țările care nu sprijină valorile Alianței. Aceste soluții ar putea, în cele din urmă, să deterioreze capacitatea Alianței de a se prezenta ca un grup unit de state suverane.

Dacă regula consensului va ramâne valabilă, atunci trebuie luate în considerare propunerile pentru îmbunatațirea cadrului NATO de luare a deciziilor. Deşi NATO s-a schimbat profund ca rezultat al evenimentelor de la 11 septembrie 2001, ramân, încă, foarte multe lucruri de făcut. În acest context, Angajamentele de la Praga privind Capabilitățile (PCC) au accelerat agenda transformării la diferite nivele, obținându-se importante succese. Cu toate acestea, ramân de maximă actualitate deficiențele de capabilitate, după cum abilitatea instituțională a NATO de a acționa în mod decisiv în operațiile viitoare este, încă, în discuție. Finanțarea comuna a Alianței, adoptarea deciziilor şi planificarea viitoare necesită si impun transformarea, în continuare, a NATO, pentru a se garanta că această alianță poate opera coerent si eficient, astfel încât să poată face față, eficient, provocarilor secolului XXI[13].

Toate aceste evaluări ale situației existente, evaluări care se constituie în tot atâtea lecții învățate si/sau provocari viitoare, conduc la stabilirea unor concluzii si recomandari, potential adaptabile si la procesul de transformare şi modernizare a Armatei României:

1. NATO trebuie să îşi reformuleze conceptul strategic stabilit în 1999, pentru a reflecta, cât mai fidel, evenimentele care servesc ca model al ultimilor ani şi a planifica drumul înainte al Alianței în secolul XXI.

Este posibil ca, în acest context, ca bază pentru activitățile Alianței în domeniul planificării, conceptul strategic a devenit un document prea important pentru a fi lăsat să devină irelevant.

SUA, ca de altfel toți ceilalți membri ai NATO trebuie să renunțe la obiecțiile

[10] La nivelul anului 2005, conform lucrării "Integrarea apărării europene", p. 43, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington.
[11] Ibidem.
[12] Ibidem.
[13] Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie şi capabilități", p. 32, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

formulate cu privire la revizuirea conceptului strategic si să abordeze actualizarea ca pe o foarte bună ocazie de stimulare a unei dezbateri serioase, cu un grup larg de țari membre, despre viitoarele provocari, obiective, roluri si misiuni ale Alianței.

2. NATO trebuie să recurgă la o revizuire generală şi la o integrare mai bună a proceselor sale de planificare a apărării.

Stabilirea priorităților politicii de apărare, definirea cerințelor militare viitoare, identificarea Obiectivelor Forței (FGs) pentru țările membre şi partenere, precum şi planificarea investițiilor pentru apărare se constituie în tot atâtea elemente critice pentru ceea ce trebuie să fie un proces complex, fără fisuri si complet integrat, de planificare a apărării în cadrul Alianței. Date fiind dezbaterile crâncene asociate, adeseori, acestor procese, se poate aprecia că este necesar ca Secretarul General al NATO sa numească o comisie independentă de experți, cu acces complet la personalul cheie al Alianței, în scopul reproiectării proceselor de planificare a apărării, astfel încât acestea să devină mai raționale, mai integrate şi mai flexibile în fața unui mediu de securitate dinamic, precum şi mai sensibile la nevoile membrilor şi la ciclurile de luare a deciziilor.

3. Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT) trebuie exploatat ca un centru european gravitațional pentru definirea cerințelor şi planificarea forțelor Alianței.

Obiectivele principale ale ACT trebuie să le constituie organizarea agendei NATO privind planificarea apărării şi transformarea capabilităților Alianței începând de la vârf. În acest sens, ACT dispune de experientă, împartăşind-o țarilor membre ale Alianței, dar numai atunci când este consultat. Cu toate acestea, furnizarea, în mod regulat, de recomandări şi de asistență în planificarea strategică a acțiunilor către membrii NATO nu reprezintă elementul central în activitățile ACT. În schimb, țările membre NATO aleg, adeseori, să îşi dezvolte propriile agende de transformare, fără a colabora cu Alianța. Drept urmare, în foarte puține situații statele respective pot beneficia de experientele celorlalți membri, referitor la definirea cerințelor capabilităților şi, de asemenea, la planificarea viitoarelor forțe. În unele cazuri, țări luate separat urmaresc obiective ale forței care pur-şi-simplu nu au sens în contextul nevoilor si al capabilităților pentru securitatea colectiva a Europei.

Datorită faptului că ACT a câştigat, deja, o experiență valoroasă, el trebuie autorizat să joace un rol mai mare în încurajarea colaborării şi coordonării între planificatorii naționali de forțe. În plus, ACT trebuie să îşi extindă relația cu țarile nemembre NATO. El şi-a anunțat recent dorința în acest sens, iar țări precum Suedia, Finlanda si Austria ar trebui să profite de această deschidere şi să acceadă în NATO cât mai curând posibil.

4. ACT trebuie să conducă la revigorarea PCC pentru concentrarea eforturilor, în intervalul apropiat, pe deficiențele de capabilitate care au impact asupra NRF şi, pe termen lung, pe punctele critice pentru misiunile viitoare ale NATO.

Constatând rolul conducător în definirea cerințelor viitoare ale Alianței şi în instruirea si certificarea NRF, se poate concluziona că ACT trebuie însărcinat cu noua concentrare a procesului PCC asupra abordării celor mai urgente lipsuri de capabilități, în vederea sprijinirii viabilității NRF. Dacă această nouă abordare se va

dovedi reuşită, ACT va trebui să exploateze la maximum momentul creat, astfel încât să poată fi capabil să asigure dezvoltarea accentului pus de PCC pe domeniile critice pentru îndeplinirea viitoarelor cerințe ale NATO.

5. SUA trebuie să îşi sporească participarea la NRF prin asumarea unor angajamente mai mari de capabilități de lupta terestre. Deoarece NRF se deplasează în directia capabilitatii operationale complete, SUA trebuie să îşi mărească contributia de forte terestre cât mai mult, având în vedere cerintele operationale ale Aliantei. Acest lucru va permite instruirea unităților SUA împreună cu forțele NRF si va face posibilă participarea la exercițiile NRF, actualmente aspecte critice pentru asigurarea interoperabilității transatlantice.

6. NATO trebuie să îşi sporească capacitatea de sprijinire a operațiunilor de stabilizare şi de reconstrucție. NRF asigură Alianța cu o capabilitate critică de răspuns rapid ceea ce, cu siguranța, se va dovedi o calitate valoroasă pentru viitoarele misiuni de luptă. După cum experiența a demonstrat-o atât în Irak, cât si Afghanistan, menținerea si garantarea păcii post-conflict este cel puțin la fel de importantă ca şi câştigarea bătăliei inițiale. Iată motivul pentru care capacitatea Alianței de a răspunde, în mod decisiv, unui conflict nu trebuie să înceteze odată cu crearea NRF, destinată numai pentru misiuni pe termen scurt. În acest context, NATO trebuie să investească mult mai mult în forțele si capabilitățile sale ulterioare, astfel încât să fie din ce în ce mai capabilă să îşi susțină operațiunile de stabilizare si de reconstrucție.

7. NATO trebuie să majoreze finanțarea comună pentru operații. Într-o epocă de diminuare continuă a bugetelor alocate apărării, un obstacol major pentru succesul

operațiunilor îl constituie lipsa resurselor financiare – şi a stimulentelor – pentru contribuția statelor membre.

Descurajarea cheltuielilor în avans (spre exemplu, amenajarea de căi de rulare în zonele izolate sau crearea de infrastructură logistică în teren) nu stimulează statele membre ale NATO să fie printre primele pentru voluntariat. În schimb, ele tind să astepte să vadă cu ce si cum se angajează ceilalți. În contextul celor mentionate, apreciez că un mod facil, accesibil si economicos de depăşire a acestei situații, de genul „plateşti dacă vrei să joci", este să se creeze un fond comun NATO extins pentru operatii. Spre exemplu, solicitând țărilor membre ale NATO să furnizeze, anual, o cotă procentuală de minimum 0,15% din Produsul lor Intern Brut (PIB) la acest fond, s-ar putea constitui o sumă suficientă pentru rambursarea cheltuielilor acelor state care „absorb" costuri în avans. Aceasta ar conferi certitudinea că nu există excepții în Aliantă şi ar face posibilă împarțirea, în mod echitabil, a sarcinii operațiunilor între statele care contribuie cu forțe si cele care nu contribuie.

8. NATO trebuie să conducă achiziția de capabilități „scumpe" care sunt critice pentru capacitatea sa de a proiecta si susține forța în afara zonei.

Constrângerile fiscale existente determină ca achiziția de capabilități scumpe, cum sunt sistemele de Comandă, Control, Comunicații, Calculatoare, Informații, Supraveghere si Recunoaştere (C4ISR) si transportul strategic să fie extrem de dificilă pentru multe țări.

În ultimă instanță, pentru echipamentele scumpe esențiale bunei desfaşurări a operațiunilor trupelor NATO, Alianța ar trebui să preia conducerea în micşorarea acestor deficiențe prin finanțare comună.

Mecanismul instituțional necesar există deja în cadrul Alianței, după cum a dovedit-o achiziția sistemului comun Alliance Ground Surveillance – Supravegherea Terestra a Aliantei (AGS). O astfel de abordare poate fi şi trebuie aplicată, spre exemplu, în cazul C4ISR, al transportului aerian strategic, al navei aeriene pentru realimentarea în aer etc.

9. NATO trebuie să-şi modernizeze structura propriilor comitete si/sau comisii. În prezent, există multe comitete care se concentrează asupra unor subiecte relativ asemanatoare, ceea ce, practic, dublează efortul şi încetineşte procesele de luare a deciziilor în cadrul Alianței[14]. Situația a apărut, în esență, din diferențele generate prin calitatea de membru al acestor comitete (remarcăm, în acest context, absența Franței, din proprie voință, din Comitetul de planificare a apărării si din Grupul de planificare nuclear). De aceea, la raționalizarea structurii comitetelor, NATO trebuie să se ia în considerare acele optiuni care sporesc transparența, cu pastrarea acestor diferențe. Acest lucru este realizabil dacă se permite, tuturor statelor, să participe la şedințele comitetelor, cu acordarea de statut de „nevotant" sau de „observator" unora dintre ele, prin decizii luate pe baza unor motive sensibile.

În perioada următoare , ar trebui ca, numărul personalului din sediul NATO, însarcinat cu responsabilități administrative de bază să fie redus, putându-se astfel canaliza mai multe fonduri atât către personalul important, cât si către finanțarea comună a capabilităților. Aceasta nu numai că ar putea elibera resurse importante, care ar putea fi mai bine orientate spre decalajele de capabilități apropiate, dar, dacă se realizează corespunzator, ar putea genera o Alianță mai rațională, mai puțin compartimentată si mai puțin birocratică, cu o mai bună comunicare internă.

10. Este necesară crearea unui nou comitet la nivelul NATO, a cărui activitate să fie concentrată asupra problemelor de buget, de management si de personal. În prezent, Consiliul Nord Atlantic (NAC) este însărcinat să ia decizii cu privire la un număr copleşitor de subiecte, de la decizii de conducere a operațiunilor militare, până la cele legate de construirea noului sediu al Alianței. Date fiind numeroasele provocari politice si militare cu care se confruntă, actualmente Alianța, timpul de care dispune NAC ar putea fi mult mai bine utilizat prin focalizarea pe problemele fundamentale ale strategiei si operațiunilor NATO.

Luând în calcul cele de mai sus , este necesară crearea unui Comitet la un nivel ierarhic inferior, Comitet care să fie prezidat de Secretarul General Adjunct al Alianței[15] şi la care să participe reprezentanții permanenți adjuncți, pentru a asigura conducerea bugetului si a managementului.

În concluzie, este evident faptul că, odată cu încetarea „Războiului Rece", în cadrul NATO au avut loc numeroase şi extrem de importante schimbări. Astfel, dacă, la început, Alianța reprezenta o organizație care avea ca sarcină prioritară, apărarea teritorială a Europei, în prezent aceasta instruieşte forțele de securitate irakiene, asigură menținerea păcii şi a stabilității în Afghanistan şi în Balcani, îşi intensifică eforturile antiteroriste şi se extinde, din ce în ce mai mult, spre partenerii săi

[14] Lucru valabil si pentru Secretariatul International si Statul Major International – în Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie si capabilități", Centrul de Studii Strategice Internationale, Washington, p. 45

[15] Secretarul General Adjunct al Alianței nu deține un portofoliu cu multe responsabilități.

mediteraneeni.

Optimismul NATO trebuie, totuşi temperat, mai ales în condiţiile în care restricţiile de resurse şi divizările strategice adânci continuă să afecteze credibilitatea şi eficienţa acţiunilor Alianţei.

Capacitatea Alianţei de a raspunde la provocarile impuse de misiunile prezente si viitoare se sprijină pe posibilitatea de „a face" şi, în acelaşi timp, de „a transforma".

Provocarea critică pentru NATO constă, actualmente, în a transforma atât capabilităţile, cît si practicile proprii, adaptându-le la mediul de securitate al secolului XXI.

2. Evoluţia conflictelor militare viitoare

Fără a exclude războiul, perceput în acceptiunea clasică, conflictele primelor decenii din secolul XXI, specifice erei industriale, vor fi, treptat, înlocuite de cele caracteristice erei informatice. Preponderent, acestea vor fi de natură asimetrică, incluzând actiuni împotriva unor forţe atipice, îndeosebi grupări teroriste, pentru eliminarea ameninţărilor nucleare venite din partea unor state prost guvernate, conduse de regimuri dictatoriale sau a unor grupări transnaţionale ale crimei organizate. Confruntările militare vor fi, în general, disproporţionate din punct de vedere al potenţialului tehnologic, caracterizate de acţiuni de tip clasic, îmbinate cu cele specifice confruntărilor informaţionale.

Evoluţia mijloacelor informatice şi creşterea rolului mass-media vor face ca toate conflictele militare să fie „transmise în direct", fapt care va impune liderilor politici si militari să aibă în vedere că, în procesul decizional de angajare a forţelor proprii în asemenea confruntări, să ia în calcul si reacţiile opiniei publice naţionale si internaţionale.

În conflictele militare viitoare, confruntările vor fi deosebit de violente, mai ales în primele momente ale acestora si vor avea o amploare spatio-temporala diferită, determinată de obiectivele planificate la declanşarea ostilităţilor. Ultima fază, post conflict, va fi una de stabilizare a arealului în care s-a desfaşurat conflictul militar propriu-zis, ceea ce va impune prezenţa substanţiala a componentelor internaţionale civile.

Violenţa nu se va manifesta numai prin luptă armată, ci şi prin alte forme şi mijloace, începând cu cele politice şi continuând cu cele economice, mediatice, psihologice şi informaţionale. Esenţa violenţei va avea, însă, la bază utilizarea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme şi tehnologii, precum şi a unor mijloace care extind confruntarea în cyber-spatiu. Spaţiile tradiţionale şi cele specifice de desfăşurare a conflictelor (terestru, aerian si maritim) vor fi completate de cel cosmic şi de cel informaţional.

În practica conflictelor militare, în perioada primelor decenii ale secolului XXI se vor

manifesta trei tendinte, respectiv[16]:

- restrângerea gamei tipologiei conflictelor armate la cele convenabile

[16] Strategia de transformare a Armatei României-proiect, p. 10, Ministerul Apărării Naţionale, 2005.

statelor dezvoltate din punct de vedere economic şi militar;

- menţinerea, în practica unor ţări, în special a celor cu un nivel scăzut de dezvoltare, a metodei de soluţionare a unor stari tensionate prin recurgerea la forţa armată şi utilizarea atât a mijloacelor convenţionale, cât şi a celor atipice;
- amplificarea şi diversificarea conflictelor asimetrice.
- Conflictele militare ale viitorului vor purta, prioritar, amprenta specifică societăţii tehnologice si informationale si vor fi caracterizate prin:
- înlocuirea armatelor de masă cu formaţiuni de dimensiuni relativ mici, formate din profesionişti înzestraţi cu mijloace poliacţionale, performante si inteligente;
- înfrângerea adversarului prin intermediul unor acţiuni indirecte de control si supraveghere, prin dominarea confruntării în sfera conducerii şi, de asemenea, prin "dirijarea" algoritmică a acţiunilor inamicului;
- organele de decizie şi de planificare a războiului vor avea o compunere preponderent politicomilitară şi vor acţiona de la mare distanţă;
- confruntarea informaţională va constitui dominanta conflictului armat şi se va baza pe o logistică informatică consistenta, care va deveni un adevarat factor de putere.

Războiul (conflictul armat) rămâne, în ansamblu, un instrument al politicii, iar componenta sa militară (armata) va continua să reprezinte mijlocul principal de descurajare, intimidare, impunere şi/sau sancţionare (coerciţie). În câmpul de luptă viitor se va „dilua", în mod considerabil, corelaţia "om -tehnica- om" şi se vor statornici, în cadrul confruntării, noi tipuri de relaţii: "tehnică-tehnică", "tehnică-om", "om-mesaj-om".

Asupra mediului militar al adversarului se va acţiona pentru:

- diminuarea semnificativă a performanţelor capacităţilor structurilor militare;
- întârzierea realizării unor obiective vitale;
- pierderea credibilităţii şi a prestigiului internaţional;
- diminuarea agilităţii acţionale pentru apărarea intereselor fundamentale;
- generarea unui context în care adversarul să se manifeste cu inconsecvenţă si incapacitate de a susţine o ripostă energică.

Datorită atât discrepanţelor de organizare şi înzestrare a forţelor, cât si decalajelor tehnologice ale mijloacelor utilizate, conflictul militar (armat) se poate desfăşura pe orizontală – intersisteme echivalente – sau pe verticală – între entităţi cu diferenţe sensibile de civilizaţie si putere - .

Raportul de forţe îşi va pierde treptat din importanţă, sub aspectul său fizic, cantitativ, locul principal urmând a fi ocupat de asimetria de informaţii, cunoştinţele şi capacităţile de operaţionalizare a acestora.

Conceptul de asimetrie dobândeşte tot mai mult importanţa şi aplicabilitate în desfăşurarea conflictelor.

Razboiul/conflictul asimetric este, în esenţă, un mijloc prin care o forţa militară inferioară caută să obţină avantaje faţă de un adversar mai puternic.

Este acel conflict prin care se urmăreşte evitarea forţei, a superiorităţii de orice natură a adversarului şi care se bazează pe exploatarea avantajelor sau

vulnerabilităților uneia dintre părțile aflate în conflict.

Razboiul viitorului se va cantona, preponderent, în sfera politico-economicului, iar scopul general va viza proiecte economice majore, precum:

- ❖ gestionarea materiilor prime strategice, a cailor de acces si pietelor de desfacere a acestora; accesul restrictiv la domeniul tehnologiilor de înaltă performanță;
- ❖ controlul politico-militar asupra unor "zone fierbinți" etc.

Practic, războiul viitorului va deveni o confruntare informațională, bazată pe folosirea unor mecanisme de distribuire şi combinare a căilor şi mijloacelor de susținere a conflictului şi se va înscrie în sfera politicului si numai arareori va impune utilizarea mijloacelor armate.

Se poate concluziona că, odată cu intrarea în noul mileniu, domeniul militar a intrat, la rândul său, într-o nouă eră a războiului – o eră în care războiul este afectat de schimbările strategice ale mediului şi de schimbările rapide ale tehnologiei. Actualmente, statele lumii experimentează tranziția de la Era Industriala la Era Informațională.

Angajamentul total în războiul global declanşat împotriva terorismului, în noua eră a globalizării, precum si experiența câstigată în timpul operațiunilor militare recente sau care sunt în curs de desfăşurare, au determinat tendința de orientare a forțelor armate spre Războiul Bazat pe Rețea - RBR (Network Centric Warfare - NCW), ca element central al acestor eforturi.

Un element esențial al fizionomiei războiului modern îl reprezintă acțiunea militară întrunită.

Pornind de la definiția clasică a războiului "confruntarea de natură politică, diplomatică, socială, morală, informațională,tehnico-ştiințifică,militară şi culturală" se pot concluziona următoarele supoziții privind ponderea în aceste domenii:

- ♦ Confruntarea militară tinde să aibă un trend regresiv, dar în nici un caz nu este exclusă, lupta armată fiind şi rămânând în continuare mijlocul principal în cadrul deznodământului unui război;
- ♦ În condițiile actuale a globalizării mondiale, confruntarea din domeniul tehnico-ştiințific şi mai ales cel tehnologic se va acutiza. Chiar dacă accesul la cunoştințele în domeniile de vârf ale ştiinței şi tehnicii sunt accesibile oricărui stat , utilizarea acestora în domeniul militar rămâne în continuare la îndemâna națiunilor puternic dezvoltate din punct de vedere economic şi financiar;
- ♦ Eforturile sociale pentru război au fost şi vor fi în continuare dimensionate în funcție de valoarea confruntării;
- ♦ Confruntarea în domeniul politic rămâne, dar politica nu va mai avea un rol determinant în stabilirea rolului războiului.

Definind războiul viitor, putem afirma că acesta este războiul actual sau de asemenea războiul modern în evoluție, în care se va menține atât confruntarea pe verticală , cât şi cea pe orizontală între centrii actuali de putere, dar şi cei potențiali , formele clasice, în variante moderne, înalt tehnologizate, coexistând cu altele, inedite.

Acțiunile rapide în cadrul operației întrunite pot fi duse de către:

- ❖ Forțe speciale sau elemente componente ale acestora;

- ❖ Forțe de acțiune rapidă;
- ❖ Grupări de reacție capabile să se integreze în astfel de acțiuni,
- ❖ Aviație;
- ❖ Nave de luptă;
- ❖ Infanterie marină;
- ❖ Forțe terestre ;
- ❖ Structuri de forțe interarme.

Fără a exclude în totalitate posibilitatea unui conflict la scară mondială, analizând noua arhitectură de securitate observăm că mai degrabă vor avea loc angajări de acțiuni militare întrunite locale sau zonale, în aşa numitele zone conflictuale sau potențial conflictuale.

Spațiul desfăşurării acțiunilor militare întrunite în viitor tinde să devină din ce în ce mai selecționat cuprinzând cu precizie zonele unde se află centrele de greutate ale beligeranților.

În ceea ce priveşte durata acestor acțiuni militare, aceasta tinde să se reducă dar va creşte considerabil perioada necesară pregătirii lor.

Analizând acțiunile militare recente putem afirma că, în viitor, războiul va presupune concentrarea cu preponderență a eforturilor pe coordonata verticală cât şi pe cea aerospațială, acțiunile terestre având din ce în ce mai mult pronunțat rol de sprijin.

În viitor, acțiunile militare conferă forțelor şi mijloacelor angajate un statut deosebit față de cel din prezent deoarece:

- Se va proceda la o demasificare a armelor supradimensionate;
- Noile generații de arme vor dilua considerabil corelația "om-tehnică-om" în favoarea relației "tehnică - tehnică " sau "tehnică - om"
- Arsenalul mijloacelor clasice de luptă va fi dominat de noile generații de arme care vor aplica lovituri cu înaltă precizie;
- Devine tot mai posibilă ipoteza că în viitor războiul se va purta fără întrebuințarea armelor nucleare dar nu se poate exclude total pericolul folosirii acestora.

3. Tendințele modernizarii armatei

Modernizarea armatei şi procesul de transformare a structurilor militare reprezintă un proces continuu de dezvoltare şi integrare de noi concepte, strategii, doctrine, tehnologii şi capabilități, cu scopul de a îmbunătați eficiența si gradul de interoperabilitate a forțelor, într-un mediu de securitate aflat în continua schimbare.

Procesul de transformare si adaptare a NATO la noul context de securitate evidentiază necesitatea de reevaluare a factorului militar ca principală sursă de credibilitate. Motorul transformării îl reprezintă contextul schimbărilor care se produc în societate, determinate de trecerea de la era industrială la era informației, a schimbărilor intervenite în caracteristicile războiului, precum si a amenințărilor privind terorismul, utilizarea armelor de distrugere în masă şi, cu precădere, a celor biologice. Din punct de vedere tehnologic, raspunsul este canalizat către asigurarea unui grad ridicat de disponibilitate în tehnologia informației, ceea ce va avea drept consecință schimbări esențiale nu numai în conținutul strategiilor de securitate,

militare şi de înzestrare, ci şi în cel al strategiilor care abordează managementul riscurilor si amenințărilor.

Modernizarea apărării presupune coevoluția tehnologiei, conceptelor şi organizațiilor în scopul

asigurării unei baze sigure pentru capabilitățile militare. Schimbarea produsă în prezent este o provocare care impune un raspuns adecvat din partea domeniului apărării. Acest raspuns este măsurabil prin noile concepte tehnologice, generatoare, în perspectivă, de noi capabilități de susținere a avantajelor competitive în spațiul de luptă. Drept consecință, nu se poate accepta ideea transformării ca un scop în sine, fără o justificare realistă, în planul avantajelor fundamentale pe care le conferă în câmpul de luptă.

Transformarea tehnologicăeste doar unul din elementele modernizarii, la fel de importante

fiind şi schimbarea convingerilor, a atitudinilor şi a valorilor de grup. În mod complementar, războiul

trebuie înțeles ca o exprimare a manifestărilor specifice comportamentului uman. În acest context,

tehnologiile nu mai sunt numai catalizatori ai schimbării culturilor, ci constituie rezultanta schimbărilor produse în cultură sau în comportament. Modernizarea este mult prea importantă pentru a putea să fie lasată în seama şansei, ea reprezentând un proces dinamic si complex, care trebuie monitorizat consecvent, pe mai multe nivele, printr-o coordonare fermă şi coerentă, consecință a unui proces decizional eficient.

Modernizarea este un proces care trebuie să răspundă, în primul rând, nevoii de remodelare a naturii schimbătoare a cooperării şi colaborării, în condițiile combinațiilor de noi concepte, capabilități şi organizații structurale care exploatează avantajele față de amenințările asimetrice şi permit susținerea intereselor strategice.

Pentru a menține cultura schimbării în scopul asigurării de avantaje competitive în era informației, alimentării conducerii, educației şi încurajării tendințelor instituționale şi individuale, precum şi pentru a realiza un echilibru, procesul de modernizare trebuie să includa doua componente vitale: inovația şi transformarea.

Din această perspectivă, cerința fundamentală a transformării este continuitatea, care impune crearea si anticiparea viitorului, relaționând evoluția conceptelor, proceselor, organizatiilor/ structurilor si tehnologiilor de apărare. Drept urmare, transformarea militară trebuie privită ca un proces complex, căruia îi este subsumat un set de semnificații aflate în relații de interdependență:

- ❖ Transformarea, înțeleasă ca mod de adaptare, presupune remodelarea tuturor componentelor

forțelor armate, în conformitate cu noile caracteristici ale mediului de securitate;

- ❖ Transformarea, înțeleasă ca reformă a domeniului apărării, implică modernizarea continuă a infrastructurii militare, îmbunatațirea metodelor şi a practicilor de management al resurselor pentru apărare (în special, în domeniile achizițiilor de armament, al logisticii şi al politicii de resurse umane) şi reevaluarea eficienței sistemului de planificare, programare si bugetare, în noul context, care include reducerea mărimii forțelor armate şi schimbarea modului de planificare (prin

trecerea de la planificarea bazată pe amenințări la cea bazată pe capabilități);

❖ Transformarea, înțeleasă ca efect al revoluției în afacerile militare, presupune adoptarea si implementarea tehnologiilor specifice revoluției tehnico-militare, restructurarea forțelor armate în concordanță cu cerințele erei informaționale (unitați de luptă reduse numeric, cu grad ridicat de independență şi mare putere de lovire), flexibilizarea ierarhiei de comandă, punerea accentului pe capacitatea de a desfăşura operații în rețea şi nu pe platforme de lupta, interoperabilitatea diferitelor categorii de forțe etc.

În concluzie, relevam faptul că transformarea militară implică schimbări la nivelul doctrinelor, organizării şi structurii forțelor, capabilităților, activității de informații, instruirii, educației şi achizițiilor, managementului resurselor umane si programării bugetare care devin, astfel, principalele domenii de aplicare a modernizării în domeniul militar.

În viziunea Alianței[17], scopul transformării îl constituie crearea unor forțe militare capabile să asigure:

- capacitate sporită de a acționa în operații întrunite, multinaționale, prin implementarea de noi concepte si arhitecturi pentru realizarea obiectivelor de interoperabilitate;
- exploatarea superiorității informaționale, care presupune exploatarea avantajelor informaționale în evaluarea globală, în supraveghere si recunoastere, precum şi în sporirea capacităților de interpretare si diseminare;
- utilizarea conceptelor de experimentare în procesul de dezvoltare, ceea ce necesită introducerea experimentării noilor concepte de luptă operaționale, a noilor capabilități, precum şi a structurilor prin jocuri de război, coordonarea judicioasă a instruirii prin simulare şi aplicații în teren, cu accent pe rezolvarea situațiilor de criză (urgențe civile);
- transformarea strategiilor la nivel departamental, prin realizarea unor capabilități permanent adaptabile cerințelor modernizării.

Strategiile care definesc procesul transformării abordează trei domenii, respectiv cultura militară, planificarea şi transformarea capabilităților. Procesele aferente acestor strategii se sprijină pe întărirea operațiilor întrunite, exploatarea avantajelor informaționale, conceptul de dezvoltare-experimentare şi dezvoltarea capabilităților de transformare.

La nivelul managementului apărării, transformarea impune schimbări în urmatoarele patru domenii:

- identificarea cerințelor (ca urmare a impunerii unei perspective antreprenoriale, axată pe concepte superioare şi pe logica deciziei);
- planificarea bugetară (prin mutarea accentului, în cadrul PPBS, de pe programare, pe adoptarea unei perspective sistemice în bugetarea militara);
- achizițiile, înzestrarea şi logistica (ca urmare a necesității reducerii semnificative a ciclurilor de cercetare - dezvoltare - implementare a noilor capabilități de luptă);

[17] Se are în vedere concepția de transformare promovată de NATO-ACT (Alliance Command Transformation).

- managementul resurselor umane (ca urmare a profesionalizării)

Transformarea are implicații asupra:

- modernizării tehnologiilor şi armamentelor (în sistemele informaționale şi rețele, tehnologii şi subcomponente, sistemele de arme moştenite / existente, platforme noi şi muniție inteligentă);
- structurii de forțe (vizând realizarea: structurilor de luptă şi a celor organizatorice; structurilor de conducere şi sistemelor de comandă, control si informații; sistemelor de supraveghere şi de recunoaştere; suportului logistic şi mobilității; infrastructurii corespunzătoare; prezenței în afara teritoriului; etc.);
- operațiunilor (pentru legarea, în rețea, a forțelor întrunite, elaborarea doctrinelor categoriilor de forțe, realizarea de comandamente cu responsabilități în elaborarea planurilor de operații şi a planurilor de campanii şi realizarea interoperabilității cu armatele statelor membre ale Alianței).

Obiectivele procesului de transformare cuprind:

- Transformarea în domeniul pregătirii pentru luptă. Aceasta vizează atingerea acelui nivel care să permită, diferitelor structuri ale categoriilor de forțe, să acționeze ca forțe întrunite. Un rol aparte în acest domeniu va reveni sistemelor de modelare-simulare performante;
- Transformarea în domeniul înzestrării. Prin aceasta se urmareşte: modernizarea capabilităților militare, reducerea ciclului de luare a deciziilor privind dezvoltarea sistemelor de arme şi de sprijin logistic, creşterea adaptării la realitate a proceselor de programare şi bugetare din acest domeniu, dezvoltarea de metode de urmărire şi evaluare a eficienței programelor de înzestrare. De asemenea, transformarea în acest domeniu evidențiază creşterea importanței proceselor de cercetare-dezvoltare şi a eficienței utilizării tehnologiilor comerciale din domeniile informației şi telecomunicațiilor la nivelul politicilor de înzestrare.

Noua filozofie a transformării în cadrul NATO nu modifică procesul de planificare a forței, însă prioritățile dobândesc noi nuanțe, astfel:

- obiectivul esențial al planificării forței ramâne neschimbat, el identificându-se cu procesul de determinare a forțelor şi mijloacelor solicitate de Alianță;
- coordonarea procesului de planificare la nivelul unei națiuni trebuie să sprijine interesele de ansamblu ale Alianței. În cadrul noii filosofii a NATO privind transformarea, acesta constituie un element-cheie;
- un principiu prioritar ramâne acela al distribuirii echitabile a responsabilităților şi beneficiilor între parteneri, în cadrul proceselor din cadrul Alianței;
- monitorizarea şi evaluarea acțiunii națiunilor în ceea ce priveste raspunsul acestora la cerințele de ansamblu ale Alianței vor fi importante pentru identificarea domeniilor insuficient acoperite în cadrul procesului de planificare a forței;
- accentuarea disponibilității națiunilor de a raspunde unor noi cerințe, în conformitate cu evoluțiile din mediul de securitate;
- impunerea interoperabilității în cadrul procesului de planificare a forței la nivel național, ca element-cheie pentru atingerea scopurilor comune ale membrilor Alianței.

Aceste obiective sunt relaționate, în mod direct, cu domeniile principale ale

procesului de transformare la nivelul managementului apărării asupra cărora celelalte state membre ale Alianței își concentrează eforturile: identificarea cerințelor, planificarea bugetară, achiziții şi managementul resurselor umane.

Totodată, aceste obiective ale NATO se corelează, în mod armonios, cu responsabilitățile Armatei României în domeniul apărării, respectiv cu:

- promovarea intereselor României în cadrul structurilor militare ale Alianței;
- operaționalizarea şi integrarea forțelor destinate NATO;
- participarea activă la întreaga gama de misiuni conduse de NATO, precum şi la lupta împotriva terorismului;
- participarea activă la inițiativele de cooperare militară regională.

Modernizarea este un imperativ politic. Trecerea de la amenințările de tip clasic - interese statale contra interese statale (stat contra stat) - la cele de tip asimetric (care se structurează în rețele) impune o altfel de organizare a acțiunilor. Decizia politică, prin care trebuie să se realizeze apărarea (securitatea, protecția, exprimarea şi chiar impunerea) intereselor proprii, îndeosebi a celor vitale, trebuie să fie racordată la noile realități cerute de procesul de globalizare, la noile vulnerabilități rezultate din constituirea societăților de tip informațional, la noile amenințări. Într-un mediu de securitate caracterizat de parteneriate strategice realizate între marii actori, de diminuarea riscurilor războaielor între state, de aderarea unui mare număr de state la UE, la NATO, la alte organisme economice, politice si culturale internationale, vechile doctrine politice de confruntare stat contra stat nu mai au suficientă legitimitate.

Modernizarea este un imperativ strategic. Iată de ce, la nivelul ministerelor apărării ale statelor membre ale NATO, modernizarea trebuie modelată şi influențată de realitățile stringente ale competiției în era informației şi de conceptul RBR. În era informației, puterea va fi determinată de capacitatea de distribuție a informației, de accesul la informație şi de viteza de decizie.

Modernizarea armatei este determinată de o serie de amenințări, cu implicații directe în:

- scăderea protecției forțelor, ca urmare a depărtării geografice şi a punerii la punct de noi tehnologii, care permit adversarilor să depăşească acest handicap;
- creşterea pericolului conflictelor regionale, ca urmare a dezvoltării tehnologiei ANM şi a celei a rachetelor balistice;
- creşterea pericolului amenințării de destabilizare a stării de securitate din partea statelor cu regimuri politice slabe sau din zone neguvernate;
- difuzarea puterii şi capabilităților militare către acele entități non-actori care vizează, prioritar, guvernele ce sponsorizează terorismul mondial;
- creşterea considerabilă a surselor de conflict şi dificultatea de a prevedea locațiile probabile ale viitoarelor conflicte.

Modernizarea este un imperativ tehnologic. În domeniul militar, tehnologia necesară avansează mult mai rapid decât în domeniul civil. Combinația avans tehnologic – globalizare - dezvoltare ştiințifică a creat câteva tendințe semnificative în ceea ce priveşte evoluția strategiei şi planificării apărării, care includ:

- avansul tehnologiei în domeniul senzorilor, al procesării informației şi al

preciziei de ochire;

- creşterea ameninţării cu utilizarea armelor chimice, biologice, radiologice si nucleare;
- creşterea posibilităţilor apariţiei unei noi competiţii militare în domeniul spaţial şi al cyber space-ului.

Modernizarea a devenit un imperativ economic. Principiile aplicate în economia modernă sunt cele ale determinismului dinamic complex, în care contează unitatea economică si reţeaua economică.

În plan militar, acestea sunt văzute ca elemente inseparabile ale componenţei economice a politicii de apărare ("economia apărării"[18]).

Date fiind condiţiile concrete ale ţării noastre,în vederea micşorării decalajelor care despart, din punct de vedere militar, ţara noastră de unele dintre ţările membre ale NATO, este imperios necesară finanţarea cercetării ştiinţifice în domeniile ştiinţei, tehnicii şi tehnologiei de vârf, care să poată impulsiona progresul general al cunoaşterii şi practicii militare, al artei militare în general şi creşterea performanţelor tehnicii şi sistemelor militare, prin utilizarea integrală şi optimă a tuturor resurselor umane, financiare, materiale, tehnologice şi informaţionale.

De aceea, în procesul de modernizare a armatei, componenta înzestrării reprezintă fenomenul şi elementul dinamic care antrenează resurse umane, tehnico-economice şi financiare în scopul punerii în practică a programelor de cercetare-dezvoltare, pornind de la necesitatea menţinerii capacităţii de luptă ridicate conform exigenţelor standardelor NATO.

Modernizarea înzestrării armatei (MÎA) constituie un proces deosebit de complex care, pe lânga sisteme de armament şi echipamente, se reflectă şi în asigurarea, modernizarea şi dezvoltarea suportului logistic al trupelor, mentenanţei tehnicii şi infrastructurii militare etc. si vizează următoarele:

- modernizarea continuă a tehnicii din dotare, având în vedere încadrarea şi menţinerea în standardele NATO, pentru realizarea obiectivelor de interoperabilitate cu tehnica din înzestrarea armatelor statelor membre ale Alianţei;
- achiziţionarea de tehnică şi integrarea tehnologiilor moderne de fabricaţie în cadrul industriei autohtone;
- achiziţionarea unor categorii de tehnică militara şi componente speciale, pentru care nu sunt condiţii sau nu este rentabil să fie produse în ţara.

[18] Economia apărării. Componentă de bază a strategiei de securitate naţională a României, I.-E. Sandu, L. Rotaru- referat la Universitatea Naţională de Apărare, p. 1, Bucureşti, 2006.

DESPRE „ISLAMIZAREA" EUROPEI

Mihai-Ştefan DINU*

Încă de la revoluția iraniană de la sfârşitul anilor 70 problema islamului şi provocările ce se presupunea că le va aduce Occidentului, au devenit de un real interes pentru comunitatea internațională.

1. Considerații generale

Astăzi, când nu mai puțin de 12,2-15 milioane de musulmani trăiesc în spațiul Uniunii Europene, aspectele relaționate islamului nu mai sunt doar o problemă de politică externă, ci au devenit probleme de soluționat pe agenda de politică internă[1] atât a UE cât şi a majorității statelor europene. Creşterea numerică fără precedent înregistrată de comunitățile islamice din spațiul european au transformat islamul în cea de a doua religie ca număr de adepți din Europa. Dezbaterea privind obținerea statutului de țară membră UE, a adăugat încă un aspect important celor relaționate islamului. Şi anume dacă o țară cu o majoritate musulmană de 99% din populația totală poate fi parte constituentă a identității europene. Mai mult de atât, accederea sau dorința de a accede în curând la structurile europene a multor țări din Sud-estul Europei, va aduce în cadrul Uniunii state cu populații majoritar musulmane sau cu un procentaj important de populație musulmană din total.

Apare astfel întrebarea: este Islamul din Europa o parte integrantă a unui mediu cultural evolutiv sau o amenințare la adresa societății europene? Au reprezentările islamului o influență puternică asupra culturii politice şi identităților naționale, şi, de asemenea, asupra atitudinilor vizavi de migrație, securitate şi multiculturalism? Pentru a răspunde acestor întrebări propunem o analiză a provocărilor puse atât de prezența comunităților musulmane deja existente în Europa, cât şi de fenomenul imigrației populației musulmane.

Complexitatea noțiunii de *Islam* şi răspunsurile eterogene pe care le incită sunt de asemenea natură încât nu există o abordare uniformă a reprezentării şi

* **Cercetător ştiințific Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I**

[1] La 10 ianuarie 2008, ca parte a evenimentelor cuprinse în inițiativa"2008, anul european al dialogului intercultural"400 de grupuri musulmane au semnat o cartă cuprinzând drepturile şi responsabilitățile societății europene. Carta, care poate fi consultată, în limba engleză, la adresa http://www.flwi.ugent.be/cie/documenten/muslim_charter.pdf, conține 26 de puncte printre care şi unele ce țintesc spre clarificarea aspectelor legate de Islam şi violență, precum şi clarificări ale termenului de *Jihad.* Redactarea cartei a fost coordonată de către Federația Organizațiilor Islamice din Europa, dorind ca aceasta să constituie nu doar un mesaj pentru factorii de decizie şi restul societății, ci şi pentru musulmanii din Europa.
În aceeaşi sferă a promovării dialogului inter-cultural, includem şi inițiativa „Alianța Civilizațiilor", sprijinită de Turcia şi adoptată de ONU în anul 2005 la propunerea Prim ministrului spaniol Jose Luis Rodriguez Zapatero, la puțin timp după atentatele teroriste ce au avut loc în anul 2004, la Madrid, http://www.euractiv.com/en/culture/conflict-cultures-islamic-leader-tells-eu-parliament/ article-169562

construcției sale sociale. Astfel, în această parte a lucrării noastre vom aborda această complexitate tratând dimensiunea comparativă a reprezentărilor islamului, cuprinzând diverse națiuni şi regiuni europene. Pentru început însă, vom face o diferențiere necesară, şi anume aceea dintre *Islam* şi *islamism*, pentru o mai bună înțelegere a celor expuse. Islamismul, denumit în literatura de specialitate si *Islam politic* este o teologie politică, o analiză şi o critică a aranjamentelor politice din perspectiva religioasă[2]. Poate fi de asemenea definit şi ca interpretare şi folosire a religiei în scopuri politice, însă indiferent de definirea adoptată, islamismul, deşi are conexiuni cu Islamul, este diferit de acesta, principala diferență constând în faptul că islamismul este o ideologie politică, pe când Islamul este o religie. Dacă islamismul poate fi caracterizat ca fiind centrat pe aspectele „pământeşti" ale vieții, Islamul cuprinde în principal învățături religioase ce aparțin transcendentalului. Dar, nu-i aşa, orice experiență spirituală, transcendentală, ar fi lipsită de sens dacă nu ar putea fi exploatată prin acțiune, ceea ce presupune, evident, interacțiuni cu alți indivizi sau alte grupuri. Din acest punct de vedere fiecare religie *reprezintă o reflecție critică asupra politicului*[3]. Islamismul este doar o interpretare particulară a Islamului şi suntem de părere că ar constitui o eroare considerarea religiei *per se* drept o problemă majoră comparabilă cu terorismul, de exemplu. Islamul nu înseamnă terorism, numai din simplul motiv că terorismul este o tactică, nu o credință, ci o ideologie, sau mai bine spus, un rezultat al acesteia.

În ceea ce priveşte adepții Islamului, musulmanii, în urma studiului literaturii de specialitate, opinia pe care ne-am format-o a fost aceea că nu există încă, hărți definitive şi competente a distribuției comunităților musulmane în Europa sau sisteme care să garanteze numărul precis al acestora.

De asemenea, în urma demersului nostru de cercetare, am identificat drept un aspect dificil faptul că, în cazul în care ar fi posibilă o mapare exactă a comunităților, aceasta este extrem de greoaie din cauza diversității atitudinilor privind afilierea la Islam; care variază de la atitudini negative de genul refuzului de declarare a religiei sau indiferența față de aceasta, până la atitudini culturaliste. În anii '90 au existat încercări de a propune tipologii[4] cât mai exacte, un bun exemplu fiind aceea a Dassetto şi Nonneman[5] din anul 1996 care identificaseră următoarele tipuri de afiliere:

- tipuri care nu aparțin unor forme organizate de islam;
- tipuri care manifestă atitudini mai mult sau mai puțin pregnante de utilitarism vizavi de formele organizate ale islamului sau de figurile reprezentative din cadrul acestora;

[2] William T. Cavannaugh, Peter Scott, *The Blackwell Companion to Political Theology*, Blackwell, Malden and Oxford, 2007, p. 2.
[3] *Ibidem*, p. 3.
[4] W. A. R. Shadid, P. S. van Koningsveld, *Religious Freedom and the Position of Islam* în Western Europe: Opportunities and Obstacles in the Acquisition of Equal Rights (with an Extensive Bibliography), Peeters Publishers, 1995, p.3.
[5] Dassetto Felice & G. Nonneman *Islam in Belgium and the Netherlands. Towards a typology of „transplanted" Islam*, în Gerd Nonneman, Timothy Niblokc & Bogdan Szajkowski (EDS), Muslim Communities in the New Europe, Ithica Press 1996, pp.187-218.

- tipuri care îmbrățișează forme misionare sau militante ale islamului.

Aceeaşi autori notează că aceste atitudini se schimbă în timp, ca reacție presiunea socială din exterior, astfel încât adepți care la un moment dat s-au îndepărtat de islam pot deveni credincioşi fervenți ai islamului, situația inversă fiind, de asemenea, posibilă.

Un alt aspect dificil, pe care l-am putut identifica în cercetarea noastră, este acela al diversității caracteristicilor etnice, lingvistice şi culturale ale comunităților musulmane din Europa, la care se adaugă multitudinea de puncte nodale ale rețelei care le leagă de celelalte regiuni semnificative pentru prezența masivă sau majoritară a comunităților islamice.

Aici, pentru claritatea studiului nostru, credem că este necesar să identificăm două categorii distincte de populații musulmane, diferențiate de o serie de factori semnificativi, socio-economici şi culturali. Este vorba de comunitățile musulmane din spațiul Europei occidentale, în special al statelor membre UE şi de comunitățile musulmane din Balcani. Diferențele dintre cele două tipuri pornesc de la legătura acestora cu statul de origine, de exemplu: în timp ce în Europa occidentala un număr însemnat al membrilor comunităților musulmane sunt emigranți, aflați la a doua sau a treia generație, populațiile musulmane din Balcani sunt indigene, situație posibilă şi datorită condițiilor istorice (fosta dominare a marii părți a spațiului balcanic de către Imperiul Otoman). Diferențele pot continua prin enumerarea faptului că în timp ce majoritatea musulmanilor din Europa Occidentală sunt localizați în mediul urban, sau la periferia acestuia, cei balcanici sunt localizați în special în mediul rural. Din punct de vedere cultural putem observa că musulmanii balcanici sunt, în majoritatea cazurilor, vorbitori nativi ai limbii statului gazdă. De asemenea, trebuie considerat faptul că musulmanii din regiunea balcanică au fost şi sunt parte a unui context politic dominat în cea mai mare parte a sa de caracteristici etnice şi naționaliste. Poate de aceea, ca o consecință a acestui fapt, după destrămarea spațiului federativ iugoslav, conştiința politică a comunităților musulmane din acest spațiu a fost mai degrabă cristalizată în pretenții teritoriale şi naționale diferite, decât spre o unificare/federalizare a formelor instituționalizate ale religiei Islamice.

2. Comunități musulmane din Balcani

Atunci când ne referim la comunități musulmane din Balcani sau la Islam balcanic, trebuie, în mod necesar, să avem în vedere diversitatea acestor comunități. Localizate în această regiune încă din timpul prezenței Otomane ce a început cu secolul al XIV-lea, după un proces de islamizare ce a durat până aproape de începutul secolului XX, aceste comunități sunt departe de a putea fi caracterizate drept omogene.

Această neomogenitate culturală, în esență, are fundamente etnice şi lingvistice evidente. Grupurile lingvistice dominante sunt cele ale vorbitorilor de albaneză, slavă, turcă, şi rommani, aceste grupuri lingvistice fiind la rândul lor divizate la nivel etnic

şi naţional în principal între albanezi, bosniaci, turci, şi pomaci[6]. Din punct de vedere al criteriului religios, majoritatea musulmanilor balcanici sunt adepţi ai învăţăturii sunnite provenită pe filiera şcolii hanafite[7], incluzând aici şi minorităţile Bektaşi[8] (Albania şi Kosovo) şi Alevi.

Majoritatea comunităţilor musulmane din Balcani trăiesc în medii rurale, ocupându-se, în principal, cu agricultura, zootehnie sau cultivarea tutunului. Mişcările de populaţie din ultimele decenii au contribuit la reducerea populaţiei creştine în mediul rural, acestea preferând mediile urbane, ceea ce, alături de creşterea demografică din rândul comunităţilor musulmane, a avut ca rezultat o omogenizare etnică în anumite regiuni precum Kosovo, Vestul Macedoniei, zona Sanjak şi cea a munţilor Rodopi.

Elitele urbane musulmane au dispărut practic din regiunea Balcanilor de Est (Bulgaria şi Grecia) ca urmare a migraţiei către Istanbul şi Anatolia, România putând constitui o excepţie în această privinţă, ultimul recensământ efectuat în anul 2002 revelând faptul că o proporţie covârşitoare a populaţiei musulmane este localizată în municipii şi oraşe (78%), faţă de numai 21,3% care se află localizată în mediul rural. În regiunea Balcanilor de Vest (Bosnia-Herţegovina, Albania, Kosovo şi vestul Macedoniei) prezenţa comunităţilor musulmane în mediul urban este perceptibilă încă din timpul Imperiului Otoman, dar, cu toate acestea, există diferenţe semnificative, pe de o parte între comunităţile musulmane aflate în zone urbane alături de alte comunităţi secularizate, caracteristice zonelor urbane, şi pe de altă parte comunităţile rurale sau cele proaspăt urbanizate, care sunt, încă, profund ataşate tradiţiilor religioase şi practicilor culturale specifice.

Distribuţia geografică a comunităţilor musulmane în Balcani nu este una echilibrată. Până la începutul anilor ’90 singurul stat din Balcani cu populaţie majoritar musulmană (aproximativ 70% din populaţia totală) era Albania. Odată cu dezintegrarea Iugoslaviei, apar alte două entităţi cu populaţie majoritar musulmană: Federaţia Bosniaco-Croată (una dintre cele două diviziuni ale Bosniei-Herţegovina[9]), cu o majoritate musulmană reprezentând 75% din totalul populaţiei, şi Kosovo, unde populaţia musulmană atinge un procent de 90% din total. De asemenea, comunităţi

[6] Pomaci este denumirea dată musulmanilor vorbitori de limbă bulgară (aprox. 150-200.000), un grup mai restrâns al acestora(30.000) fiind situat în zona greacă a Traciei. Dintre comunităţile musulmane de limbi slave menţionăm de asemenea Torbeşii, vorbitori de macedoneană, localizaţi pe teritoriul Macedoniei (80-100.000) şi Gorani, vorbitori ai unui dialect macedonean, dar care sunt localizaţi în sudul Kosovo (20-30.000)

[7] *Hanafî* este una dintre cele patru şcoli juridice a ramurii sunite aparţinând Islamului. Şcoala, fondată de Abu Haneefah în secolul 8 d.C., a fost şcoala juridică oficială a Imperiului Otoman, fiind de altfel şi singura dintre cele patru cu reprezentare în regiunea Balcanilor până în anii ’90.

[8] De la semnarea Tratatului de pace de la Dayton din decembrie 1995, Bosnia-Herţegovina este oficial alcătuită din două entităţi: Federaţia Bosniei-Herţegovina, deseori numită şi Federaţia Bosniaco-Croată (la rândul ei divizată în 10 subdiviziuni etnice: 5 bosniace, 3 croate şi 2 combinate) şi Republica Srpska.

[9] De la semnarea Tratatului de pace de la Dayton din decembrie 1995, Bosnia-Herţegovina este oficial alcătuită din două entităţi: Federaţia Bosniei-Herţegovina, deseori numită şi Federaţia Bosniaco-Croată (la rândul ei divizată în 10 subdiviziuni etnice: 5 bosniace, 3 croate şi 2 combinate) şi Republica Srpska.

însemnate de musulmani, însă cu statut minoritar, sunt localizate în Macedonia (33% - la nivelul anului 2002), Serbia (3,2% în anul 2002, populaţia din Kosovo nefiind inclusă) şi Bulgaria (12, 2%, conform recensământului din anul 2001). Semnificativ mai reduse, comunităţi islamice sunt localizate şi în Grecia, zona Traciei de Vest (1,2%, în anul 2002) şi România, în Dobrogea (0,2%, conform recensământului din anul 2002).

3. Comunităţi musulmane din Europa Occidentală

Exceptând comunităţile musulmane din Balcani şi alte ţări este sau sud-est europene, majoritatea populaţiei musulmane a sosit în Europa în anii 1950, majoritatea stabilindu-se pe teritoriul Europei Occidentale.

Au existat câteva căi ce au dus la stabilirea comunităţilor musulmane în state din Europa şi la dezvoltarea lor, totodată:

- recrutarea de forţă de muncă prin programe de tipul "muncitori invitaţi", răspândite în Europa până spre mijlocul anilor '70.
- prin programe de reunificare familială a celor recrutaţi.
- prin stabilirea urmaşilor acestor familii în ţara gazdă.
- ca urmare a imigraţiei de tip post colonial. În acest mod un număr însemnat de imigranţi au plecat din India, Pakistan, Bangladesh sau Caraibe cu destinaţia Regatul Unit al Marii Britanii; în Franţa au ajuns imigranţi din Maroc, Algeria şi alte ţări nord-africane. Spre deosebire de cei cuprinşi în primelor trei categorii de modalităţi, aceştia nu au fost recrutaţi prin diverse programe de atragere a forţei de muncă, către Europa Occidentală, ci mai degrabă atraşi de factorul economic (anii '60, ani caracterizaţi de "boom"-ul economic al Europei Occidentale, au coincis cu o rată maximă a imigraţiei post-coloniale) sau, aşa cum a fost cazul imigranţilor de origine surinameză din Olanda, ale căror motivaţii au avut natură politică (teama de instabilitate socială şi politică ca urmare a obţinerii independenţei Surinamului în 1975).
- O altă categorie este aceea a solicitanţilor de azil sau a refugiaţilor, care au inclus un număr însemnat de populaţie originară din state precum Irak, Somalia, Eritreea şi Afganistan.[10]
- O altă categorie, şi cea mai puţin numeroasă este aceea a studenţilor şi specialiştilor.
- O categorie aparte a musulmanilor din Europa este aceea a populaţiei care nu provine din nici un val imigraţionist, şi de cele mai multe ori fiind cetăţean nativ al unei ţări europene. Este vorba despre cei ce au ales convertirea la Islam, ca urmare a căsătoriei sau a căutării unei forme de împlinire spirituală.[11]

[10] Deşi au existat imigranţi şi din Iran, aceştia nu au fost menţionaţi pentru că majoritatea imigranţilor de origine iraniană au provenit din rândul minorităţilor nemusulmane, în următoarele decade ce au urmat revoluţiei islamice din anii '70, alegând să imigreze pentru a nu deveni subiectul discriminării în raport cu majoritatea musulmană.

[11] Allievi, Stefano, *Les conversions a l'Islam. Redefinition des frontiers identitaires, entre individu et communaute*, în Paroles d'islam, editor Dasseto Felice, Paris: Maisonneuve & Larose, 1999; *Convergences Musulmanes. Aspects Contemporains de l'Islam dans l'Europe Elargie*, editori: Dassetto F., Marechal Brigitte şi Jorgen Nielsen, Paris: Maisonneuve & Larose, 2001.

Aşa cum menţionam anterior, Europa este deja gazda a aproximativ 15 milioane de musulmani, iar acest număr e de aşteptat să se dubleze până în anul 2015. În Franţa se găsesc aproximativ 6 milioane de musulmani (majoritatea proveniţi din fostele colonii franceze din Africa de Nord, în special din Algeria şi Maroc), ceea ce reprezintă o treime din totalul celor aflaţi pe teritoriul întregii Uniuni. Situaţia este similară în Germania, unde trăiesc circa 2 milioane de musulmani(unele surse vorbesc chiar despre 4,1 milioane), mulţi dintre aceştia fiind urmaşi ai turcilor şi kurzilor ajunşi aici în urmă patru decenii ca muncitori sezonieri. În Marea Britanie există astăzi circa 1500 de moschei şi 100 de şcoli musulmane, ale celor peste 1,5 milioane de musulmani stabiliţi aici şi proveniţi în principal din fostele colonii (India, Pakistan, Bangladesh).

Problema Islamului şi a aspectelor specifice acestuia, a fost una dintre cele mai disputate în ultima decadă în ţările europene[12]. În Franţa a fost vorba despre „problema vălului" care a generat dezbateri publice asupra dreptului fetelor musulmane de a purta vălul în şcoli, acestea fiind percepute ca spaţiu public. Au fost iniţiate studii asupra influenţei islamului politic asupra tineretului francez provenit din familiile de imigranţi musulmani. În Germania, o problemă asemănătoare: prezenţa crucii, privită drept simbol catolic, în sălile de curs, în acelaşi timp cu interdicţia purtării unui simbol musulman, vălul, de către fete, în sala de clasă[13].

În ceea ce priveşte aspectul demografic, a fost observată o rată a natalităţii cu o curbă ascendentă în rândul imigranţilor musulmani din Europa, în comparaţie cu rata natalităţii populaţiilor nemusulmane. Un aspect demn de menţionat este că aproximativ 50%[14] dintre musulmanii din Europa de Vest sunt născuţi pe teritoriul statelor din această regiune, în condiţiile în care rata natalităţii în rândul comunităţilor musulmane este de aproximativ de trei ori mai mare decât a celor nemusulmane, ceea ce adaugă un factor în plus la creşterea numărului populaţiei musulmane în Europa.[15] Drept consecinţă comunităţile musulmane din Europa au o medie de vârstă mult întinerită în comparaţie cu populaţia nemusulmană.[16] Pentru exemplificare, o treime din cei 5 milioane de musulmani din Franţa sunt cu vârste până în 20 de ani în timp ce, din populaţia totală a Franţei doar o cincime îndeplineşte acest criteriu; în Germania o treime din cei aproximativ 4 milioane de musulmani au vârsta sub 18 ani, procentul din populaţia totală cu acelaşi criteriu fiind mai puţin de o cincime (18%);

[12] Renate Holub, *Intelectuals and Euro-Islam*, în Muslim Europe or Euro-Islam. Politics, Culture & Citizenship in the Age of Globalization, ed. Nezar Al Sayyad and Manuel Castells, 2002, LEXINGTON Publishers, Oxford UK & Boulder, pp.167-193.

[13] *Der Spiegel* a găzduit o serie de articole despre imigranţii turci şi descendenţii acestora din Germania, în încercarea de a răspunde la întrebarea dacă aceştia constituie o ameninţare la adresa culturii germane.

[14] Mustafa Malik, *Islam in Europe: Quest for a Paradigm*, în Middle Policy 8, nr.2, iunie 2001, p.100; *How restive are Europe's Muslims?* În The Economist, 18 octombrie, 2001, www.economist.com/world/europe/displayStory.cfm?Story_ID=824394

[15] Christopher Caldwell, *The Crescent and the Tricolor*, Atlantic Monthly, noiembrie 2000, p.22.

[16] Peter Mandaville *Muslim Youth in Europe*, în Islam, Europe's Second Religion, ed. Shireen T. Hunter, Westport, : Praeger 2002, pp.219-230.

în Marea Britanie o treime din cei 1,6 milioane musulmani au vârsta până în 15 ani, comparativ cu o cincime din populaţia totală ce îndeplineşte acest criteriu.[17]

Considerând aceste date, este de aşteptat ca până în 2015 populaţia musulmană din Europa să se dubleze, în timp ce proiecţiile demografice indică o scădere[18] cu cel puţin 3,5% a populaţiei nemusulmane.

Un alt aspect interesant poate fi observat, prin compararea organizării politice a Europei, cu instituţii democratice, garantate de constituţii moderne şi organizarea guvernării în statele islamice, unde Coranul, Sharia, legea islamică, au un rol major în legislaţie şi aplicarea acesteia. Sistemele politice islamice obişnuiesc să combine elemente de jurisprudenţă din Coran şi Sharia cu instituţiile politice. Sistemul European actual a reuşit să separe discursul şi instituţiile religioase de puterea politică şi juridică, păstrând totuşi, prin legitimare constituţională, un anumit grad de putere ideologică şi educaţională al acestora. Pentru mulţi musulmani relaţia dintre politică şi religie rămâne însă un fapt material, legal şi constituţional, şi nu trebuie să uităm faptul că principiile generale care guvernează dreptul european, oricât de „seculare" s-ar dovedi, au la bază principii religioase.

De obicei, termenul "musulman" este folosit pentru a desemna un grup cu background cultural islamic. De foarte puţine ori indică nivelul implicării/ apartenenţei religioase sau practicarea vreunei forme de comportament religios, deşi membrii grupului sunt percepuţi ca musulmani în sensul religios al cuvântului de către publicul larg. În scopul clarificării acestui aspect de percepţie, persoanele originare din ţări cu majoritate musulmană pot fi clasificate, din punct de vedere al implicării religioase, în patru categorii:

- *confesionalişti* – categorie ce cuprinde acei credincioşi practicanţi, ce privesc Islamul nu doar ca simplă religie, ci şi ca mod de viaţă social şi cultural;
- *credincioşi* – categoria celor ce acceptă principiile religioase şi etico-sociale ale Islamului, fără a respecta în mod specific obligaţiile religioase.[19]
- *liberali* – categoria celor ce ataşează o mai mare valoare aspectelor etice şi filozofice ale islamului fiind totodată critici sau respingând aspecte religioase ce aparţin îndeosebi sferei politico-sociale.
- *agnostici*: categoria celor ce nu cred în faptele de credinţă ale Islamului şi resping, în general, religia ca bază a vieţii sociale şi culturale.

Această clasificare nu e aplicabilă doar musulmanilor din Europa, situaţia rămânând valabilă şi în ţările de origine, de asemenea.

Potrivit lui William Montgomery Watt, expert în istoria timpurie şi medievală a Islamului, specializat în învăţăturile normative ale Islamului aşa cum reies din scrierile arabe, curentul major în Islamul contemporan este unul

[17] Olivier Roy, *EurIslam: The Jihad Within?* în National Interest (spring 2003): 65:fn.2, *Germany,* în Muslim Voices in European Union, vol.5, Phase One Report, p.33; Census 2001-Ethnicity and Region in England and Waluse, www.statistics.gov.uk/census2001/profiles/commentaries/ethnicity.asp

[18] Omar Taspinar, *Europe's Muslim Street*, Foreign Policy, Martie-Aprilie 2003, p.7.

[19] WAR Shadid and P.S. van Koningsveld – *Religious Freedom and the Position of Islam in Western Europe*, Peeters Publishers, 1995 pp.60-76.

tradiţional, cu o ideologie conservatoare. Expertul menţionat identifică[20] cinci aspecte:

- promovează conceptul unei lumi statice, neschimbate, atât din punct de vedere religios cât şi social;
- revendică Islamul drept o religie completă, ce cuprinde toate adevărurile morale şi religioase necesare rasei umane până la sfârşitul timpului;
- perpetuează ideea conflictului inevitabil între "dar-al-islam" şi "dar-al-harib"[21], din care va rezulta o victorie islamică.
- atribuie un grad ridicat de auto-suficienţă islamului.
- susţine idealizarea lui Mohammed şi Islamului Timpuriu.

Potrivit aceluiaşi autor, există alte două curente opuse curentului principal:

- *curentul minoritar al modernişţilor* musulmani care sunt propagatori ai unei abordări interpretative a Coranului, şi susţinători ai libertăţii şi responsabilităţii fiinţei umane".[22]
- *curentul minoritar fundamentalist*, propagator al unei interpretări stricte a Coranului şi al reîntoarcerii la perioada idealizată a Islamului timpuriu. Acest curent este, în mod frecvent, perceput eronat în opinia europeană, şi identificat cu islamismul radical şi extremist.

Trebuie notat că aceste curente nu există în formă pură, fiind supuse unui întreg complex de factori precum: contradicţiile exportate din ţara de origine, peste care se suprapun acele rezultate din adaptarea la noua societate a statului gazdă.[23]

În aceste noi societăţi, în cadrul cărora trebuie să se adapteze, comunităţile musulmane depun eforturi pentru recunoaştere, care nu poate fi obţinută decât prin aliniere la regulile şi normele instituţionale respective. Astfel, unele instituţii pot fi integrate relativ fără dificultate, acolo unde există un context instituţional similar sau instituţii comparabile pentru alte grupuri similare. Pentru altele, procesul de recunoaştere poate fi, mai degrabă, caracterizat drept dificil.

În opinia noastră, pentru o integrare eficientă, politicile adoptate şi aplicate de factorii decizionali trebuie să aibă în vedere aspecte specifice sensibile precum religia, legislaţia şi educaţia, în măsura în care acestea pot influenţa puternic dimensiuni ale securităţii naţionale precum cea socio-economică (prin aspecte relaţionate asistenţei sociale şi medicale), culturală, şi, nu în ultimul rând, cea politică.

Din punct de vedere *religios* trebuie să se aibă în vedere că existenţa practicilor şi instituţiilor religioase sunt de o importanţă majoră pentru continuitatea Islamului în cadrul acestor comunităţi. Ne referim în principal aici la activităţi precum desemnarea unor lideri religioşi, celebrarea unor sărbători religioase şi modalităţile de manifestare a obiceiurilor tradiţionale caracteristice,

[20] William Montgomery Watt, *Islamic Fundamentalism and Modernity*, Routledge, Londra şi New York, 1988.
[21] *Teritoriul islamului şi teritoriul războiului/de luptă*, în traducere.
[22] L. Carl Brown, *Religion and State. The Muslims Approach to Politics*, Columbia University Press, New York, 2000.
[23] Kadir Canatan, *Turkish Islam. Perspectives on Organisation Formation and Leadership in the Netherlands*, Erasmus Universiteit, Rotterdam 2001.

locurile în care asemenea manifestări să se poată desfăşura (moschei), chemarea publică la rugăciune, posturile alimentare, obiceiurile de înmormântare etc. Se cuprind, astfel, în sfera de considerare aspecte precum recunoaşterea libertăţii religioase şi a instituţiilor religioase, tratamentul nediscriminatoriu al minorităţilor.

Datorită faptului că aspectul integrării este frecvent definit ca unul de compatibilitate/incompatibilitate dintre valorile Islamului şi valorile Europene, în multe ţări din Europa, relaţia dintre populaţia locală şi imigranţi a fost marcată de conflicte culturale, dintre care s-au evidenţiat acelea privind simbolurile islamice. În majoritatea cazurilor, ritualurile sau obiceiurile menţionate anterior sunt supuse unui proces de modificare, principalul motiv fiind faptul că îndeplinirea lor trebuie să ţină seama de două sisteme normative, care nu erau compatibile întotdeauna: credinţa islamică şi sistemul legal al ţării gazdă. Un exemplu semnificativ în acest domeniu este acela portului *hijabului*, dezbaterile privind acest aspect fiind de anvergură în state precum Franţa, Germania şi Turcia. Deşi privit ca un simbol al religiozităţii, portul *hijabului* a fost perceput de numite segmente ale societăţii, în special cele feministe şi liberale drept un semn al premodernităţii şi al opresiunii femeii. În urma dezbaterilor, au fost exprimate o serie de opinii asupra subiectului, de la tratarea sa drept instituţie islamică până la considerarea sa drept un simplu artefact al unei culturi locale.

Opinia noastră este că, în cazul portului hijabului, ca şi în acela al construcţiei de moschei, care se dovedesc aspecte de o specificitate aparte, trebuie considerate implicaţiile, sensibile din punct de vedere politic, fiind relaţionate unui sistem legislativ care încearcă să păstreze echilibrul dintre drepturile individului şi cele colective.

Legislaţia, este în viziunea noastră un factor important al procesului de integrare al comunităţilor musulmane în societatea statului gazdă. În acest scop trebuie avute în vedere toate aspectele relaţionate recunoaşterii legale a practicilor asociate religiei sau tradiţiei religioase, şi în special a legilor de sorginte islamică. În plan european au existat voci autorizate care au propus studierea modalităţilor de armonizare a legii islamice Sharia cu normele legislative naţionale şi europene, acolo unde se impune. Este cazul episcopului de Canterbury, a cărui afirmaţie[24] dezvăluie că adoptarea unor anumite aspect ale legii islamice Sharia pare o soluţie de imposibil de evitat pe viitor pentru a menţine un nivel puternic al coeziunii sociale. Această atitudine, venită din partea unei personalităţi bisericeşti din Marea Britanie, stat în care există semnale că aplicarea legii islamice este deja prezentă, neoficial, în interiorul comunităţilor musulmane, trebuie să constituie un semnal al necesităţii unei armonizări legislative în concordanţă cu realităţile sociale europene, pentru a evita apariţia unei reţele legislative paralele celei oficiale[25].

[24] http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/7232661.stm.

[25] În lucrarea sa *Islamul în Marea Britanie*, Patrick Sookhdeo, director Institutului pentru Studiul Islamului şi Creştinismului, afirmă că „există un sistem legislative paralele operaţional comunităţile musulmane, care funcţionează pe baze voluntare" www.telegraph.co.uk/news/uknews/1535478/Sharia-law-is-spreading-as-authority-wanes.html

Din punct de vedere *educațional*, aspectul principal al acestui domeniu este constituit de transmiterea cunoştinţelor şi valorilor (inclusiv cele religioase), care să acopere atât segmentul educației preşcolare şi şcolare cât şi acela al adulților prin cursuri teologice, şi de educație religioasă, extracuricular şi prin media.

Conținutul dezbaterilor privind aceste aspecte a avut tendința să fie mutat, însă, la nivel cultural, simbolic şi religios. Actorii politici, media şi figuri intelectuale cu autoritate în domeniu şi-au îndreptat atenția către caracteristicile specifice islamului; fiind tot mai frecvent identificați mai întâi ca musulmani, şi abia după aceea drept cetățean al țării gazdă. Privilegiind identitatea religioasă în cadrul dezbaterilor, însă, se marginalizează alte aspecte sociale sau sunt, din ce în ce mai des, abordate prin prismă religioasă.

Tocmai de aceea va fi nevoie de o un grad mai profund de înțelegere a aspectelor specifice islamului, în principal în varianta integrării Turciei în Uniunea Europeană, actualei configurații religioase a continentului, adăugându-i-se, în această perspectivă, un stat a cărui numeroasă populație este majoritar musulmană, stat situat în proximitatea unui spațiu balcanic cu un puternic factor islamic. Acest fapt ar putea duce la crearea unei zone preponderent islamice în sud-estul continentului, care s-ar putea constitui într-o prelungire a unui Orient Apropiat şi Mijlociu caracterizat de prezența şi manifestarea unor puternice mişcări islamiste. Prin urmare, într-un scenariu de nedorit, acest spațiu european, nou integrat, ar putea deveni o zonă predilectă de penetrare pentru elemente islamiste spre o Europă majoritar creştină.

Problema accederii Turciei nu este nouă, prima cerere de membru asociat al Comunității Economice Europene datând din 1959, un acord fiind semnat în 1963. Viitoarele cereri au fost respinse de către Comisia Europeană, pe fondul economiei neperformante şi a înregistrărilor privind respectarea drepturilor omului, cu mențiunea că rămâne în continuare eligibilă. progrese semnificative în acest sens au fost înregistrate însă în timp, Consiliul European de la Helsinki din 1999 menținând declarația conform căreia Turcia poate candida la UE pe aceleaşi baze ca oricare alte state candidate, prin îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga. În 2002 se confirmă declarația, avansându-se ideea începerii negocierilor de preaderare, dacă Consiliul consideră că în decembrie 2004 aceste criterii politice sunt îndeplinite. Reformele politice inițiate de guvernul Erdogan au continuat, fiind ratificat cel de-al 6-lea protocol al Convenției Europene privind Drepturile Omului, şi a semnat cel de-al 13-lea protocol, privind abolirea pedepsei cu moartea. De asemenea s-au înregistrat progrese în ceea ce priveşte minoritatea kurdă şi în special aspectele legate de învățarea şi folosirea limbii kurde.

Având în vedere toate acestea, în 2005, în data de 3 octombrie, s-a semnat începerea negocierilor de aderare, cu recomandări ale Comisiei în ceea ce priveşte perspectivele financiare ale Turciei.

De altfel începerea negocierilor de aderare poate fi considerat cel mai important eveniment al anului 2005 în ceea ce priveşte Turcia, nu doar din punct de vedere al relațiilor europene, dar şi pentru rolul său în regiunea Orientului Mijlociu şi al Asiei Centrale. O Turcie care este deja membru al NATO, devenită membru UE ar putea deveni un actor important în ceea ce priveşte stabilitatea şi securitatea acestor regiuni,

dispunând de instrumentele şi tradiţia necesară asumării acestui rol. Rolul de actor important în regiune al Turciei poate fi concurat poate doar de cel al Iranului, binecunoscută fiind concurenţa în ceea ce priveşte influenţa, cel puţin culturală, pe care fiecare dintre aceste două state doresc să o manifeste în regiunile anterior menţionate. Vechile aspecte ce ţin de religie, secularismul turc versus islamul shiia al Iranului, sprijinul Azerbaidjanului de către Turcia în conflictul cu Armenia, aspecte interne şi transnaţionale ale naţionalismului Kurd, şi problema grupărilor islamiste.

Comparând, însă, aspectele demografice europene (o populaţie îmbătrânită la care se adaugă nevoia de forţă de muncă, deficitară la nivelul Europei Occidentale într-o serie de domenii de activitate),cu cele ale Turciei (tabelul nr. 1), suntem de părere că Turcia se va bucura mai degrabă de un aviz favorabil în privinţa accederii sale în UE.

Tabel nr. 1. Structura populaţiei Turciei

Segmente de vârstă	Bărbaţi	Femei	Total
0-14	*8.937.515*	*8.608.375*	*24%*
15-64	*25.030.793*	*24.253.312*	*68,6%*
65 şi peste	*2.307.236*	*2.755.576*	*7%*

În loc de concluzie, vom menţiona, în final, pe scurt câteva idei ce se desprind din analiza noastră.

Prezenţa masivă a musulmanilor în Europa actuală se datorează în principal afluxului de muncitori şi în general al altor imigranţi din Orientul Mijlociu şi alte foste teritorii coloniale europene din Africa, Asia şi Caraibe. Statele de origine au fost, în principal: Turcia, Maroc, Algeria şi Tunisia, răspândirea lor pe teritoriul statelor Europei Occidentale neavând un caracter echilibrat, proporţiile depinzând în mare măsură de condiţiile politico-economice sau istorice ale perioadei. Franţa, Belgia, Olanda, Ţările Nordice în general şi Germania în special, dovedind în acei ani o nevoie acută de forţă de muncă, deficitară pe plan local în anumite domenii. Astfel Germania deţine un procent însemnat de comunităţile musulmane a căror origine stă în perioada de atragere a forţei de muncă, imigranţii acelei perioade fiind în majoritate etnici turci şi kurzi, în timp ce în Belgia, Olanda şi Franţa aceştia au fost în majoritate originari din Maroc.

În cercetarea noastră am identificat încă o categorie aparte de musulmani, care poate fi regăsită în Europa de Est, unde sunt comunităţi locale de musulmani, cu precădere în Albania, Bosnia-Herţegovina, Kosovo, Bulgaria şi, într-un număr mai restrâns, în Grecia şi Romania. Comparând cele două categorii identificate, putem observa un fapt mai puţin obişnuit: în ciuda faptului că în sud-estul Europei comunităţile musulmane sunt localizate în zonă dinainte de prăbuşirea Imperiului Otoman, şi sunt mai bine integraţi în comunităţile naţionale ale diverselor state gazdă, din punct de vedere numeric sunt surclasate comunităţile musulmane din Europa Occidentală, aproximativ 3/4 din numărul total al musulmanilor fiind aflaţi în partea occidentală a continentului, în ciuda faptului că aceştia sunt, în cele mai multe cazuri, imigranţi la prima sau a doua generaţie în Europa.

Procedând în continuare prin comparaţie, am putut identifica caracteristici deosebite ale comunităţilor musulmane din Europa. Acestea nu diferenţiază doar comunităţile musulmanilor din Europa Occidentală faţă de cele ale musulmanilor din Balcani, ci, şi între ele, ca entităţi aflate în mod separat, pe teritoriul unor state diferite ale UE care aplică, fiecare în parte, politici diferite pentru comunităţile de musulmani găzduite. Formarea disparată a comunităţilor musulmane pe teritoriul unor state-naţiuni diferite, a influenţat deci, recunoaşterea diferită cronologic, cât şi spaţial a unor drepturi, ceea ce a condus la evoluţii diferite ale atitudinilor privind recunoaşterea comunităţilor musulmane respective. (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Sprijinul financiar acordat de către stat comunităţilor musulmane poate constitui un indicator al gradului de recunoaştere al acestor comunităţi în Marea Britanie, Germania şi Franţa

		Marea Britanie	Germania	Franţa
Moschei	Pentru loc de rugăciune	Nu	Nu	Nu
	Pentru furnizare servicii sociale şi culturale	Da	Rar	Rar
Educaţie	Învăţătura Islamică în şcoli publice	Da	Rar	Nu
	Existenţa şcolilor islamice private	Da	Rar	Nu
Gradul de recunoaştere		Maxim	Mediu	Minim

Putem afirma, deci, faptul că, în totalitatea lor, comunităţile musulmane din Europa/UE nu formează un grup compact[26], coerent, referindu-ne aici nu doar la spaţiul geografic ci şi la politicile de integrare aplicate de către statele membre UE ce le găzduiesc, dar şi la backgroundul cultural, etnic şi naţional al fiecăreia. Stabilite în state naţionale diferite, fiecare şi-a creat propriile asociaţii, organizaţii, şi-au construit propriile moschei. Evident, liniile de demarcaţie etnică sau naţionale, nu au constituit singurele surse de diferenţiere, ci şi modul de interpretare a învăţăturilor islamice, de factură moderată sau strictă.

[26] Despre notele caracteristice locale legate de spaţiul în care s-a instalat islamul, J. Jomier, afirma în *L'islam aux multiples aspects*, Kinsasha,1982, p.37: „Islamul este o apă limpede, cu proprietăţi bine determinate şi care este aceeaşi pretutindeni. Dar solul pe care această apă curge este foarte variat. Astfel, în fiecare caz, apa va lua culoarea pietrelor, a nisipului, a pământului care îi este albie"

De asemenea, în urma analizei noastre am putut observa că prezența islamului în Europa influențează evoluția construcției europene într-o serie de domenii majore:

- demografic, prin efectul de creştere înregistrat în rândul comunităților musulmane din Europa de Vest în general şi din Franța, Germania şi UK în special;
- prin consecințele marginalizării musulmanilor, cu impact asupra securității naționale şi regionale în Europa Occidentală şi nu numai, după 11 septembrie 2001;
- asupra actualelor procese şi proiecte de dezvoltare ale UE (dezbaterile privind statutul de viitor membru UE al Turciei);
- prin potențiala corelație dintre vizibilitatea din ce în ce mai crescută a Islamului în Europa şi intensificarea activității partidelor de dreapta pe întregul continent;
- asupra relației, mai lărgită, prin translatare, dintre problema Islamului în Europa, Islamul şi Europa şi Islamul şi Occidentul.

Pe termen mediu şi lung, aşa cum reiese şi din datele prezentate, semnificația politică a factorului musulman în Europa va fi evidentă în politica internă a statelor. În general, influența comunităților musulmane asupra evoluției societății europene ar putea fi resimțită, în mare măsură, după modul în care acestea se vor implica în procesul electoral, după numărul de partide politice care vor include musulmani în rândurile lor şi vor promova politici de integrare a acestora în programele lor şi după rolul economic pe care îl vor avea.

Una dintre posibilele soluții ar putea fi aceea a unei abordări locale eficiente pe termen scurt prin implementarea unor proiecte la nivel național, regional şi global, după însuşirea lecțiilor învățate din experiențele locale. Astfel, actuala stare de divizare între creştini şi musulmani din Europa poate fi depăşită prin dezvoltarea unei „societăți inclusive, cu spațiu pentru un tip European de Islam”[27] sau „o identitate hibridă euro-islamică”[28]; de asemenea pe termen scurt, suntem de părere că factorii decizionali trebuie să acorde o atenție deosebită impactului pe care îl au mai degrabă problemele de politică externă asupra comunităților musulmane din Europa, în special acelea relaționate cu Umma (comunitatea universală a musulmanilor) sau cu *dar-al-islam* (teritoriul păcii, al Islamului). Manifestațiile ce s-au desfăşurat la Londra în anul 2003[29], au intrat în istorie drept cel mai de amploare protest de pe teritoriul britanic, un milion de manifestanți demonstrând atunci împotriva atacării Irakului şi în sprijinul Teritoriilor Palestiniene, iar ecourile controversei declanşate la nivel internațional de caricaturile Profetului (publicate în anul 2005 de către un ziar danez) nu s-au stins încă, o parte a acestora fiind preluate şi republicate de mai multe ziare din Danemarca în luna februarie a anului 2008.

---

[27] Robert J. Pauly Jr., *Islam in Europe; Integration or Marginalization,* Ashgate Publishing, Ltd., 2004, p. 6, 142,130.
[28] Ibidem.
[29] http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/2765041.stm, www.independent.co.uk/news/uk/home-news/london-protest-we-still-hope-to-sway-people-to-stop-this-war-snowballing-592097.html, www.commondreams.org/headlines04/1017-04.htm

Nu în ultimul rând, trebuie amintit că Europa se învecinează cu numeroase state cu populație musulmană majoritară sau cu procente minoritare semnificative de musulmani, ceea ce are drept consecință definirea politicilor de securitate națională şi externă, într-o măsură destul de însemnată, în funcție de distanța din ce în ce mai apropiată ce o separă de lumea islamică, aşa cum reiese şi din inițiativa politicii de vecinătate a UE. Tensiunile, crizele şi conflictele din lumea islamică a Orientului Apropiat şi Mijlociu[30] îşi pot găsi uşor rezonanțe în interiorul comunităților musulmane de pe teritoriul Europei[31]; provocările valurilor imigraționiste, terorismul promovat de mişcările şi grupările islamiste, probleme privind armele de distrugere în masă, toate acestea coroborate cu dependența de resurse energetice [32] a Europei, dezvăluie o imagine extrem de complexă a comunităților musulmane europene, şi mai ales, a statelor europene[33] indiferent de apartenența acestora la UE.

[30] *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European Neighbourhood Policy,* Commission of The European Communities, Brussels, 4 December 2006, p.9, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_en.pdf

[31] Sara Silvestri, *EU relations with Islam in the Context of the EMP's Cultural Dialogue*, în Mediteraneean Politics, vol.10, Nr.3, noiembrie 2005; p.385.

[32] Cristian Băhnăreanu, *Resurse energetice, crize şi conflicte*, Editura Militară, 2008, pp 122, 232-233;www.eurotopics.net/en/magazin/wirtschaft-verteilerseite-neu/gas_pipelines_2007_06/debatte_pipelines;www.henryjacksonsociety.org/cms/harriercollectionitems/HJS%20Strategic%20Briefing%20-%20Europe%27s%20Energy%20Dependency%20Risk.pdf

[33] Geoffrey Kemp, *Europe's Middle East Challenges*, în The Washington Quarterly 27, nr.1 (winter 2003-2004) pp.163-177.

SISTEMUL INFORMAȚIONAL ŞI MANAGEMENTUL DE SECURITATE

Dr. Gheorghe SAVU*

Sistemul informațional – parte componentă a managementului securității naționale

Procesele de obținere a informațiilor primare, de prelucrare şi consum se prezintă ca un tot unitar. Relațiile dintre informații stabilite între şi în interiorul acestor procese reprezintă fluxurile informaționale de transfer de latura semantică descrise şi determinate cantitativ pe întregul parcurs, care reflectă modul de realizare a legăturii între sistemul condus şi cel conducător.

Decizia militară, reprezentând scopul şi finalitatea procesului informațional, descrie, prin informații, acțiunile care trebuie declanşate în sistemul real militar în vederea atingerii unui anume obiectiv.

În raport de gradul de participare a informațiilor la procesul decizional şi cu cel de cuprindere în model a tuturor informațiilor compatibile apar noțiunile de ***certitudine***, respectiv ***incertitudine*** informațională a deciziilor cu implicații directe asupra modului de atingere a obiectivelor. Aportul fiecărei informații la fundamentarea deciziei, determinat cantitativ, permite o ierarhizare a informațiilor în raport cu importanța lor față de actul decizional, creând o bază de selecție în vederea introducerii în modelul de decizie. Acest fapt prezintă interes atât pentru analizarea modelelor în cazul deciziilor formalizate, cât şi pentru orientarea decidenților către informațiile cu un aport cît mai semnificativ la formarea deciziilor intuitive.

Incertitudinea informațională a deciziilor poate fi diminuată prin includerea în model sau prin luarea în considerare şi a altor informații compatibile, înlăturând astfel ***riscul influenței*** unor factori neprevăzuți asupra realizării obiectivului.

Incertitudinea deciziilor mai depinde şi de incertitudinea informațiilor utilizate, determinată de neautenticitate sau de inexactitate, care poate fi diminuată prin ***organizarea ştiințifică a proceselor informaționale sau analizele de eficiență a gradului de exactitate şi autenticitate a informațiilor***.

Ofițerii de informații profesionişti se gândesc adesea la misiunea lor primară, culegerea şi analiza informațiilor, în termenii ***„ciclului informațional”.*** CIA defineşte ciclul informațional drept ***„procesul prin care informațiile sunt dobândite, transformate în informații prelucrate şi puse la dispoziția politicienilor”***. Prima fază a ciclului este ***planificarea şi direcționarea,*** care înseamnă identificarea informațiilor necesar a fi culese (cerințele), ce agenții le vor culege şi ce mijloace (modus operandi) vor fi folosite.

Informațiile odată ce au fost culese sunt apoi procesate. Etapa procesării poate include traducerea materialelor, dacă originalul este într-o limbă străină, sau, să spunem, mărirea fotografiilor luate de sateliți sau submarine. Odată ce materialele au fost transformate într-o formă cu care poate lucra un analist, sarcina acestuia este să

* **General de brigadă inginer, Direcția informații militare**

dea sens acestor informaţii şi să le ***evalueze.*** În sfârşit, informaţiile evaluate trebuie ***diseminate*** în timp oportun propriilor oficiali, dar şi altor oficiali aliaţi. Aceste informaţii ce sunt diseminate decidenţilor trebuie să fie clare şi relevante pentru evoluţiile curente ale zilei şi în acelaşi timp nepărtinitoare.

Scopul ciclului informaţional este să asigure politicienii cu informaţii şi cunoştinţe folositoare, care să îi ajute să cântărească opţiunile disponibile pentru luarea deciziilor în domeniul securităţii naţionale. Conform definirii făcute de CIA „Informaţiile prelucrate înseamnă cunoaşterea şi previziunea lumii din jurul nostru şi sunt preludiul deciziei şi acţiunilor prezidenţiale". Parcurgerea ciclului, simplă în aparenţă, este de fapt o serie complicată de interacţiuni, pe de o parte, între ofiţerii de informaţii şi structura în care activează, şi pe de altă parte, politicienii, beneficiari ai informaţiilor. Cum informaţia parcurge un drum lung, de la platformele de supraveghere aeriană sau agenţi către agenţiile de informaţii şi mai apoi la consiliile politice, multe lucruri pot să meargă prost. Dacă ar fi să considerăm, numai etapa culegerii, aceasta este plină de provocări şi dificultăţi.

Statutul de membru al Alianţei Nord-Atlantice, ca şi procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care îl parcurge România, acţionând într-un spaţiu de securitate care are la bază valori, interese şi obiective comune, fundamentate pe principiile şi normele democraţiei, statului de drept şi economiei de piaţă, oferă ţării noastre condiţii favorabile de dezvoltare economică şi socială durabilă, de participare activă la acţiunile de menţinere a păcii şi stabilităţii în plan regional şi global, la contracararea eficientă atât a riscurilor şi ameninţărilor clasice, cât şi a celor asimetrice.

În acest context, construcţia şi dezvoltarea adecvată a capacităţilor naţionale de răspuns la provocările contemporane, în cadrul sistemului de apărare comună şi al politicii externe şi de securitate comună, al garanţiilor de securitate oferite de instituţiile europene şi euro-atlantice şi de relaţiile de parteneriat strategic, precum şi transformarea, modernizarea sau adaptarea oportună a acestor capacităţi în funcţie de cerinţele noului mediu de securitate, constituie pilonii de bază ai securităţii naţionale.

Din perspectiva strategiei de securitate, ***interesele naţionale*** fundamentale urmăresc promovarea, protejarea şi apărarea - prin mijloace legitime - a valorilor supreme pe baza cărora naţiunea română îşi făureşte destinul, prin care îşi garantează existenţa şi identitatea şi pe temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană şi euro-atlantică şi participă la procesul de globalizare.

Prin natura lor, aceste interese vizează întregul spectru al vieţii naţiunii - politic, civic şi social, diplomatic, economic, cultural şi spiritual, ecologic, militar sau de altă natură. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează - în primul rând - cetăţenilor români ce trăiesc pe teritoriul naţional, dar şi - în egală măsură - tuturor celorlalţi oameni aflaţi în România, precum şi românilor ce trăiesc sau îşi desfăşoară activitatea în afara graniţelor ţării.

Securitatea naţională se asigură atât prin efort naţional intern, prin strategii şi forţe proprii, cât şi prin cooperarea cu aliaţii şi partenerii, în consonanţă cu prevederile conceptelor strategice ale Alianţei Nord-Atlantice şi cu strategia de securitate a

Uniunii Europene, care oferă bazele operaționale ale colaborării sistematice cu organizațiile de securitate, apărare şi cooperare regională şi globală.

Complexitatea şi dinamismul profundelor transformări economice, sociale, politice şi militare ce se deruleaza in prezent, reclamă o nouă viziune asupra eficienței abordată multicriterial şi multicauzal.

Influența managementului asupra eficienței poate fi analizată atât din punct de vedere teoretic cât şi pragmatic.

Un ***sistem informațional*** rațional asigură informații precise, concise şi dinamice, transmise operativ centrelor decizionale pe circuite informaționale scurte, folosind mijloace şi proceduri evoluate.

Calitatea şi eficacitatea deciziilor depind într-o mare măsură, de calitatea şi cantitatea informațiilor ce parvin decidenților, după cum de calitatea şi eficacitatea deciziilor adoptate, de gradul de fundamentare depinde eficiența acțiunilor inițiale pentru aplicarea lor.

Primul domeniu în care impactul teoriei eficienței asupra managementului este semnificativ îl constituie ***metodele şi tehnicile de comensurare a eforturilor, efectelo****r,* care se utilizează pentru:

- ***dimensiunea obiectivelor stabilite*** de management, precum şi a resurselor alocate pentru realizarea acestora;
- ***fundamentarea de investiții*** cu implicații majore asupra tuturor celorlalte domenii de activitate;
- ***fundamentarea deciziilor*** de realizare a obiectivelor asumate;
- ***evaluarea rezultatelor*** aplicării deciziilor.

În evaluarea rezultatelor aplicării deciziilor, o problemă care se ridică este echivalarea ca timp, a eforturilor şi efectelor, prin luarea în calcul a influenței factorului timp, abordat în dubla ipostază, respectiv ca resursă economică importantă şi de factor de influență a proceselor economice. ***Cuantificarea influenței factorului timp asupra eficienței are un impact pozitiv asupra veridicității eforturilor şi efectelor obținute***.

Din punct de vedere ***pragmatic***, eficiența influențează managementul pe multiple planuri, dacă avem în vedere că activitățile economice (atât la nivel micro cât şi macro şi mondoeconomic) se desfăşoară ciclic, asigurând continuitate proceselor de producție. ***Abordarea serviciului de informații militare ca sistem multidimensional, dinamic, reprezintă o premisă importantă pentru obținerea unor niveluri ridicate de eficiență, iar mărimea eficienței înregistrate într-o anumită perioadă în cadrul acestuia îşi pune amprenta asupra managementului, prezent şi viitor, printr-o varietate de aspecte, cum sunt:***

- ***volumul şi structura resurselor de care dispune managementul,*** care , la rândul lor, condiționează:
- ***înnoirea bazei materiale şi tehnice a sistemului*** implicat;
- ***mărimea resurselor financiare*** de care dispune managementul respectivului sistem pentru îndeplinirea obiectivelor proprii;
- ***amploarea şi sistemul introducerii*** de tehnologii, sisteme de organizare, module informaționale, produse şi servicii noi sau îmbunătățite etc.;

- ***cultura existentă în cadrul sistemului implicat***, mentalitățile personalului sau şi care se referă la:

- importanța acordată eficienței în procesul decizional;
- criteriile de eficiență şi modul de utilizare a lor;
- exigențele pragmatice concrete privind eficiența sistemului respectiv.

Cunoaşterea unui sistem presupune cunoaşterea:

-elementelor sistemelor şi a legăturilor dintre ele;
-intrărilor sistemului;
-ieşirilor sistemului;
-stărilor sistemului;
-transformarea intrărilor în ieşiri şi transformarea unei stări în alta.

În procesul de producere a informațiilor se consumă un volum important de resurse materiale şi umane. Justificarea acestui consum, chiar dacă informației nu i se poate stabili un preț care să permită o evidențiere directă a acestui fapt, trebuie găsită în efectul economic al luării deciziilor la formarea cărora informațiile participă.

La obținerea efectului economic al unei decizii participă sistemul informațional, prin informațiile pe baza cărora se formează deciziile, sistemul de conducere, prin activitatea de luare a deciziilor şi sistemul real economic, prin acțiunile declanşate şi desfăşurate conform deciziei. Toate cele trei sisteme, fiind solidar participante la efectul economic al deciziei, sunt interesate în aceeaşi măsură în desfăşurarea unor activități eficiente. Unitatea acestor sisteme în acțiunile de elaborare şi punere în practică a deciziilor rezultă şi din conceptul de timp de răspuns al sistemului economic, definit ca perioada scursa între momentul apariției unei perturbații şi momentul înlăturării ei prin acțiunile declanşate şi desfăşurate conform informațiilor cuprinse în decizie.

Necesitatea dezvoltării şi perfecționării sistemului de gestionare a riscurilor şi crizelor

1. Sistemul Național De Prevenire Şi Combatere A Terorismului (SNPCT)

Conform art.6 din Legea 535/25.11.2004, cooperarea în activitatea de prevenire şi combatere a terorismului se realizează prin SNPCT la care participă următoarele autorități şi instituții publice:

- S.R.I-cu rol de coordonare tehnică;
- M.A.I;
- M.Ap.N;
- Ministerul de Externe;
- Ministerul Economiei şi Comerțului;
- Ministerul Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale;
- Ministerul Mediului şi Gospodăririi Apelor;
- Ministerul Transporturilor, Construcțiilor şi Turismului;
- Ministerul Sănătății;
- Minsiterul Cominicațiilor şi Tehnologiei Informației;
- Ministerul Finanțelor;

- Ministerul Integrării Europene;
- S.P.P;
- Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație;
- B.N.R;
- Agenția Națională de Control a Exporturilor;
- Oficiul Național de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor;
- Comisia Națională pentru Controlul Activităților Nucleare.

Centrul de Coordonare Operativă Antiteroistă coordonează activitățile SNPTC, asigură operativ schimbul de date şi informații între instituțiile componente stipulate mai sus şi integrează datele şi informațiile cu scopul stabilirii şi desfăşurării acțiunulor care se impun.

2. Gestionarea riscurilor şi a crizelor, element esențial pentru existenței unei capacități de răspuns pro-activă, efectivă şi oportună

În contextul strategic actual, națiunile nu mai sunt preocupate de pericolul unei agresiuni de amploare, ci mai degrebă de tensiunile şi antagonismele generate de conflictele etnice, naționalismul extremist şi disputele politice interstatale care au generat crize ce afectează securitatea şi stabilitatea în lume. Evenimentele din 11 septembrie 2001 au condus la identificarea unei noi amenințări mondiale – ***terorismul*** – care prin severitatea şi intensitatea sa actuală impune necesitatea existenței unei capacități de reacție efectivă, controlată şi în timp util. Acestea sunt motivele pentru care națiunile (individual) şi organizațiile internaționale au în permanență nevoie de comunicații, măsuri şi planuri în vederea gestionării crizelor.

Deşi nu există o definiție convenită la nivel internațional pentru criză, cele prezentate în continuare sunt utile în special din punctul de vedere al tipurilor de crize internaționale cu care aliații sau partenerii NATO se confruntă sau se pot confrunta.

Criza poate fi înțeleasă ca fiind o situație națională sau internațională caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor şi a valorilor prioritare ale părților implicate.

Criza se mai poate defini şi ca o serie de evenimente derulate rapid care sporesc în mod substanțial (peste nivelul normal) impactul forțelor destabilizatoare asupra sistemului internațional general sau a oricăruia din subsistemele sale şi măresc probabilitatea izbucnirii violențelor în sistem.

Oricare din definiții poate fi valabilă, important este să se conştientizeze existența crizei şi să se ia măsurile care se impun. Ceea ce pentru una din părți înseamnă criză, pentru cealaltă poate să nu reprezinte acelaşi lucru.

Gestionarea crizei poate fi înțeleasă, în general, ca un proces care implică organizarea, planurile şi măsurile menite să aducă criza sub controlul gestionarilor crizei şi să permită gestionarilor crizei, prin acțiunile pe care le întreprind, să oprească evoluția viitoare a crizei şi să ajungă astfel la o soluție acceptabilă.

Ca obiective ale gestionării crizelor pot fi identificate următoarele:

- contribuția la reducerea tensiunilor şi implicit a riscurilor determinate astfel încât să se prevină transformarea lor în crize ce ar putea afecta securitatea națională/internațională;

- gestionarea efectivă a crizelor apărute pentru a preveni transformarea lor în conflicte;
- asigurarea unei pregătiri militare şi civile în mod corespunzător şi adaptat pentru diferite tipuri de crize;
- controlul reacţiei, în cazul în care izbucnesc ostilităţile, prevenirea escaladării acestora şi convingerea agresorului să înceteze atacul şi să se retragă.

Analiza stărilor crizei a condus la identificarea a cinci activităţi principale de gestionare a crizei: monitorizarea situaţiei, sprijinirea identificării crizei, reţinerea, dezangajarea, restabilirea păcii.

Monitorizarea situaţiei include activităţile obişnuite de obţinere de informaţii. Implică culegerea de informaţii, procesarea acestora şi, pe baza lor, stabilirea unei imagini generale a situaţiei. Implică analiza imaginii obţinute pentru a determina apariţia unor probleme noi sau nefavorabile a căror evoluţie trebuie urmărită.

Este de remarcat importanţa informaţiei în gestionarea crizelor. Astfel, din punct de vedere al rolului informaţiei în gestionarea crizelor se impun următoarele:

- informarea rapidă, eficientă, corectă şi în timp util a factorilor implicaţi în gestionarea crizei;
- controlul informaţiilor difuzate prin mijloacele de informare în masă către organizaţie;
- monitorizarea evenimentelor şi activităţilor desfăşurate de către gestionarii crizei.

Crizele sunt inevitabile, iar întrebarea care se pune nu este dacă armata va fi implicată ea însăşi într-o criză, ci cât de curând şi cât de mult. De aceea dezvoltarea unui sistem naţional de gestionare a riscurilor şi crizelor se impune ca o necesitate imediată.

Evitarea surprinderii în domeniul informaţional va fi una din tendinţele dominante ale următorilor ani. Stăpânirea informaţiei înseamnă putere reală. Armata României va trebui să-şi perfecţioneze capacităţile necesare desfăşurării confruntării informaţionale. În acest sens o importanţă deosebită o are modernizarea înzestrării ei cu sisteme performante, care să asigure siguranţă şi interoperabilitate cu structurile NATO.

Obiectivele principale în acest sens trebuie să aibă în vedere creşterea capacităţii de cercetare, supraveghere şi avertizare timpurie pentru protecţia propriilor forţelor şi adoptarea contramăsuri în spaţiul de interes.

Din punct de vedere al îmbunătăţirii modernizării, toate categoriile de forţe ale armatei, inclusiv serviciile de informaţii militare, vor beneficia de:

- dezvoltarea de sisteme C4I;
- dezvoltarea unui sistem de comunicaţii digital, compatibil cu sistemele NATO;
- dezvoltarea unui sistem strategic de război electronic;
- dezvoltarea unui sistem informatizat de gestiune a posturilor şi a resurselor umane;

- dezvoltarea unui sistem informatic de logistică la nivelul celui existent în structurile NATO.

Sistemele C4I orientează nevoile Armatei României către modernitate, susține nevoia întemeierii ei pe comandă, control, comunicații, calculatoare, informații şi interoperabilitate, având la bază: unitatea de comandă; conducerea centralizată, execuția descentralizată; unitatea de acțiune; calitatea şi eficiența comenzii şi execuției; ierarhizarea strictă a structurilor; delegarea de autoritate; rigurozitatea; operativitatea; asumarea responsabilității în conducere.

Buna funcționare a acestora presupune îndeplinirea de către armata noastră a unor misiuni care să vizeze:

- ***culegerea, stocarea şi prelucrarea informațiilor;***
- ***evaluarea precisă a situațiilor;***
- ***alegerea procedeelor de acțiune şi de planificare;***
- ***pregătirea şi transmiterea ordinelor;***
- ***asigurarea unor legături stabile şi sigure;***

protecția şi siguranța informațiilor.

3. Necesitatea dezvoltării managementului cunoştințelor

Factorul care a determinat naşterea managementului cunoştințelor (MC) ca şi domeniu interdisciplinar a fost apariția economiei de piață, care încurajează o competiție sănătoasă şi deschisă între competitori.

Managementul cunoştințelor este un domeniu nou, interdisciplinar, aflat în curs de dezvoltare, care se ocupă de toate aspectele cunoştințelor din cadrul unei organizații: *crearea de cunoştințe, stocarea de cunoştințe, codificarea lor, împărtăşirea lor* şi de modul în care aceste activități duc la *învățare şi inovare organizațională* (Holsapple & Whinston 1996).

Managementul cunoştințelor înseamnă: asigurarea cunoştințelor potrivite, pentru persoane potrivite, în momente potrivite, pentru ca ei să ia decizii optime (Holsapple & Joshi, 2001).

Înainte de a trece la o discuție mai profundă despre managementul cunoştințelor, trebuie să pornim de la definirea conceptului de bază: *cunoştințele*. *Cunoştințele pot fi definite ca fiind informații cu valoare de adevăr (Miclea, 1999), informații cu puternic caracter contextual care provin din experiență şi pot fi combinate pentru a organiza şi a da sens realității (Davenport, de Long & Beers, 1998; Davenport & Grover, 2001). Dintr-o altă perspectivă putem afirma despre cunoştințe că sunt un mix de expertiză, valori, informații contextuale şi "insight" expert care creează un cadru pentru evaluarea şi incorporarea noilor experiențe. (Davenport & Prusak, 1998). Figura 1 prezintă o posibilă relație dintre nivelurile cunoaşterii.*

Cunoştințele au un caracter dinamic deoarece sunt rezultatul interacțiunii sociale dintre indivizi. De asemenea, ele depind de context, de un anumit moment în timp şi spațiu (von Hayek 1945, apud Nonaka & Teece 2001).

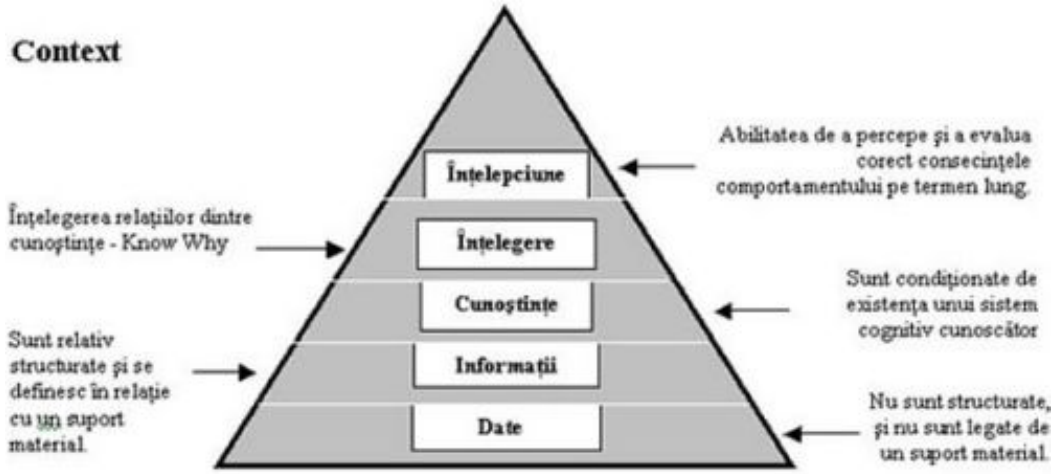
Context
Înțelepciune
Înțelegere
Cunoștințe
Informații
Date
Abilitatea de a percepe și a evalua corect consecințele comportamentului pe termen lung.
Înțelegerea relațiilor dintre cunoștințe - Know Why
Sunt condiționate de existența unui sistem cognitiv cunoscător
Sunt relativ structurate și se definesc în relație cu un suport material.
Nu sunt structurate, și nu sunt legate de un suport material.

Figura 1. *Relația cunoștințe-informații-date-înțelegere-înțelepciune (Pierce, 2001)*

Organizațiile pot fi înțelese ca sisteme sociale deschise (Katz & Kahn, 1978) care, ca orice alte entități, realizează schimburi cu mediul: schimburi materiale, energetice şi informaționale, adică preiau din mediul exterior o serie de resurse, le transformă şi le trimit înapoi în mediu sub formă de produse. Organizațiile procesează informații în primul rând pentru a-şi putea coordona şi controla activitățile. Procesând informații, observă evenimentele din jur, le analizează şi iau decizii de intervenție asupra mediului. Din perspectiva abordării informaționale a organizațiilor, prezintă un deosebit interes urmărirea fluxului informațional din organizații: *culegerea, generarea, stocarea, transferul şi reutilizarea cunoştințelor*, toate acestea fiind implicate într-un proces de rezolvare de probleme şi luarea deciziei pentru a elabora o acțiune (nivel - output).

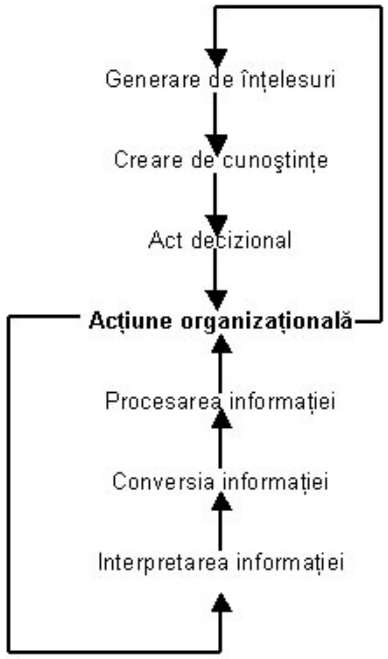

Figura 2. *Stadiile procesării informației în mediul organizațional (Choo, 1996)*

Cum utilizează organizațiile informația?

Problema este mai complexă decât pare. Informația este o componentă intrinsecă a oricărei activități dintr-o anumită structură, într-o asemenea măsură încât funcția ei a devenit transparentă. Cu toate acestea, fără o înțelegere completă a modului în care *se creează, se transformă şi se utilizează* "informația", mai ales o structură de informații militare nu va putea controla şi integra procesele, resursele şi tehnologiile sale informaționale.

Informațiile, din punct de vedere strategic, se utilizează în trei direcții:

- pentru a identifica modificările din mediul existențial;
- pentru a crea noi cunoştințe necesare inovației şi dezvoltării;
- pentru a se lua decizii în derularea activităților.

Prin crearea de cunoştințe, opiniile indivizilor sunt transformate în cunoştințe ce pot fi utilizate pentru elaborarea de noi produse sau pentru îmbunătățirea performanțelor. În sfârşit, în momentul luării deciziilor, cunoştințele sunt centrate pe selectarea şi aplicarea unei anumite acțiuni.

Deşi cele trei sensuri de utilizare a informației - *generarea de înțelesuri, crearea cunoştințelor şi folosirea lor în luarea deciziilor* - sunt adesea tratate ca procese separate şi distincte, deşi o examinare mai atentă arată că ele sunt de fapt interdependente. În urma analizării modului în care aceste trei activități se impulsionează una pe alta, se obține o imagine complexă a utilizării informațiilor.

Figura 2 prezintă un model de procesare a informațiilor.

Informația trece din mediul extern şi este asimilată progresiv, fiind direcționată pentru a facilita acțiunea organizației. În timpul *procesului decizional*, activitatea informațională-cheie este procesarea informației referitoare la alternativele disponibile, pentru a cântări avantajele şi dezavantajele lor. Acțiunea organizațională rezultantă modifică mediul şi produce noi experiențe pentru organizație, generând astfel un nou ciclu. Toate cele trei moduri de informare - *interpretarea, conversia şi procesarea* - sunt procese sociale dinamice, supuse întreruperilor şi reiterărilor.

Prelucrarea informației este un proces mai complex din punctul de vedere al subproceselor posibile. În principal organizația urmăreşte luarea unei decizii şi realizează o serie de activități pentru a îndeplini această sarcină. În afara informațiilor din mediul extern sunt necesare şi informații despre mediul intern.

În paralel cu procesele menționate mai sus, se pune problema stocării cunoştințelor, care trebuie să fie actuale şi disponibile pentru organizație. Fără a apela la ceea ce se numeşte "memoria organizațională", acest deziderat nu poate fi realizat. Memoria organizațională, definită într-un sens mai larg, cuprinde toate informațiile existente într-o organizație care sunt într-un fel sau altul reactualizabile. Acesta poate însemna atât documentele stocate în arhivă, cât şi bazele de date de pe calculatoare, dar mai ales toate informațiile existente în mintea membrilor organizației. (Kim, 1993 apud. Little, Quintas şi Ray, 2002).

Cunoştințele (dacă există deja) sunt stocate în memoria organizației. Aceasta înseamnă că pentru a lua o decizie bună sau a rezolva o problemă, este necesară asigurarea unui acces rapid la cunoştințele solicitate. Desigur, modul în care decurge procesul prezentat poate fi diferit de la o problemă la alta, de la o situație la alta, de la organizație la alta. Din această cauză nu poate fi stabilit un flux rigid, general valabil pentru orice tip de organizație.

Realizarea legăturii dintre managementul cunoştințelor (MC) şi teoria organizațiilor este necesară din punct de vedere al construirii unor sisteme eficiente de MC sau al aplicării unor strategii de MC în organizații. După cum am menționat, premisa unei intervenții eficiente de MC este cunoaşterea proceselor organizaționale în care putem interveni. Astfel se poate interveni cu scopul de a ajuta la producerea unei schimbări din care organizația să învețe. O organizație care învață este o entitate

orientată spre crearea, achiziția şi transferul cunoştinţelor şi spre acțiuni care să reflecte noile cunoştințe (Garvin, 1993 apud. Little, Quintas, Ray, 2002). Organizațiile care învață arată 5 trăsături comune: îşi rezolvă problemele în mod sistematic, experimentează noi orientări, învață din experiența proprie, învață din experiența celorlalți şi îşi gestionează baza de cunoştințe rapid şi eficient.

Sistemele de Suport în managementul cunoştinţelor (SS) fac parte din categoria mijloacelor tehnice de MC. Ele pot constitui un mijloc eficient de intervenție organizațională prin oferirea unui suport în rezolvarea problemelor şi luarea deciziilor. Acestea sunt asociate cu o serie de beneficii: pot fi folosite pentru stocarea cunoştinţelor în cazul în care un expert părăseşte organizația, pentru îmbunătățirea consistenței decizionale, pentru creşterea disponibilității expertizei, pentru distribuirea de cunoştințe sau rezolvarea pro-blemelor cu specific organizațional (Hendriks & Vriens 1999). Sistemele de management al cunoştinţelor adoptate de organizații sunt variate şi toate urmăresc un obiectiv comun: susținerea unor activități în vederea creşterii eficienței şi eficacității organizației.

4. Baza de cunoştințe suport în rezolvarea problemelor

În interacțiunea cu mediul, principala finalitate a oricărui sistem cognitiv este de a rezolva probleme. Reprezentarea cognitivă a mediului şi calculele efectuate asupra acestor reprezentări sunt realizate cu scopul de a spori adaptabilitatea organismului la mediu. O problemă apare atunci când subiectul intenționează să-şi realizeze un scop, sau să reacționeze la o situație stimul, pentru care nu are un răspuns adecvat stocat în memorie (Miclea & Curşeu, 2003). Chiar şi la o analiză superficială putem afirma că specificul procesului rezolutiv la subiecți umani poate fi extrapolată cu mici modificări şi la nivel organizațiilor.

După Jordan şi Jones, (1997) există patru dimensiuni care pot fi folosite pentru a caracteriza modul în care o organizație rezolvă problemele. Acestea sunt următoarele:

a. cine este responsabil de rezolvarea problemei (locația)
b. ce strategie se adoptă în rezolvarea problemei (strategia)
c. care este procedura, demersul de rezolvare (procedura)
d. care este scopul rezolvării de probleme (scopul)

- *Locația* arată dacă rezolvarea problemei se desfăşoară la nivel individual sau de grup. Uneori, problemele sunt rezolvate de experți, individual, în funcție de specificul problemei cu care se confruntă. Aria lor de expertiză este singulară în organizație şi nu poate fi contrazisă sau pusă sub semnul întrebării de alții, dar şi răspunderea îi revine în totalitate. În alte organizații problemele sunt rezolvate în mod colaborativ de către grupuri care lucrează în mod activ împreună. Soluțiile sunt obținute prin participarea colaborativă a doi sau mai mulți specialişti, şi nu prin contribuțiile secvențiale a mai mulți experți.
- *Dimensiunea* pe care o etichetăm ca fiind "strategie" se referă la utilizarea unor abordări rezolutive de tipul "încercare-eroare" sau utilizarea euristicilor.
- *Procedura* descrie dacă rezolvarea de probleme este dominată de învățarea experiențială sau de o abordare abstractă.

- *Scopul* rezolvării de probleme indică dacă există o concentrare pe căutarea de soluții de moment sau de lungă durată. Această dimensiune este legată de învățarea "cu un singur circuit" şi "cu dublu circuit".

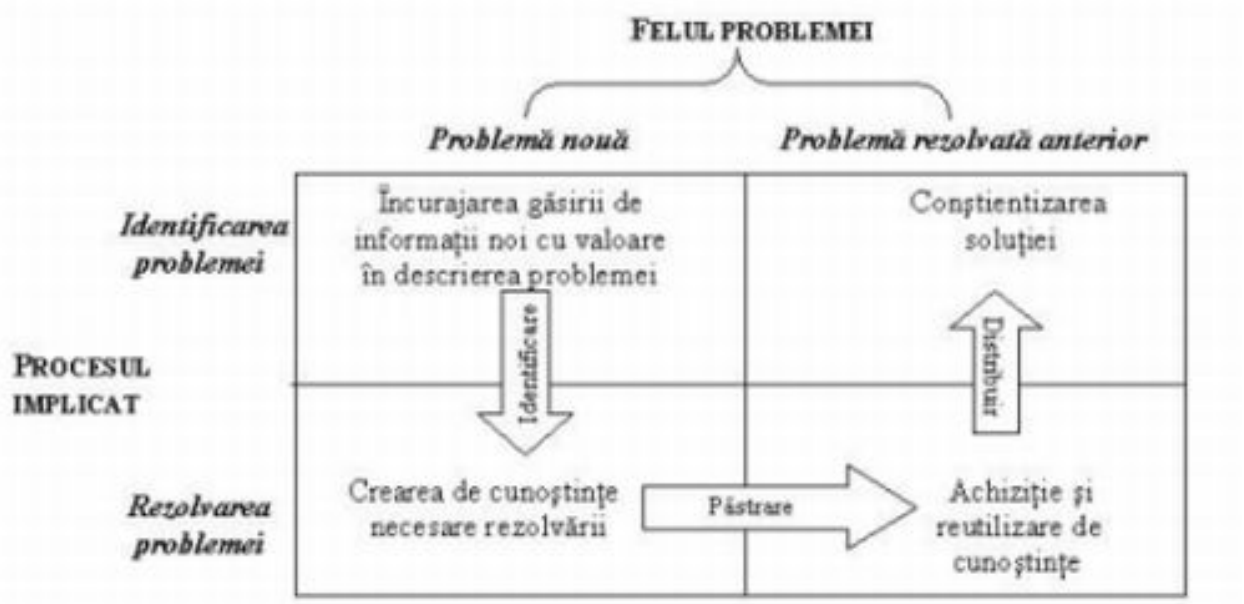

Figura 3. *Modelul conceptual al procesului rezolutiv în organizații (adaptat după Gray, 2001)*

În managementul cunoştinţelor, Gray (2001) propune un cadru conceptual al procesului rezolutiv, care are în vedere două dimensiuni: *felul problemei* cu care se confruntă organizația şi care trebuie rezolvată, respectiv *procesul* implicat în rezolvarea problemei. Fiecare dimensiune poate lua câte două valori (categorii). În felul acesta la intersecția dintre aceste categorii putem identifica câte o etapă a demersului rezolutiv.

Figura 3 prezintă modelul conceptual al lui Gray. Din modelul prezentat alăturat reiese delimitarea clară dintre o problemă nouă şi una rezolvată în trecut.

O situație problemă rezolvată poate constitui un precedent în rezolvarea unor noi situații problematice. Toți suntem familiarizați cu valoarea precedentului. După o analiză mai aprofundată putem afirma că experiența rezultată din rezolvarea unor probleme cu care ne-am confruntat în trecut ghidează cele mai multe din deciziile pe care le luăm zi de zi.

5. Percepția actuală cu privire la dimensiunea efortului pe fiecare etapă a ciclului informațional

Ciclul informativ începe cu formularea cerințelor specifice din procesele de comandă şi control şi se încheie cu furnizarea produselor informative. Ca parte a sistemelor C4I sistemul informațional este reprezentant de ansamblul de mijloace, tehnice, proceduri, metode de software şi personal care au misiunea de a colecta, a stoca şi a interpreta datele despre inamic, teren,timpul probabil, etc., de a realiza produsul informativ persoanelor interesate.

Diagrama tipică de funcționare a ciclului informațional şi percepția actuală a repartizării efortului pe etape este reprezentată mai jos rezultând următoarele:

- Efortul maxim este îndreptat spre culegere;
- Procesarea este a doua etapă, ca prioritate, deşi la nivelul analistului se simte presiunea lipsei de timp;
- Pentru direcţionare şi diseminare sunt consumate resurse relativ limitate;
- Lipseşte etapa de primire şi valorificare a feedback-ului, element extrem de important în procesul de optimizare şi calibrare a produselor şi/sau serviciilor.

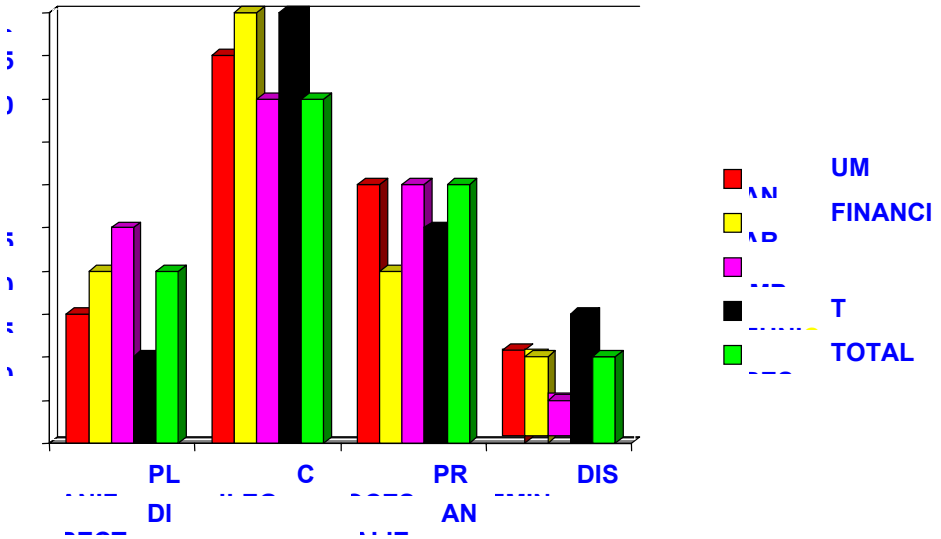

În diagrama de mai sus este reprezentată percepţia distribuirii efortului, în ceea ce priveşte alocarea de resurse, pe fiecare etapă a ciclului informaţional

Ciclul informaţiilor este un proces complex ce presupune lucrul unitar al tuturor structurilor unui serviciu de informaţii.

6. Raţiunile ce impun estimarea efortului pe etape ale ciclului informaţional şi optimizarea acestuia

a) Transformarea forţelor din cadrul NATO:

- Reactive – Pro-active
- Statice – Expediţionare
- Platforme – Orientate în reţea
- Dispersate – Integrate

b) Analiza mediului de securitate trebuie să ţină cont de următorii factori:

- Puncte tari (atuuri, realizări naţionale şi regionale);
- Puncte slabe (vulnerabilităţi în plan intern ale unei naţiuni);
- Ameninţări (factori de risc externi la adresa securităţii naţionale);
- Oportunităţi (obiective naţionale corelate cu evoluţia situaţiei unei naţiuni în plan regional şi internaţional).

c) Intelligence-ul competitiv poate fi abordat ca o posibilă metodologie într-un mediu de securitate care a devenit scena unei competiţii complexe caracterizată prin interdependenţe.

d) Tendinţa spre un tip nou şi eficient de **intelligence organizaţional.**

e) Considerarea **Benchmarking-ul** ca posibilă metodologie de măsurare continuă a performanţelor unui serviciu de informaţii în domeniul securităţii.

f) Reengineering-ul, concept specific ariei de maximizare a eficienței unei organizații:

- În lumea de azi, care aparține beneficiarilor produselor de securitate, concurenței şi schimbărilor, a nu te organiza pe bază de procese ci pe baze separate este o viziune depăşită.
- Procese – ansamblu de activități care împreună realizează un produs ce are valoare pentru beneficiarul acestuia.

g) Interpretarea, în prezent, **a stării de securitate a unei națiuni** în primul rând prin termeni non-militari şi după aceea prin termeni militari.

h) Implementarea la nivelul factorilor decizionali a instrumentului **War-Room strategic,** instrument deja cunoscut la nivelul factorilor de decizie occidentali:

- Asigurarea unei asemenea baze de cunoştințe poate eficientiza procesul de dezvoltare şi implementare a politicilor naționale cât şi pe cel al asigurării şi controlului nevoilor de securitate.

i) Necesitatea construcției şi dezvoltării adecvate a **capacităților naționale de răspuns la provocările contemporane,** în cadrul sistemului de apărare comună şi al politicii externe şi de securitate comună, al garanțiilor de securitate oferite de instituțiile europene şi euro-atlantice şi de relațiile de parteneriat strategic.

Securitatea națională se asigură atât prin efort național intern, prin strategii şi forțe proprii, cât şi prin cooperarea cu aliații şi partenerii, în consonanță cu prevederile conceptelor strategice ale Alianței Nord-Atlantice şi cu strategia de securitate a Uniunii Europene, care oferă bazele operaționale ale colaborării.

Un element deosebit important pe care se sprijină filozofia lumii democratice referitoare la gestionarea informațiilor militare poate fi, de cele mai multe ori exprimată printr-o singură sintagmă, cea de echilibru între eforturi şi rezultate dar şi între libertate şi necesitate.

PREVIZIBIL ŞI IMPREVIZIBIL ÎN APARIŢIA CRIZELOR

Noris NICA*

The end of the Cold War, the more and more pronounced globalization and the challenges derived from multiple sources had a dramatic impact on the security environment. Also, a crash of the world's economy seems more and more possible under the circumstances of the crisis on the credit market that makes us feel its negative effects upon all the other branches of economy, spreading panic through the investors all over the world. Is the world's economy heading to the deepest recession of the last 25 years? If so, how was it possible for us to reach to this situation?

This study intends to analyze the general theory related to the prevision and anticipation of the crises. First, we examine the main concepts, we continue with the approach on the decision-making process under uncertainty circumstances and finally, we particularize the main foresight techniques and methods.

The conclusion of this study is that the future can hide many surprises, the complexity of the variables makes impossible for us to exactly foresee it, but using the scientific methods and our imagination we could reach satisfactory results.

"Hazardul nu poate favoriza decât pe cei ce ştiu să-i facă curte"
(Charles Nicolle)

1. Introducere

La început de mileniu, comunitatea internaţională se află într-o nouă fază a evoluţiei, marcată de coexistenţa şi confruntarea unor tendinţe ale mediului de securitate, unele pozitive şi altele generatoare de ameninţări pentru pacea lumii. Se constată menţinerea şi diversificarea riscurilor de natură militară şi nemilitară, în primul rând a terorismului, precum şi creşterea vulnerabilităţilor instituţiilor internaţionale şi naţionale faţă de acestea. Sistemul internaţional pare să se fragmenteze din punct de vedere politic şi al vechilor alianţe, iar căderea comunismului a favorizat procesul de globalizare, concomitent cu apariţia inevitabilă a necesităţii de stabilire a unei noi ordini internaţionale.

Este evident că lumea trece prin transformări uriaşe, limitând pe cât posibil sau stabilizând crize profunde. După unii sociologi, societatea actuală este o societate a riscului (Giddens, 1991, Beck, 1992). Dar modernitatea avansată nu generează doar riscuri fără precedent în istorie, ci şi eforturi colective de a combate acele riscuri. În ciuda tuturor eforturilor şi a progreselor imense realizate în plan ştiinţific, tehnologic, social şi informaţional, conflictualitatea lumii n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut şi s-a diversificat. Ne aflăm încă în perioada "caldă" a postbipolarităţii caracterizată de complexitate, dinamism şi nesiguranţă.

Conflictualitatea este o caracteristică a societăţii omeneşti. Desigur, nu orice confruntare înseamnă război, dar orice război este o confruntare violentă. Conflictele sunt vechi de când lumea şi pot fi întâlnite la toate nivelurile convieţuirii umane însă

* **Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în ştiinţe economice, Academia de Studii Economice Bucureşti**

nu prezența lor este cea care constituie o amenințare la adresa păcii, ci formele lor violente de manifestare, care avantajează doar una dintre părțile implicate în preluarea puterii şi impunerea propriilor interese. Atunci când decurg în mod violent şi îşi desfăşoară potențialul distructiv, ele pot să destabilizeze ordinea unei societăți sau chiar să o pună cu totul sub semnul întrebării.

2. Activitatea umană, generator al previziunii

Previziunea, ca mod de comportament, rezidă în activitatea umană în genere; este cunoscut faptul ca omul îşi reprezintă cu anticipație, cel puțin mental, activitatea pe care urmează să o desfăşoare. Omul s-a desprins de dependența necondiționată de mediu şi de instinctele proprii şi si-a creat conştient un mod de existentă şi de acțiune orientat spre împlinirea unor aspirații conforme cu valorile şi scopurile sociale specifice oricărei colectivități umane organizate şi diferitelor etape ale evoluției societății. Prin urmare, previziunea, în accepțiunea sa cea mai cuprinzătoare, a însoțit dintotdeauna inițiativele şi acțiunile omului, ca expresie a modului firesc de comportare a acestuia ca ființă rațională. Prin previzionare se explorează tendințele principale ale evoluției şi implicațiile acestora, se adopta masuri pentru restructurarea unor componente ale sistemelor analizate. Aceasta presupune masuri de cuantificare, reglementare sau influențare a diferitelor procese şi dinamici pe criterii de raționalitate. Aceasta înseamnă rezolvarea conştientă a problemelor tot mai complexe pe care le ridica viata economică şi socială. Omul supraviețuieşte numai prin capacitatea sa de a acționa în prezent, pe baza experienței trecute, în termenii consecințelor viitoare. Prin asumarea viitorului, omul îşi face prezentul suportabil şi trecutul semnificativ. Trecutul, prezentul şi viitorii alternativi se întrețes în anticiparea şi predicția acțiunilor viitoare. Viitorul este în funcție de necesitate, dar şi de întâmplare; aceasta înseamnă ca, pe parcursul acțiunii, se întrepătrund elemente previzibile, cu caracter determinist, condiționate logic, prin cunoaşterea precisa a relațiilor de cauzalitate, cu elemente imprevizibile, accidentale, care nu sunt determinate de cauzele luate în considerație. Aceasta face să se adopte cu anticipație şi masuri împotriva eventualului risc provocat de factori aleatori. Mărimea dezastrelor descreşte pe măsură ce oameni le cred posibile şi pregătesc prevenirea sau, cel puțin, minimizarea efectelor lor.

3. Conceptul de certitudine, incertitudine şi risc

De ce ne interesează oare atât de mult să facem distincția între certitudine, incertitudine şi risc? Motivul este foarte simplu: toate acțiunile pe care vrem să le realizăm vor avea consecințe în viitor, iar noi oamenii, prin natura noastră intrinsecă, ne dorim cele mai bune rezultate posibile. Luarea unei decizii în baza unor estimări, prezumții, aşteptări, previziuni, prognoze asupra evenimentelor viitoare implică o doza bună de risc, uneori destul de dificil de definit si, în cele mai multe cazuri, imposibil de măsurat cu precizie.

Elementul cheie în a face distincția între risc şi incertitudine este probabilitatea. Probabilitatea se referă la posibilitatea ca un anumit fenomen sau eveniment să se producă în condiții bine determinate. În funcție de probabilitate pot fi evidențiate trei categorii de situații:

- certitudinea absolută;
- incertitudinea;
- riscul.

Certitudinea absolută poate fi definită ca situația decizională în care evoluția viitoare a evenimentelor, consecințele unei decizii pot fi prevăzute cu exactitate, neexistând erori sau evenimente neașteptate. Se poate afirma ca rezultatele oricărei decizii sunt cunoscute cu exactitate înaintea adoptării lor deoarece probabilitatea ca rezultatul respectiv să fie atins este de 100% . Daca ar exista certitudinea absolută, fiecare decident ar dispune nelimitat de informații complete şi s-ar putea realiza o lista completa a evenimentelor viitoare şi ale consecințelor adoptării unei decizii.

La polul opus al certitudinii se afla *incertitudinea*. Marele dezavantaj al incertitudinii este acela ca la un nivel ridicat al ei indivizii nu mai sunt capabili să aleagă, din moment ce orice alegere duce la rezultate aleatorii imposibil de prevăzut. Prin urmare este necesară reducerea incertitudinii când atinge niveluri prea mari. Gradul de incertitudine este dat de numărul factorilor care pot afecta cursul unei acțiuni şi de frecvența şi amplitudinea schimbărilor aferente lor. De asemenea este influențat de nivelul cunoaşterii pe care îl posedă subiectul în domeniul în care acționează. Un nivel al cunoaşterii mai ridicat permite o apreciere mai corectă a factorilor care acționează şi duce la scăderea posibilității unor predicții eronate.

Riscul se afla situat între certitudine şi incertitudine. El este un fenomen care provine din circumstanțe pentru care decidentul este în măsură să identifice evenimente posibile, şi chiar probabilitatea materializării acestora, fără a fi însa în măsură să precizeze cu exactitate care dintre aceste evenimente se va produce efectiv. Riscul provine din imposibilitatea de a aprecia cu o anumita acuratețe care este evenimentul identificat ca atare de decident care se va materializa efectiv şi va determina un anumit rezultat negativ. Chiar daca probabilitatea estimată pentru materializarea efectiva a unui anumit factor generator de risc este ridicată, decidentul nu poate fi sigur daca acel eveniment este cel care se va produce cu certitudine şi nu altul.

Dicționarul limbii române defineşte riscul ca "posibilitate de a ajunge în primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de a suporta o paguba" iar a risca înseamnă fie „a(-şi) pune în primejdie viața, onoarea etc., a (se) expune unui pericol posibil", fie „a participa la o acțiune nesigură, a acționa la noroc", dar şi „a cuteza, a îndrăzni, a se încumeta". (Breban, 1980). Riscul apare, conform acestei concepții, sub forma unui pericol pe care omul încearcă sa-l prevină sau măcar sa-i atenueze efectele nedorite.

Dicționarul complet al economiei de piață defineşte riscul drept un "eveniment viitor şi probabil, a cărui producere ar putea provoca anumite pierderi. El poate fi previzibil atunci când factorii care ar aduce pierderi pot fi prevăzuți cu anticipație şi imprevizibil atunci când este determinat de situații fortuite" (Buşa,1994).

Conform accepțiunii latine, termenul risc se refera nu numai la şansa de pierdere, ci şi la şansa de câştig. Cu toate acestea, termenul „risc" tinde să fie utilizat în limbajul cotidian cu semnificația pericolului unei pierderi. Cuvântul latin „riscum" avea atât conotații negative cât şi pozitive. Riscul trebuie privit prin ambele sale valențe, şi anume riscul pur şi riscul speculativ. Riscul pur desemnează doar pericolul

unei pierderi, fără să ia în considerare posibilitatea de câştig. Exemplele de risc pur includ pagubele potențiale ale incendiilor, inundațiilor sau ale cutremurelor sau posibilitatea deceselor premature ca urmare a accidentelor sau a îmbolnăvirilor fatale. Riscul speculativ acoperă atât posibilitatea unui câştig, cât şi pericolul unei pierderi. Afacerile sau jocurile de noroc implică risc speculativ. Distincția dintre riscul pur şi riscul speculativ reprezintă o premisa fundamentala a teoriei asigurărilor. Astfel, riscul implica dispersia rezultatelor posibile față de media acestora în sens pozitiv (câştiguri relative), cât şi negativ (pierderi relative). Din acesta perspectivă, riscul poate fi definit ca posibilitatea unor rezultate favorabile sau nefavorabile. Aprecierea rezultatelor posibile este relativă: rezultatul favorabil depăşeşte media anticipată, în timp ce rezultatul nefavorabil este inferior mediei anticipate. Orice decizie presupune un anumit grad de risc. Decidentul trebuie să învețe sa-si asume riscul deciziilor şi să îl administreze în folosul lui.

Pentru a se înțelege mai bine noțiunea de risc, este necesara realizarea unei distincții clare între risc şi incertitudine. Riscul se referă la situațiile în care se pot identifica probabilități obiective pentru rezultatele posibile. Cu alte cuvinte el poate fi cuantificat. Incertitudinea se refera în schimb la situațiile sau evenimentele despre care nu există informații suficiente pentru a identifica probabilitățile obiective. Prin urmare, atunci când informațiile necesare înțelegerii şi anticipării evoluțiilor, schimbărilor ce pot avea loc într-un anumit context sunt fie insuficiente, fie indisponibile, situația este catalogata ca fiind una incertă.

Riscului îi este asociata o distribuție obiectivă de probabilitate măsurată ca număr de apariții al unui rezultat determinat în urma unui număr mare de observații. Aceasta distribuție este considerată valabilă pentru acțiunile care se desfăşoară în condiții identice cu altele care deja au avut loc şi a căror rezultate au fost cuantificate prin metode statistice.

Incertitudinea asociată cu un impact ridicat reprezintă o necunoscuta mai mare decât riscul asociat aceluiaşi eveniment. De asemenea, trebuie menționat ca incertitudinile nu sunt asigurabile, dat fiind faptul ca nu este posibil să se stabilească nivelul primei de asigurare (suma pe care asiguratul este obligat să o plătească asiguratorului, reprezentând costul asigurării) necesare pentru a acoperi ceva ce este calificat ca fiind incert şi indefinibil. Riscurile, în schimb, pot să fie asigurabile pentru ca sunt calculabile.

4. Decizia în condiții de risc şi incertitudine

Decizia în problemele de securitate este una de tip strategic, în condiții de risc şi incertitudine. Ea este orientată către viitor şi trebuie să proiecteze cunoaşterea prezentă către un viitor incert, încercând să identifice riscuri şi oportunități. Această sarcină complexă impune existența unui instrumentar cognitiv şi euristic specific. Astăzi, poate mai mult ca niciodată, provocarea principală a politicii de securitate națională este, aşa cum spunea Donald Rumsfeld, „de a ne apăra împotriva necunoscutului, incertitudinii, neprevăzutului şi neaşteptatului”.

În a doua jumătate a secolului XX au fost dezvoltate şi folosite metode multiple pentru definirea problemelor şi provocărilor, elaborarea unor strategii alternative, testarea lor şi recomandarea unui curs sau altul de acțiune. În centrul

chestiunii se găseşte, întotdeauna, problema viitorului. Prin implicaţie, analiza prospectivă, prin care se pot produce informaţii relevante despre evoluţia viitoare a societăţii sau a unor politici, pe baza unor experienţe sau analize anterioare, reprezintă centrul acestor demersuri.

Previziunea strategică se bazează pe modele, menite să simplifice realitatea, în scopuri cognitive şi operaţionale. Una din încercările cele mai importante de a segmenta realitatea în jurul gradului de predictibilitate îi aparţine lui Herman Kahn, cel mai influent şi cunoscut dintre fondatorii disciplinei previziunii strategice. Acesta a identificat şase categorii de variabile care odată operaţionalizate şi analizate, pot oferi o bază pentru constituirea scenariilor şi chiar pentru predicţii limitate. Este vorba de variabile care pot influenţa sau chiar determina anumite aspecte ale viitorului şi care, odată privite în conjuncţie, oferă o imagine schiţată a posibilelor dezvoltări sau tendinţe de evoluţie' (Kahn, 1983, p.134).

Cele şase categorii au fost construite având în minte, explicit, gradele lor de predictibilitate:

1. variabile relativ stabile: clima, topografia, limba, religia, caracterul naţional, instituţiile, frontierele etc.;
2. variabile uşor volatile (exponenţial şi liniar): resursele, componenţa demografică, capitalul, capacitatea tehnologică, PIB-ul etc.;
3. variabile predictibile: logica alianţelor atipice, decizii şi mişcări reactive;
4. variabile constrângătoare: unele schimbări politice, alianţe constituite, capabilităţi militare etc.;
5. variabile accidentale: efecte ale războiului sau revoluţiilor, calamităţi naturale, unele personalităţi, unele presiuni externe;
6. variabile incalculabile: sunt excesiv de complexe, implicând mecanisme necunoscute sau neanalizate ale unor cauze (Kahn, 1983, p.134).

Kahn era de părere că analiştii care tind să considere viitorul ca fiind mai mult sau mai puţin predictibil sunt înclinaţi să pună accent pe primele patru categorii. Cei care consideră viitorul imprevizibil pun accent pe ultimele două categorii. Kahn însuşi era mai degrabă de acord cu ultimii. Cu toate acestea, predicţia continuă să ocupe un loc esenţial în preocupările lui Kahn şi ale tuturor ce se ocupă de problemele previziunii strategice. Ei consideră că multe aspecte din viitor pot fi predictibile. De aceea, în ciuda incertitudinii, este util să facem predicţii sau cel puţin să încercăm să ne imaginăm şi să descriem evoluţiile pe care le considerăm cele mai probabile, precum şi momentele-cheie în desfăşurarea acestora.

Din cele şase categorii, variabilele stabile sunt cruciale. Ele asigură cea mai puternică şi mai sigură ancoră pentru predicţii şi scenarii. Acest lucru este atât de evident încât, uneori, nu realizăm că atunci când facem predicţii considerăm de la sine înţeles că aceste variabile sunt constante. Dar, deşi este o prezumţie rezonabilă, ea poate fi greşită (Kahn, 1983, p.135).

Al doilea set de variabile, cele uşor volatile, sunt cele mai studiate. Aceste variabile,tind să se schimbe încet şi proporţional, astfel încât, dacă cineva cunoaşte magnitudinea variabilei şi rata schimbării, extrapolarea poate fi posibilă' (Kahn, 1983, p.135). Predicţiile bazate pe acest gen de variabile funcţionează bine mai ales pe termen scurt şi mediu.

Următorul set se referă la patternuri şi circumstanţe în care anumite fenomene sau evenimente pot fi descrise ca situaţii sau secvenţe sociale, subiect al generalizărilor ‚de bun simţ'. Aceasta nu înseamnă că patternul descris va urma inevitabil. Ele sunt mai mult o bază pentru teorii rudimentare, care generează mai degrabă, ‚reguli de predicţie' valide, deşi nici una din ele nu este inevitabilă. Câteva exemple: ‚aliatul inamicului este…', ‚inamicul unui inamic este…', ‚daca baza uni alianţe se schimbă…'; ‚dacă o tendinţă economică este anticipată…' (Kahn, 1983, p.141). Folosirea lor în prognoze presupune simpla reformulare pentru a pune întrebări punctuale. Aşadar, ele devin mijloace euristice pentru construirea scenariilor şi predicţiilor.

Un alt exemplu important al efectului predictibil este legat de existenţa unui factor determinant. Un factor determinant apare în acele momente în care o singură variabilă dominantă capătă o importanţă crucială. Când avem prezent un factor determinant, numărul dezvoltărilor posibile este mai degrabă limitat şi clar definit. Diferenţa dintre aceste efecte şi cele induse de variabila constrângătoare este una de grad. Predictibilitatea depinde mai mult de detalii decât de patternuri generalizabile sau secvenţe. Factori precum schimbările politice, alianţele, bugetul apărării, capabilităţile militare operează în cadrul unui set de constrângeri precise şi cunoscute, generând un număr redus de posibiltăţi (Kahn, 1983, p.145).

În sfârşit, ultimele tipuri de variabile sunt cele accidentale şi cele incalculabile. Totuşi, analiza plauzibilităţii, posibilităţii şi implicaţiilor lor sunt cruciale. Toţi marii gânditori strategi au făcut din aceasta un element fundamental al gândirii strategice. Şi acesta este motivul pentru care ei au susţinut insistent că imaginaţia este la fel de importantă ca o bună înţelegere a fenomenelor realităţii spaţiului strategic. Aşadar o analiză serioasă trebuie să fie gata să ia în considerare „evenimentele improbabile sau excentrice şi să aloce energie şi imaginaţie în reexaminarea şi reinterpretarea celor vechi şi obişnuite sau familiare"(Kahn, 1983, p.104).

Prin urmare, previziunea strategică este o încercare de a ne adapta anticipările la o realitate volatilă, pe baza unui cadru sofisticat ce încorporează toate seturile de variabile, de la cele relativ stabile şi uşor volatile la cele foarte dinamice şi accidentale. Natura ei este euristică şi propedeutică (de pregătire a momentului deciziei).

5. Metodele şi tehnicile prospective

Metodele prospective (anticipare, prognoză, foresight) reprezintă o colecţie de tehnici utilizate cu precădere în ştiinţa viitorului (prognoseologie) menite în primul rând să îmbunătăţească calitatea informaţiilor disponibile în identificarea şi prevenirea unor situaţii de risc major. În al doilea rând, prin structurarea procesului decizional, care de cele mai multe ori implică utilizarea în conjuncţie a mai multor metode de foresight, ele contribuie la eficientizarea acestui tip de decizie strategică

Prin contrast cu tehnicile estimative şi teoretice, unde date empirice şi/sau teoriile joacă un rol central, tehnicile de prospectivă raţională încearcă să scoată în evidenţă şi să sistematizeze judecăţi „informate". Ne concentrăm asupra unor tehnici

intuitive de previziune, cum ar fi: metoda Delphi, analiza impactului transversal şi tehnica evaluării fezabilității (posibilităților de realizare).

a) Metoda Delphi

Datorită procedurii aparent simple şi uşor de aplicat, metoda Delphi (Linston şi Turrof, 1975) este cu certitudine cea mai utilizată în ultimii 40 de ani. Ea a fost aplicată cu succes şi la noi în țară în proiectul şi - *SC* ("Societatea informațională - societatea cunoaşterii") (Filip, 2004). Metoda caută să maximizeze valoarea informațională a judecăților intuitive exprimate de un grup de experți (de obicei cu expertize complementare în raport cu problema abordată). Metoda nu constituie o tehnică de sondare a opiniilor şi nu este utilizată pentru a reprezenta variația lor statistică. Rezultatul procesului este doar o sinteză a opiniilor exprimate de un grup de experți reprezentativi în raport cu tematica abordată. Procesul este structurat printr-o serie de chestionare formulate, distribuite şi sintetizate de o persoană special desemnată ca şi coordonator sau facilitator al procesului. Dinamica procesului are menirea de a reduce gradual diversitatea opiniilor printre experții interogați. Contribuțiile acestora sunt înregistrate în mod anonim pe parcursul a patru etape distincte. În prima fază facilitatorul trimite grupului de experți o formulare a problemei dezbătute şi la care aceştia sunt rugați să contribuie cu propriile opinii. În a doua rundă, pe baza sintezei răspunsurilor primite de la experți, aceştia vor trebui să-şi reformuleze şi să-şi justifice (eventual) opiniile care cad în dezacord major cu părerea comună a grupului. În a treia rundă, fiecare expert este încurajat să comenteze asupra argumentelor aduse de „dizidenți", pentru ca în a patra rundă să-şi exprime opinia finală. Acest proces permite identificarea gradului de consens care există în interiorul grupului (opinia generală a grupului) şi de deviere observat în exprimarea opiniilor. În figura 1 este reprezentat acest proces.

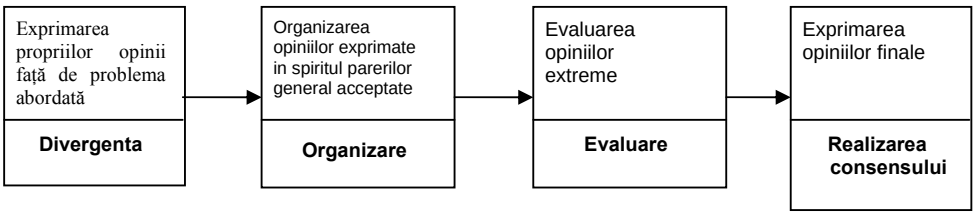

Figura 1 ***Metoda Delphi***

Principalul *avantaj* al metodei constă în maximizarea gradului de consens printre opiniile experților (sau identificarea punctelor de convergentă), atât ca viziune cât şi ca terminologie utilizată în exprimarea unor concepte (acest lucru nu implică neapărat şi coerența lor). În acelaşi timp metoda ajută la obținerea unor informații importante legate de evenimentele, tendințele şi discontinuitățile semnificative care pot influenta apariția şi dezvoltarea unor factori de risc. Pe de altă parte natura procedurii constrânge la justificare doar pe acei experți cu păreri extreme, favorizând în acest fel conştientizarea factorilor de risc cu grad redus de evidență.

Printre *dezavantajele* ce limitează aplicabilitatea metodei sunt de obicei enumerate durata lungă de timp în care se derulează întregul proces şi costurile (materiale şi cognitive) implicate în sintetizarea răspunsurilor intermediare de către coordonatorul procesului. Deoarece metoda nu ia în considerare interacţiunea dintre ipotezele considerate (ea este deliberat evitată), a condus pe promotorii acestei metode să dezvolte metode complementare precum analiza încrucişată a factorilor de risc pe care o voi prezenta în continuare.

b) Analiza impactului încrucişat

Între factorii şi fenomenele cu risc pronunţat există întotdeauna o interdependenţă majoră a modului, formei şi momentului în care acestea se pot manifesta. Analiza impactului încrucişat (Helmer, 1983) este o tehnică de examinare a acestor relaţii cu scopul de a analiza probabilitatea de modificare viitoare a sistemului supus observării.

Tehnica este utilizabilă atât ca metodă de evaluare a stării curente în raport cu anumiţi factori de risc, cât şi ca metodă de dezvoltare şi testare a unor planuri alternative de prevenire a situaţiilor de criză. Odată ce s-a stabilit orizontul de timp în care va avea loc analiza, procesul începe cu identificarea evenimentelor care pot să apară în acest interval de timp şi care pot influenţa semnificativ fenomenelor de risc analizate. Evenimentele pot fi de orice tip, controlabile (i.e acte legislative) şi/sau necontrolabile (i.e. catastrofe). Identificarea lor este un proces colaborativ complex care implică de cele mai multe ori efortul unui comitet multidisciplinar. Opţional se poate utiliza fie tehnica Delphi, fie o tehnică de prospectare a mediului pentru implementarea acestei faze. În funcţie de rezultatul obţinut, ea poate fi urmată de o prioritizare şi selectare a acelor evenimente considerate critice pentru domeniul de interes. Scopul este de a reduce evenimentele identificate la un număr controlabil, uzual între 10 şi 40, care să permită o utilizare mai eficientă a metodei.

A doua fază constă în estimarea probabilităţii cu care fiecare eveniment în parte poate interveni în intervalul de timp avizat. Şi această fază este un proces colaborativ intens care implică consultarea unui grup de experţi. Estimarea probabilităţilor de apariţie a unui eveniment se poate realiza fie în izolare relativă faţă de restul evenimentelor, fie condiţionat de apariţia acestora. Rezultatul procesului este denumit "matricea de impact încrucişat" (sau matricea de probabilităţi condiţionate) a evenimentelor majore ce favorizează apariţia unui fenomen de risc. Ea reprezintă agregarea opiniilor experţilor implicaţi în estimarea probabilităţilor. Fără a intra în detalii analitice, această fază implică şi verificarea, executarea şi testarea senzitivităţii matricei de probabilităţi condiţionate în scopul eliminării unor posibile inconsistenţe de reprezentare.

În a treia fază, matricea de impact încrucişat este utilizată în vederea testării anumitor scenarii sau planuri de acţiuni concertate în vederea înţelegerii lanţului complex de efecte pe care acestea le aduc asupra probabilităţii de apariţie a unor evenimente. Analiza ei comparativă cu execuţia iniţială va reflecta impactul acelei politici. Efectele aplicării unor politici pot fi de cele mai multe ori surprinzătoare prin influenţa pe care o vor avea asupra probabilităţii de apariţie a unui anumit eveniment. Cu toate că definirea şi testarea unor planuri de acţiuni poate fi realizată şi în mod individual, procesul este de cele mai multe ori un proces colaborativ (figura 2) în care

un grup de experţi propun şi selectează politicile considerate relevante (sau fezabile) pentru eliminarea sau atenuarea unor fenomene de risc.

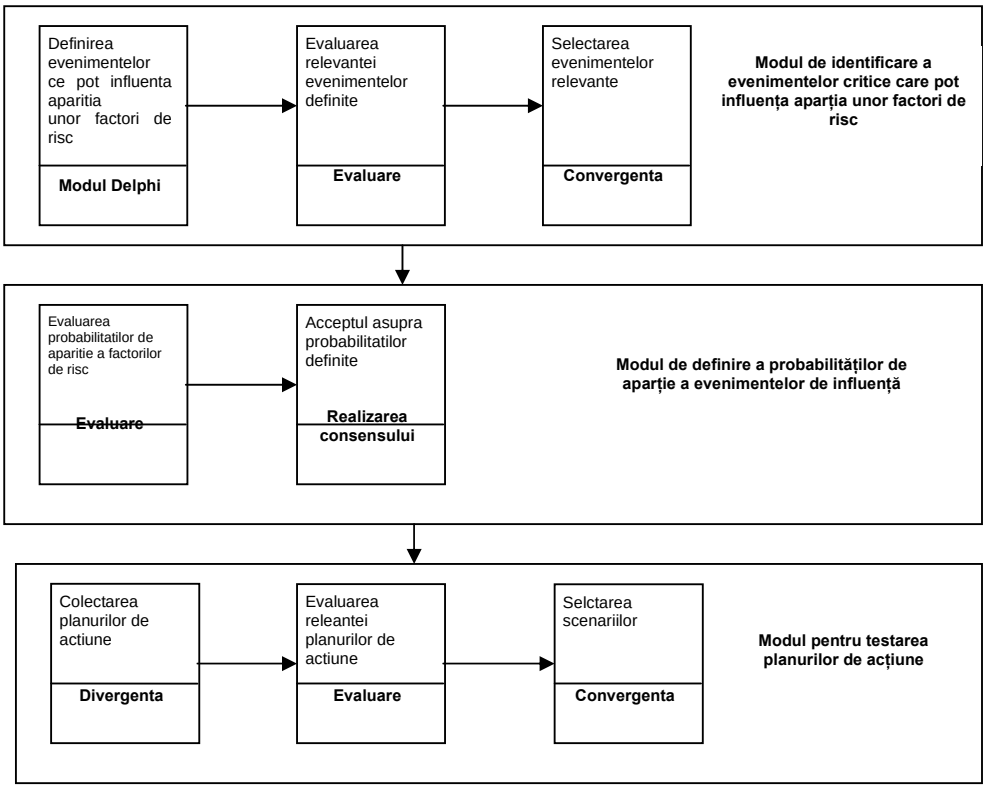
Definirea evenimentelor ce pot influenta aparitia unor factori de risc
Modul Delphi
Evaluarea relevantei evenimentelor definite
Evaluare
Selectarea evenimentelor relevante
Convergenta
Modul de identificare a evenimentelor critice care pot influența aparția unor factori de risc
Evaluarea probabilitatilor de aparitie a factorilor de risc
Evaluare
Acceptul asupra probabilitatilor definite
Realizarea consensului
Modul de definire a probabilităților de apariție a evenimentelor de influență
Colectarea planurilor de actiune
Divergenta
Evaluarea releantei planurilor de actiune
Evaluare
Selctarea scenariilor
Convergenta
Modul pentru testarea planurilor de acțiune

Figura 2 ***Procesul decizional al unei analize încrucişate***

Metoda este extensibilă cu o serie de rafinamente care pot fi operate asupra modelului de bază: a) împărțirea orizontului de timp în intervale mai mici pentru a da posibilitatea definirii unor evenimente distincte pe fiecare interval în parte; b) pe lângă evenimente se pot adăuga şi atribute ale sistemului ce trebuiesc incluse în matricea de probabilități condiționate şi care vor permite analiza ulterioară a tendințelor de evoluție ale atributelor în raport cu evenimentele definite; c) deviația aleatoare a probabilității de apariție a evenimentelor poate fi încorporată în matrice pentru analiza influențelor aleatoare asupra sistemului.

Analiza impactului încrucişat ajută la detalierea lanțului de cauzalitate al evenimentelor favorizante apariției unui fenomen de risc. Deoarece rezultatul final al unor evenimente interdependente este de cele mai multe ori neintuitiv, metoda este extrem de utilă pentru înțelegerea corelațiilor complexe care (co)există între aceşti factori. De remarcat că metoda nu pretinde o modelare exactă a realității (fiind bidimensionala prin evaluarea singulară a perechilor de evenimente, ea evită definirea influențelor unui set de evenimente), ci se rezumă la a fi un exercițiu util pentru înțelegerea interacțiunilor complexe care se manifestă endogen în cadrul sistemului .

c) Prospectarea mediului şi analiza SWOT

Prospectarea mediului reprezintă o metodă de detectare a schimbărilor de natură exogenă care ar putea afecta sistemul de interes într-un anumit interval de timp.

Este adesea percepută ca fiind un sistem de atenționare incipientă de detectare a "semnalelor slabe" ce pot conduce la situații de criză în contextul evoluțiilor viitoare. În meteorologie este binecunoscut "efectul de fluture" a lui Lorenz, unde mici perturbații în aer se pot multiplica de 4 ori într-o săptămână şi de 300 de ori într-o lună, şi care, în următorii doi ani pot cauza o furtună tropicală. Prospectarea mediului este de obicei utilizată în faza de evaluare a situației curente.

De regulă, prospectarea mediului presupune trei componente: un comitet de investigare continuă care monitorizează acele schimbări din mediu care pot prezenta potențialul unor evoluții riscante, o analiză continuă a unor surse informaționale diverse (periodice, baze de date, rapoarte etc.) şi o bază de date care conține rezultatele de investigare ale comitetului de prospectare. În mod clasic acest comitet este alcătuit din 10-15 experți, din domenii diferite, şi care se rotesc periodic. Comitetul se întâlneşte la intervale regulate de timp pentru a analiza impactul potențial al ultimelor dezvoltări identificate. Baza de date astfel construită permite descoperirea unor modele şi tendințe de dezvoltare a unor fenomene de risc. Se utilizează aici cu precădere metode predictive cantitative.

Deoarece această metodă presupune un proces sistematic şi continuu de colectare a informațiilor exogene sistemului, ea încearcă să elimine riscul de a lua decizii în lipsa unor informații critice. Totuşi, în contextul lipsei unor criterii de filtrare a informațiilor colectate, ea

poate suferi de doua probleme complementare: incompletitudinea informațiilor colectate şi/sau abundența celor nesemnificative. Pentru a minimiza acest efect, în practică ea este precedată de tehnica scenariilor pentru a defini câteva direcții orientative. O abordare încetățenită în exercițiile de foresight pentru prospectarea mediului este aceea de a opera în domenii prestabilite, precum SWOT.

Analiza SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) sintetizează într-o matrice 2x2 rezultatele prospectării mediului prin prezentarea unei perspective generale asupra factorilor externi şi interni semnificativi ce pot influența viitorul posibil (pozitiv şi negativ). În afara identificării lor, analiza presupune şi prioritizarea factorilor de influență ca şi importanța sau probabilitatea de apariție. De asemenea ea este utilă şi ca metodă conceptuală pentru dezvoltarea, evaluarea şi selecția sistematică a strategiilor. Strategiile se pot evalua în funcție de efectul pe care îl aduc asupra fiecărei categorii SWOT (maximizarea avantajelor şi oportunităților, sau minimizarea slăbiciunilor şi a efectului adus de pericolele exogene). Identificarea tuturor relațiilor dintre categoriile SWOT (S-O, S-T, W-O şi W-T) poate rezulta la combinații multiple care au, ca şi potențial, importanțe diferite în evaluarea strategiilor.

d) Estimările, prognozele şi scenariile

În practica politicii de securitate națională se folosesc mai multe metode de previziune, specifice acestui domeniu, în scopul evaluării şi estimării mediului de securitate viitor. Acestea nu sunt decât variante adaptate ale modelelor prezentate mai sus. Printre cele mai folosite sunt estimările, previziunile şi scenariile.

Estimările fac parte din categoria metodelor prospective prin extrapolare, utilizând analiza condițiilor din trecut şi din prezent pentru a identifica posibilele evenimente din viitor. După Dicționarul de termeni militari şi termeni asociați al

Pentagonului, prin estimare se înțelege analiza informațiilor strategice exprimată în scris sau oral, legată de o situație sau condiție specifică, cu scopul de a determina cursurile de acțiune ale inamicilor sau potențialilor inamici, dar şi probabilitatea ca acel curs al acțiunii să aibă loc. Această metodă este folosită mai degrabă de comunitatea de informații, iar estimarea se face pentru o perioadă scurtă de timp.

Prognozele reprezintă evaluări pe termen mai lung, bazate tot pe extrapolare, prin analiza trendurilor. Cele mai credibile prognoze sunt elaborate de experții din domeniu, plecând de la prezumția că ei sunt cei mai calificați să estimeze continuarea sau modificarea tendințelor. Deşi, în practica politicii de securitate națională, prognozele pe termen lung sunt privite cu neîncredere, ele apar, implicit, în orice evaluare strategică, atunci când se recomandă un curs al politicii.

Scenariile reprezintă un studiu modular asupra viitorului, bazat pe analiza structurală a variabilelor – cheie pe analiza strategiei actorilor şi analiza de către experți a ipotezelor cheie privind viitorul. Ele dau un cadru în care pot fi integrate toate celelalte metode şi abordări. Un scenariu este o analiză narativă despre un viitor pornind de la direcțiile de evoluție identificate pe cale ştiințifică şi judecata experților. Altfel spus, ele presupun elaborarea unui set de alternative ce corespund şi ajută planificarea strategică. (Tangredi, 2000, din Ghica, A. G., Zulean M., 2007).

Scenariile reprezintă modalitatea prin care răspundem strategic şi cognitiv la problema incertitudinii. Neştiind care va fi direcția de evoluție în viitor şi neputând da o probabilitate clară unei alternative definim mai multe imagini alternative ale viitorului. În felul acesta, chiar dacă nu cunoaştem-nu avem certitudine cognitivă-suntem totuşi pregătiți.

Scenariile s-au născut ca „jocuri de război". Au fost folosite extensiv de către US Air Force, inițial fiind văzute ca instrument al strategiei militare pure. După al doilea război mondial metoda a fost folosită la RAND Corporation şi dezvoltată la Hudson Institute. Hudson a adaptat şi promovat scenariile şi ca instrument al strategiei de afaceri, creându-le astfel o nouă bază instituțională.

Studiile orientate către dinamica viitorului şi metoda scenariilor au fost dezvoltate în SUA după al doilea război mondial, naşterea lor fiind direct legată de securitatea națională. Azi scenariile sunt un element central în gândirea strategică şi de securitate. În ciuda utilității lor, trebuie să fim mereu precauți şi să nu uităm limitele scenariilor. Contextul lor epistemologic nu este cel tradițional, centrat pe realitate şi focalizat asupra a ceea ce există. Epistemologia lor este a lumilor posibile, a contrafactualului sau posibilului. Deşi sunt utile pentru a stimula, ilustra sau învăța şi pentru a da precizie şi bogăție comunicării, nu trebuie confundate cu predicția unei realități certe viitoare (Ghica, A. G., Zulean M., 2007).

6. Concluzii

Criza economică mondială şi perioada de recesiune economică ce se anunță ne confirmă încă o dată că viitorul ne va rezerva multe surprize. Oricând este posibil ca o criză să apară, să se extindă rapid, să evolueze spre conflict deschis şi chiar spre război. Crizele se aseamănă cu fenomenele meteorologice, cosmice şi geofizice, se desfăşoară neliniar şi haotic, precum uraganele, perioadele de secetă sau de ploi

abundente, erupţiile vulcanice, avalanşele, cutremurele de pământ, iar omul nu poate face mare lucru în influenţarea acestora.

Riscul este o dimensiune inerentă oricărei activităţi umane. El se manifestă continuu, în diferite forme şi sub diferite aspecte. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu provocarea de a-l controla: un proces dinamic ce necesită percepţia timpurie a pulsului zilei de mâine. Procesul de evaluare al riscului este un proces inexact, bazat mai mult pe anticipări rezultate dintr-o combinaţie de inputuri empirice, ştiinţifice şi psihologice. Decizia este, în majoritatea cazurilor, luată în condiţii de incertitudine şi ambiguitate.

Ştiinţa actuală dispune de metode şi tehnici complexe care încearcă limitarea imprevizibilului din viitor şi anticiparea crizelor. Există mai multe tipuri de metode pentru prospectarea viitorului curs al acţiunilor, metode bazate pe extrapolare, metode teoretice sau metode bazate pe logică/raţionament. Metodele şi tehnicile prospective bazate pe extrapolare permit analiştilor să estimeze evoluţia viitoare a societăţii, pe baza datelor actuale şi istorice. Acest tip de previziune se bazează, de obicei, pe o anumită analiză cronologică, adică pe analiza valorilor numerice, cumulate în timp şi prezentate cronologic. Ca exemple de metode prospective bazate pe extrapolare sunt: analiza clasică a seriilor de timp; estimarea tendinţei liniare şi analiza seriilor de timp non-liniare. Metodele de prospecţiune teoretică îi ajută pe analişti să facă predicţii privind viitorul societăţii, pe baza presupoziţiilor sau ipotezelor teoretice şi a datelor actuale şi istorice. În contrast cu prospectiva bazată pe extrapolare, care foloseşte presupoziţii despre repetitivitatea istoriei pentru a face predicţii, metodele teoretice se bazează pe presupoziţii despre cauză şi efect, postulate în diverse teorii. În timp ce logica metodelor bazate pe extrapolare este, în esenţă, inductivă, logica metodelor teoretice este în principal deductivă. Există o serie de metode care-i ajută pe specialişti în realizarea prospectivei teoretice: modelarea teoretică, modelarea cauzală, analiza regresiei şi corelaţia. Modelele cauzale sunt reprezentări simplificate ale teoriilor, care încearcă să explice şi să anticipeze cauzele şi consecinţele politicilor publice.

Cu toate aceste, eliminarea imprevizibilului este încă departe de a fi realizată iar hazardul este o variabilă importantă.

Bibliografie

[1] BĂHNĂREANU, C. (2008)- *Resurse energetice, crize, conflicte*. Editura Militară, Bucureşti.

[2] BUSA, G. (1994)- *Dicţionarul complet al economiei de piaţă*. Editura Soc. Informaţia, Bucureşti.

[3] BREBAN, V.(1980)- *Dicţionar al limbii române contemporane*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

[4] CISMASU, I. D.(2003) – *Riscul, element în fundamentarea deciziei, concepte, metode si aplicaţii*. Editura Economica, Bucuresti.

[5] FILIP, F.G.(2002) -*Decizie asistată de calculator: decizii, decidenţi, metode şi instrumente de bază*. Editura Tehnică, Bucureşti.

[6] FILIP, F.G. (2004)- *Sisteme suport pentru decizii*. Editura Tehnică, Bucureşti.

[7] FRUNZETTI, T.(2006)- *Globalizarea securităţii*. Editura Militară, Bucureşti.

[8] GHICA, A. G., Zulean M. (2007)- *Politica de securitate naţională*. Editura Polirom, Bucureşti.

[9] HELMER, O. (1983). *Looking Forward, A gide to Futures Research*. Sage Publications, California.

[10] KAHN, H. (1984)- *Thinking about the Unthinkable in the 1980s*. Simon and Schuster, New-York.

[11] http://www.regional-foresight.de , accesat în 23 septembrie 2008.

ADVERSARUL NEREGULAT – ACTORUL DE SECURITATE ACTUAL

Alexandru TEODORESCU*

Most of the current midrange threat estimates provides insights into the causes, locations, and potential adversaries in future conflicts. The growing trend toward violent, transnational extremism is deemed to be the most significant destabilizing factor in many parts of the world today. For the foreseeable future, irregular warfare will be the method of choice of these extremists. Several other drivers of instability, however, continue to foment chaos and human suffering, leading to frustration, discontent, and anger for the millions who live in these deteriorating environments. Without any viable alternatives, the increasingly young, disenfranchised populations in the developing world may seek outlets for this frustration through identification with extremist ideologies, ethnic polarization, and criminality. By "irregular," this research means any activity, operation, organization, capability, etc., in which significant numbers of combatants engage in insurgency and other nonconventional military and paramilitary operations without being members of the regular armed forces, police, or other internal security forces of any country.

> *„Cea dintâi analiză – de o supremă importanță şi cu cel mai semnificativ impact – pe care trebuie să o efectueze un decident politic sau un comandant, este determinarea precisă a tipului de război în care sunt pe cale să se angajeze; ei nu trebuie să-l confunde sau să încerce să-l transforme în ceva străin de adevărata sa natură. Aceasta este prima din toate întrebările strategice ce trebuie adresate şi cea mai cuprinzătoare"*
>
> Carl von Clausewitz, *În război*[1]

Schimbările survenite în mediul de securitate internațional au ridicat, fără îndoială, noi provocări, de o deosebită complexitate şi importanță. Conflictele moderne şi în special terorismul contemporan sunt fenomene din ce în ce mai *complexe*. Conflictele interstatale, purtate de forțe militare naționale într-o zonă definită şi cel mai adesea contiguă, sunt tot mai des înlocuite de conflicte intra-statale sau, specific terorismului, de atacuri asimetrice şi acțiuni/activități neregulate/ neconvenționale. De regulă acestea implică o varietate largă de actori şi părți, adesea grupate în alianțe ad hoc, caracterizate de volatilitate şi descentralizare, care în mod frecvent acționează în afara ariei geografice aflate în dispută sau chiar global. Cauzele acestor noi amenințări de securitate sunt de asemenea deosebit de complexe: printre multitudinea de factori ce le determină sunt cei religioşi, etnici, politici, economici (sărăcia) şi psiho-sociali (percepția unei opresiuni). Impactul acestora a crescut

* **Locotenent colonel**

[1] Michael Howard, în Carl von Clausewitz, *„On War"*, tradus şi editat de Peter Paret şi Michael Howard, (Priceton UP, 1984), p. 88 (în traducerea şi adaptarea autorului).

semnificativ în ultimul timp: nimeni nu este imun ba chiar – aşa cum arată atacurile teroriste din SUA şi Europa de vest, chiar şi cei mai puternici sunt vulnerabili în faţa acestor atacuri asimetrice şi acţiuni / activităţi neconvenţionale / neregulate.

În plus, *„incertitudinea”* se pare că este caracteristica definitorie a actualului şi proximului mediu de securitate internaţional.[2] Aşa cum se întâmplă în alte democraţii cu tradiţie[3], astăzi şi decidenţii – alături de comunitatea de informaţii – din ţara noastră[4] sunt convinşi că o confruntare militară directă, la scară mare cu o altă naţiune sau grup de naţiuni este improbabilă în viitorul apropriat. Chiar dacă state puternice precum SUA continuă să urmărească preeminenţa pregătirii forţelor lor pentru formele *tradiţionale* de luptă – fapt ce a determinat chiar recursul adversarului contemporan la metodele *neregulate*, *catastrofice* şi *disruptive* de atingere a scopurilor sale – datorită faptului că chiar şi cea mai eficientă forţă tradiţională nu asigură capabilităţile specifice necesare de răspuns la acest tip de ameninţări, puţine ţări vor mai pune accentul pe dezvoltarea şi menţinerea unor forţe militare cu capabilităţi complete specifice războiului *regulat*. Cele mai multe ţări vor urmări alternative de răspuns la aceste ameninţări asimetrice şi dezvolta la cea mai mare parte a forţelor lor armate capabilităţi funcţionale corespunzătoare.[5]

Aceste metode ale actualului adversar – neregulate, catastrofice şi disruptive – creionează împreună aspectul, fără putinţă de tăgadă, *neregulat* al mediului de securitate contemporan ce ridică actorilor de securitate tradiţionali provocări semnificativ diferite de cele ale trecutului recent. Experienţa recentă a unor naţiuni dezvoltate şi cu tradiţie în angajarea a tot felul de conflicte a devoalat serioase limitări şi deficienţe ale sistemelor lor de securitate. Acestea au fost – paradoxal! – ridicate de o transformare neobişnuită a mediului strategic şi operativ de purtare a luptelor, respectiv de apariţia unui tip modern de adversar, hotărât şi inteligent ce, atât din punct de vedere structural (angajarea de forţe neregulate în locul celor militare convenţionale) cât şi acţional (recurgerea la formele de luptă primordiale) s-a întors practic în timp.

Aceste *„noi şi vechi”* forme de luptă reuşesc să atace, folosind atât agresiuni tradiţionale cât şi netradiţionale (inclusiv forme nonviolente dar intens manipulatorii), interesele naţionale vitale ale unui stat chiar în condiţiile în care urmăresc cu obstinaţie evitarea *confruntării directe* cu forţele acestuia de securitate în general şi cele armate, în special. Exemplificatoare în acest sens sunt întrebuinţarea tacticilor teroriste ce urmăresc crearea unui climat de instabilitate, îndoială, neîncredere şi frică în rândul populaţiei şi aliaţilor, în interiorul statului ţintă sau asupra cetăţenilor lui aflaţi în afara hotarelor, precum folosirea armelor de distrugere în masă împotriva intereselor comerciale sau centrele intens populate. În plus, chiar forţele armate

[2] Corpul de infanterie marină, Departamentul Apărării al SUA, *„The Long War – Send in the Marines”*, (A Marine Corps Operational Employment Concept To Meet An Uncertain Security Environment, 2007), pag. 6 (în traducerea şi adaptarea autorului).

[3] Agenţia de informaţii a apărării, Departamentul Apărării al SUA, *„Joint Strategic Assesment 2006-2026”*, (Washington DC, septembrie 2006), pag. 3 (în traducerea şi adaptarea autorului).

[4] Strategia de transformare a Armatei României, Bucureşti, 2005.

[5] *„Joint Strategic Assesment 2006-2026”*, pag. 2 (în traducerea şi adaptarea autorului).

statale, atât pentru a răspunde provocării de a desfăşura acţiuni militare împotriva unui adversar neregulat ce operează în intimitatea structurii sociale şi al populaţiei cât şi pentru reducerea pierderilor de vieţi omeneşti (din ce în ce mai greu de justificat în prezent), urmăresc astăzi stabilirea acelor condiţii ce *evită* angajarea forţelor în acţiuni de luptă violente, *„tradiţionale”*. Răspunsul la un astfel de adversar trebuie să fie la fel de sofisticat şi agil precum provocările postate de către acesta. El trebuie, pe de o parte să oprească eficient şi oportun adversarii care au intenţia şi mijloacele să atace prin cunoaşterea profundă a specificului socio-cultural şi planificarea răspunsului în consecinţă şi pe de altă parte, să descurajeze pe aceia care pot deveni agresori, prin abordarea condiţiilor ce duc la apariţia şi dezvoltarea ideologiilor radicale, prin câştigarea bătăliilor ideologice şi respectiv prin crearea acelor condiţii ce reduc apariţia a noi oponenţi.

În mod evident astfel de rezultate nu se pot obţine doar de către forţele de securitate în exclusivitate şi nici prin acţiuni şi activităţi convenţionale, recte confruntări armate, ci de către un mod corespondent de luptă neregulată ce angajează toate puterile unui stat.

Astfel, la începutul secolului 21, aceste ameninţări neregulate de securitate reprezintă din ce în ce mai mult manifestarea „obişnuită” a agresiunii şi nu excepţia de la regulă. Pornind de la campaniile Marii Britanii din Palestina (1945 – 1948), Borneo, Kenya şi Malaya (1948 – 1960), şi la cele ale SUA din Filipine, America Centrală şi Vietnam (ce au contribuit considerabil la catalogarea unor lecţii învăţate consistente referitoare la contra-insurgenţă şi războaie de mică intensitate), şi ajungând la conflictele neregulate recente din Afganistan, Cecenia şi Irak, se demonstrează clar, prin caracteristicile şi impactul diferite ale celor din urmă, faptul că acţiunile convenţionale de luptă duse în timpul celor două războaie mondiale, războiului din Coreea, anumitor bătălii ale războiului din Vietnam şi operaţiunii „Furtună în deşert” reprezintă de fapt excepţia de la regulă şi nu regula (convenţia, tradiţia!). Chiar dacă principiile de purtare ale contra-insurgenţei şi războiului de mică intensitate rezultate din lecţiile învăţate în urma campaniilor mai sus menţionate (recunoaşterea caracterului profund politic al problemei; primatul controlului civil al tuturor acţiunilor militare; angajarea de lungă durată, în special pentru integrarea activităţilor civile şi a celor militare; nevoia imperioasă de informaţii cu aplicabilitate acţională imediată; nevoia de discriminare strictă a insurgenţilor de marea masă a populaţiei; recurgerea la bătălia pentru câştigarea *„inimilor şi minţilor”*; răspuns militar proporţionat şi corespunzător situaţiei; aplicarea reformelor politice şi a dezvoltării socio-economice pentru prevenirea recurenţei acelor situaţii care au cauzat problema[6]) au trecut testul timpului şi al experimentării şi încă asigură o bază solidă pentru combaterea adversarilor de acest tip, ele nu sunt totuşi suficiente construirii unui răspuns la situaţiile actuale mult mai complexe, profund internaţionalizate şi multifaţetate. Caracterul *„polimorf”* al activităţilor şi scenariilor neregulate ale zilelor noastre este reflectat, în vederea conservării propriului profil, a controlului asupra

[6] Centrul de dezvoltare, concepte şi doctrine, Ministerul apărării al Marii Britanii, *„Countering Irregular Activity Within a Comprehensive Approach”*, (Joint Doctrine Note 2/07, martie 2007), pag. 1-3 (în traducerea şi adaptarea autorului).

situației şi a surselor de finanțare, în abilitatea diferitelor grupuri de a balansa între infracționalitate, insurgență, terorism şi dezordine publică şi socială. Un exemplu de astfel de conflict polimorf este războiul din Alger care, după Raymond Aron, a constat în transformarea unui război de independență într-un conflict revoluționar şi mai apoi într-o campanie teroristă.[7]

Acest adversar neregulat ființează, acționează şi operează inextricabil chiar în structura de bază a culturilor şi societății şi urmăresc scopuri ce sunt deseori dificil de descurajat sau combătut cu ajutorul forțelor combatante convenționale. În plus, se pare că acest trend de recurgere la activitățile şi acțiunile neregulate ca element definitoriu al amenințărilor contemporane de securitate continuă să se afirme şi dezvolte.[8]

Aşa cum adversarii neregulați, urmărind subminarea şi erodarea influenței şi voinței unui stat şi a aliaților săi, desfăşoară acțiuni şi promovează strategii neregulate (inclusiv de tipul unor veritabile operații informaționale, psihologice şi media) răspunsul trebuie să fie de asemenea de tip neregulat. Un astfel de *conflict neregulat*, urmărind la rândul lui erodarea puterii de lovire, a influenței şi a voinței adversarului, chiar dacă este axat mai ales pe o abordare indirectă, neconvențională include şi folosirea întregii game a acțiunilor „obişnuite" sau altfel spus convenționale.

Noua concepție a Statelor Unite referitoare la *conflictul neregulat*[9] îl defineşte ca fiind competiția violentă dintre state şi actori non-statali pentru legitimitate şi influență exercitată asupra unor populații relevante.

Şi în secolul 21 natura războiului rămâne neschimbată din antichitate: ciocnirea violentă de interese între grupuri organizate cu mijloace de tip militar. Acest nou concept nu face decât să recunoască statutul de beligeranți al noilor actori. „Grup organizat" şi „mijloace de tip militar" se referă acum la capacitatea unei entități de a mobiliza sprijin pentru propriul interes politic şi abilitatea acesteia de a genera un nivel suficient de violență ce are consecințe politice semnificative. În ceea ce priveşte terorismul şi insurgența, neregulate sunt astfel considerate orice activitate, acțiune, organizație, capacitate etc. ce incumbă un număr semnificativ de actori ce utilizează tactici teroriste şi/sau desfăşoară operații neconvenționale, operații paramilitare şi de tip insurgență. În plus, terorismul şi insurgența sunt, în comparație cu perspectivele politice indezirabile, problematice şi costisitoare a unui stat angajat în acțiuni neregulate, relativ ieftin de pregătit, executat şi perpetuat, de multe ori pentru a învinge fiind suficient doar să continue să existe.

Războiul implică relații violente între două state sau grupuri de state; lupta reprezintă forma esențială de purtare a războiului. Lupta este un instrument politic, de regulă izvorât din frică, interes sau ideologie, şi caracterizat de amenințarea cu / folosirea violenței organizate pentru a influența politica unui stat sau grup de state. Lupta poate avea diferite forme, chiar în cadrul aceleiaşi campanii, dar în mod tradițional este categorisită ca fiind convențională / regulată şi neconvențională /

[7] Christopher Coker după Raymond Aron, *„The Ethics of of Operations on the Cusps"*, (RUSI Whitehall Report 1-06, 2006) capitolul 3, pag. 11 (în traducerea şi adaptarea autorului).
[8] *„The Long War – Send in the Marines"*, pag. 7 (în traducerea şi adaptarea autorului).
[9] Departamentul Apărării al SUA, *„Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC)"*, (US Special Operations Command, septembrie 2007 (în traducerea şi adaptarea autorului).

neregulată. Se poate considera că lupta regulată se referă la înfruntarea dintre forțe armate regulate, aparținând unor state, şi respectiv lupta neregulată se referă la înfruntarea dintre forțe regulate contra forțe neregulate sau forțe neregulate contra forțe neregulate.[10]

În complexul mediu de securitate contemporan, forțele armate sunt nevoite deci să facă față mai degrabă unui amalgam de oponenți regulați şi neregulați, decât unei singure amenințări, definită clar şi identificată precis. Prin *„activitate neregulată"* este definită modalitatea de luptă purtată de actorii non-statali într-o lume caracterizată de absența unor conflicte inter-state sau inter-mari puteri. De fiecare dată, activitatea neregulată se pare că reprezintă de fapt expresia competiției ori între state, ori între state şi actori non-statali pentru putere şi control asupra unui spațiu contestat politic, asupra unor populații sau a unor resurse insuficiente. După Marea Britanie, activitatea neregulată este definită ca:

> *Comportament ce încearcă să producă sau să împiedice o schimbare (politică, economică, socială sau culturală) prin folosirea sau amenințarea cu folosirea ilegală a mijloacelor violente, de către forțe, grupuri sau indivizi cu motivații ideologice sau infracționale, ca şi competitor al autorității (unui actor de tip statal).*[11]

Această definiție acoperă o întreagă gamă de activişti, de la organizații formate şi bine relaționate intern şi extern de tip guerilă, grupuri religios extremiste şi marginalii acestora, până la indivizi mânați de plictiseală şi lipsă de activitate. Acei activişti aflați la începutul acestei game sau la nivelurile ei cele mai joase sunt cu certitudine apanajul tradițional al poliției şi al celorlalte forțe de aplicare a legii. Totuşi, atunci când aceştia dobândesc potențialul de a comite acte de violență ce ating nivelul de forță specific armatei, sau atunci când acțiunea lor se plasează pe fondul vidului de autoritate, intervenția forțelor armate poate şi necesară.

În mod normal, forțele neregulate acționează împotriva forțelor armate, a agențiilor de securitate, administrațiilor naționale, populației civile şi obiectivelor economice ale statelor recunoscute ca actori de drept internațional. Pentru atingerea obiectivelor, activiştii neregulați refuză în mod deliberat să se conformeze normelor internaționale acceptate şi utilizează sistematic metode ilegale, imorale şi lipsite de etică. În anumite cazuri, în special atunci când sunt conectați la rețele importante de crimă organizată sau sunt sprijiniți de alte state, activiştii neregulați au acces la resurse financiare substanțiale şi cantități semnificative de armamente şi explozivi de tip militar. Rețelele interumane şi de comunicații, alături de accesul global nestingherit la întreprinderile media şi serviciile comerciale, adaugă, cu excepția unor forme deosebit de localizate sau îndepărtate, adaugă o dimensiune internațională şi vizibilitate tuturor activităților neregulate. În zilele noastre frontierele permeabile şi măsurile inadecvate luate de statele precare sau în curs de dezintegrare duc la proliferarea spațiilor slab guvernate sau neguvernate în nici un fel în care activi□tii neregulați capitalizează orice oportunitate de exploatare a situației şi obținere a unor

[10] Colin Gray, *„Another Bloody Century"*, Phoenix, 2005 (în traducerea şi adaptarea autorului).

[11] *„Countering Irregular Activity Within a Comprehensive Approach"*, pag. 1-1 (în traducerea şi adaptarea autorului).

avantaje colective sau individuale. Motivaţi de interes, frică sau ideologie, exploatând lipsurile guvernării, ale activităţii economice convenţionale şi ale ordinii normale, aceşti veritabili competitori ai autorităţii legitime, nu urmăresc întotdeauna înlocuirea unui organism politic aflat le putere ci, de multe ori, libertatea de a acţiona liber de controlul statului şi alte constrângeri – neputând fi, în consecinţă, etichetaţi unilateral şi simplist insurgenţi. În absenţa unor măsuri normative şi de securitate minimale adecvate, poate apărea o mixtură de activişti neregulaţi, ce include miliţii politice şi sectare, clanuri războinice rivale, elite aflate în competiţie, infractori endemici şi insurgenţi. Aceste grupuri uneori pot acţiona colaborând împreună pentru atingerea scopurilor specifice iar alteori în opoziţie, în plus faţă de tradi□ionala autoritate legitimă, unele cu celelalte.

Subiect a probabil numeroase critici, obiceiul anglo-american de a găsi denumiri noi pentru concepte vechi are poate în acest caz mai multă legitimitate decât oricând. Acesta pentru că, pentru prima oară în istoria militară modernă, conceptul de război nu mai este în principal axat pe acţiuni cinetice directe sprijinite de cele non-cinetice. Într-adevăr, conceptul de conflict neregulat statuează abordarea indirectă şi neconvenţională a adversarului, în care atât opţiunea de desfăşurare a acţiunilor neregulate independent de cele convenţionale, cât şi cea în care acestea sunt sprijinite de acţiunile convenţionale, înlocuiesc pe cea tradiţională în care acţiunile neregulate le sprijină pe cele convenţionale (opţiune totuşi încă posibilă dar mai puţin preferată). Ideea centrală a acestui concept este concentrarea pe subminarea influenţei, coerciţia şi epuizarea voinţei adversarului în detrimentul învingerii sale prin confruntări militare convenţionale.

În plus, conflictul neregulat abordează în principal individul uman şi mai puţin platformele de luptă. El nu depinde numai de gradul de dezvoltare a sistemului militar ci şi de nivelul de înţelegere a dinamicilor sociale ale politicilor de tip tribal, reţelelor sociale, influenţelor religioase şi valorilor culturale. Oamenii şi nu tehnologia avansată sunt cheia succesului. Preocuparea pentru atitudinea şi voinţa umană urmăreşte pe de o parte, obţinerea / menţinerea legitimităţii şi a sprijinului popular al forţelor şi acţiunilor proprii şi pe de altă parte, al subminării celor ale adversarilor. Efectele psihologice pozitive asupra populaţiilor în discuţie şi concentrarea pe nevoile acestora sunt scopul principal al conflictului neregulat, fără de care orice demers ar degenera într-o luptă convenţională pentru suprimare brutală şi intimidare în vederea acceptării unor condiţii din exterior. Aspecte general valabile ca nevoia umană de securitate, de participare la ordinea socială şi politică, de siguranţă economică, de prezervare a culturii locale şi de mândrie colectivă sunt principii de bază ale războiului neregulat şi luate în considerare în planificarea şi executarea oricărei acţiuni.

Conflictul neregulat este un fenomen social complex, ambiguu şi „încurcat”, greu de caracterizat în definiţii clare, concise sau precise. Concepţia SUA îl consideră atât o formă de conflict armat – înlocuind deci conceptul de conflict de intensitate mică (epuizat moral datorită limitărilor spaţiale, a celor referitoare la spectrul violenţei şi de obiective care îl caracterizau), cât şi o formă de luptă – însemnând insurgenţa / contra-insurgenţa şi terorismul / contraterorismul pe care le ridică astfel din categoria de forme de conflict altele decât războiul.

Definirea conceptului este dificilă şi din cauza semnificaţiei contextuale şi a modului diferit de aplicare pentru fiecare nivel al războiului. Astfel, conflictul neregulat înseamnă controlarea modului de influenţare al unei populaţii – la nivel strategic; abordarea indirectă întrebuinţată în planificarea şi executarea campaniilor şi operaţiilor – la nivel operativ; şi aplicarea asimetrică a tacticilor, tehnicilor şi procedurilor de luptă – la nivel tactic. De asemenea, metodele de descriere a sa ce iau în considerare: pe cei care îl poartă – actorii (inclusiv entităţile non-statale), cum este purtat – metodele şi mijloacele (indirecte, respectiv netradiţionale) şi scopul pentru care se duce – (obiectivul strategic) complică şi mai mult un astfel de demers. În ciuda tuturor acestor impedimente, relevante pentru sublinierea caracterului novator al conceptului sunt preocuparea sa primordială – o populaţie relevantă şi obiectivul său strategic – realizarea şi menţinerea controlului asupra / influenţarea / obţinerea sprijinului unei populaţii relevante. Cu alte cuvinte, preocuparea pentru cucerirea şi controlul (dintotdeauna un atribut al învingătorului) unor forţe, populaţii, teritorii este înlocuită de cea pentru obţinerea legitimităţii unei autorităţi politice de a controla sau influenţa populaţia în cauză.

Perioada înfrângerii forţelor armate şi a capacităţii de război ale unui adversar şi cucerirea de teritorii pentru forţarea unor schimbări politice, într-o confruntare militară tradiţională în care populaţia este considerată nebeligerantă şi gata să accepte rezultatul politic impus / arbitrat / negociat de beligeranţi a apus cu certitudine. Se realizează astfel un transfer de la obiectivul fundamental de implicare şi interferare minimă ale civililor în acţiunile militare convenţionale la transformarea acestora în scopul primordial şi obiectivul central al acţiunilor neregulate. În cele din urmă, conflictul neregulat este o luptă politică ce are atât componente non-violente cât şi violente ce urmăreşte influenţarea şi obţinerea sprijinului populaţiei de referinţă – care reprezintă acum factorul esenţial în asigurarea succesului. Ea trebuie de data aceasta convinsă să accepte anumite politici şi regimuri politice – ce vor fi percepute ca legitime şi credibile şi nu obligată să o facă ca în conflictele convenţionale. Părţile în conflict, fie ele state de drept sau grupuri contestatare, pe de o parte urmăresc subminarea legitimităţii şi credibilităţii adversarului şi izolarea atât fizică cât şi psihologică a acestuia de populaţia relevantă şi suporterii externi, iar pe de altă parte întărirea propriei legitimităţi şi credibilităţi în exercitarea controlului asupra populaţiei în cauză (cu excepţia unor organizaţii teroriste care, în demersul lor de intimidare sau coerciţie a unor guverne, atacă populaţia în cauză fără să ia în considerare evoluţia propriei legitimităţi şi a sprijinului popular).

Metodele neregulate se referă exact la obţinerea acestor efecte prin acţiuni şi măsuri indirecte, de natură politică, psihologică şi economică, toate având ca obiect populaţia şi opţiunile / atitudinile acesteia. Astfel, această „populaţie relevantă” este în fapt considerată o veritabilă societate-audienţă ţintă a războiului neregulat. Tocmai din această cauză, chiar dacă neexprimată făţiş (din motive lesne de înţeles) printre celelalte acţiuni şi activităţi ale războiului neregulat – contra-insurgenţă, război neconvenţional, contraterorism, sprijin instituţional, operaţii de stabilitate şi reconstrucţie, operaţii civil-militar, informaţii şi contrainformaţii, activităţi de combatere a infracţionalităţii transnaţionale – un loc deosebit îl ocupă formele de management al percepţiei şi de comunicare strategică.

Mediul contemporan de securitate este descris astfel de condiţiile în care activităţile neregulate pot apărea, manifesta şi mai apoi dezvolta. Factori culturali, istorici, sociali şi ambientali, alături de influenţe regionale şi internaţionale, definesc condiţiile specifice de apariţie şi dezvoltare a activităţilor neregulate. Cu certitudine printre numeroşii factori de influenţare se găsesc şi urbanizarea accelerată, schimbările demografice şi crizele umanitare, aspecte ce influenţează sentimentele şi sensibilităţile unui public – audienţă a mediei globalizate. Aceşti factori pot fi grupaţi în următoarele zone de interes:

- Globalizarea, inechitatea globală şi schimbarea climatului;
- Identitatea şi interesul individual şi colectiv;
- Recrudescenţa ideologiilor extremiste;
- Accesul la tehnologie, comunicarea în reţea şi domeniul virtual.[12]

> *„Ameninţările la adresa păcii şi securităţii în secolul 21 includ nu numai războiul şi conflictul internaţionale ci şi violenţa civilă, crima organizată, terorismul şi armele de distrugere în masă. Acestea, de asemenea includ – devreme ce au consecinţe la fel de catastrofice – sărăcia, bolile infecţioase mortale şi degradarea mediului. Toate aceste ameninţări, la o scară largă, pot fi mortale sau pot diminua şansele de viaţă. Toate pot submina statul ca element de bază al sistemului internaţional."*[13]

Într-adevăr, aceşti agenţi de instabilitate generează haos şi suferinţă umană ce conduc la frustrarea, nemulţumirea şi furia a milioane de fiinţe umane ce trăiesc în condiţii din ce în ce mai deteriorate. Fără nici o alternativă viabilă, o pătură tot mai largă a populaţiei tinere de-francizate / neintegrate din lumea dezvoltată de asemenea îşi îndreaptă tot mai mult frustrarea către identificarea cu ideologiile extremiste, polarizarea etnică şi infracţionalitate.

Astfel, acest trend ascendent către violenţă şi extremism transnaţional este cu certitudine cel mai posibil factor de destabilizare al multor zone ale lumii zilelor noastre. În plus, datorită dominării totale (tehnologice, doctrinare etc.) a formelor de război tradiţional de către promotorii actualei ordini mondiale, ameninţările contemporane au dezvoltat ca răspuns metode neregulate / neconvenţionale, disruptive şi chiar catastrofice de atingere a scopurilor urmărite.

Prin urmare, în comparaţie cu celelalte ameninţări probabile – extremismul ideologic şi religios, spaţiile ne/puţin guvernate, efectele globalizării, problemele economice, sărăcia, asigurarea sănătăţii, competiţia pentru resursele naturale, progresul şi competiţia ştiinţifică şi tehnologică, schimbările demografice, factorii de mediu, infracţionalitatea – terorismul şi conflictul neregulat / neconvenţional sunt, în viitorul apropiat şi mediu cele mai posibile. Acestea reprezintă cel mai mare risc de securitate actual atât datorită vulnerabilităţii inerente a lumii democratice şi globalizate, cât şi, alături de probabilitatea iminentă şi repetabilitatea îngrijorător de ridicată, a impactului deosebit pe care îl au asupra acesteia.

---

[12] Ibidem, pp. 1-4.

[13] Secretarul general al Naţiunilor Unite*, „Raport pentru şedinţa şefilor de stat şi de guvern",* (In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Septembrie 2005), pag. 24-25, disponibil la http://www.un.org./larger freedom/, (în traducerea autorului).

În definirea mediului / lumii contemporan/e, Marea Britanie consideră, alături de identificarea trendurilor strategice actuale, a temelor transnaționale relevante şi a caracteristicilor componentei de securitate a acestuia/acesteia, dimensiunea umană ca având un rol deosebit de important.[14]

Instituțional, britanicii identifică constituenții oricărei națiuni sau societăți: fiecare construiți în jurul valorilor istorice şi culturale specifice, aceştia sunt reprezentați de supremația legii, educația, activitățile comerciale, acțiunile umanitare şi de asigurare a sănătății, nivelul de informare, laturile militare, economice, diplomatice, administrative şi de guvernare. Atunci când se analizează aspectele de securitate ale societăților, comunităților şi indivizilor, cu nevoile lor specifice, toți aceşti constituenți trebuie luați în considerare în vederea găsirii celor mai potrivite obiective, resurse şi forțe pentru influențarea situației acestora. În plus, acestor „actori" li se pot alătura alte guverne, organizații internaționale, organizații neguvernamentale şi interese comerciale sau private. Astfel, experiența britanică demonstrează că rezoluționarea cu succes a conflictelor rezidă covârşitor din atitudinea şi motivația indigenilor şi / sau a populației din zona afectată şi proximitate. De asemenea, foarte important pentru acest demers este şi faptul că, printre alți actori de oportunitate ce obțin beneficii din perpetuarea crizei şi au un interes în subminarea eforturilor de rezoluționare a acesteia, precum infractorii şi anumiți antreprenori, se găsesc şi elemente ale media. Semnificativ este faptul că aceştia, chiar dacă au o influență numai pe termen scurt şi mediu, sunt analizați nu numai ca având impact exclusiv negativ ci sunt considerați şi potențiali multiplicatori benefici, demni de a fi chiar „parteneri", mai ales pentru obținerea unor rezultate pe termen mai lung.

În concluzie, mediul de securitate actual şi viitor este conturat de către provocările ridicate de către actori statali şi non-statali care desfăşoară un amestec de forțe militare şi non-militare, şi care vor folosi cu precădere formele războiului neregulat. Exacerbarea ideologiilor extremiste politice, religioase şi etnice alimentează conflictele prezentului. În plus, absența guvernării eficace din multe părți ale lumii creează sanctuare pentru terorişti, infractori şi insurgenți. Multe state sunt incapabile sau reluctante să exercite un control eficient asupra propriului teritoriu, permițând exploatarea acestuia de terorişti, infractori şi insurgenți. State precare sau în curs de dezintegrare ca urmare a economiei stagnante, instituțiilor politice corupte, problemelor de mediu, sistemului de sănătate publică precar sau a epidemiilor, sau cele care dețin resurse naturale şi sunt prinse astfel în competiția multinațională pentru acestea sunt cel mai adesea surse de conflict. Astfel de conflicte la rândul lor sunt generatoare de insurgență şi terorism transnațional cărora le sunt izvoare de legitimitate, catalizator şi scut protector. *Competiția asupra populațiilor din astfel de spații este cea pe care trebuie să o câştigăm în detrimentul actorilor neregulați...*

În acest context, acțiunile exclusiv militare, fie ele şi parte a unui conflict neregulat, în mod evident nu pot răspunde cu succes adversarilor neregulați dar cu siguranță – ca parte a unui efort integrator – pot contribui decisiv la stabilirea

[14] Centrul de dezvoltare, concepte şi doctrine, Ministerul apărării al Marii Britanii, *„The Comprehensive Approach"*, (Joint Discussion Note 4/05, ianuarie 2006), pp. 1-2 (în traducerea şi adaptarea autorului).

condițiilor necesare altor elemente de putere pentru rezoluționarea conflictelor / crizelor şi evenimentelor de securitate.

Combaterea adversarilor neregulați necesită o abordare holistică a tuturor factorilor de putere – politico-diplomatic, economic şi militar – care să urmărească configurarea mediului global atât prin abordarea condițiilor de apariție şi dezvoltare a ideologiilor radicale, cât şi prin descurajarea celor ce deja dețin mijloace de atac – mai ales prin modificarea intenției şi determinării acestora de a recurge la astfel de mijloace. Astfel, elementul critic în combaterea factorilor actuali de instabilitate şi a efectelor acestora este reprezentat de către lupta pentru influențarea acestora şi a rezervorului lor social de sprijin: categorii / pături sociale, comunități, persoane de aceeaşi confesiune, populații etc. Aceasta se poate face pe de o parte, prin angajarea activă în activități de influențare a populațiilor relevante şi a adversarilor neregulați şi pe de alta, prin interzicerea / limitarea capacității celor din urmă de a exercita influență asupra aceleiaşi populații țintă.

Conflictul neregulat reprezintă cu certitudine o posibilă soluție atât datorită obiectivului său cât şi a metodelor de purtare. Din nefericire, ca orice concept nou, necesită timp pentru înțelegere, adaptare şi implementare. El nu reprezintă un nou tip de manifestare a acțiunilor militare ci un proces de gândire şi o filozofie diferită de abordare a unor adversari şi ei nu neapărat noi dar cu certitudine neobişnuiți – neregulați. Mecanisme de analiză şi decizie, proceduri şi reglementări, structuri şi categorii de forțe, forme de educare şi instrucție, tehnologii şi echipamente etc. trebuie, dacă nu să apară ca noi, distincte şi specifice, să fie adaptate pentru implementarea unei astfel de soluții.

MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR CONFLICTUALE

Mariana IATAGAN*
Ana Maria STOICA**

The conflict represents a mass-phenomenon affecting everyday our lives. We have to pay a special attention both to the particular conflicts, and to the global ones.

The conflict is negatively perceived by the society, on the one hand (being associated to strong emotions, violence, destruction), and positively, on the other hand, (by a balanced perspective, as a stimulating element for positive energies of those involved in the conflict).

The question related to the conflicts is: "If the conflict might have both negative and positive effects, what are the circumstances that keep it functional and effective?

The aim of the present work is to answer that question by defining the main reasons and models of the conflict; by describing the managerial reactions to the conflict emerging within the organization and towards the main types of conflict.

Ce este conflictul?

Putem spune fără riscul de a greşi că nu există organizație fără conflicte după cum nu există grup social fără fricțiuni. De altfel, acolo unde interacționează cel puțin doi oameni, se crează mediul propice apariției şi dezvoltării conflictelor. *Ce este conflictul?* Un proces de opunere şi confruntare ce poate apărea între diferiți indivizi sau grupuri.

Actul comunicării are legătură cu stările conflictuale, le poate influența, le poate controla (gestiona) sau chiar le poate genera. Paradoxal însă, o sursă conflictuală se dovedeşte a fi şi lipsa comunicării sau comunicarea defectuoasă. Într-o organizație gen Ministerul de Interne sau Ministerul Apărării Naționale, catalogată de specialişti ca fiind una birocratică şi puternic ierarhizată, în care comunicarea pe verticală dispune de reguli şi forme proprii (regulamentele, ordinul), rigiditatea sau nenuanțarea comunicării poate duce lesne la situații de obturare funcțională manifestate prin neînțelegere, confuzie, frustrare, netransparență etc. Folosirea inoportună a ordinului (care este o comunicare unidirecțională, fără feed-back, menită să simplifice la maximum actul decizional operativ) poate crea, de asemenea, premise conflictuale, mai ales într-o societate democratică fondată pe drepturile omului (fapt întâlnit mai ales în raporturile comandantului cu militari în termen sau salariați civili). Acest aspect solicită managerilor militari – comandanților - o responsabilitate sporită. Într-un model organizațional de conflict de tip militar, acest caz ar trebui să fie un „pseudo-conflict", dată fiind unitatea de interese a membrilor grupului (subunității) şi spiritul de justiție care trebuie să domine într-o organizație ce are ca misiune apărarea intereselor naționale şi sociale.

Cercetările actuale sugerează ca uneori conflictele intergrup sunt benefice, având efecte pozitive asupra organizației, cum ar fi:

* **Lector universitar doctorand**
** **Asistent universitar**

- permit diminuarea tensiunilor acumulate şi integrarea membrilor; dacă rezolvarea lor presupune discuţii şi eliminarea neînţelegerilor dintre grupuri, conflictele reprezintă o valvă de securitate care elimină presiunile din interiorul companiei la timp;

- permit grupurilor să-şi exprime părerile şi doleanţele, dându-le şansa de reajustare. Impulsurile apărute astfel se pot consuma mai eficient datorită efectului de transformare a acestora în schimbări;

- permit menţinerea nivelului de stimulare necesar funcţionării în mod inovator, astfel încât conflictele intergrup vor reprezenta o sursă de motivare în căutarea unei schimbări.

Trebuie remarcat faptul că un conflict între grupuri poate apărea numai atunci când grupurile diferă între ele, dar sunt dependente unul de celălalt. Din punct de vedere managerial procesul conflictului poate fi defalcat în cinci secvenţe, conform schemei:

Conflictul latent --> Conflictul perceput --> Conflictul simţit --> Conflictul manifestat --> Conflictul final

Conflictul latent reprezintă etapa de dezvoltare a conflictului la care acesta abia este suspectat sau perceput.

Conflictul perceput reprezintă acea etapă la care problemele încep să fie percepute, iar toţi cei implicaţi în conflict recunosc apariţia acestuia.

Conflictul simţit reprezintă etapa în care cei implicaţi nu numai că ştiu de existenţa lui, dar simt deja stările de tensiune create, de anxietate, de enervare sau supărare.

Conflictul manifestat reprezintă etapa în care oamenii implicaţi încep să se manifeste prin comportamentul propriu la frustrare şi prin blocarea opozanţilor lor. *Conflictul final* este momentul în care problemele au fost rezolvate sau amânate pentru mai târziu.

Conform conceptelor promovate în trecut referitoare la conflicte:

- conflictul poate fi evitat;
- conflictul e cauzat de erori manageriale în proiectarea şi conducerea organizaţiei;
- conflictele dezbină organizaţia şi împiedică obţinerea performanţei optime;
- obiectivul managementului este de a elimina conflictul;
- performanţa optimă necesită îndepărtarea conflictului.

În prezent, lumea specialiştilor prezintă o viziune nouă asupra conflictelor, care poate fi rezumată astfel:

- conflictul este inevitabil;
- conflictul este cauzat de: structura organizatorică, diferenţe în scopuri, în percepţii, evaluarea resurselor umane, etc.;
- conflictele contribuie la defăimarea performanţei organizaţiilor în diferite grade;
- obiectivul managementului este de a conduce nivelul conflictului spre obţinerea performanţelor optime în organizaţie;
- performanţa optimă necesită reducerea nivelului conflictului

Cauzele conflictului

Faptul că un conflict poate fi atât distructiv, cât şi constructiv impune de la sine problema înțelegerii cauzelor care pot genera conflictul. Această înțelegere este deosebit de importantă pentru demersul nostru, deoarece ea va furniza informații cu privire la identificarea, prevenirea şi gestionarea eficientă a conflictului.

Care sunt cauzele conflictului?

Lipsa de comunicare sau comunicarea defectuoasă. Vehicularea unor informații insuficiente sau folosirea unor metode, mijloace şi canale inadecvate pot constitui tot atâtea motive pentru conflict. Lipsa informațiilor cu privire la raționamentele şi intențiile celeilalte părți poate genera confuzie şi, mai apoi, tensiune în cadrul organizației. De asemenea, neînțelegerea mesajelor din varii motive (transmiterea defectuoasă a informațiilor, utilizarea unui limbaj prea specializat) poate compromite realizarea sarcinilor sau obiectivelor propuse şi, în consecință, ar putea conduce la conflict.

• Competiția privind resursele insuficiente. Caracterul limitat al resurselor organizaționale pot provoca competiții care să conducă la conflict. În cazul unor resurse limitate la nivelul organizației, dezvoltarea unor elemente structurale pot afecta posibilitățile celorlalte componente.

• Diferențe de putere, statut şi cultură. Accesul inegal la putere creează raporturi inegale de putere în care autoritățile dominante încearcă să-şi mențină status quo-ul, pe când cei subordonați tind să modifice acest status quo. Această confruntare, ce se naşte din accesul inegal la putere, poate genera, în final, conflict. Distanța față de putere (G. Hofstede, 1996) este unul din indicatorii utilizați pentru a măsura gradul de inegalitate socială dintr-o țară sau alta. În ceea ce priveşte statutul şi cultura, putem spune că fiecare individ este purtătorul unor modele de gândire, simțire şi manifestări potențiale ce aparțin unei culturi. Diferențele incompatibile dintre acestea constituie o sursă permanentă (chiar dacă nu foarte vizibilă) de conflict. Atunci când, de exemplu, două sau mai multe culturi se dezvoltă într-o organizație, ciocnirea dintre modelele de gândire şi simțire pot genera conflicte.

• Competiția pentru supremație. Această competiție este intrinsec conflictuală, deoarece doreşte să-şi impună obiectivele în dauna celorlalți. De exemplu, când doi sau mai mulți angajați concurează pentru o promovare în cadrul organizației, competiția se poate transforma în conflict dacă aceasta este resimțită de participanți ca fiind de „sumă nulă" ("victoria" unuia va însemna "înfrângerea" celorlalți).

• „Invadarea teritoriului". Această formulă nu se limitează doar la spațiul fizic, ci la toate celelalte resurse finite pentru care oamenii sunt în competiție (spații, investiții, personal, dotări, recompense etc).

• Ambiguitatea. Modul imprecis în care sunt stabilite sarcinile şi responsabilitățile unor posturi sau compartimente pot naşte confuzii şi tensiuni în rândul membrilor organizației.

• Natura activităților şi interdependența sarcinilor. Interacțiunea părților ce aparțin de structuri interdependente ar putea genera conflicte ca urmare a lipsei de coordonare a intereselor lor.

• Schimbarea mediului extern al organizației. Alături de influența forțelor ce alcătuiesc mediul intern, firma este marcată totodată de incidența climatului general, specific societății în care îşi desfăşoară activitatea. Acest climat este rezultatul interacțiunii la scară națională şi chiar internațională a mai multor factori, care, uneori, intră în contradicție, generând dezechilibre, iar alteori, reprezentând ei înşişi potențiale surse de conflict.

În fiecare zi managerii au de luat decizii referitoare la prioritățile şi preferințele organizației. De foarte multe ori aceste priorități sunt legate de modul în care managerul gestionează conflictul. De modul în care este abordat conflictul, acesta poate să se amplifice sau să scadă disputele naturale care se pot naşte .

Tipuri de conflicte

În literatura de specialitate distingem o tipologie conflictuală extrem de vastă.

DUPĂ APARENȚĂ, întâlnim: *conflicte latente*, în care tensiunea dintre părțile adverse se consumă tacit, fără a putea fi lesne observate, conflicte de durată, păguboase, având ca prime consecințe scăderea randamentului muncii şi întreținerea unei atmosfere de lucru necorespunzătoare.

Unii manageri se mulțumesc doar cu menținerea lor în limite „rezonabile" şi preferă să le „ignore", cum greşit se procedează adesea. Ele apar în grupuri stabile, pe fondul rutinei şi al deprofesionalizării, al slăbirii interesului pentru activitatea desfăşurată. Într-un grup de tip militar, aceste conflicte sunt frecvente

Conflicte deschise, în care părțile adverse şi-au formulat deja opinia, argumentele şi atitudinile, pe care le manifestă deschis, atât față de restul grupului, cât şi față de comandant. Un conflict deschis este unul care nu poate fi nici abandonat (ignorat), nici amânat. Intervenția organizației sau a şefului (managerului) trebuie făcută imediat, după o primă evaluare a cauzelor, manifestărilor şi consecințelor acestuia. În acest caz, rolul echității şi al legalității este esențial, prima măsură comunicațională indicată este concilierea, cum s-a arătat şi anterior.

DUPĂ CONSECINȚE

Conflicte distructive. Este cazul cel mai general. Conflictul, generat de regulă de grave erori, perturbă serios activitatea grupului (îndeplinirea misiunii), mergând până la compromiterea acesteia. Capacitatea de cooperare a părților este serios afectată şi, pe măsură ce conflictul avansează, cresc costurile sale. Gestionarea lui implică eforturi deosebite şi, de multe ori, este necesară intervenția eşaloanelor superioare, care pot reevalua structura, resursele umane şi abilitatea managerială a comandantului. Este genul de conflict care, în zona organizațională de care vorbim, se lasă cu destituiri, mutări disciplinare sau chiar treceri în rezervă. Se impune şi reconsiderarea structurală; grupul poate fi restructurat, i se poate schimba misiunea principală, unii membri iau drumul altor colective de muncă. Dacă conflictul consumă şi resurse materiale (pagube), lucrurile pot lua şi o turnură penală. Gestionarea conflictului solicită fermitate, energie şi inteligență. Apelul la lege şi la regulamentul de ordine interioară este salutar.

Conflicte constructive. Uunele conflicte pot duce la rezultate pozitive pentru organizație şi, ulterior, şi pentru membrii ei. Este cazul şi aici. Perturbarea care

generează conflictul este de natură obiectivă şi poate fi mai lesne prevenită şi controlată managerial. Un exemplu: într-o structură apare problema introducerii tehnicii de calcul, ceea ce necesită şi cheltuieli materiale, dar şi restructurări organizaționale (cum ar fi renunțarea la unele activități, precum dactilografierea) sau specializări suplimentare. Antrenați într-un conflict constructiv, membrii organizației devin mai creativi şi mai productivi. Se revigorează spiritul de competiție. Creşte motivația, coeziunea şi loialitatea personalului, iar sfârşitul conflictului consfințeşte schimbarea condițiilor care au dus la declanşarea sa.

DUPĂ BIUNIVOCITATE. Criteriul ia în considerație calibrul părților adverse. Distingem:

Conflicte între doi indivizi, membri, diferiți sau echivalentul ierarhic – cazul cel mai simplu. În general, este generat de diferențele de comportament şi caracter, diferențele de pregătire profesională şi existența de scopuri diferite . Nu au amploare, şi nici durată prea mare, iar în gestionarea lor pot interveni cu succes atât managerul (comandantul), cât şi restul organizației. Un caz special în structurile Ministerului de Interne îl reprezintă apariția lui în cadrul subgrupurilor, a grupurilor mici, cu activitate ocazională: patrule, echipaje de poliție rutieră ş.a. În cazul unui grup mai mare, se poate aplica terapia reconcilierii şi arbitrajului .

Între un individ şi un grup (organizație) –Responsabilitatea comandantului (managerului) şi a organizației (grupului) nu poate fi, însă, diminuată. Uneori, „neînțelesul" are dreptate şi aceasta trebuie să-i fie acordată într-o formă sau alta. El trebuie reintegrat organizației, revalorificat profesional şi mai des sprijinit, pentru că cei mai mulți dintre indivizii care intră în conflict cu organizația din care fac parte, au, de fapt, nevoie de ajutor.

Conflicte între organizații (grupuri). Apar mai rar, în structuri mai mari (direcții, departamente, brigăzi ş.a.). Nu sunt distructive, deschise sau manifeste, dar ignorarea lor poate fi nefastă. Apar, de regulă, între structuri ierarhic echivalente şi cu activitate oarecum paralelă. Într-o direcție centrală, de pildă, un birou poate fi privilegiat (încadrare completă, funcții mai mari, recompense mai consistente, dotări mai bune, evidențieri mai dese), iar între două batalioane (companii, plutoane) de jandarmi sau între două secții de poliție pot apărea diferențieri nedorite care să antreneze disputa interorganizațională. În aceste situații, rolul eşaloanelor superioare este decisiv.

DUPĂ IERARHIE. Revenim la modelul dihotomic pentru a puncta două cazuri specifice structurilor militare.

Conflicte între şef şi subordonat (organizație). Nu sunt conflicte grave, dar pot produce disfuncționalități semnificative în activitate (îndeplinirea misiunii). Comunicarea verticală este deteriorată, chiar blocată, din partea superioară se constată folosirea abuzivă a ordinului, iar din partea inferiorului, un formalism exagerat şi o neimplicare acută în rezolvarea problemelor cotidiene. Când partea adversă devine un grup sau întreaga organizație, lucrurile se complică imprevizibil. Activitatea generală este compromisă, sistemul organizațional nu mai răspunde la comenzi şi intervenția eşalonului superior devine obligatorie.

Conflicte între omologi. Au ca surse diferența de pregătire profesională, existența de scopuri diferite şi diferențele de comportament şi caracter. Sunt conflicte minore, care nu afectează grav viața organizației, iar gestionarea lor este la îndemâna comandantului şi chiar a restului grupului. Punțile de comunicare se refac greu în aceste cazuri, dar pot fi menținute într-o funcționalitate necesară.

DUPĂ GRAVITATE. Este un criteriu care introduce ca normă gradualitatea şi este necesar atât pentru evaluarea conflictelor, cât şi pentru prognozarea consecințelor aferente. Astfel, pot apărea:

Incidente. Conflicte punctuale, cu o cauză unică şi de mică amploare. Apar, de regulă, în momentele de vârf ale îndeplinirii misiunilor, când stresul este maxim; nu sunt de durată, iar consecințele lor pot fi acoperite repede (anulate) de restul organizației sau de managerul ei. Antrenează un număr mic de membri, de regulă doi, şi au ca sursă aspectele care țin de diferențiere. Pot fi interpretate şi ca nefiind conflicte propriu-zise, dar frecvența lor şi mai ales legarea lor de anumite persoane (grupuri) reprezintă semnale utile pentru comandant, în sensul prevenirii lor.

Neînțelegeri. Sunt conflicte lipsite, de asemenea, de amploare şi au ca sursă comunicarea defectuoasă sau blocarea ei. Părțile angajate pornesc de la premise false, iar argumentarea nu are consistență. Antrenează disfuncționalități care pot fi lesne corectate prin transparență şi bună comunicare. Nu necesită nici ele o strategie specială de gestionare şi aplanare, iar consecințele nu depăşesc un anumit nivel de gravitate. Uneori pot fi ignorate, considerându-se că fac parte din fluctuațiile normale ale vieții de organizație. Sunt frecvente în grupurile Ministerului de Interne, alcătuite ad-hoc pentru îndeplinirea unor misiuni speciale, pentru îndeplinirea unor misiuni punctuale şi de scurtă durată (rezolvarea unei crime, a unei infracțiuni de frontieră etc.), când participanții la activitate provin din structuri diverse şi au niveluri de abordare specifice. Rolul managerului (şefului de echipă) este salutar.

Tensiuni. De asemenea, conflicte fără anvergură şi care uneori sunt latente. Se pot manifesta la nivelul întregii organizații şi pot avea ca sursă, pe lângă cele menționate în cele două cazuri precedente, şi diferențele de interese şi scopuri Apar şi între organizații aparținătoare aceleiaşi structuri, când conducerea ierarhică neglijează coordonarea şi favorizează apariția „grupului favorizat" (protejat). Sunt conflicte fie distructive (afectează bunul mers al activității), fie constructive (duc, printr-o corectă gestionare, la armonizarea organizației), dar şi de raportare, cum vom arăta mai departe.

Crize. Conflicte deschise, de amploare, în general distructive. Declanşarea crizei poate avea şi o cauză externă (exterioară organizației), după cum şi consecințele se pot extinde în afara ei, afectându-i imaginea.

DUPĂ GEN. Astfel, pe această dimensiune, putem vorbi despre:

Conflicte de adaptare (de incompatibilitate). Vizează, de regulă, raportul dintre individ şi grup (organizație) şi ține seama de particularitățile individuale văzute din perspectiva aptitudinilor şi calităților solicitate pentru îndeplinirea misiunii. Dincolo de criteriile de selecție psihologică şi profesională care se au în vedere la angajare (numire) într-o structură a Ministerului de Interne sau Apărării şi care sunt riguros

urmărite, mai sunt şi unele care „scapă” manageriatului resurselor umane sau care apar pe parcurs. Diversitatea activităţilor acestor Ministere poate scoate la iveală, în anumite cazuri, şi probleme de adaptare la unii indivizi.

Conflicte de interese (divergenţă de scop). Sunt cele mai numeroase şi de amplori diferite. Ele au mai fost abordate şi din alte puncte de vedere şi nu vom insista aici prea mult asupra lor. Interesele pot fi profesionale (între cei care doresc să-şi perfecţioneze mereu pregătirea şi cei care preferă liniştea locului călduţ şi cunoscut), materiale (între cei care doresc evidenţierea, promovarea, recompense şi ceilalţi) şi străine de activitate. Acest din urmă caz este cel mai important, pentru că el are drept corolar încălcarea regulamentului, cu forma sa cea mai periculoasă – corupţia.

Conflicte de nuanţă etnică, religioasă şi politică. Diferenţa religioasă, dincolo de conflictele publice faţă de care trebuie restabilită ordinea (cazul unor biserici reclamate atât de ortodocşi, cât şi de catolici sau protestanţi), se poate manifesta şi în cadru organizaţional, acolo unde sunt şi membri de altă religie, recunoscută de stat. De exemplu, un ofiţer român de religie musulmană se poate simţi frustrat în cadrul unor ceremonialuri militar-religioase sau chiar la ascultarea versurilor cunoscute din imnul naţional, în care se specifică: „Preoţi cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină”.

DUPĂ RAPORTARE *(conflicte de raport)*. Vizează, în esenţă, conflictele de juxtapunere categorială şi sunt tipic intraorganizaţionale. Astfel, putem aprecia ca potenţialităţi conflictuale:

- *între militari de acelaşi grad (funcţie)*. În multe situaţii, sunt conflicte constructive, antrenând o stare de concurenţă, benefică grupului.
- *între militari şi civili*.
- *între sexe*.
- *între vârste*. Conflictualitate tipică, bine cunoscută, în care, pe lângă diferenţa enunţată, apar şi diferenţele de pregătire profesională (opoziţia pregătire teoretică – experienţă), de mentalitate, de iniţiativă, de pragmatism, de afirmare. Este asociată raportului dintre vechi şi nou, de cele mai multe ori şi în general duce la finalităţi benefice (conflicte constructive), mai ales dacă este bine gestionată.

PSEUDOCONFLICTELE.

Literatura de specialitate le mai numeşte şi *conflicte de manipulare*. Sunt generate de diferenţe de interese şi, mai ales, de diferenţe de poziţie între grupuri care au scopuri comune, în fond. Ele se instalează o dată cu apariţia grupului dominant, care, din motive de imagine şi pentru a-şi consolida influenţa, aruncă balastul disfuncţionalităţilor şi rezultatelor neperformante asupra altui grup, a cărui imagine suferă deja de o anumită precaritate. Acest tip poate apărea şi la nivelul indivizilor, sau între individ şi grup.

Medierea conflictelor

În ceea ce priveşte gestionarea conflictelor, trebuie spus, din capul locului, că ea are ca scop aplanarea şi rezolvarea acestora. Astfel, dacă negocierea şi compromisul sunt metode bune pentru gestionarea conflictelor de muncă (gen patronat – sindicate, şef – subaltern, lucrător – lucrător etc.) iar medierea trimite la o soluţie obţinută într-un timp relativ lung şi fără siguranţa stingerii conflictului, în cazul unor structuri organizaţionale de tip militar, sunt oportune si următoarele:

- Concilierea. Este metoda cea mai permisivă, mai eficientă şi care utilizează în cel mai mare grad valenţele comunicării. Ea se bazează pe unitatea de interese a membrilor grupului militar şi are ca scop refacerea coeziunii organizaţionale, fără de care nu este posibilă îndeplinirea misiunii.

- Arbitrajul. Este o metodă de soluţionare conflictuală mai abruptă, cu rezultate rapide şi cu inflexiuni justiţiare. El poate fi aplicat de către manager (comandant) sau restul organizaţiei (structurii). În acest caz, aspectul regulamentar şi legal este covârşitor. El porneşte de la prioritatea misiunii militare şi sfârşeşte cu repunerea în acord a membrilor structurii (a grupurilor). Dacă între indivizi şi grupuri militare concilierea este, în general, eficientă, între grupuri şi structuri stingerea conflictului se poate face numai prin arbitraj, instituit ierarhic.

- Aplicarea regulamentului. Este o metodă sui-generis, specifică organizaţiei de tip militar. La ea se poate recurge numai dacă celelalte metode sunt ineficiente sau dacă conflictul intră sub incidenţă juridică. Cel care o aplică este, desigur, managerul (comandantul). În această situaţie, componenta comunicaţională se rezumă la explicarea preceptelor şi dispoziţiilor regulamentare şi legale.

În practică se apelează frecvent la utilizarea mediatorului sau părţii a treia. Metoda este deosebit de eficientă atunci cînd cele două părţi aflate în conflict nu mai sunt dispuse la o confruntare onestă, fiind prinse între presiunea organizaţiei şi neîncrederea reciprocă. O a treia persoană cu rol de mediator, va încerca să provoace o întâlnire între părţi, favorizând comunicarea deschisă. În acest fel se reduce emotivitatea şi se creează oportunităţi egale pentru ambele părţi de a-şi exprima sentimentele. Pentru a reuşi în demersul său, mediatorul trebuie să inspire încredere, armonie şi stabilitate. Numai astfel mediatorul oferă o şansă de împăcare a părţilor adverse şi apoi crearea unor facilităţi pentru comunicarea constructivă.

Intervenţia terţilor în soluţionarea conflictelor

Cîtă vreme părţile reuşesc să-şi rezolve în mod direct, într-o manieră constructivă, diferendele nu este necesară intervenţia altor actori. Cînd disputa ajunge într-un impas major (este de pildă extrem de pasională, încinsă, iar comunicarea este blocată), intervenţia celei de-a treia părţi rămâne deseori singura soluţie.

Concluzii

În concluzie, putem spune că paşii de rezolvare a conflictului distructiv implică următoarele:

• Recunoaşterea existenţei conflictului

• Identificarea fundamentelor comune ale părţilor în conflict (scopurile şi interesele generale ale organizaţiei)

• Înţelegerea tuturor punctelor de vedere

• Atacarea problemei şi nu a membrilor implicaţi în conflict

Trebuie evitate câteva capcane care pot înrăutăţi conflictul:

• Să se evite forţarea membrilor echipei de a alege din opţiunile existente sau limitarea soluţiilor alternative

• Să se evite rezolvarea conflictului cu orice preţ

• Să se evite tentaţia de a ignora conflictul

• Să se prevină tentaţia membrilor de a dezbate problemele echipei în afara acesteia, deoarece problemele trebuie soluţionate în cadrul întâlnirilor sau structurilor organizaţionale

Bibliografie

[1] PETELEAN Adrian, (2007), *„Managementul conflictelor”*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.

[2] REICHLER Luc – *„Arta prevenirii conflictelor. Teorie şi practică”*, în *Comentariile atlantice BRASSEY*, nr. 7, 1996.

[3] VOICU Costică, Florin Sandu (coord.) – „*Management organizaţional în domeniul ordinii publice”*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2001, vol. II.

[4] WHETTEN D.A., Cameron K.S., (2005), *„Developing management skills”*, Pearson Prentice Hall.

[5] ***„Management, restructurare şi reformă”, „Gestionarea situaţiilor de criză”, „Educaţie şi comunicare”, în “Buletinul Jandarmeriei Române”, nr. 2/2000.

PETROLUL, MIZA CONFLICTELOR DIN CAUCAZ. STUDIU DE CAZ: CECENIA

Marian VĂTAVU [*]
Claudiu Ionel PASĂRE[**]

Russia's geopolitical games are perhaps more difficult to discern in advance and in detail, but the Russian interests in the field are clear and, as such its moves are predictable. Recent events in Georgia require a careful analysis of the entire Caucasian area. Russia has to use its huge oil and gas resources – the only serious resources available to a European country - to achieve its political interests in the area and for geostrategic plans. Chechnya, for example, is interesting for a superpower like Russia mainly because of its riches and its geostrategic position.

The wars in Chechnya, besides obtaining resources, have sought to impose Russian authority and to give an example from the military, political and geostrategic point of view.

Petrolul devine un element din ce în ce mai important nu doar pe piețele bursiere ci şi în economie şi în politică. La sfârşitul războiului rece, atât Statele Unite cât şi Rusia şi-au redefinit politicile referitoare la petrol, la resurse în general."Statele Unite, ca unica superputere mondială, trebuie sa accepte responsabilitatea pentru prezervarea resurselor mondiale de energie" - explica, în februarie 2001, un raport al "Centrului pentru Studii Strategice şi Internaționale" ("Center for Strategic and International Studies" - CSIS).[1] Documentul estima ca cererea de energie, în primele doua decenii ale secolului XXI, ar putea creste cu 50%. Răspuns la acest fapt, Rusia a încercat de-a lungul timpului să îşi consolideze poziția mondială printr-o politică coerentă în domeniul gestiunii petrolului şi a gazelor naturale. Maniera în care s-a făcut acest lucru, plecând de la zona Caucazului, face obiectul lucrării de față.

Mai concret, această lucrare îşi propune să analizeze politica Rusiei față de Cecenia în particular şi față de zona din proximitatea Ceceniei în general. Ne interesează geopolitica zonei din perspectiva intereselor referitoare la resursele energetice.

1. Istoria spațiului caucazian ca zona a variilor interese geopolitice

Caucazul este o regiune între Marea Neagră şi Marea Caspică, incluzând Munții Caucaz şi câmpiile înconjurătoare. „Națiunile pe care le regăsim în zona caucaziană a zilelor noastre sunt: Georgia, Armenia şi Azerbaidjan. Pe pantele nordice ale Munților Caucaz se află Federația Rusă cu subdiviziunile ei administrative: Ținutul Krasnodar, Ținutul Stavropol şi republicile autonome: Adîgheia, Karaciai-Cerkessia, Kabardino-

*** Absolvent al masteratului Politică şi Economie europeană, în cadrul Şcolii Naționale de Studii politice şi administrative şi este doctorand în cadrul Academiei Tehnice Militare**
**** Absolvent al cursurilor Colegiului Superior de Securitate Națională şi este doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații**

[1] A se vedea http://www.csis.org/ citat de Ziua http://www.ziua.ro/display.php?id=216915&data=2007-03-03

Balkaria, Osetia de Nord, Inguşetia, Cecenia şi Daghestan.

Trei entități politic-naționaliste din zonă revendică independența, dar nu sunt recunoscute de instituțiile internaționale: Abhazia, Nagorno-Karabah şi Osetia de Sud. Caucazul este unul dintre cele mai diversificate locuri de pe Pământ din punct de vedere cultural şi lingvistic”[2].

Caucazul (Caucazia) este din punct de vedere geografic parte din Asia, dar din punct de vedere cultural şi istoric este considerat de multe ori ca parte a Europei. Partea sudică a Caucazului este cunoscută şi sub numele de Transcaucazia.

În secolul al XIX-lea, „Marele joc“, (expresie devenită celebră prin romanul lui Rudyard Kipling, Kim[3] desemna lupta de influență dintre marile puteri, asemănătoare în numeroase aspecte cu cea de astăzi. În acea vreme, miza erau „Indiile“, bijuteria coroanei britanice râvnită de Rusia imperială[4]. Confruntarea a durat un secol şi s-a încheiat în 1907, când Londra şi Sankt Petersburg s-au înțeles asupra împărțirii zonelor de influență, aşezând între ele un stat-tampon: Afganistanul[5]. Acordul se va menține până în 1991. „Metodele şi ideile care ghidează acțiunea marilor puteri s-au schimbat, actorii nu mai sunt aceiaşi, dar obiectivul final rămâne valid: colonizarea, în diverse moduri, a Asiei Centrale în vederea neutralizării reciproce. Desigur, gazul şi petrolul sunt râvnite ca atare, dar şi ca instrumente de influență“, explică Muratbek Imanaliev, fost diplomat kirghiz (şi odinioară sovietic), preşedinte al Institutului pentru Politici Publice de la Bişkek (Kîrgîzstan).

De la prăbuşirea URSS, noile state văd în petrol un mijloc de a-şi alimenta bugetul şi de a-şi întări independența față de Moscova. La sfârşitul anilor ’80, societatea americană Chevron pusese deja ochii pe zăcământul de la Tenghiz, unul din cele mai bogate din lume, situat în vestul Kazahstanului. În 1993, societatea reuşise să obțină o participație de 50%. De cealaltă parte a Mării Caspice, preşedintele azer Gaidar Aliev semna, în 1994, împreună cu câteva firme petroliere străine, „contractul secolului“ pentru exploatarea câmpului Guneşli-Şirag-Azeri. Rusia este departe de a fi mulțumită: petrolul caspic îi scapă de sub control. Prin urmare, ea opune autorităților de la Baku absența unui statut juridic clar al Mării Caspice, despre care nu se ştie dacă este mare sau lac. Moscova sperase că relațiile cu preşedintele Aliev urmau să fie mai uşoare decât cu predecesorul său, primul preşedinte al Azerbaidjanului independent, naționalistul anti-rus Albufaz Eltchibey, răsturnat printr-un puci în iunie 1993, cu câteva zile înainte de semnarea unor contracte importante cu societăți anglo-saxone. Fin cunoscător al maşinăriei sistemului sovietic, Gaidar Aliev, fost general KGB şi fost membru al Politburo, a negociat în secret cu petroliştii ruşi sperând să găsească o

[2] http://ro.wikipedia.org/wiki/Caucaz

[3] http://www.monde-diplomatique.ro/Din-Caucaz-în-Asia-Centrala-marele.html

[4] Teoria „heartland“ aparține britanicului Halford Mackinder. Părinte al geopoliticii contemporane, Mackinder imaginează planeta sub forma unui ansamblu în centrul căruia se află continentul eurasian, „heartland“. Dominația lumii se bazează pe supremația acestui „pivot geografic al planetei“. Mackinder considera că Rusia, stăpân al „heartland“ prin poziția sa geografică, deținea superioritatea strategică în raport cu Marea Britanie, putere maritimă. apud ibidem

[5] Peter Hopkirk, *The Great Game, On secret service în Central Asia*, Oxford Universty Press, New York, 1991. Un rezumat concis şi clar, dintr-o perspectivă atât istorică, cât şi actuală, Boris Eisenbaum, *Guerres en Asie centrale, Luttes d’influences, pétrole, islamisme et mafias*, 1850-2004, Grasset, Paris, 2005.

cale de înțelegere cu Moscova: Lukoil obține astfel 10% din consorțiul Guneşli-Şirag-Azeri. Estul şi Vestul încep să-şi smulgă unul altuia zăcămintele zonei.

În anii ’90, pentru a-şi justifica intrarea în bazinul caspic, Statele Unite au umflat estimările rezervelor de hidrocarburi aflate aici. Se vorbea atunci de 243 de miliarde de barili de petrol. Puțin mai puțin decât Arabia Saudită! Se consideră astăzi, într-un mod mai rațional, că rezervele se ridică la 50 de miliarde de barili de petrol şi la 9,1 trilioane de metri cubi de gaz, adică între 4 şi 5% din rezervele mondiale. Statele Unite nu au ezitat să recurgă însă la o asemenea cacealma, pentru că „doreau să construiască cu orice preț BTC (oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan). Au făcut tot ce se putea… Trebuiau să prevină extinderea influenței ruseşti şi să o împiedice să se exercite. Nu ştiu în ce măsură ştiau că exagerează“, afirmă Steve Levine, ziarist american care observă situația încă de la începutul anilor ’90[6].

Din 2002, jocul influențelor nu a încetat să se întețească. Purtați de „războiul împotriva terorismului“ dus în Afganistan, ca urmare a atentatelor de la 11 septembrie, militarii americani au pus piciorul în fosta Uniune Sovietică. Cu binecuvântarea unei Rusii slăbite. Washingtonul şi-a instalat bazele în Kîrgîzstan şi în Uzbekistan, promițând că pleacă de îndată ce cangrena islamistă va fi eradicată. „Bush s-a folosit de angajamentul militar masiv în Asia Centrală pentru a confirma victoria repurtată în Războiul Rece asupra Rusiei, pentru a limita influența Chinei şi pentru a ține Iranul în frâu“, estimează fostul corespondent de război Lutz Kleveman[7]. Washingtonul joacă de asemenea un rol determinant în revoluțiile colorate din Georgia (2003), Ucraina (2004) şi Kîrgîzstan (2005), tot atâtea înfrângeri pentru Moscova[8]. Disperați de răsturnările de putere în serie, unii autocrați din regiune au întors spatele Americii şi s-au apropiat de Rusia sau de China. În fapt, jocul s-a complicat în ultimii ani, pe măsură ce Beijingul şi-a făcut intrarea în afacerile Asiei Centrale şi pe măsură ce Europa, după războiul gazului ruso-ucrainean din ianuarie 2006, şi-a accelerat proiectele de captare a aurului gri caspic. Petrol, securitate, luptă pentru influență şi bătălii ideologice: trebuie să joci pe toate fronturile pentru a putea rezista în „Marele joc“.

La început, Rusia avea un avantaj net. Ea controla în 1991 toate oleoductele ce permiteau noilor state caucaziene să-şi transporte hidrocarburile. Apparatcikii deveniți preşedinți s-au străduit însă să nu-şi aşeze toate ouăle în coşul rusesc. De la prăbuşirea URSS, au fost construite aproape o jumătate de duzină de oleoducte care nu traversează teritoriile marelui frate: Moscova îşi pierde astfel influența politică şi economică.

Exemplul Turkmenistanului este emblematic pentru relația dintre Rusia şi fostul său spațiu de influență: 40 din cele 50 de miliarde de metri cubi de gaz pe care Turkmenistanul i-a produs în 2006 au fost vânduți Rusiei. Din lipsă de opțiuni. Cu excepția unui mic oleoduct inaugurat în 1997 care îl leagă de Iran, Turkmenistanul nu dispune decât de SAC-4, al cărui traseu ajunge în Rusia. Un adevărat lanț. În 2003,

[6] Steve Levine publică în octombrie 2007 o carte *intitulată The Oil and the Glory*: *The Pursuit of Empire and Fortune on the Caspian Sea*, Random House, New York, 2007.

[7] „*Oil and the New ‚Great Game'*“, *The Nation*, New York, 16 februarie 2004.

[8] Vicken Cheterian, „*Révolutions en trompe-l'oeil à l'Est*“, *Le Monde diplomatique*, octombrie 2005.

preşedintele rus Vladimir Putin îl putea forța pe omologul său turkmen, Saparmurad Niazov (decedat la sfârşitul lui 2006) să semneze un contract pe o durată de 25 de ani pentru 80 de miliarde de metri cubi pe an vânduți la prețul derizoriu de 44 de dolari pe mia de metri cubi.

Încercând să revină asupra acestor condiții, autoritățile de la Achkhabad au întrerupt livrările. În iarna lui 2005, Moscova plăteşte 65 de dolari pe mia de metri cubi. Are nevoie de gazul turkmen, mai ales pentru a acoperi la prețuri convenabile nevoile populației ruse. În septembrie 2006, Gazprom merge şi mai departe şi acceptă să plătească 100 de dolari pe mia de metri cubi. Motivul: cinci luni mai devreme, în aprilie, defunctul dictator turkmen semnase cu preşedintele chinez Hu Jintao un document potrivit căruia Turkmenistanul se angaja ca, începând cu 2009, să furnizeze Chinei, timp de treizeci de ani, 30 de miliarde de metri cubi de gaz natural pe an şi să construiască în acest scop un oleoduct cu o lungime de 2.000 de kilometri.

În calitate de preşedinte, Gurbanguly Berdymukhammedov a invitat Chevron-ul să ia parte la dezvoltarea sectorului energetic turkmen. Predecesorul său nu îndrăznise niciodată să adreseze o asemenea invitație unui societăți internaționale. De altfel, noul preşedinte nu a spus „nu“ nici demersurilor europene referitoare la coridorul transcaspian. Poate că amenințarea intrării în joc a occidentalilor va determina Gazprom să plătească încă şi mai mult, ştiind că factura pe care societatea rusă o impune Europei se ridica la mai mult de 250 de dolari pe mia de metri cubi. Şi totuşi, Vladimir Putin a propus ca SAC-4 să fie restaurat şi ca un nou gazoduct să lege cele două țări. „Rusia doreşte să arate turkmenilor că este gata să facă multe pentru ei. Moscova speră să-i convingă astfel să nu mai trateze nici cu China, nici cu Occidentul, observă ziaristul rus Arkadi Dubnov. Lupta pe care Moscova trebuie să o ducă împotriva Turkmenistanului dovedeşte că Rusia este departe de a fi atotputernică în fostele republici sovietice, şi că prioritățile domnului Putin şi ale anturajului său sunt comandate de pragmatismul economic“, conchide acest expert al Comunității Statelor Independente (CSI).

Pe 12 mai, în cursul unei vizite de o săptămână în Asia Centrală, preşedintele Putin semnează un acord cu omologul sau turkmen şi cu cel kazah în urma căruia SAC-4 este restaurat. În acelaşi timp se semnează şi acordul pentru construirea unui nou oleoduct destinat să transporte gazul din Turkmenistan în Rusia. Gestul preşedintelui Putin este semnul unei disperări, căci în acelaşi timp la Cracovia, în Polonia, avea loc un summit unde mai multe țări din vecinătatea Rusiei discutau posibilitatea construirii unor oleoducte concurente Rusiei. Cum a reuşit totuşi Rusia să convingă Turkmenistanul să semneze acordul? Rusia pare să aibă încă argumente destul de solide şi de lungă durată, ceea ce face din ea una dintre principalele puteri ale Asiei Centrale. Beijing şi Bruxelles-ul au de ce să se îngrijoreze cu privire la viitorul aprovizionării lor cu gaz. Metoda are inconvenientul de a fi adesea brutală. Europenii au resimțit criza gazului izbucnită în 2006 între Moscova şi Kiev[9]. Spectrul unei rupturi în aprovizionare a bântuit vechiul continent care importă un sfert din gazul folosit din Rusia. Şi totuşi, ne liniştește Jérôme Guillet, autorul unui raport

[9] Vicken Cheterian, „«*Revoluția portocalie» îşi pierde culoarea“,* Le Monde diplomatique - ediția română, septembrie 2006.

asupra războaielor gazului din 2006, aceste crize sunt „mai degrabă semnul unei lupte de culise între facţiunile din sânul Kremlinului sau din Ucraina şi mai puţin o utilizare deliberată a «armei energetice»“[10].

Aflată pe primul loc în producţia de gaz şi pe locului al doilea în cea a petrolului, Rusia şi-a recăpătat dezinvoltura financiară şi are acum iniţiative strategice. La 15 martie, Rusia, Bulgaria şi Grecia semnau acordul privitor la construcţia oleoductului Burgas-Alexandropolis (BAP). Un veritabil concurent al BTC şi, mai mult, primul pe care statul rus îl controlează pe teritoriul european. De altfel, de câteva luni, petrolul curge în cei 1.760 de kilometri ai BTC, iar gazul circulă pe tronsonul Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE). Artera vitală a influenţei occidentale în fosta URSS este funcţională. Şi produce primele efecte politice. Din acest an, Georgia pare mai puţin dependentă de gazul rus care, cu un an în urmă, era singurul pe care îl putea importa. Prin urmare, creşterile spectaculoase de preţ ale gazului impuse de Rusia – în doi ani, preţul a crescut de la 55 de dolari la 230 de dolari pe mia de metri cubi – nu au afectat economia georgiană în măsura sperată de Moscova. Volumul furnizat pe BTE cu titlul de royalties şi de Turcia, care şi-a cedat la preţ amiabil partea de gaz ce îi revine din oleoduct, i-au permis Georgiei să compună un preţ mediu acceptabil[11].

Şi mai grav pentru Moscova: încercarea de a impune Azerbaidjanului o creştere de preţ de acelaşi tip, în speranţa că ea se va reflecta asupra livrărilor spre Tbilisi, a provocat furia preşedintelui Ilham Aliev. „Aceasta dovedeşte că BTC (şi BTE) reprezintă cea mai mare victorie americană în politica internaţională din ultimii cincisprezece ani. Este o reuşită în materie de «containment» a Rusiei şi de susţinere a republicilor din Caucaz“, crede Steve Levine. Oleoductele oferă Statelor Unite şi Europei posibilitatea de a iniţia şi alte proiecte pentru a-şi diversifica sursele de aprovizionare şi pentru a atrage sub influenţa lor noile state ale zonei

„Iranul este marele perdant al noului Mare joc. Nu numai că oleoductele îi ocolesc teritoriul, dar nimeni nu poate investi în Iran, constată Mohammed Reza-Djalili, specialist iranian în relaţiile internaţionale din Asia Centrală. Or, ţara duce lipsă de investiţii. Instalaţiile sale datează din anii ’70, ceea ce o obligă să importe 40% din benzina folosită; Iranul nu a fost capabil să exploreze partea sa de Caspică şi îşi sub-exploatează enormul po-tenţial în gaz“[12]. Este de altfel paradoxal că „Marele joc“ exclude Teheranul, în vreme ce producătorii de hidrocarburi din Asia visează la o cale Sud: „Este calea cea mai economică şi cea mai simplă din punct de vedere tehnic“, explică Arnaud Breuillac, director pentru Europa Centrală şi Asia Continentală la societatea Total. „Ne aflăm într-o logică a diversificării traiectoriilor de export. În acest cadru, am ales ruta Sud, cu atât mai mult cu cât regiunea de

[10] Jérôme Guillet, *Gazprom, partenaire prévisible: relire les crises énergétiques Russie-Ukraine et Russie-Belarus, Russie*. NEI.Visions nr. 18, martie 2007, IFRI. Pentru o viziune opusă, Christophe Alexandre Paillard, *Gazprom: mode d’emploi pour un suicide énergétique,* Russie.NEI.Visions nr. 17, martie 2007, IFRI.

[11] Cf. „*La Géorgie tente de réduire sa dépendance énergétique vis-à-vis de la Russie*“, Bulletin de l’industrie pétrolière, 8 februarie 2007.

[12] www.monde-diplomatique.ro/Din-Caucaz-în-Asia-Centrala-marele.html

consum cea mai apropiată de Marea Caspică este nordul Iranului.“[13]

Iată de ce apropierea produsă de Organizația de cooperare de la Shanghai (OCS)[14] reprezintă în acest context, potrivit lui Mohammed Reza-Djalili, „un colac de salvare pentru politica Iranului în Asia Centrală. Prin intermediul ei, Iranul poate avea relații cu Asia, în special cu China şi poate deveni mai solid în relația sa cu Statele Unite“.

În ceea ce o priveşte, explică Thierry Kellner, specialist în China şi Asia Centrală, China urmăreşte trei obiective în „Marele joc“: „Propria securitate, în special în provincia turcofonă Xinjiang, aflată la granița cu Asia Centrală; cooperarea cu vecinii săi pentru a împiedica emergența unei alte mari puteri în spațiul centrasiatic; în sfârşit, aprovizionarea sa energetică“. Numeroasele achiziții de active petroliere pe care Beijingul le-a făcut de câțiva ani în Asia Centrală au inflamat spiritele. În decembrie 2005, China inaugura chiar un oleoduct ce leagă Atasu, în Kazahstan, de Alaşanku, în Xinjiang. „Primul contract petrolier pe care Beijingul l-a semnat în Asia Centrală datează din 1997“, ne atrage atenția Thierry Keller. „China lucrează pe termen lung. A ştiut să-şi construiască baze solide în Asia Centrală şi acum culege rezultatele.“

Această frenezie a achizițiilor nu răspunde numai nevoii de hidrocarburi a unei țări cu o creştere de 10% pe an. Pentru Thierry Kellner, ea este şi oglinda viziunii geopolitice a Chinei. „China nu vede lucrurile în termeni de piață, cu toate că cererea şi oferta de petrol sunt astăzi mondializate. Pentru a-şi asigura securitatea energetică, ea se dotează cu zăcăminte şi oleoducte ce o aprovizionează direct, dar care o costă foarte scump. Şi aceasta în vreme ce cererea şi oferta se echilibrează la nivel mondial menținând nivelul prețurilor. Ar fi în interesul Beijingului să contribuie la acest echilibru mondial fără să se gândească numai la aprovizionarea sa directă.“

Pentru China, investiția în Asia Centrală constituie de asemenea un mod de a se amesteca în afacerile regiunii – pentru a contribui la securitatea acesteia, spun oficialii chinezi. Beijingul s-a angajat în OCS pentru a uni statele membre în jurul unor teme pe care le prețuieşte, precum lupta împotriva terorismului sau cooperarea economică şi energetică. Mai mult, organizația formează un bloc ce se poate solidariza puternic în cazul destabilizării zonei sau în cazul în care Statele Unite câştigă o influență amenințătoare pentru puterile instituite. Valul de „revoluții colorate“ pornit în 2003 în fostul spațiu sovietic a determinat organizația să ia mai clar poziție împotriva Washingtonului. În iulie 2005, de exemplu, cei şase membri au susținut Taşkentul care solicita închiderea bazei militare aeriene americane de la Karşi-Kanabad, deschisă în cadrul operațiunilor din Afganistan. Nu mai există acum nici un GI pe teritoriul uzbek.

În realitate, „Marele joc“ este în favoarea republicilor din Asia Centrală şi din Caucaz, care mizează pe concurența, atât politică, cât şi economică, între marile puteri. Noile state câştigă oarecum în termeni de independență, în măsura în care pot spune „nu“ interlocutorilor străini. Cu alte cuvinte, ele sunt oarecum libere să-şi

[13] Ibidem.

[14] OCS a fost creat în 1996 sub numele de „Grupul de la Shanghai“. Organizația reuneşte astăzi şase state membre (China, Kazahstan, Kîrgîzstan, Uzbekistan, Rusia, Tadji¬kistan) şi patru observatori (India, Iran, Mongolia, Pakistan). Acest statut le-a fost refuzat Statelor Unite.

aleagă dependența. „Jucând pe asemenea interstiții, republicile merg pe căi din ce în ce mai divergente“, constată Muratbek Imanaliev. Astfel, în timp ce Kazahstanul îşi deschide economia, Uzbekistanul şi-o închide; în vreme ce Georgia joacă totul pe cartea americană, Turkmenistanul manifestă o puternică neîncredere la adresa Washingtonului. Dincolo de diferențe, „Marele joc“ le permite însă să se simtă mai puțin constrânse să urmeze calea impusă de cei Mari. Dacă, spre exemplu, discursul democratic din Occident dăunează conducătorilor centrasiatici şi caucazieni, aceştia îi pot întoarce spatele pentru că nici Beijingul, nici Moscova nu au pretenții în asemenea privințe…

La urma urmei, autoritățile de la Washington sau de la Bruxelles nu sunt nici ele foarte stricte în exigențele lor democratice. Imperativele strategice le determină adesea să coboare drepturile omului pe planul doi, decredibilizând astfel într-un mod dramatic valorile numite occidentale, în care puterile din regiune nu văd decât o armă ideologică. Din 2003, pentru a linişti criticile, conducătorii zonei au pus în discurs o modalitate proprie, „orientală“, de a construi democrația. În acest timp însă, corupția domneşte în „Marele joc“: zăcămintele de petrol şi de gaz, deşi sunt avuții naționale, scapă controlului democratic al cetățenilor acestor țări.

2. Scurt istoric al Ceceniei

Cecenia (rusă Чече́нская Респу́блика; în cecenă: Нохчийн Республика sau Noxçiyn Respublika) este o regiune a Federației Ruse cu statut de republică[15].

Republica Cecenă Ichkeria (în cecenă: Нохчийн Республика Нохчийн-чоь sau Noxçiyn Respublika Noxçiyn-çoī, în rusă Чече́нская Респу́блика Ичкерия) este denumirea folosită de autoritățile cecene separatiste, care luptă pentru independența Ceceniei.

Se învecinează în cadrul Federației Ruse cu Ținutul Stavropol la nord-vest, cu Republica Dagestan la nord şi est, cu Republicile Ingushetia şi Osetia de Nord la vest, iar în afara Federației Ruse se învecinează cu Georgia la sud. Cecenia este localizată geografic în Munții Caucazului de Nord şi politic în Districtul Federal Sudic al Rusiei[16].

Denumirea prescurtată Cecenia (scrisă în diverse forme, dar redând aceeaşi fonetică) este folosită într-un şir de limbi europene, inclusiv româna, în timp ce altele limbi, inclusiv rusa şi în mare măsură engleza folosesc denumirea prescurtată Chechnya (Чечня, sau alte forme redând aceeaşi fonetică). Ea provine de la numele satului Chechen-aul, prima localitate cecenă întâlnită de ruşi. În limba cecenă, numele abreviat este Нохчийн-чоь sau Noxçiyn-çöi.

Limba cecenă (Noxçiyn mott) aparține sub-familiei Nakh-Daghestane (cea mai mare limbă a acestei sub-familii) a familiei Nord-Caucaziene de limbi, o familie foarte veche de limbi, indigenă regiunii caucaziene, a cărei legături cu alte limbi nu pot fi clar urmărite de lingvişti.

Aproximativ 84% din vocabularul de bază este cognat (comun) cu limba inguşă şi în proporție mai mică dar încă destul de mare, cu minuscula (5000 de vorbitori)

[15] ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia
[16] Ibidem

limbă batsbi sau tsova-tush din Georgia. Cecena, de asemenea, are aproximativ 30% în comun cu limba avară, 20% cu limba lizghină, cu limba lacă şi limba darghină, alte principale limbi Nakh-Daghestane. Cecena are circa 5000 de cuvinte proprii, plus împrumuturi din arabă, persană, turcă, rusă, osetină. Împrumuturile din primele două se referă în special la termeni religioşi, ştiinţifici şi tehnici[17].

„În termeni de tipologie lingvistică, limba cecenă este verb-finală, ergativă (referitor la cazuri), moderat sintetică, cu dependenţă marcată. Are un sistem complicat de consoane, inclusiv ejective, uvulare şi fatingiale, un sistem larg de vocale, similar limbilor nordice (suedeza, daneza, finlandeza). Absorbţia cuvintelor noi are loc nu individual, ci de-a întregul cu frazele în care se folosesc"[18].

Până în 1923 a folosit alfabetul arab, între 1923 şi 1937 - cel latin. În 1938 a fost publicat alfabetul chirilic. În 1992 o versiune parţial modificată a alfabetului latin a fost reintrodusă, dar din cauza nivelului precar al sistemului educaţional numai populaţia mai educată a făcut trecerea.

Autorităţile cecene pro-ruse utilizează exclusiv alfabetul chirilic, ca şi o mare parte din rezistenţa cecenă separatistă, deoarece majoritatea absolută a populaţiei mai educate se află în prezent în diasporă: la Moscova, în Turcia, în unele ţări europene (Anglia, Germania, Franţa, Danemarca, Finlanda, Polonia, Lituania), cât şi în măsură mai mică în unele ţări din Golful Persic (Iordania, Qatar)[19].

Limba cecenă este vorbită de peste un milion de oameni în Cecenia, în regiunile învecinate ale Caucazului de Nord, în alte regiuni ale Rusiei, în Turcia (posibil peste 100.000), în Georgia, Iordania (3-5 mii), Germania, multe ţări europene, Siria, Kazahstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan[20].

În timpul dezintegrării Uniunii Sovietice din 1991, intelectualitatea cecenă, propriu din Cecenia şi din diaspora sovietică, a format un Congres Naţional al Poporului Cecen, condus de Djokhar Dudaev, fost general de aviaţie în armata Uniunii Sovietice.

Această formaţiune politică a indus parlamentul republicii să proclame independenţa ţării sub numele de Republica Cecenă Ichkeria. Între 1991-1992 un şir de comitete locale, formate din "bătrâni" şi personalităţi de influenţă a delimitat linia de separare a Ceceniei de Ingushetia, care a devenit Republică de sine-stătătoare, dar spre deosebire de Cecenia, a ales să rămână în Federaţia Rusă.

„Deşi de facto independentă între 1991-1994 şi 1996-1999, până în 2006 această independenţă a Republicii Cecene Ichkeria nu a fost recunoscută de nici un stat. Este greu de decis cine a controlat în realitate teritoriul Ceceniei în timpul Primului Război Cecen (1994-1996) şi în primul an al celui de-al Doilea Război Cecen (1999-prezent)."[21]

Din punct de vedere constituţional, Cecenia, ca republică autonomă în cadrul RSFSR, spre deosebire de cele 15 republici unionale, nu avea dreptul la secesiune faţă

[17] Ibidem
[18] wapedia.mobi/ro/Cecenia
[19] Ibidem
[20] Ibidem
[21] ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia

de URSS, RSFSR şi nu direct RASS Ceceno-Inguşă fiind membră a URSS[22].

În 1992, parlamentul Federației Ruse a adoptat o nouă constituție, care prevedea uniformizarea părților sale componente (regiuni, ținuturi, republici autonome, regiuni autonome, districte autonome, plus orașele federale Moscova şi Sankt-Petersburg) sub termenul de subiecte ale federației, şi totodată prevedea semnarea unor tratate federale între autoritățile centrale şi fiecare unitate autonomă.

Toate aceste unități cu excepția a două - Cecenia şi Tatarstan - au acceptat termenii de autonomie propuşi de autoritățile federale. În urma unor negocieri prelungite, Tatrstanul a acceptat un tratat mai special în 1993[23]. Guvernul cecen, condus de Djokhar Dudaev, a refuzat orice tratative având ca finalitate altceva decât independență.

Deoarece în memoria politicienilor din acea perioadă legitimitatea guvernului Rusiei a lui Elțîn, care a dat jos în 1991 guvernul URSS al lui Gorbaciov, era asociata (fără vreo greutate juridică) faimoasei sale declarații din august 1991 "fiecare la nivel local să ia atâta suveranitate cât poate", situația persistentă de nedeterminare în raport cu Cecenia era în măsură să inducă un nou val de suveranizare la nivelul componentelor autonome ale Federației Ruse, în special în Tatarstan, Bashkirtostan, Tuva, unde ruşii sunt în minoritate.

Această posibilitate, deşi juridic inexistentă, devenea reală în momentul în care Rusia susținea activ, politic şi cu trupe, separarea Abhaziei şi Osetiei de Sud de Georgia şi a Transnistriei de Moldova[24].

Importanța economică a Ceceniei se datora conductelor de țiței şi de gaze, care traversează republica, provenind din Baku (Azerbaijan) şi îndreptându-se spre Rostov-pe-Don. Interesele companiilor petroliere străine în zonă de asemenea au intrat în conflict, deoarece guvernul Dudaev prefera companiile din grupul german, în timp ce Moscova prefera companiile din grupul britanic pentru a le preda industria de transport şi prelucrare a combustibilului.

„În 1994 Moscova a angajat ca un număr de politicieni de origine cecenă stabiliți la Moscova să se "reîntoarcă" în patrie cu grupuri de oameni înarmați, pentru a prelua puterea în unele sate din nordul Ceceniei. Guvernul lui Dudaev, foarte slab înarmat la acea perioadă, şi fără personal militar corespunzător a "reuşit" în scurtă vreme să piarda aproape întreg nordul republicii până la capitala Groznyy rebelilor pro-ruşi”[25].

În august 1994, trei tancuri ale forțelor anti-Dudaev au intrat nestingherite pană în piața din centrul capitalei Groznyy, îndreptându-şi demonstrativ turelele spre palatul prezidențial, dar fără a deschide focul. După ce o persoană în civil s-a apropiat de unul din ele şi a aruncat înăuntru o grenadă, omorându-i pe cei trei soldați ruşi aflați în interior, echipajele celorlalte două s-au retras în grabă.

Însă numărul foarte mic de susținători pe care le avea fiecare din aceste patru grupuri pro-ruse, conflictele dintre liderii lor (Ruslan Khasbulatov, Umar Avturkhanov, Doku Zavgayev, Yaragi Mamodaev), precum şi lipsa totală a suportului

[22] Ibidem
[23] Ibidem
[24] Ibidem
[25] Ibidem

din partea populației locale, nu le-a permis să preia controlul asupra capitalei[26]. În micro-bătălia care a avut loc în septembrie 1994 la intrarea în Groznyy, trupele lui Dudaev, fără tehnică militară, au fost înfrâte de către cele ale coaliției Khasbulatov-Avturkhanov (reunite sub denumirea de Consiliul Provizoriu Cecen, care controlau raionul Nadterechnyi), capitala rămânând complet deschis. Totuşi, rebelii pro-ruşi s-au temut să intre în oraş pentru a nu provoca lupte de stradă cu populația locală ostilă lor[27].

Pentru a redresa această situație penibilă guvernul lui Elțîn a transmis rebelilor unități regulate (inclusiv recruți) ai armatei ruse. Între timp Dudaev a reuşit să adune resurse umane pentru contracararea noii ofensive, începute la sfârşitul lui noiembie 1994, astfel încât forțele anti-Dudaev au pierdut 20 de tancuri, 350 de ucişi, iar 120 de soldați ai armatei ruse, în special recruți au devenit prizonieri[28]. Ultimatumul dat de Dudaev pe 7 decembrie 1994 (ne-dus la împlinire) pentru ca forțele anti-Dudaev să depună armele şi să obțină amnistie, ori altfel cei 120 de prizonieri vor fi executați, a dus la un conflict armat între forțele cecene ale guvernului nerecunoscut a lui Dudaev şi armata şi trupele de interne ale Federației Ruse, care a decis să invadeze deschis Cecenia pe 11 decembrie 1994.

Primul Război Cecen

În decursul Primului Război Cecen (1994-1996) trupele ruse au cucerit Cecenia, provocând zeci de mii de morți populației civile şi distrugeri materiale imense, pentru ca din iunie 1995 războiul să se transforme în unul de gherilă. În august 1996 rebelii separatişti anti-ruşi au reuşit recucerirea capitalei Groznyy şi anihilarea unui număr mare de trupe ruse prinse în lupte. În mod oficial, primul război cecen s-a încheiat prin semnarea acordurilor de la Khavsa-Yurt la 31 august 1996. Ele stabileau că statutul Ceceniei urma să fie decis până la sfârşitul anului 2001, dar acordau Republicii Cecene Ichkeria independență de-facto până în acel moment[29].

La 12 mai 1997, la Moscova, preşedintele rus Boris Elțîn şi preşedintele cecen separatist din acea vreme Aslan Maskhadov au semnat un Tratat de Pace între Federația Rusă şi Republica Cecenă Ichkeria, care după spusele lui Elțîn avea "însemnătate istorică, menit să încheie 400 de ani de război".[30]

Guvernul separatist, decimat în decursul primul război de cele mai influente şi capabile autorități, inclusiv primul său preşedinte Djokhar Dudaev, nu a reuşit să țină sub control situația de securitate. „Un şir de bande armate operau din Cecenia răpiri, răscumpărări, trafic ilegal de petrol. Una din acestea era condisă de fostul lider spiritual al musulmanilor din Cecenia în timpul puterii sovietice, Akhmad Kadyrov. O adevărată bătălie a avut loc pentru ca guvernul cecen să recapete controlul asupra celui de-al doilea oraş ca mărime, Gudermes, din mâinile acestor bande. În 1999, Kadyrov, care în primul război a luptat împotriva rușilor, a trecut cu forțele sale de partea lor, devenind liderul (pro-rus) al Ceceniei”[31]. În august 1999, folosindu-se de

[26] Ibidem
[27] Ibidem
[28] Ibidem
[29] Ibidem
[30] Ibidem
[31] Ibidem

situația extrem de complicată pentru ruşi din Dagestan, un grup cecen disident, condus de liderul militar Shamil Basayev şi compus din 600 de luptători ceceni, daghestanezi şi arabi, a întreprins o incursiune armată în zona Botlikh din Dagestan, preluând fără luptă toate satele.

Acest eveniment a dus la demiterea prim-ministrului rus Sergei Stepashin, înlocuirea sa cu Vladimir Putin şi desemnarea ultimului ca succesor al lui Elțîn la alegerile din primăvara 2000. În paralel cu operațiunea rusă de anihilare a celor 600 de rebeli din Dagestan, în septembrie 1999, 4 bombe pe bază de hexogen au fost plasate în blocuri din Buinaksk în Dagestan, Moscova şi Volgodonsk în Rusia, şi aceste locuințe au fost aruncate în aer, provocând sute de morți în totalitate civili. O a cincea bombă a fost depistată de locatari în timp ce era instalată, însă ancheta asupra celor doi colaboratori ai Serviciului Federal de Securitate Rus care au plasat bomba a fost încetată. Guvernul rus a dat vina imediat pe terorişti ceceni.

Trupe ruseşti au fost plasate de-a lungul frontierei Ceceniei. Invazia din Dagestan, combinate cu şocul provocat de aceste acte teroriste, au fost justificări suficiente în ochii opiniei publice pentru o acțiune militară rusească în Cecenia, deschizând astfel al Doilea Război Cecen (1999-prezent). În 1999-2000 trupele ruseşti au cucerit din nou Cecenia, provocând alte zeci de mii de morți şi o criză umanitară de proporții. Începând din 2000 are loc un război continuu de gherilă.

Al doilea război cecen

„Incursiunea forțelor cecene în Daghestan a dus la plasarea trupelor ruseşti de-a lungul frontierei republicii. În septembrie 1999, aruncarea în aer a unor locuințe ruseşti a determinat în final armata rusescă să reintre în Cecenia”[32]. Bombe pe bază de hexogen au fost plasate în blocuri din Buinaksk în Daghestan, Moscova şi Volgodonsk în Rusia de sud. Guvernul rus a dat vina imediat pe teroriştii ceceni, dar nu a reuşit să aducă nici o dovadă serioasă care să probeze afirmațiile făcute. S-a pretins în anumite medii că mai degrabă agenți ai FSB-ului, nu teroriştii ceceni, ar fi în spatele acestor atacuri. Până la urmă, invazia din Daghestan, combinate cu şocul provocat de aceste acte teroriste, au fost justificări suficiente în ochii opiniei publice pentru o acțiune rusească[33].

În prezent, separatiştii luptă în continuare pentru independența Ceceniei şi au pus la cale mai multe atacuri teroriste chiar în Rusia, făcându-l pe Vladimir Putin să asocieze, după atacurile de la 11 septembrie 2001, conflictul cecen cu războiul împotriva terorismului[34].

Aceste atacuri au luat forma unor atacuri sinucigaşe, atacuri asupra stațiilor de metrou sau luarea de ostatici. Cele mai cunoscute au fost luarea de ostatici de la teatru din 23 octombrie 2003 şi luarea de ostatici de la şcoala din Beslan. După un deceniu de război, Cecenia este în cea mai mare parte sub controlul guvernului central din Moscova şi a forțelor sale militare. Pe 13 octombrie 2005, clădiri din oraşul Nalcik, considerate ca aparținând forțelor de securitate ruseşti, au fost atacate de un grup mare de bărbați înarmați. Atacatorii au fost bănuiți ca fiind separatişti din Cecenia

[32] ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_Ceceniei
[33] Ibidem
[34] Ibidem

învecinată.

Luptele dintre ruşi şi ceceni au continuat, deşi mai mult sub forma atacurilor teroriste, rezistenţa separatiştilor în Republica Cecenia fiind aproape desfiinţată. Aproximativ 100.000 de ceceni şi ruşi au fost ucişi în Cecenia ca urmare a celui de-al doilea război cecen.

Ruşii şi trupele cecene pro-ruse au fost acuzate de încălcarea drepturilor omului de către organizaţia americană Human Rights Watch dar şi de grupul rusesc Memorial. Încercările de a forma un guvern pro-rus nu au fost un succes, aşa cum demonstrează asasinarea lui Ahmad Kadîrov din mai 2004[35].

Grupurile separatiste cecene au devenit din ce în ce mai radicalizate şi fragmentate, Şamil Basaev şi sprijinitorii lui adoptând o poziţie islamist-fundamentalistă cerând ajutorul organizaţiilor arabe islamiste precum Al-Qaeda. O poziţie diferită a avut Aslan Mashadov, lider cecen ucis de ruşi în martie 2005, care a căutat o soluţie negociată a conflictului.[36]

Autorităţile separatiste

După asasinarea prin rachetă ghidată a preşedintelui Djokhar Dudaev în aprilie 1996 în apropiere de satul Gekhi-Chu, în timp ce vorbea la telefon cu un deputat apropiat personal al lui Elţîn în parlamentul Rusiei, Duma de Stat, rolul de lider al separatiştilor a fost ocupat de vice-preşedintele Zelimkhan Yandarbiyev.[37] În februarie 1997, Yandarbiyev a pierdut alegerile în faţa lui Aslan Maskhadov, fostul şef al statului major separatist cecen în timpul primului război. Yandarbiyev a fost ulterior omorât în februarie 2004 în Doha (Qatar) de agenţi ai securităţii ruse.

„În martie 2005, Maskhadov a murit ucis de o grenadă în buncărul său din satul Tolstoy-Yurt, asaltat de trupele ruse, funcţia fiind preluată de Abdul-Halim Sadulayev, fost şef separatist al curţii supreme de justiţie. În iunie 2006, Sadulayev a fost omorât de o grenadă rusă într-o casă din oraşul Argun şi a fost înlocuit de Dokka Umarov, fost vice-preşedinte separatist, iar anterior comandant al Frontului de Sud-Vest. El îndeplineşte funcţia de preşedinte şi în prezent”[38].

Autoritatea separatistă este organizată în jurul Consiliului de Stat al Apărării, condus de preşedintele în exerciţiu, care activează în Cecenia. El coordonează şi dirijează planurile activităţilor de pe teren, având în subordine directă 10 comandanţi de câmp şi un număr de unităţi mai mici.

Cu excepţia misiunilor militare majore, organizate nu mai des de 2-3 ori pe an, sau şi mai rar, în spiritul unui război de gherilă, fiecare subunitate acţionează autonom pe un perimetru delimitat, respectând planul general stabilit de Consiliu, dar fără a-l informa despre detaliile operaţiunilor curente înainte ca acestea să fie îndeplinite. Decretele preşedintelui şi deciziile Consiliului de Stat al Apărării (întrunit aproximativ o dată pe an) au fost în ultimii ani unica sursă "legală" a separatiştilor.

Deşi participarea activă în formaţiuni pro-ruse este considerată trădare şi persoanele mai active sunt marcate pentru eliminare, un decret al preşedintelui Maskhadov aprobă colaborarea făţişă sau de formă din partea civililor ceceni în

[35] Ibidem
[36] Ibidem
[37] o.wikipedia.org/wiki/Cecenia
[38] Ibidem

structuri ale administrației pro-ruse, atunci când neparticiparea ar conduce la insecuritate pentru familia persoanei în cauză. Pe plan extern, separatiştii sunt conduşi de ministrul lor de externe Akhmed Zakayev, care trăieşte în prezent la Londra şi beneficiază de azil politic în Marea Britanie din 2003, după ce tentativa Federației Ruse de a-l avea extrădat fusese respinsă din cauză că Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu permite extrădarea în cazuri când condamnarea la moarte este posibilă sau tortura este probabilă. Zakayev este un lider separatist moderat, ministru al culturii înainte de 1994 şi întâmplător fostul comandant direct al actualului preşedinte Dokka Umarov în 1994-1996 şi 1999-2000[39].

Asasinările lui Maskhadov şi Sadulayev au fost rezultatul unor verificări de rutină a persoanelor considerate suspecte de a fi simpatizanți separatişti, fără a cunoaşte că la locuințele acestora se aflau persoane de rang înalt în conducerea separatistă[40]. Asasinarea lui Yandarbiyev a fost planificată, însă asasinii n-au reuşit să-şi mențină identitatea ascunsă, fiind arestați şi provocând un grav incident diplomatic între Rusia şi Qatar.

Asasinarea lui Dudayev a fost posibilă datorită participării în triangularea poziției telefonului mobil a unui satelit SIGINT a Agenției de Securitate Națională Americane, în pofida interdicției legale asupra asasinărilor.

Autoritățile pro-ruse

„În timpul primului război liderii ceceni pro-ruşi îşi îndeplineau funcțiile de la Moscova, sau de la baza militară Khankala de lângă Groznyy, situația de securitate de pe teren nepermițând nimic mai bun. În timpul celui de-al doilea război, Ahmad Kadyrov, a ocupat funcția de preşedinte pro-rus al Ceceniei, prin decret al preşedintelui rus Vladimir Putin, apoi prin alegeri în octombie 2003”[41].

Pe 9 mai 2004, Kadyrov a fost ucis pe stadionul de fotbal din Groznyy de explozia unei mine amplasate sub tribuna VIP, detonată în timpul paradei militare de Ziua Victoriei URSS în cel de-al Doilea Război Mondial. Serghei Abramov, fost ministru de finanțe în guvernul pro-rus al Ceceniei a fost numit de către Putin preşedinte şi prim-ministru interimar[42]. În august 2004, Alu Alkhanov, fostul ministru de interne în guvernul pro-rus al Ceceniei a câştigat noile alegeri prezidențiale, contestate şi nerecunoscute declarativ de SUA şi de Federația Internațională Helsinki pentru Drepturile Omului. În noiembrie 2005 Abramov a suferit într-un accident rutier în Moscova şi în martie 2006 a declarat că se retrage din politica Ceceniei. Alkhanov îşi exercită funcția în prezent, iar fiul lui Ahmad Kadyrov, Ramzan, este prim-ministru interimar[43].

3. Importanța şi locul Ceceniei în geopolitica spațiului caucazian

Odată cu creşterea cererii de hidrocarburi, neliniştea legată de siguranța aprovizionării cu petrol ar putea determina un salt fără precedent a prețurilor pe piața mondială. „Din ce în ce mai des vedem semne care ne arată că ascensiunea prețurilor

[39] Ibidem.
[40] Ibidem .
[41] ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia.
[42] Ibidem.
[43] Ibidem.

la petrol nu este legată numai de cerere", explica Rodrigo Rato, directorul general al Fondului Monetar Internațional (FMI). „Ne confruntăm cu constrângeri tot mai mari legate de creştere şi aprovizionare, care ar putea antrena perturbații macroeconomice cum nu ne-a fost dat să mai vedem până astăzi".[44]

Afirmația lui Kudrin „avem ... nevoie de timp şi de condiții tehnice pentru a pregătii această posibilitate", a determinat reacția ministrului francez al Finanțelor - Thierrz Breton, care a subliniat că, în ciuda promisiunilor, Moscova nu a ratificat Carta Energiei, un text european care ar deschide calea unei puneri sub semnul întrebării a monopolului de care se bucură la ora actuală gigantul rus GAZPROM.

„Reprezentantul Washingtonului, John Snow, şi-a exprimat dorința ca Rusia să fie primită cât mai rapid în Organizația Mondială a Comerţului (OMC). Trinomul energie-finanțe-putere a fost excelent exploatat de Rusia care în ultimul an şi-a consolidat tot mai evident poziția față de țările din Grupul G8"[45].

Reuniunea din februarie 2006, organizată pentru prima dată de către Moscova, a oferit preşedintelui Vladimir Putin prilejul de a face public faptul că, forțele armate ruse au în dotare o rachetă imbatabilă. De fapt, recordurile înregistrate de prețurile petrolului în ultima vreme i-au permis Rusiei să-şi achite aproape integral datoriile din perioada Uniunii Sovietice, să asigure o creştere a PIB-ului de aproape 7 %, şi a veniturilor cetățenilor mai mare decât în China[46].

Moscova a demonstrat că are o nouă armă imbatabilă pentru moment: energia. O armă deocamdată fără antidot şi greu de contracarat. Vestita infanterie călare cazahă, temutele divizii de blindate şi chiar neîntrecutele rachete intercontinentale cu focoase multiple sunt de domeniul trecutului în planurile strategilor de la Moscova.

Economia statelor Uniunii Europene se bazează pe electricitate şi pe hidrocarburi. Rusia demonstrează că ştie să speculeze eficient această dependență: rezervele de gaze naturale şi petrol au devenit arma strategică în relația cu Uniunea Europeană.

Recent, diplomatul moscovit Serghei Lavrov, le-a spus, cu sarcasm, omologilor occidentali: „nu vrem să intrăm în nici o Cartă Energetică. Dacă e aşa bună Carta voastră energetică, atunci disciplinați-i cu ea pe cei care vă întrerup aprovizionarea cu hidrocarburi - adică Ucraina şi Belarus"[47]. Falsificând adevărul prin omisiune, diplomatul rus a uitat să spună că Minsk-ul şi Kiev-ul au închis parțial conductele la impulsul Moscovei, care joacă la două capete - fostele state sovietice care "o iau razna" către Uniunea Europeană se trezesc că le cresc, peste noapte, prețurile la hidrocarburi.

Moscova a schimbat tactica în momentul când a conştientizat că joaca de-a rachetele nucleare a devenit prea costisitoare. Uniunea Europeană ar trebui să fie umbrela de vreme rea pentru statele mici. Lucrurile nu stau însă deloc aşa: cei mari din Uniunea Europeană îşi urmăresc propriile interese. Discret, cum se procedează de obicei în diplomație, Rusia a dat de înțeles mai marilor europeni că o independență

[44] Rizea, M., *România şi noile provocări ale începutului de mileniu*, Sesiunea de comunicări științifice. U.N.Ap., 2006.
[45] cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/sesiune_aprilie_2006.pdf.
[46] Ibidem.
[47] Ibidem.

acordată în KOSOVO, trezeşte nostalgii, dar şi iritare în Transnistria. La Tiraspol, se joacă deja fotbal cu craniile soldaților români căzuți în al Doilea Război Mondial, iar reacțiile lumii civilizate întârzie încă[48].

„Este tot mai evidentă apropierea dintre Germania şi Rusia. După ce i-a făcut cadou cancelarului Schröder o conductă de gaze prin Baltica, Putin l-a angajat pe acelaşi Schröder la GAZPROM"[49]. Angela Merkel se simte la Moscova ca acasă. Miza prieteniei germano-ruse o constituie energia.

În sprijinul argumentării că prioritatea numărul unu pentru Europa este găsirea unei alternative energetice, este faptul că GAZPROM vinde unor țări gazul la prețul de 120 de dolari pentru mia de metri cubi, altora - la prețul de 220 dolari, de 180, de 260 sau de 300 de dolari.

Câteva precizări se impun. Identificarea unor trasee alternative de energie este vitală atât pentru economia europeană cât şi pentru stabilitatea şi configurația politică a regiunii. În acest sens sunt necesare însă câteva considerații adiacente, astfel:

- Rusia promovează o politică foarte activă în scopul adâncirii dependenței Statelor europene față de resursele sale de energie;

- Jocul geopolitic este folosit şi ca mijloc de presiune politică. Conflictul dintre Ucraina şi Rusia pe tema prețului gazelor naturale a determinat o criză majoră socială care a antagonizat societatea ucraineană şi a reaşezat forțele de pe scena politică. Rezultatul, prin victoria forțelor pro-ruse sunt un semnal dur dat democrațiilor vestice care ar fi trebuit să ducă o politică mult mai activă în această zonă. Ucraina riscă, în acest mod, să tergiverseze procesul de aderare la structurile euroatlantice, dar şi să se întoarcă în zona gri a oligarhiilor pseudo-comuniste;

- în orice calcul geopolitic nu trebuie exclusă Turcia şi pretențiile ei de aderare la Uniunea Europeană şi care în considerarea unor trasee alternative nu mai doreşte să fie țară de tranzit, ci să se poziționeze ca re-seller. Este oportun în acest context proiectarea unei alternative off-shore care să unească Georgia şi România prin Marea Neagră. O asemenea alternativă, chiar dacă ar fi mult mai costisitoare, pe termen lung este mult mai avantajoasă şi presupune şi dezvoltarea unui parteneriat strategic româno-georgian[50].

Dincolo de declarațiile politice, se poate observa că Rusia are în Cecenia un interes specific şi anume petrolul. Luptele din micul stat caucazian sunt cauzate de voința Rusiei de a-şi afirma supremația în zonă. O scurtă privire asupra hărții rutelor de țiței şi gaze dă dimensiunea importanței surselor de petrol şi gaze pentru întregul mapamond.[51] Cazul implicării Rusiei în Cecenia este doar un episod ce în spațiul geopoliticii mondiale actuale.

Mai mult Rusia este o federație, extinsă din Estul Europei pînă spre Japonia, de la Cercul Polar până la deşerturile Asiei Centrale. Autoritatea centrală este difuză în unele spații ruseşti, iar diverselor republici şi regiuni autonome li se adaugă o populație cu un mare grad de eterogenitate etnică. Doar autoritatea deplină a puterii

[48] Ibidem.
[49] cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/sesiune_aprilie_2006.pdf.
[50] Ibidem.
[51] Rizea, M: Rizea, Eugenia, Petrol, Dezvoltare şi (În)securitate, Editura SIPG, Bucureşti, 2007, Cap. 10.

centrale ține unit acest conglomerat heteroclit. Defecțiunea unei republici (ca Cecenia) ar fi un stimulent pentru celelalte.

Bibliografie

[1] ANASTASIEI, Traian, *Considerații privind corelația „securitate - economie*", în volumul Seminarului cu participare internațională al CSSAS „România - membru al Alianței Nord-Atlantice", 3-4 iunie 2004, Ed. U.N.Ap., Bucureşti, 2004.

[2] ASMUS, Ronald D., Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig (eds.), *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu", Bucureşti. 2004.

[3] BRZEZINSKI*,* Zbigniew *Marea tablă de şah. Supremația americană şi imperativele sale geopolitice*: Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti 2005.

[4] BUZAN, Barry*, Popoarele, statele şi teama*. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chişinău, 2000

[5] CHETERIAN, Vicken „«*Revoluția portocalie» îşi pierde culoarea",* Le Monde diplomatique - ediția română, septembrie 2006.

[6] GUILLET, Jérôme *Gazprom, partenaire prévisible: relire les crises énergétiques Russie-Ukraine et Russie-Belarus, Russie*. NEI.Visions nr. 18, martie 2007, IFRI.

[7] HARTLAND-THUNBERG P. *National Economic Security: Interdependence and Vulnerability* în volumul Frans A. M. Alting von Geusau, Jacques Pelkmans (eds.), „National Economic Security". Tilburg, John F. Kennedy Institute, 1982.

[8] HOPKIRK, Peter *The Great Game, On secret service în Central Asia*, Oxford Universty Press, New York, 1991.

[9] KRAUSE Keith şi Michael C. WILLIAMS, *Critical Security*, Minneapolis: Borderlines, University of Minnesota Press, 1997 Giacomo L. *The Economic Content of Security în* Jurnal of Public Policy, vol. 8, nr. 2, 1989.

[10] RIZEA M., RIZEA, Eugenia, *Petrol, Dezvoltare şi (În)securitate,* Editura SIPG, Bucureşti, 2007.

[11] SULLIVAN P. O., *Geopolitics*, St. Martin's Press, New York, 1986.

[12] TOBĂ F., „*Decizia politică şi securitatea națiunii*", Ed. Licorna Bucureşti 2003.

[13] TOMA A., *Globalizarea: provocări, riscuri şi pericole.* Chişinău, 2005.

[14] VLADOIU, Ion, *Descifrarea conflictelor internationale*, Editura Antet 2006.

[15] WALTZ, Kenneth, *Teoria politicii internationale*, Editura Polirom 2006.

[16] WOLFERS A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimor (Md.) Jons Hopkins University Press, 1965.

[17] Révolutions en trompe-l'oeil à l'Est", Le Monde diplomatique, octombrie 2005.

RĂZBOIUL ECONOMIC – O REALITATE A MEDIULUI INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Dr. Constantin HLIHOR*
Sorin POPA**

Încheierea războiului rece nu a adus pacea mult aşteptată si nici nu a făcut ca lumea să devină mai stabilă. În aceste condiţii şi având în vedere provocările noului secol, problemele războiului şi păcii trebuie rămân în centrul atenţiei, atât a cercetătorilor, cât şi a oamenilor politici. Totodată, existenţa unei lumi a interdependenţelor, determină ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele şi fenomenele ce au loc pe plan internaţional. Schimbările care au loc în societatea contemporană se produc astăzi cu o viteză şi profunzime fără precedent în istorie. Referindu-se la acest aspect, apreciatul teoretician şi analist al relaţiilor internaţionale A. D. Smith, preciza: *„Ni se reaminteşte mereu că globul pe care-l locuim devine tot mai mic şi mai integrat. Pretutindeni (...) state şi naţiuni, anterior independente, sunt legate printr-o reţea de organizaţii şi reglementări interstatale într-o adevărată comunitate internaţională. În orice colţ al lumii trecutul etnic este retrezit şi vechi culturi sunt fragmentate şi remodelate. Omenirea este conectată la reţeaua tehnologiilor automatizate şi încercuită de o pădure de comunicaţii de masă. Pe scurt, lumea noastră a devenit un loc unic. Această comprimare a timpului şi a spaţiului a schimbat în mod fundamental modurile în care fiinţele umane se relaţionează reciproc şi cu reţelele lor sociale”*[1]. Aceste schimbări vor putea oare pune capăt stării conflictuale în care trăieşte omenirea la acest început de mileniu? Se va afla oare şi sec. XXI, la fel ca predecesorul, sub puterea sceptrului zeului Marte?

O succintă analiză a mediului contemporan de securitate arată că cea mai lungă perioadă de pace din epoca modernă nu depăşeşte 20 de ani, ceea ce ne îndreptăţeşte să afirmăm că, astăzi conflictul este asociat cu civilizaţia în aceaşi măsură în care civilizaţia este asociată cu confortul şi bunăstarea.[2] Ideea că mai multă bunăstare înseamnă mai multă pace, idee centrată în antropologia occidentală, este dificil de susţinut. Din 1945 pînă în 2000 lumea a cunoscut doar 26 de zile fără război. Între 1945-2005 s-au derulat 132 de războaie din care doar 7 s-au terminat prin încetarea ostilităţilor prin voinţa comună a celor două părţi, 18 s-au încheiat cu împăcarea părţilor în urma negocierilor, 8 prin intervenţia unor terţi-actori ca mediatori.[3] Analistul politic şi cunoscut geopolitician Zbigniew Brzezinski, apreciază că în conflictele care au avut loc în secolul al XX-lea au murit nu mai puţin de 87.000.000

* **Colonel profesor universitar, Univeristatea Naţională de Apărare “Carol I**
** **Doctorand**

[1] Apud, Ilie BĂDESCU, *Tratat de geopolitică*, Bucureşti, Editura Mica Valahie, 2004, p. 52.
[2] Didier Bigo, L’international sans territoire. Guerre, conflicts, transnational et terrritoire , (partie 1) , în http://www.conflits.org/document.php?id=234.
[3] Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, Bucureşti, 2004, p. 100.

milioane de oameni din care 33 000.000 tineri între 18 şi 30 de ani[4].

Pe de altă parte trebuie remarcat faptul că însăşi esenţa fenomenului război s-aschimbat fundamental. Analiştii care s-au ocupat de studierea conflictelor după încheierea războiului rece au ajuns la concluzia că majoritatea dintre aceste conflicte nu se mai poartă între actorii clasici ai relaţiilor internaţionale ci au un caracter de conflict intern. Se apreciază că pentru prima dată în istoria modernă a lumii este exclus să apară un război între marile puteri ale lumii[5]. Cercetând contextul şi condiţiile în care au apărut conflictele în secolul al XX-lea, Eduardo Posada a observat că în această perioadă 43 de conflicte s-au derulat în interiorul statelor[6]. Cele mai multe dintre aceste s-au desfăşurat între 1960 şi 1996 când au avut loc nu mai puţin de 60 de cazuri în care au fost victimizate minorităţile etnice.[7] Rezultă din cele afirmate, că actualele conflicte nu se mai desfăşoara între armatele inamice a două state, ci de cele mai multe ori între trupe guvernamentale ce reprezintă interese diferite în cadrul aceluiaşi stat. Dar nu este singura schimbare. Confruntarea s-a mutat de pe realitatea concretă a cîmpului de luptă unde traditional se înfruntau militarii pe o realitate virtuală fie că este vorba de confruntarea din spatiul cibernetic fie că este vorba de una în domeniul reprezentărilor şi al imaginilor[8].

De la sfârşitul „războiului rece“ au fost lansate un număr considerabil de viziuni conceptuale privitoare la fizionomia viitoarelor conflicte. În contextul actual, cea mai frecvent menţionată este teoria lui Huntington. La începutul anilor ’90, acesta a afirmat că adversitatea ideologica dintre cele două superputeri va fi treptat înlocuită, din varii motive, de o „ciocnire a civilizaţiilor“[9]. El a apreciat că „principalele conflicte în politica globală vor avea loc între naţiuni şi grupuri aparţinând unor civilizaţii diferite“[10].

Huntington a definit civilizaţiile în primul rând ca entităţi culturale şi a susţinut că există un conflict inerent între acestea, ce a condus la confruntări violente în regiuni în care acestea se suprapun, se întrepătrund sau vin într-un contact geografic direct. Astfel, el a dat o explicaţie plauzibilă, în opinia sa şi a altora, conflictelor armate

---

[4] Apud, Jordan Nathaniel Kiper, *War and negative peace în http://66.249.93.104/search?q=cache: ljdogAVb194J:web.uccs.edu/lasdean/Kiper.pdf+Zbigniew+Brzezinski+century+of+megadeath%E 2%80%99+&hl=ro.*

[5] Taylor B. Seybolt, *Major armed conflicts* în http://editors.sipri.se/pubs/yb00/ch1.html.

[6] Eduardo Posada*, Peace: What War are We talking About*? în http://www.ideaspaz.org/articulos/download/15peace_what_are_we_talking_about.

[7] *Wilma A. Dunaway,* Ethnic Conflict in the Modern World-System: The Dialectics of Counter-Hegemonic Resistance in an Age of Transition în http://66.249.93.104/search?q=cache: IzmODMwzwXMJ:jwsr.ucr.edu/archive/vol9/number1/pdf/jwsrv9n1.pdf+Questioning+Geopolitics:+Political+Projects+in+a+Changing+World-System+Greenwood+Publishing+Group, +Incorporated&hl=ro#4.

[8] A se vedea pe larg, Constantin Hlihor, Ecaterina Căpăţînă, *Comunicare în conflictele internaţionale. Secolul al XX-lea şi începutul secolului XXI,* Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2007, pp. 48-91.

[9] Apud, Nicolae Uscoi, „*Terorism si globalizare*“, în Revista Academiei Fortelor Terestre, anul VII, nr. 3-4 (27-28), p. 18.

[10] Ibidem.

din Balcani, Orientul Mijlociu, Casmir, Caucaz ş.a[11]. Modelul lui Hungtington a fost contestat şi criticat din motive diferite, în special datorită utilizării unor criterii mai mult decât discutabile pentru definirea „civilizației“, precum şi pentru tendința de a vedea o ciocnire a civilizațiilor în anumite cazuri particulare în care aceasta nu se regăseşte la originea conflictului[12]. Cu toate acestea, observațiile lui Huntington nu sunt lipsite de logică şi de temei în ceea ce este perceput a fi un conflict între civilizația Occidentală şi „restul lumii”. El argumentează că Vestul utilizează instituțiile, puterea militară şi resursele economice pentru a conduce lumea pe acele căi care asigură menținerea dominației occidentale, protejează interesele occidentale şi promovează valorile politice şi economice occidentale. Acest comportament provoacă răspunsuri din partea acelor societăți şi state care refuză să accepte şi să-şi însuşească valorile şi credințele occidentale, aşa cum ar fi democrația liberală sau drepturile omului.

Unul din aceste răspunsuri este terorismul internațional, fenomen care se prezintă astăzi ca o amenințare majoră şi acut percepută ca urmare a asimilării unor tehnologii şi metode care l-au făcut mult mai potent, mai dinamic, amorf şi dificil de contracarat. În condițiile asimetriei covârşitoare în raportul de forțe, el a devenit instrumentul favorit al unor grupuri care nu dispun de alte mijloace de utilizare a puterii, fiind cel mai utilizat şi atractiv mijloc de luptă pentru grupări radicale şi fundamentaliste.[13] Astfel, progresul tehnologic a asigurat grupurilor teroriste nu numai noi capacități, ci şi o extindere considerabilă a țintelor şi obiectivelor vizate. Paradoxal, deşi reprezintă, în principal, o lume incapabilă să accepte calea post-modernă de viață, şi valorile sociale promovate de globalizare, teroriştii beneficiază din plin de avantajele pe care acest proces le oferă. Avem în vedere posibilitățile de utilizare în scopuri ilegale şi vădit ostile a sistemelor deschise de comunicații, libera mişcare a mijloacelor financiare şi noile tehnologii care stau la baza procesului de globalizare[14]. Astfel, grupurile teroriste au dobândit o mobilitate fără precedent şi capacitatea de a lovi pretutindeni în lume. Capacitatea de a întreprinde acțiuni violente a crescut considerabil datorită noilor arme şi, în special, a accesului la explozivi foarte puternici şi dispozitive de detonare sofisticate. Ceea ce îi satisface cel mai mult pe terorişti este posibilitatea de a fi în centrul atenției opiniei publice, de a-şi realiza dorința, aproape patologică, de a fi în prim planul atenției mass-media.

Având în vedere evoluțiile din mediul internațional şi raritatea resurselor primare dar şi creşterea economică a unor state precum India şi China noi credem că în secolul în care am păşit războiul va căpăta expresie şi concretețe în plan economic. Prin urmare apare ca fiind firească întrebarea ce este războiul economic şi care sunt elementele care îl definesc şi îl particularizează în mediul internațional contemporan? Răspunsul la aceste întrbări nu este simplu dacă avem în vedere faptul că multi analişti şi teoreticeni ai domeniului neagă existența unui răboi economic. Elie Cohen,

[11] A se vedea, Samuel P. Huntington, „*The Clash of Civilisations?*“, în *Foreign Affairs*, Summer,1993.
[12] A se vedea Ilie Bădescu, *op., cit.,* pp. 288-291.
[13] Frank J. Cilluffo, Daniel Rankin, „*Fighting terrorism*“, în NATO Review*,* Winter 2001/2002, p. 12.
[14] Brian M. Jenkins, „*International Terrorism*“ în The Use of Force, editata de Robert J. Art si Kenneth N. Waltz, Rowan and Littlefield Publishers Inc., New York, editia a V-a, 1999, p. 76.

de exemplu, nu neagă existența unor ciocniri de interese, în domeniul comercial, între state sau alte tipuri de actori dar, în opinia sa, a le considera drept război economic ar *« conduce către o viziune eronată a lucrurilor »*[15].

Este firesc ca reprezentările pe care oamenii, în general, şi cei de ştiinţă în special, le au asupra fenomenelor şi proceselor economice, politice sau militare să fie diferite. Nu putem să nu observăm ca în ultimii ani s-au produs schimbări esențiale în piața de bunuri si financiară, că regulile concurenței par a nu mai avea aceleşi trăsături, că evoluțiile politico-militare din Caucaz, Asia Centrală sau din alte zone de criză şi conflict au ca miză, în primul rînd resursele economice[16]. Aceste fenomene sunt mai aprope de relații conflictuale decît cele de cooperare în aşa fel încît putem spune că războiul economic nu mai este demult o exprimare metaforică[17]. Mitul unui pacifism economic care s-ar finstalat după prăbuşirea sistemului totalitar de sorginte comunistă pare a fi apus odată cu declanşarea gravei crize economic-ofinanciare care zguduie astăzi lumea. Referindu-se la acest aspect Didier Lucas şi Christian Harbulot, consideră că pacifismul economic s-a bazat pe o ficțiune care avea la bază credința că piața funcționează pe legi imabile şi se reglează în mod natural iar pe de altă parte democrația va determina pe creatorii de bunuri materiale să participe la redistribuire a lor pe baze echitabile.[18] Acesştia cred că însuşi războiul economic nu are nimic din trăsăturile celui clasic. În primul rînd cîmpul de „bătălie" este invizibil pentru ignoranti. Atitudinile agresive, dinamicile predatoare, strategiile de destabilizare se produc pe ceea ce ceea ce autorii amintiți numesc *champs cognitifs et de l'information*[19]. La rîndul său analistul american Sean Gregory, atrăgea atenția, încă de acum zece ani, că după încheierea războiului rece problemele securității nu mai sunt cu precădere de ordin militar ci economic.[20] Nu departe de aceste opinii sunt şi analiştii militari ruşi A.I. Pozharov şi V.V. Grebenik care, într-un studiu publicat în revista armatei, *Gândirea Militară*, afirmau că războiul economic este rezultatul unor transformări de esență în conflictualitsatea ce are loc în relațiile internaționale şi acestea nu pot fi înțelese dacă nu se apelează la o nouă paradigmă de analiză care să

---

[15] La guerre économique n'aura pas lieu, interviu cu Elie Cohen în http://www2.cnrs.fr/presse/thema/204.htm.

[16] Paul Rogers, *Arc of Crisis, The global economic war*, în Sunday 17 August 2008, în http://www.opendemocracy.net/.

[17] Judith Tendler de la Massachusetts Institute of Technology în studiul *The Economic Wars Between the States* afirma că sensul de război economic în SUA şi Brazilia este metaforic: *"In both countries, the metaphor of "war" is used to name these competitiveattempts to recruit firms from outside–"the economic wars between the states" in the United States, and "the fiscal wars" (Guerras Fiscais) in Brazil.1 Based on the long U.S. experience with this competition, starting in the first quarter of the 20th century, an extensive literature on this subject has arisen–mostly critical--by specialists in public finance, local economic development, industrial location, regional science, and economic history"* în http://www.oecd.org/dataoecd/44/17/2489851.pdf.

[18] Didier Lucas, Christian Harbulot, *La France a-t-elle une stratégie de puissance économique ?,* http://www.ege.fr/download/IRISJanvier2005.pdf.

[19] Ibidem.

[20] Sean Gregory*, Economic Intelligence in the Post-Cold War Era:Issues for Reform, în* http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/economic.htm.

transceadă linia clasică.[21]

Într-o lume în care actorii non-statali exercită o putere crescândă, în timp ce statele nu mai deţin "monopolul violenţei" iar vechile instrumente ale diplomaţiei şi de garantare a securităţii internaţionale, de tipul ONU, de exemplu, sunt depăşite de complexitatea ameninţărilor, trebuie regîndit fenomenul război şi create noi mecanisme de menţinere a echilibrului şi de gestionare a crizelor care să ţină cont de noile realităţi. In acest context trebuie ca intreprinderile/corporaţiile să regîndească din temelii grila de lectură a relaţiilor internaţionale[22]. Un studiu de specialitate arată că *«American business loses between $20 billion and $30 billion a year as the result of foreign and domestic spying. Spying may well be the growth industry of the 1990s*"[23]. Iar un altul menţiona: *„In the 17 months prior to April 1994, the CIA alerted policymakers about 72 times to specific cases where U.S. firms were being disadvantaged to win approximately $30 billion in contracts"*[24]. Aceste pierderi pentru economia SUA au fost generate de state, care tradiţional nu sunt printre printre prieteni—China, Iran, Cuba etc— dar paradoxal, şi de state aliate cum ar fi cazul Franţei.[25] În consecinţă structurile de securitazte din statele Unite au găsit forme şi modalităţi adecvate de a se pune la adăpost de asemenea forme ale războiului economic.

Din această perspectivă nu surprinde afirmaţia făcută de Phillip Zelikow, profesor la Harvard University's John F. Kennedy School of Government, titular al cursului de politici publice şi fost director pentru European Security Affairs în the National Security Council: *"The greatest concentration of analytical experts on international economic issues in the federal government resides not in any of the executive departments but in the CIA. It is even possible that the ranks of CIA analysis contain about as much economic expertise on international problems as can be found in all the executive departments of the government put together. Within the agency therefore the economic mission looms large: about one-third of its analytical talent concerns itself with economic issues of one kind or another"*[26].

Specialiştii francezi în domeniul războiului economic atrag şi ei atenţia asupra acestui fenomen. Pascal Junghans într-un articol publicat la sfîrştul anului 2006 in editia electronică a jurnalului *La Tribune* aprecia că de la sfîrşitul anului 2005 si pînă în decembrie 2006 s-au produs 1578 de atacuri asupra a 888 intreprinderi franceze. Acesta constata c ăspre deosebire de anii trecuţi furtul de documente secrete din intreprinderi pare sa nu mai fie la modă acestea fiind inlocuite cu « atacuri » de ordin

[21] A.I. Pozharov, V.V. Grebenik, *Theory of war economics: need for a new paradigm* în Military Thought, Jan-March, 2005, în http://findarticles.com/p/articles/mi_m0JAP/is_1_14/ai_n15400334/pg_7.

[22] Charles C. Jr, MOSKOS, *Introducere* la colecţia de studii coordonată de CALLAGHAN JEAN şi RERNIC FRANZ, *Securitatea internaţională şi Forţele Armate*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2004, p. 13.

[23] Roderick P. Deighen, *Welcome to cold war II, în* http://findarticles.com/p/articles/mi_m4070/is_n82/ ai_14171141/pg_7.

[24] Sean Gregory, *op., cit*., în *loc., cit*.

[25] The war of the economic intelligence services, în http://www.intelligence.ru/english/public/n0003/t5.shtml.

[26] Citat de Sean Gregory, *op., cit*., în *loc., cit.*

financiar[27]. Nu mai surprinde, astăzi pe nimeni faptul că, în Franța, a apărut o culegere de studii care au făcut obiectul unei dezbateri ştiinţifice, întitulată *Franța în război economic* sub coordonarea locotenent colonelului Hervé Kirsch[28].

Disputa pentru energie este tot mai des văzută şi analizată din perspectiva războiului economic. Astfel între Federația Rusă şi Ucraina s-a purtat un *război* al gazelor care pare a fi neincheiat ci doar un armistițiu[29], în delta Nigerului, după unii specialişti, se desfăşoară un război între diferitele facțiuni politice şi companii de exploatare a petrolului cum ar fi Chevron sau Shell[30]. Sunt realități ale lumii internaționale contemporane ce ne obligă la regîndirea întregului spectru al conflictelor care se desfăşoară astăzi pe mapamond sub toate aspectele de la norma juridică a dreptului internațional pînă la aparatul conceptual cu care operează astăzi polemologia. Din această perspectivă ar exista unele dificultăți în impunerea în plan academic şi chiar politic conceptului şi strategiilor care să definească acest nou tip de conflict din viața internațională. În primul rînd din punct de vedere al dreptului internațional. Convenții şi tratate internaționale au impus de-a lungul timpului un set de norme şi regului care definesc conflictul militar sub toate aspectele de la tipul de actor implicat—traditional statul—până la formele şi mijloacele prin care se desfăşoară războiul. Observăm că şi în ceea ce priveşte conflictualitatea militară a suportat mutații in rlațiile internaționale contemporane. Acum 0 sută de ani era de neconceput ca un război să înceapă fără să existe o declarație de război[31]. În câte din conflictele derulate în diferite zone ale lumii s-a mai respectat această normă/cutumă?

În logica războiului clasic încheirea conflictului se făcea la masa tratativelor de pace prin care invingătorul şi invinsul îşi defineau interesele şi conveneau la instaurarea păcii[32]. Cum s-au incheiat războaiele din Balcani sau din Orientul Mijlociu? Din această perspectivă cei care consideră că nu putem vorbi de război economic deoarece in acest tip de conflict lipseşte *statul* ca actor recunoscut în dreptul internațional ca fiind legitim să poarte război nu au dreptate.

Dar nu putem să negăm faptul că astăzi în această dispută între specialişti este foarte greu să defineşti războiul economic. Dealtfel constatăm că deşi există o

---

[27] Pascal Junghans, *L'attaque financière principale menace contre entreprises*, în http://www.spyworld-actu.com/.

[28] Hervé Kirsch, *La France en guerre économique*, în http://www.amazon.fr/France-guerre-%C3%A9conomique-Plaidoyer-strat%C3%A8ge/dp/2711769380.

[29] Adrian Erilnger, *Russia-Ukraine 'Gas War III' Ends in a Truce, but What Next?* In http://www.worldpoliticsreview.com/Article.aspx?id=1628.

[30] Mike Pflanz, *Nigerian militants declare 'oil war' against pipelines in Niger Delta*, în http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/nigeria/2959607/Nigerian-militants-declare-oil-war-in-Niger-Delta-against-pipelines.html.

[31] Dumitru Mazilu, *Norms on organization and condacting war*, în „Euro-Atlantic Studies", no 9, 2005; idem*, Interzicerea războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale. Atacul preventiv contravine principiilor şi normelor fundamentale ale dreptului internațional,* în volumul *Dinamica relațiilor internaționale în epoca contemporană,* Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2006 p. 17.

[32] Idem, *The Fundamental Norms and Principles of the Law of Peace"*, în „Euro-Atlantic Studies", no 8, 2005.

literatură impresionantă consacrată păcii şi războiului[33] definiţiile consacrate fenomenului război sunt diverse şi complexe. Hobbes definea războiul că o confruntare a tuturor împotriva tuturor iar Rousseau afirma că războaiele nu pot fi purtate decît de state nu şi de indivizi. După încheierea războiului rece confruntarea militară nu mai este doar de apanajul statelor. Sunt implicati actori nonstatali iar cauzele sunt dintre cele mai diversificate inclusiv de natură economică. Acest lucru se va reflecta, cu siguranţă, şi în teoria războiului.

[33] A se vedea, Constantin Hlihor, Ecaterina Căpăţînă, *op., cit*., pp. 47-58,

INDEX DE AUTORI

ANTONESCU, Olimpiodor, 42
ATANASIU, Mirela, 65
BADEA, Gheorghe, 200
BALABAN,Constantin-Gheorghe, 123
BLACIOTI, Ştefan, 181, 191
CÂRJAN, Anca-Andreea, 71
CONSTANTINESCU, Petre Ciprian, 149, 162
DIAMESCU, Marius, 175
DUMITRU, Marin, 211
DUȚU, Petre, 87
FETIC, Sorin, 113
FRUNZETI, Teodor, 30
GHIȚULEASA, Liviu Gabriel, 71
HLIHOR, Constantin, 302
IATAGAN, Mariana, 277
IORDAN, Adrian, 211
MELICA, Victor, 53
METEA, Ileana Gentilia, 103
MIHAI, Ştefan-Dinu, 227
MOLDOVAN, Nicuşor, 77
NEAG, Mihai Marcel,96, 103
NICA, Noris, 254
NICULESCU-CIOCAN, Mihăiță, 77
PASĂRE, Claudiu Ionel, 286
PENTILESCU, Ilie, 129
POPA, Sorin, 302
POPESCU, Ciprian, 140
SAVU, Gheorghe, 241
SOLAK, Janusz, 16
STANCIU, Ion-Aurel, 9
STOICA, Ana-Maria, 277
TEODORESCU, Alexandru, 267
VĂTAVU, Marian, 286
VOLOŞIN, Andriy, 53

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.11.2008

Hârtie: A3 Forrmat: A5
Coli de tipar: 19,375 Coli editură: 9,6875

Lucrarea conține 310 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
Şoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: http://cssas.unap.ro

100/1524/08 C217/2008